

นรคสมัยใหม่ : การประกอบสร้างใหม่ของภาพนรกแบบคลาสสิก

นางสาว สโรชยา จิรรุ่งเรืองวงศ์

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2555

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

MODERN HELL : THE RECONSTRUCTION OF THE CLASSICAL IMAGE OF HELL

Miss Sarochaya Jirarungruangwong

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Comparative Literature

Department of Comparative Literature

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2012

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	นรกสมัยใหม่ : การประกอบสร้างใหม่ของภาพนรกแบบคลาสสิก
โดย	นางสาวสโรชา จิรรุ่งเรืองวงศ์
สาขาวิชา	วรรณคดีเปรียบเทียบ
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ม.ร.ว.ก่องกาญจน์ ตะเวทีกุล

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพจน์ อัครวิรุฬหการ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จาตุรี ดิงศภักดิ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ม.ร.ว.ก่องกาญจน์ ตะเวทีกุล)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช)

สโรชญา จิรรุ่งเรืองวงศ์: นรกสมัยใหม่ : การประกอบสร้างใหม่ของภาพนรกแบบคลาสสิก. (MODERN HELL : THE RECONSTRUCTION OF THE CLASSICAL IMAGE OF HELL) อ.ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์หลัก : ผศ. ม.ร.ว.ก่องกาญจน์ ตะเวทีกุล, 144 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาพนรกสมัยใหม่ นรกเปลี่ยนแปลงไปจากภาพนรกแบบดั้งเดิมอันปรากฏในคำสอนทางศาสนาหรือนรกแบบคลาสสิก โดยศึกษาจากวรรณกรรมร่วมสมัย 3 เรื่อง ได้แก่ นวนิยายสั้นเรื่อง *Heart of Darkness* ของ โจเซฟ คอนราด บทละครเรื่อง *No Exit* ของ ฌอง-ปอล ซาทร์ และ นวนิยายเรื่อง *Job: A Comedy of Justice* ของ โรเบิร์ต ไฮน์ไลน์

ภาพของนรกสมัยใหม่ที่ปรากฏในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง แสดงให้เห็นว่าอิทธิพลของบริบททางสังคมและวัฒนธรรมตลอดจนประสบการณ์ของผู้ประพันธ์ส่งผลต่อความหมายและลักษณะของนรก ในนวนิยายสั้นเรื่อง *Heart of Darkness* ของคอนราด นรกเป็นผลมาจากความโหดร้ายทารุณใฝ่มนุษย์ธรรมและการแสวงหาผลประโยชน์ทางการค้าของจักรวรรดินิยมในแอฟริกา นอกจากนี้ภาพนรกยังสะท้อนให้เห็นสถานะที่กำวมของคอนราดที่เป็นทั้งผู้ลี้ภัยจากผลกระทบจากจักรวรรดินิยมและในขณะเดียวกัน โดยหน้าที่การงานของเขาที่เป็นกัปตันเดินเรือสินค้าก็ทำให้เขาเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดินิยม ส่วนในบทละครเรื่อง *No Exit* ของ ซาทร์ ภาพนรกสะท้อนความไม่รับผิดชอบต่อการตัดสินใจและการกระทำของตนเอง ซึ่งส่งผลให้บุคคลนั้นต้องถูกตัดสินโดยผู้อื่น ภาพนรกนี้เป็นการสะท้อนทัศนคติของซาทร์ที่วิพากษ์ความล้มเหลวของคนฝรั่งเศสในการต่อต้านอำนาจของเยอรมันที่ยึดครองฝรั่งเศสในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ส่วนในนวนิยายเรื่อง *Job: A Comedy of Justice* ของไฮน์ไลน์ นรกสะท้อนให้เห็นความไร้เสรีภาพและการปฏิเสธความแตกต่าง อันเนื่องมาจากอิทธิพลทางศาสนาที่เข้มงวดและการเหยียดผิวในสังคมอเมริกา

ภาควิชา..... วรรณคดีเปรียบเทียบ..... ลายมือชื่อนิสิต.....

สาขาวิชา..... วรรณคดีเปรียบเทียบ..... ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....

ปีการศึกษา..... 2555.....

5280229122 : MAJOR COMPARATIVE LITERATURE

KEYWORDS : HELL / SOCIAL CONTEXT / CULTURAL CONTEXT / AUTHORS' ATTITUDE

SAROCHAYA JIRARUNGRUANGWONG : MODERN HELL : THE RECONSTRUCTION OF THE CLASSICAL IMAGE OF HELL. ADVISOR : ASST. PROF. M.R. KONGKARN TAVEDHIKUL. 144 pp.

The objective of this thesis is to analyze the reconstructed images of modern hell in three literary works; Joseph Conrad's *Heart of Darkness*, Jean-Paul Sartre's *No Exit*, and Robert A. Heinlein's *Job: A Comedy of Justice*, that are different from the traditional images of hell that appear in classical and religious texts.

The research finds that the images of modern hell in the three literary works are influenced by the social and cultural contexts as well as by the experiences of the authors. In Conrad's *Heart of Darkness*, hell is the result of the inhuman brutalities and the pursuit of commercial interests of imperialism in Africa. It also reflects the author's ambiguous position as a refugee from imperialism on one hand, and on the other, as a captain in the merchant navy, and therefore involved in imperialism. In Sartre's *No Exit*, hell reflects the failure to take responsibility for one's action and decision that leaves one subject to the other's judgment. This is Sartre's criticism of his compatriots' failure to resist the German occupation of France during the Second World War. In Heinlein's novel, *Job: A Comedy of Justice*, hell reflects the lack of freedom and the negation of difference that result from the religious dogmatism and racial discrimination in the U.S. society.

Department :Comparative Literature.....Student's Signature.....

Field of Study :Comparative Literature.....Advisor's Signature.....

Academic Year :2012.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาอย่างสูงของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ม.ร.ว.ทองกาญจน์ ตะเวทีกุล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการค้นคว้าวิจัยมาโดยตลอด ตั้งแต่เริ่มหาหัวข้อวิทยานิพนธ์จนกระทั่งเสร็จสมบูรณ์ และด้วยความกรุณาของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จาตุรี ดิงศภัทย์ ประธานกรรมการซึ่งได้กรุณาสละเวลาตรวจสอบ รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ รวมไปถึงการแก้ไขและตรวจสอบบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และรองศาสตราจารย์ ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช กรรมการภายนอก ซึ่งได้กรุณาสละเวลาตรวจสอบ รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้ถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ความสำเร็จส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เกิดจากความเมตตา ความเอื้ออาทรและกำลังใจที่ผู้วิจัยได้รับจากบิดาและมารดา ผู้คอยประคับประคอง ช่วยเหลือและเป็นกำลังใจ ผลักดันให้ผู้วิจัยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคทั้งปวงจนประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังซาบซึ้งต่อความห่วงใยและกำลังใจจากญาติพี่น้องทุกคนที่มีให้ผู้วิจัยเสมอมา

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ได้ปลูกฝังให้มีความรู้ความคิดอันเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงมาได้ ขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้ศิษย์ จนกระทั่งวิทยานิพนธ์นี้เสร็จสมบูรณ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
1.3 สมมติฐานของการวิจัย.....	4
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	4
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	5
1.6 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	5
1.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	5
1.8 ข้อตกลงเบื้องต้น	6
2 การเปลี่ยนแปลงของนรกช่วงก่อนสมัยใหม่.....	8
2.1 แนวคิดเรื่องนรก.....	10
2.2 ภาพลักษณ์ของนรก.....	16
2.2.1 นรกในความเชื่อแบบกรีก.....	17
2.2.2 นรกในความเชื่อแบบศาสนาคริสต์.....	18
2.3 นรกในวรรณกรรม.....	21
2.3.1 วรรณกรรมในยุคกรีก.....	22
2.3.2 วรรณกรรมในยุคเริ่มต้นของศาสนาคริสต์จนถึงยุคกลาง	24
2.3.3 <i>Divine comedy</i>	26

บทที่	หน้า
2.3.4 <i>Paradise Lost</i>	34
2.3.5 วรรณกรรมในยุคศตวรรษที่ 18-19.....	36
3 ภาพของนรกที่ถูกสร้างขึ้นใหม่.....	41
3.1 <i>Heart of darkness</i>	42
3.1.1 ลักษณะหรือแนวคิดใน <i>Heart of Darkness</i> ที่โยงถึงนรก	44
3.1.1.1 การบรรยายเรื่องแบบการเดินทาง	44
3.1.1.2 การสร้างตัวละครแบบกลุ่มที่มักปรากฏในละครสอนศาสนา.....	45
3.1.2 นรกใน <i>Heart of Darkness</i>	47
3.1.2.1 สภาพภูมิประเทศของแอฟริกา	48
3.1.2.2 ชนพื้นเมืองคือคนที่ตกนรก	54
3.1.3 นรกในจิตใจของมนุษย์	55
3.2 <i>No Exit</i>	60
3.2.1 นรก ใน <i>No Exit</i>	62
3.2.1.1 ภาพของนรก	63
3.2.2 นรกคือผู้อื่น.....	66
3.2.3 นรกคือความสำนึกที่เลว.....	70
3.3 <i>Job: A Comedy of Justice</i>	78
3.3.1 ภาพของนรกและสวรรค์.....	80
3.3.1.1 ภาพของสวรรค์.....	80
3.3.1.2 ภาพของนรก.....	83
3.3.2 นรก: การใช้อำนาจครอบงำขององค์กรศาสนา.....	86
3.3.3 นรกคือการลงโทษผู้ที่ต่อต้านความคิดกระแสหลัก.....	91
3.3.4 ลักษณะหรือแนวคิดใน <i>Job: A Comedy of Justice</i> ที่ส่งเสริมภาพของนรก.....	93
3.3.4.1 การใช้ตัวละครที่มีที่มาจากตำนานหรือคำสอนทางศาสนา.....	94
3.3.4.2 แก่นเรื่องเกี่ยวกับความรัก.....	95
4 อิทธิพลและบริบททางประวัติศาสตร์ที่มีต่อนักประพันธ์.....	100
4.1 โจเซฟ คอนราด.....	101

บทที่	หน้า
4.1.1 ชีวประวัติ.....	104
4.1.2 จักรวรรดินิยม (Imperialism)	106
4.2 ฌอง ปอล ซาทร์.....	114
4.2.1 สงครามโลกครั้งที่ 2.....	114
4.2.2 อັติถิภาวนิยม.....	117
4.3 โรเบิร์ต Һาโนไลน์.....	120
4.3.1 สิทธิพื้นฐานของมนุษย์และการแบ่งแยกทางผิวพันธุ์.....	122
4.3.2 ศาสนาคริสต์นิกายอีแวนเจลิค.....	126
5 บทสรุป.....	132
รายการอ้างอิง.....	138
บรรณานุกรม.....	143
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	144

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพการลงมาที่สถานีรถของทูนดาล.....	12
ภาพการลงทัณฑ์วิญญาณบาป.....	12
ภาพของซาตานในนรก.....	12
ฉากของศาสนาในยุคกลาง.....	13
แผนผังการสร้างจากละครศาสนา.....	14
ภาพของยมโลกแบบกรีก.....	17
ภาพแผนที่ยมโลก.....	23
ภาพอ้อมกอดของอับราฮัม.....	24
ภาพจำลองนรกของคังเด.....	34
ภาพ Pandæmonium	36

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเชื่อเรื่องนรกปรากฏมาช้านานหลายพันปี ปรากฏเป็นงานเขียนนับแต่สมัยกรีกที่มีความเชื่อเกี่ยวกับโลกใต้พิภพที่วิญญาณผู้ตายต้องลงไป ตามความเชื่อและเรื่องเล่าเกี่ยวกับโลกซึ่งถูกแบ่งออกเป็นสามส่วน หนึ่งคือโลกมนุษย์ ท้องทะเล และโลกใต้บาดาลหรือยมโลก ซึ่งยมโลกคือสถานที่ที่วิญญาณของผู้ที่เสียชีวิตไปแล้วจะต้องไปอยู่ ณ ที่นั่น ยมโลกในความเชื่อของกรีกจะถูกแบ่งเป็นสามส่วน ส่วนหนึ่งสำหรับวิญญาณที่ทำความดี รวมไปถึงเหล่าวีรบุรุษ (Elysian Field) ส่วนที่สองสำหรับวิญญาณทั่วไปที่ไม่มีทั้งความดีและความเลว ปรากฏชัดเจน ส่วนสุดท้ายคือสำหรับวิญญาณที่ทำความชั่ว (Tartarus)¹ และจากความเชื่อเกี่ยวกับโลกหลังความตายแบบกรีกนี้ก็ได้พัฒนาเรื่อยมาโดยเริ่มมีความเกี่ยวข้องกับคติและคำสอนทางศาสนาที่มุ่งเน้นไปยังเรื่อง ความคิดความชั่วหรือกรอบศีลธรรมจรรยา ปรากฏในรูปแบบของสถานที่ที่มีไว้เพื่อสำเร็จโทษทัณฑ์แก่เหล่าผู้ที่ประพฤตินอกกรอบศีลธรรมตามที่คตินทางศาสนากำหนดไว้ ซึ่งก็คือ “นรก” สถานที่ที่มีไว้ลงทัณฑ์ผู้ทำบาปที่เสียชีวิตไปแล้วอันเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปนั่นเอง ถึงแม้ว่ากาลเวลาจะผ่านไปนานเท่าใด ภาพของนรกนั้นก็ยังคงฝังรากลึกอยู่ในความคิดความเชื่อของมนุษย์เรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน อย่างไรก็ตามรูปแบบและภาพลักษณ์ของนรกในความคิดของมนุษย์ในแต่ละยุคแต่ละสมัยจะแตกต่างกันไปตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป

ในคติตามคริสต์ศาสนา ปรากฏความเชื่อเรื่องนรกในพระคัมภีร์ไบเบิล ซึ่งอธิบายว่านรกคือสถานที่ที่ผู้ที่ปฏิเสธพระบุตรหรือพระเยซู และ ผู้ต้องโทษบาปซึ่งได้กระทำความผิด จะถูกพิพากษาในการตัดสินครั้งสุดท้าย (The Last Judgment) ให้ต้องลงไปชดใช้บาปที่ได้กระทำนั้นและรับการลงโทษชั่วกัปชั่วกัลป์² ภาพของนรกที่ปรากฏในคตินทางศาสนาคริสต์นั้นได้รับอิทธิพลมาจากศาสนายูดาห์ อันกล่าวถึงวิญญาณผู้ตายและสถานที่ที่อยู่ใต้ผืนดิน เป็นสถานที่ที่เต็มไปด้วยไฟที่ไม่มีวันดับ (Gehenna) สำหรับลงโทษผู้ทำผิด ต่อต้านพระเจ้า นับถือพวก

¹ Homer. *The Odyssey: The Story of Odysseus*, trans.W.H.D. Rouse. (New York: The New American Library, 1949)

² Alice K. Turner, *The History of hell*, (Florida : Harcourt Inc., 1995), p.1.

นอกรีต เมื่อกาลเวลาผ่านไป การตีความและให้ภาพของมนุษย์ที่มีต่อนรกก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย ถึงแม้ว่าภาพของนรกที่ปรากฏในยุคต่างๆจะมีรายละเอียดปลีกย่อย เช่น สถานที่ตั้ง หรือวิธีการลงโทษ ที่แตกต่างกันไป แต่โดยรวม นรกยังคงเป็นสถานที่ที่มีมืดมิด และเป็นท้องจำวิญญาณบาปและทำการลงโทษวิญญาณเหล่านั้น เพื่อรอวันแห่งการตัดสินครั้งสุดท้ายจะมาถึง

เมื่อความเชื่อเกี่ยวกับนรกภูมิ ได้รับการเล่าขานสืบต่อกันมายาวนานหลายพันปี ภาพลักษณ์ของนรกที่นักประพันธ์ในยุคสมัยต่างๆจำลองขึ้นในงานเขียนของตนก็เปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรม เช่นกัน จากนรกในแบบกรีกมาเป็นนรกตามคติของศาสนาคริสต์ จากโลกสำหรับคนตายมาเป็นทีลงโทษวิญญาณบาป จากเทพเจ้าผู้ปกครองโลกได้บาดาลมาเป็นชาตานผู้ต่อต้านพระเจ้าผู้เป็นเจ้า หรือแม้กระทั่งการกระทำอย่างหนึ่งซึ่งไม่เคยถือว่าเป็นความผิดกลายเป็นบาปต้องห้ามในยุคสมัยต่อมา เช่น การบวงสรวงเทพเจ้าที่นอกเหนือไปจากพระเจ้าผู้เป็นเจ้า ในอดีตก่อนยุคกลาง (Medieval Age) ไม่ถือว่าเป็นความผิด แต่เมื่อศาสนาคริสต์เพื่อฟูและทรงอิทธิพลมากขึ้นในช่วงยุคกลาง การบูชาเหล่านั้นถือว่าเป็นการกระทำของพวกนอกรีต จะเห็นได้ว่าพัฒนาการของนรกมีความเกี่ยวเนื่องผูกพันกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ณ ขณะนั้น ดังนั้นการสร้างภาพให้ “นรก” ตามการตีความของผู้เขียนที่แตกต่างกันไป ทั้งที่ต่างยุคสมัย หรือในยุคเดียวกันแต่ตีความนรกแตกต่างกัน ถือเป็นเรื่องที่น่าสนใจที่จะทำความเข้าใจการนำแก่นตำนานเดิมมาใช้เพื่อนำเสนอภาพลักษณ์ของนรกตามบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม และแนวความคิดซึ่งสะท้อนจากวรรณกรรมแต่ละเรื่อง เพื่อศึกษาพัฒนาการของนรกในความคิดของคนว่ามีความเปลี่ยนแปลง แตกต่างและหลากหลายอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในศตวรรษที่ 18 และ 19 เนื่องจากอิทธิพลของศาสนาไม่ได้เข้มข้นมากเท่าในอดีต ความเชื่อเกี่ยวกับนรกจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ไม่ใช่เพียงรายละเอียดปลีกย่อยเหมือนที่เคยเป็นมาในยุคก่อนหน้าแต่อย่างใด

ในศตวรรษที่ 18 และ 19 มีงานเขียนเกี่ยวกับนรกปรากฏขึ้นเป็นจำนวนมากไม่น้อย มีทั้งการนำเสนอภาพของนรกที่เป็นนรกตามคติความเชื่อทางศาสนา เช่น *Paradise Lost* ของจอห์น มิลตัน (John Milton) และนรกที่มีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ที่เกิดจากการสร้างภาพจินตนาการของบุคคล หรืออาจอธิบายให้เห็นภาพว่านรกนั้นมีคำจำกัดความแบบ “สวรรค์อยู่นอก นรกอยู่ในใจ” เช่น เรื่อง *Heaven and Hell* ของเอมานูเอล สวีเดนบอร์ก (Emanuel Swedenborg) หรือบทกวี *The Rime of the Ancient Mariner* ของ แซมมวล คอเลอร์ริดจ์ (Samuel Taylor Coleridge) เป็นต้น ภาพของนรกในเชิงสัญลักษณ์ของแต่ละบุคคลก็มีสภาพที่แตกต่างกันไป ตามแต่ความคิดความเชื่อของบุคคลนั้นๆ ซึ่งอาจแตกต่างไปจากภาพของนรกที่เคยยึดถือกันมา อาจกล่าวได้ว่าเป็นนรกที่เกิดขึ้นในจิตใจของแต่ละบุคคลนั่นเอง โดยที่นรกในลักษณะนี้ไม่จำเป็นต้องยึดติดอยู่กับโลกทางกายภาพเสมอไป แม้กระทั่งจะต้องเป็นเรื่องของคนตายเท่านั้น แต่สามารถปรากฏขึ้นได้ในทุกสถานที่ กับทุกบุคคล

วรรณกรรมร่วมสมัยที่เน้นประเด็นเกี่ยวกับนรกที่เกิดขึ้นในจิตใจของมนุษย์ ได้แก่ นวนิยายสั้นเรื่อง *Heart of Darkness* (1902) ของ โจเซฟ คอนราด (Joseph Conrad) เป็นเรื่องราวของมาร์โลว์ กัปตันเรือขนถ่าย

สินค้า ที่ได้รับการว่าจ้างให้ขนงาข้างลงมาตามแม่น้ำคองโก แต่ภารกิจที่สำคัญกว่าของมาร์โลว์คือการนำตัวเคิร์ท ชาวยุโรปที่ตั้งตนเป็นเทพเจ้าของชนพื้นเมือง กลับไปยังยุโรปให้ได้ ซึ่งในนวนิยายสั้นเรื่องนี้ ได้วาดภาพของทวีปแอฟริกาไม่ต่างไปจากนรก เป็นภาพของความป่าเถื่อนที่ชาวยุโรปเข้าไปใช้อำนาจเหนือชนพื้นเมือง ความโหดร้ายและป่าเถื่อนของชาวยุโรปที่ปรากฏในเรื่องเปรียบเสมือนนรกบนดิน

บทละครเรื่อง *No Exit* (1944) ของฌอง-ปอล ซาทร์ (Jean-Paul Sartre) ซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการที่คน 3 คน ต้องมาติดอยู่ในห้องเดียวกัน แต่ละคนรับรู้ถึงความเลวร้ายของคนอื่นๆ ในห้องและยกขึ้นมาพูดจาถากถางเหน็บแนมกันตลอดเวลา ในที่นี้สภาพที่ทั้งสามต้องติดอยู่ในห้อง โดยไม่สามารถออกไปไหนได้ทั้งๆ ที่มีประตูและไม่มีใครมาห้ามไม่ให้ออกจากห้องนั้น จึงเปรียบเสมือนกับนรกที่ไม่มีวันสิ้นสุด ซึ่งซาทร์เองก็ได้นิยามสภาพดังกล่าวไว้ว่า “นรกคือผู้อื่น” (Hell is the other) เพราะผู้อื่นคือพันธมิตรที่ลงโทษมนุษย์นั่นเอง³

นวนิยายเรื่อง *Job: A Comedy of Justice* (1984) ของโรเบิร์ต ไฮน์ไลน์ (Robert A. Heinlein) เป็นเรื่องของอเล็กซ์และมาร์เกอร์เตที่ต้องผจญภัยไปในโลกต่างๆ เพื่อทดสอบความศรัทธาที่อเล็กซ์มีต่อพระเจ้า อเล็กซ์เป็นคริสตศาสนิกชนที่เคร่งครัดและศรัทธาในพระเจ้าอย่างสูงแต่ต่อมาถูกเหตุการณ์และประสบการณ์ต่างๆ สั่นคลอนความเชื่อมั่นเดิมๆ ที่เคยมี ทั้งคู่ต้องผ่านเหตุการณ์ทดสอบความศรัทธาไปเรื่อยๆ โดยเมื่อใดที่อเล็กซ์ใกล้จะหาข้อสรุปให้แก่ความศรัทธาของเขาได้ก็จะโดนพระเจ้าใช้พลังพาพวกเขาไปสู่อีกช่วงเวลาหนึ่งที่ต้องเริ่มผจญกับวิบากกรรมเพื่อทดสอบศรัทธาอีก ต่อมาวันสิ้นโลกมาถึงอเล็กซ์พบว่าตนเองอยู่บนสวรรค์แต่มาร์เกอร์เตกลับไม่ได้อยู่ในสวรรค์เนื่องจากเธอเป็นพวกนอกรีตมิได้นับถือในศาสนาคริสต์ อเล็กซ์ที่ได้ขึ้นไปอยู่บนสวรรค์ และได้พบเห็นว่าสวรรค์นี้ไม่ได้เป็นสถานที่แห่งความสุขอย่างที่เขาคิดว่ามันเป็น จึงพบว่าผลตอบแทนที่เขาได้รับจากการเป็นผู้ที่ยึดมั่นในศาสนาไม่มีความหมายใดหากปราศจากมาร์เกอร์เต เขาจึงเลือกที่จะลงไปขังนรกและออกเดินทางเพื่อตามหามาร์เกอร์เตอีกครั้ง ในเรื่องนี้ไฮน์ไลน์ได้สร้างภาพของสวรรค์ที่ถูกปกครองโดยเหล่าเทวดาที่ชั่วช้า กับนรกที่ทุกคนสามารถมีช่วงเวลาที่ดีได้ เป็นการตั้งคำถามว่าที่ใดคือนรกและที่ใดคือสวรรค์ อันเป็นแนวคิดหลักของนวนิยายเรื่องนี้ที่มุ่งโจมตีแนวความคิดเกี่ยวกับความดีความชั่วแบบดั้งเดิมในศาสนาคริสต์ และแสดงถึงอำนาจครอบงำที่องค์กรศาสนามีเหนือวิถีคิดของสมาชิกในสังคมทั่วไป

³ Mark Sanders and J.Jeremy Wisnewski, editors, *Ethics and Phenomenology*, (New York : Lexington Books, 2012), p.44.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะศึกษาวิเคราะห์สภาพของนรกที่เกิดขึ้นในทั้งสามเรื่อง และวิเคราะห์บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของผู้ประพันธ์ รวมไปถึงทัศนคติของผู้ประพันธ์เองที่ส่งผลต่อการตีความนรกและการประกอบสร้างภาพของนรกให้เกิดขึ้นในงานประพันธ์

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วิเคราะห์การประกอบสร้างภาพนรกแบบใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากภาพนรกแบบดั้งเดิมอันปรากฏในคำสอนทางศาสนาหรือนรกแบบคลาสสิก ในวรรณกรรมร่วมสมัย 3 เรื่อง ได้แก่ นวนิยายสั้นเรื่อง *Heart of Darkness* ของ โจเซฟ คอนราด บทละครเรื่อง *No Exit* ของ ฌอง-ปอล ซาทร์ และ นวนิยายเรื่อง *Job: A Comedy of Justice* ของ โรเบิร์ต ไฮน์ไลน์ โดยพิจารณาถึงอิทธิพลจากบริบทสังคมและวัฒนธรรมของผู้ประพันธ์ รวมไปถึงทัศนคติของผู้ประพันธ์

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

ภาพของนรกที่ปรากฏในวรรณกรรมสมัยใหม่ เปลี่ยนแปลงไปจากภาพนรกแบบคลาสสิก จากเดิมที่ “นรก” เป็นภาพจำลองมาจากคติความเชื่อทางศาสนา ว่าเป็นสถานที่รวมของวิญญาณผู้ทำบาป ซึ่งจะต้องได้รับการลงโทษและทัณฑ์ทรมาน เพื่อสอนให้คนเกรงกลัวต่อการทำบาป มาเป็น “นรก” ที่ถูกประกอบสร้างใหม่ ตามบริบทสังคม วัฒนธรรมและทัศนคติของผู้ประพันธ์ อันจะมีลักษณะและสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปจากนรกแบบคลาสสิก เช่น นรกไม่จำเป็นต้องเป็นโลกหลังความตาย หรือเป็นสถานที่สำหรับวิญญาณเสมอไป หรือนรกไม่จำเป็นต้องมีภาพของไฟ การทรมานทางกายตามแบบคติทางศาสนา แต่เป็นการลงโทษทางจิตใจ

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยในครั้งนี้ มุ่งศึกษาการประกอบสร้างภาพนรกแบบใหม่ที่แตกต่างไปจากภาพนรกแบบคลาสสิก โดยได้รับอิทธิพลมาจากบริบทสังคมและวัฒนธรรมของผู้ประพันธ์ รวมไปถึงทัศนคติของผู้ประพันธ์

ประกอบไปด้วยวรรณกรรม 3 ชิ้น ได้แก่

- 1) นวนิยายสั้นเรื่อง *Heart of Darkness* ของ โจเซฟ คอนราด

- 2) บทละครเรื่อง *No Exit* ของฌอง ปอล ซาทร์
- 3) นวนิยายเรื่อง *Job: A Comedy of Justice* ของโรเบิร์ต ไฮน์ไลน์

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

เพื่อทำความเข้าใจบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งสร้างภาพของนรกสมัยใหม่ที่แตกต่างไปจากนรกแบบคลาสสิก

1.6 วิธีการดำเนินการวิจัย

วิธีการวิจัยคือการค้นคว้าจากเอกสารทั้งเอกสารปฐมภูมิ คือตัวบทวรรณกรรมที่กล่าวถึงนรกในจินตนาการ และเอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และเอกสารอื่นๆ เมื่อได้ข้อมูลเบื้องต้นที่รวบรวมแล้วจึงมาทำการวิเคราะห์และตีความข้อมูล ทั้งในด้านภาพลักษณ์ที่เกิดขึ้น และแก่นแนวคิดที่ต้องการนำเสนอ โดยผ่านการสร้างภาพของนรก และสุดท้ายคือการศึกษาบริบททางสังคมวัฒนธรรมและทัศนคติของผู้ประพันธ์ ว่าส่งผลต่อการนำเสนอแก่นแนวคิดและภาพลักษณ์ของนรกที่ปรากฏในงานประพันธ์

1.7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1) วิทยานิพนธ์เรื่อง “ความสำคัญของภาพนรกในจิตรกรรมฝาผนังสมัยรัชกาลที่ 1 (Significance of hell scenes in mural paintings during the reign of King Rama I)” โดย คิมิโกะ มัทซุรา วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2547 ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้ทำวิทยานิพนธ์ได้สรุปไว้ว่า ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์ภาพจิตรกรรมฝาผนังในสมัยรัชกาลที่ 1 ทั้งทางด้านรูปแบบและเนื้อหาของภาพจิตรกรรมที่มีที่มาจากคติไตรภูมิ โดยเฉพาะจากภาพนรกภูมิ และมุ่งที่จะศึกษาบทบาทความสำคัญของภาพนรกภูมิในจิตรกรรมฝาผนัง ที่มีผลต่อสังคมในสมัยนั้น ทำการวิเคราะห์เนื้อหาของภาพนรกโดยใช้ระเบียบวิธีทางประวัติศาสตร์ศิลป์ และวิเคราะห์สาระสำคัญของภาพนรกพยายามจะสื่อกับผู้ดู ในบริบททางสังคมและการเมืองในสมัยนั้น ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบจิตรกรรมฝาผนังสมัยอยุธยาที่รูปแบบ เนื้อหาและวิธีการนำเสนอภาพในจิตรกรรมฝาผนังจำนวน 9 วัดในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ รวมทั้งได้วิเคราะห์ภาพจิตรกรรมเหล่านี้ในบริบททางสังคมการเมืองในสมัยรัชกาลที่ 1 ผลการศึกษาพบว่า จิตรกรรมฝาผนังสมัยรัชกาลที่ 1 นิยมเสนอภาพไตรภูมิ

บนฝาผนังด้านหลังพระประธานในโบสถ์หรือในวิหาร ภาพจากคติไตรภูมิเหล่านี้เน้นการนำเสนอภาพในส่วนที่เป็นกามภูมิ ทั้งสวรรค์ภูมิ มนุษย์ภูมิและนรกภูมิ จากการวิเคราะห์พบว่า สภาพสวรรค์ภูมิและภาพนรกภูมิถูกทำให้แตกต่างอย่างตรงกันข้าม ทั้งรูปแบบ เนื้อหาและวิธีการนำเสนอภาพทำให้ผู้ดูเกิดความรู้สึกที่ว่า สวรรค์ภูมิเป็นรางวัลในขณะที่นรกภูมิเป็นการลงโทษ และการที่ภาพทั้งสองถูกนำเสนอในแนวตั้ง โดยภาพสวรรค์ภูมิอยู่ด้านบนสุดและภาพนรกภูมิอยู่ด้านล่างสุด มีผลในการสื่อสารทางด้านศีลธรรมกับผู้ดู วิทยานิพนธ์เล่มนี้วิเคราะห์ให้เห็นว่า ภาพไตรภูมิในจิตรกรรมฝาผนังสมัยรัชกาลที่ 1 ได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการอบรมศีลธรรม และสร้างความชอบธรรมให้สถาบันพระมหากษัตริย์ในบริบททางสังคมสมัยนั้น ที่มีแต่ความไม่มั่นคงทางการเมือง

2) บทความเรื่อง Marlow's Descent Into Hell โดย Lilian Feder ในวารสาร Nineteenth-Century Fiction ฉบับที่ 9 เรื่องที่ 4 โดยมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ค.ศ. 1955 ซึ่งสรุปความได้ว่า โจเซฟ คอนราดประพันธ์นวนิยายสั้นเรื่อง *Heart of Darkness* โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับการที่มาร์โลว์เดินทางผจญภัยเข้าไปในดินแดนแห่งความมืดมืด โดยการเดินทางนั้นสามารถมองว่าเป็นการเดินทางเพื่อเรียนรู้เบื้องลึกของจิตใจมนุษย์ แต่คอนราดมิได้ใช้ศัพท์ในทางจิตวิทยาเพื่อบรรยายการเดินทางเพื่อเรียนรู้จิตใจของมาร์โลว์ แต่เขาใช้การจำลองภาพและสัญลักษณ์ของการเดินทางลงไปในนรกดังที่ปรากฏในมหากาพย์ดิโวน์ คอมเมดี้ของดANTE ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ถึงอิทธิพลที่คอนราดได้รับมาจากดANTE ในการบรรยายถึงสภาพภูมิประเทศของแอฟริกาที่คล้ายคลึงกับสภาพภูมิประเทศในนรกที่ดANTE ได้บรรยายไว้ อีกทั้งคอนราดยังได้พยายามนำเสนอ *Heart of Darkness* ในเนื้อหาที่ตั้งคำถามถึงศีลธรรมจรรยาของมนุษย์อันมีความคล้ายคลึงกับคำสอนทางศาสนาเช่นกัน

1.8 ข้อตกลงเบื้องต้น

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ระบบการถอดเสียงภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาไทยตามข้อกำหนดของราชบัณฑิตยสถานซึ่งตีพิมพ์ในหนังสือ “หลักเกณฑ์การทับศัพท์” พิมพ์ครั้งที่ 1 ปีพุทธศักราช 2535 ระบบดังกล่าวกำหนดการถอดอักษรภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสเป็นตัวอักษรไทยแตกต่างกัน ขอยกตัวอย่างโดยสังเขปดังต่อไปนี้

ภาษาอังกฤษ

อักษรโรมัน	อักษรไทย
C	ค
d	ด
n	น
Conrad	คอนราด

ภาษาฝรั่งเศส

อักษรโรมัน	อักษรไทย
an	อง
Jean	ฌอง

บทที่ 2

การเปลี่ยนแปลงของนรกช่วงก่อนสมัยใหม่

จากความเชื่อของหลายๆศาสนา นรกเป็นสถานที่ของการลงทัณฑ์ ความทุกข์ทรมานที่วิญญาณต้องได้รับในชีวิตหลังความตาย อันเป็นกรอบความคิดเกี่ยวกับการฟื้นคืนมามีชีวิตอีกครั้งหลังจากที่ได้เสียชีวิตไปแล้วแต่มิได้หมายความว่าฟื้นกลับมาในร่างเดิมโลกเดิม เหตุที่มนุษย์ให้ความสนใจเรื่องชีวิตหลังความตายเป็นเพราะต้องการทราบว่าหลังจากที่ร่างกายแตกดับไปแล้วสติสัมปชัญญะและตัวตนของผู้ที่ตายนั้นจะเป็นอย่างไรต่อไป หลังจากที่ตายไปแล้วตัวตนของมนุษย์จะยังคงอยู่หรือไม่หรือว่าแตกสลายไปพร้อมกับร่างกายของเขา ความสงสัยใคร่รู้เช่นนี้ทำให้แนวคิดเรื่องชีวิตหลังความตายถูกนำมาศึกษาตีความเพื่ออธิบายถึงจุดหมายปลายทางหลังจากที่มนุษย์เสียชีวิตไปแล้ว เหตุที่มนุษย์ให้ความสนใจกับเรื่องความตายนี้เป็นเพราะความเชื่อที่ว่าคนตายมีความสัมพันธ์กับคนที่ยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งปรากฏในลักษณะของเรื่องเล่าเหนือธรรมชาติ ทั้งภูติผีปิศาจ วิญญาณ ที่มักถูกเล่าขานว่ามาปรากฏตัวต่อหน้าคนที่ยังมีชีวิตอยู่ด้วยเหตุผลนานับประการ ทั้งการขอร้องให้ช่วย การเตือนให้ระวังภัยอันตราย หรือการออกมาหลอกหลอนเพื่อแก้แค้น ทั้งหลายนี้พิสูจน์ว่าคนเป็นและคนตายต่างมีอิทธิพลซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก¹

จุดหมายปลายทางของชีวิตหลังความตายได้รับการตีความแตกต่างกันไป ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ (4000 B.C.) มาจนถึงยุคกรีกกล่าวถึงจุดหมายปลายทางดังกล่าวว่าเป็นดินแดนของคนตาย เป็นที่ที่ผู้ตายทุกคนต้องลงมาอยู่รวมกัน โลกหลังความตายแบบโบราณนี้มีดินแดนและอาณาเขตอยู่บนโลกมนุษย์นี้เอง มนุษย์ที่ยังไม่ตายก็สามารถเข้าไปยังดินแดนแห่งนั้นได้ ในตำนานกรีกเชื่อว่ามีถ้ำที่พาลงไปถึงยมโลก จึงปรากฏตำนานเกี่ยวกับวีรบุรุษที่ลงไปช่วยเหลือผู้ที่ตายไปแล้วให้กลับขึ้นมาบนโลกได้ ตัวอย่างเช่นเรื่อง Odysseus ที่ประพันธ์โดยโฮเมอร์ (Homer) ในยุคต่อมาศาสนาคริสต์ตีความและอธิบายถึงจุดหมายปลายทางของชีวิตหลังความตายว่ามี 2 แห่ง ที่หนึ่งคือสวรรค์และอีกที่หนึ่งคือนรก สวรรค์เป็นที่หมายของผู้ตายที่ทำความดีและนรกเป็นที่หมายของผู้ตายที่ทำบาป² โดยศาสนาคริสต์ให้ความสนใจเกี่ยวกับนรกไว้มากจนนรกเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายว่าเป็นอาณาจักรใต้ดิน

¹ Turner, *The History of hell* : 1

² Ibid., p.3

สำหรับคนบาปที่โหดร้ายและทุกข์ทรมาน ด้วยการใช้คำว่า Hell แทนคำว่า Gehenna อันเป็นคำเรียกของนรกในยุคเริ่มต้นของศาสนายูดาห์-คริสเตียน คำว่า Hell มีรากศัพท์มาจากคำภาษาฮีบราอ์ *hel* มีความหมายว่า เทพธิดาแห่งความตายและอาณาจักรที่เธอปกครองอยู่ใต้แผ่นดิน และคำว่า *vitti* มีความหมายว่าการลงทัณฑ์ ทำให้คำว่า Hell ถูกใช้เพื่อถ่ายทอดแนวคิดเรื่องนรกว่าเป็นสถานที่ลงทัณฑ์ที่อยู่ใต้โลกมนุษย์ ทำให้นรกในความเข้าใจอันเป็นสากลหมายถึงสถานที่แห่งหนึ่งลงโทษคนบาป โดยที่คนบาปเหล่านั้นจะได้รับทัณฑ์ทรมานอยู่ในนรกไปชั่วกัปชั่วกัลป์

ความเชื่อเกี่ยวกับนรกปรากฏอยู่ในหลากหลายเรื่องเล่าปรัมปราและคำสอนทางศาสนา ส่วนมากมักให้คำจำกัดความของนรกไว้ว่า เป็นสถานที่อยู่อาศัยของปีศาจและวิญญาณผู้ตาย อีกทั้งยังปรากฏในนิทานสอนใจที่กล่าวถึงเรื่องช้อนด้ามยาว (allegory of the long spoons)⁴ แสดงภาพของนรกว่ามีแต่ความอดอยากหิวโหย ในขณะที่สวรรค์มีแต่ความอิ่มหนำสำราญและมีความสุข ทำให้นรกยังคงสถานภาพของสถานที่ที่มีไว้เพื่อลงทัณฑ์ทรมานวิญญาณบาป บางศาสนาเช่นศาสนาคริสต์หรือศาสนาอิสลาม วาดภาพการลงทัณฑ์ว่าเป็นการลงทัณฑ์จากเปลวไฟที่ทำให้เกิดความเจ็บปวดทรมานและทำให้เกิดความรู้สึกผิดต่อสิ่งที่ได้กระทำไว้ โดยในกรณีของศาสนาคริสต์หรือศาสนาอิสลาม ความผิดที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคือการหันหลังให้พระเจ้าและปฏิเสธคำสอนของพระองค์ แต่ในบางศาสนาเช่นศาสนาพุทธ และศาสนาพุทธนิกายทิเบต นรกถูกวาดภาพว่าเป็นการลงทัณฑ์ที่มีทั้งความร้อนและความเย็นผสมกันไป มีทั้งไฟร้อนระอุและความเย็นจัด อีกทั้งรูปแบบของการลงทัณฑ์ที่ขึ้นอยู่กับแต่ละความคิดโดยมิได้เกี่ยวข้องกับศรัทธาในพระเจ้าเหมือนในศาสนาคริสต์หรือศาสนาอิสลาม หรือใน *Divine Comedy* ของดังกเตอาลิเกีเอรี (Dante Alighieri) ในส่วนของ *Inferno* เองก็กล่าวถึงนรกวงในขุมที่ 9 ว่าเป็นบ่อเลือดเย็นจัด เช่นกัน

ความแตกต่างของการตีความเรื่องนรกแสดงให้เห็นว่านรกเองมิได้หยุดนิ่งอยู่กับที่ ปัจจัยรอบข้างเช่นบริบททางสังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ ต่างส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของนรกเช่นกัน จากดินแดนของคนตายในความเชื่อแบบกรีก เมื่อได้รับอิทธิพลจากศาสนาคริสต์ทำให้ดินแดนของผู้ตายกลายเป็นสวรรค์และนรกที่ถูกแบ่งแยกด้วยมาตรฐานความดี – ความชั่วทางศาสนาและจารีตประเพณีของสังคม การเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของนรกจึงเกิดขึ้นตลอดเวลาเพื่อตอบสนองต่อความคิดและความต้องการของสังคม

³ Robert K. Barnhart, *The Barnhart Concise Dictionary of Etymology*. (New York : Harper Collins. 1995) p. 348.

⁴ David W. Augsburg, *Conflict Mediation Across Cultures: Pathways and Patterns*. (Kentucky : Westminster John Knox Press. 1995) p. 96.

⁵ Dante Alighieri, "Cantos XXXI-XXXIV". *Inferno*. Trans. John Ciardi (2 ed.). (New York: Penguin. 2001) p. 86.

ในช่วงนั้นๆ ทำให้นรกมีความเป็นสากลที่มนุษย์ทุกคนสามารถเข้าใจได้ตรงกันว่านรกคือสถานที่ที่ทำให้คนทุกข์ทรมาน คนบาปจะต้องได้รับโทษทัณฑ์ ถึงแม้ว่ารายละเอียดปลีกย่อยเช่นรูปแบบการลงทัณฑ์จะแตกต่างกันไปในแต่ละสังคมแต่ละยุคสมัยก็ตาม

ในบทนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นว่าภาพลักษณ์ของนรกตั้งแต่อดีตมาจนถึงสมัยใหม่ที่มีความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เพื่อช่วยให้เห็นพัฒนาการของนรกในฐานะที่เป็นเครื่องมือของการอบรมสั่งสอนจารีตประเพณีของสังคม การเปลี่ยนแปลงในภาพลักษณ์ของนรก และสุดท้ายคือทัศนคติเกี่ยวกับนรกที่ปรากฏในวรรณกรรมที่สามารถรวบรวมได้ เพื่อเป็นการทำความเข้าใจนรกในแบบดั้งเดิมก่อนที่จะไปศึกษานรกที่ถูกประกอบสร้างขึ้นใหม่ผ่านการตีความของผู้ประพันธ์ในบทต่อไป

2.1 แนวคิดเรื่องนรก

นับแต่โบราณกาลมา ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของนรกนี้ ผูกพันอยู่กับมาตรฐานของ ความดี-ความชั่วที่ถูกกำหนดขึ้นในสังคม ณ ขณะนั้น เช่นในสมัยกรีก ผู้ที่เป็นวีรบุรุษหรือผู้ที่ทำความดี ให้ความเคารพในเทพเจ้าด้วยการบวงสรวงและบูชา รวมไปถึงไม่เบียดเบียนผู้อื่นจะได้ไปอยู่ในสวนสวรรค์ แต่ผู้ที่คิดกบฏต่อเทพเจ้า ทำความชั่วร้ายทำร้ายผู้อื่นจะต้องลงไปอยู่ในนรก จะเห็นได้ว่าความดีและความชั่วในสมัยกรีกตั้งมั่นอยู่ที่เรื่องการเคารพบูชาเทพเจ้าเป็นหลักนั่นเอง ต่อมาเมื่อศาสนาคริสต์เริ่มเฟื่องฟู มาตรฐานของความดีความชั่วจึงเปลี่ยนมายึดถือที่เรื่องของบาปบุญคุณโทษที่ศาสนาเป็นผู้กำหนดขึ้น การนับถือและศรัทธาในพระเจ้าจะทำให้ได้ขึ้นสวรรค์ใช้ชีวิตหลังความตายที่มีแต่ความสวยงามและความสุขตลอดไป ผู้ที่ปฏิเสธพระเจ้าจะต้องตกนรกรับทัณฑ์ทรมานจากไฟประลัยกัลป์ที่ไม่มีวันมอดดับไปตลอดกาล ในยุคที่ศาสนาคริสต์ทรงอำนาจและอิทธิพลนรกจึงมีฐานะเป็นคำสอนและเครื่องมือทางศาสนาที่ใช้ควบคุมไม่ให้คริสต์ศาสนิกชนเบี่ยงเบนออกนอกแนวทางที่ศาสนากำหนด แต่ต่อมาเมื่ออิทธิพลของศาสนาคริสต์ที่มีเหนือบุคคลเริ่มเจือจางลง นรกก็แปรสภาพมาเป็นสัญลักษณ์ที่ถูกใช้เป็นตัวแทนของความทุกข์ทรมานในจิตใจ เป็นภาวะที่บุคคลจะรับรู้ในรูปแบบเฉพาะตัวที่แตกต่างไปจากภาพของนรกในคำสอนทางศาสนา

นรกถูกใช้เพื่อควบคุมแนวทางการปฏิบัติตนของมนุษย์ จากเริ่มแรกสอนว่าคนควรทำดีเพื่อจะได้รับผลตอบแทนที่ดี ดังที่ในสมัยโบราณที่ยังไม่ได้บัญญัติการกระทำที่เป็นความคิดแต่มุ่งสอนให้คนทำความดีเพื่อจะได้รับผลตอบแทนที่ดีดังที่โสเครติสกล่าวไว้ใน *Phaedo* ว่า คนที่ทำความดียอมส่งผ่านความดีนั้นไปวิญญาณของเขา วิญญาณที่บริสุทธิ์เหล่านี้จะได้เข้าไปพบพระเจ้าผู้สูงส่งและชาญฉลาดใน Hades การที่คนในยุคกรีกให้ความสำคัญความดีมากกว่าความชั่วอาจเป็นเพราะความชั่วในทัศนะของชาวกรีกในขณะนั้นมีเพียงการกบฏต่อพระเจ้า

เท่านั้น⁶ ตัวอย่างที่ชัดเจนคือการกล่าวถึงทาร์ทารัสสถานที่ลงทัณฑ์ร้ายแรงที่สุดของกรีกว่ามีไว้กักขังยักษ์ไททันที่พ่ายแพ้ต่อเทพโอลิมเปียในสงครามแย่งชิงอำนาจเหนือยอดเขาโอลิมปัส หรือบุคคลที่กระทำการลบหลู่ดูหมิ่นพระเจ้าซึ่งได้รับโทษทัณฑ์อยู่ใกล้ๆปากทางเข้าทาร์ทารัส เช่น ทิทัส (Tityus) ไททันที่โจมตีมารดาของเทพพอลโลและเทพธิดาอาร์ทีมิส ถูกลงโทษให้แรงแจกกินตับทุกวัน ซิซิฟัส (Sisyphus) ผู้พยายามใช้เหล็กกลดลอควางเทพเฮดิสเพื่อให้ตนเองสามารถออกไปจากยมโลกได้ ถูกลงโทษให้เข็นหินขึ้นภูเขา โดยเมื่อเข็นหินขึ้นไปเกือบถึงยอดเขาหินก้อนนั้นจะกลิ้งกลับลงมาอยู่ที่เชิงเขาเช่นเดิม ซิซิฟัสจึงต้องเข็นหินขึ้นภูเขาไปตลอดกาล อิกเซียน (Ixion) ผู้พยายามจะขึ้นใจเทพีเฮราราชินีแห่งโอลิมปัส ถูกลงโทษด้วยการถูกตรึงร่างไว้กับล้อไฟ เป็นต้น ในขณะที่ตำนานกรีกที่กล่าวถึงการกระทำผิดนอกเหนือไปจากการลบหลู่พระเจ้ากลับไม่ได้ลงเอยด้วยการลงโทษรับโทษทัณฑ์ในทาร์ทารัสแต่อย่างใด เพราะการลงทัณฑ์นั้นจะเกิดขึ้นในขณะที่มีชีวิตอยู่ เช่น อีดิปัส (Oedipus) ผู้สังหารบิดาและมีความสัมพันธ์กับมารดา ได้รับโทษทัณฑ์คือการสูญเสียดวงตาและต้องเร่ร่อนออกจากเมืองไป หรือ โอเรสเตส (Orestes) ผู้ลงมือสังหารมารดาตนเอง ถูกลงโทษโดยเหล่าพิวรีส์ เทพแห่งการลงทัณฑ์ ที่บินวนเวียนรอบๆตัวพร้อมฟาดแส้ไล่ มุมมองเรื่องนรกของชาวกรีกนี้จึงเป็นไปในลักษณะของการสอนให้คนทำความดี ไม่หลบลบหลู่ดูหมิ่นพระเจ้า เพราะนรกในความเชื่อแบบกรีกเป็นการลงโทษผู้ที่ลบหลู่พระเจ้า ในขณะที่ผู้ที่มิบาปทั่วไปจะได้รับโทษในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่

ต่อมาเมื่อศาสนากำเนิดขึ้น คำสอนเรื่องนรกจึงเริ่มแปรสภาพจากคำสั่งสอนให้ทำความดีมาเป็นข้อห้ามที่ห้ามกระทำเพราะผิดต่อศาสนาและจารีตของสังคม การฝ่าฝืนคำสอนของศาสนาย่อมตามมาด้วยการลงโทษดังที่ปรากฏในความเชื่อเรื่องวันพิพากษา (Judgement Day) ความเชื่อเรื่องการร่วงหล่นจากสวรรค์ (The Fall) และการลงโทษคนบาปในนรกของทุนดาล (Tundal)⁷ วันพิพากษากล่าวถึงผู้กระทำความผิดบาปจะต้องได้รับโทษทัณฑ์เมื่อวันพิพากษาคัดสินมาถึง ส่วนการร่วงหล่นจากสวรรค์กล่าวถึงผู้ที่เลือกปฏิเสธพระเจ้าจะต้องถูกขับลงมาจากสวรรค์ ตัวอย่างที่ปรากฏความเชื่อนี้ได้แก่ ลูซิเฟอร์ อัครทูตผู้ใกล้ชิดกับพระเจ้ามากที่สุดแต่กลับหลงคิดว่าตนเองยิ่งใหญ่กว่าพระเจ้าจึงถูกขับออกจากสวรรค์ให้ลงไปนรกแทน และอดัมกับอีฟ ผู้ฝ่าฝืนคำสั่งห้ามของพระเจ้าด้วยการรับประทานผลไม้แห่งความรู้ (Fruit of Knowledge) จึงถูกขับออกจากสวนอีเดนให้มาเผชิญกับความทุกข์ยากในโลกมนุษย์ การลงโทษคนบาปในนรกของทุนดาลเป็นความพยายามนำเสนอภาพของนรกให้เป็นรูปธรรมมากขึ้นด้วยการให้เทวดาผู้พิทักษ์พาทุนดาลลงไปเห็นนรกว่ามี การลงโทษผู้ที่ทำบาปอย่างไร ความเชื่อทั้งสามเรื่องนี้เป็นตัวอย่างชัดเจนว่าศาสนาคริสต์ให้ความสำคัญกับการไม่ล่วงละเมิดข้อห้ามที่ถูกกำหนดไว้ นรกจึงถูกใช้เป็นอาวุธเพื่อตักเตือนและข่มขู่ไม่ให้คนปฏิบัติตนผิดไปจากคำสั่งสอนทางศาสนาเพราะศาสนาได้

⁶ Turner, *The History of hell* : 27

⁷ Ibid., p.56-62

แสดงให้เห็นแล้วว่าการกระทำผิดย่อมตามมาด้วยบทลงโทษอันน่าสะพรึงกลัว ดังที่วอลต์แตร์ (Voltaire) กล่าวถึงนรกไว้ว่าเป็นเพียงเครื่องมือที่ใช้เพื่อหวังผลข่มขู่ให้คนไม่กล้าทำสิ่งที่ไม่ต้องการเท่านั้น โดยเขายกคำสอนของนักบวชคนหนึ่งเทศนาเรื่องผู้ทำบาปต้องนรกและได้รับความทุกข์ทรมานอันเป็นนิรันดร์แต่ปิดท้ายด้วยการบอกแก่สานุศิษย์ที่มานั่งฟังว่านรกมีไว้เพื่อให้สาวใช้ ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า โดยเฉพาะนายของท่านเชื่อ เพื่อคนเหล่านั้นไม่กล้าทำในสิ่งที่ท่านไม่ต้องการ⁸

ภาพการลงมาที่สนาจรนรกของทูนดาล

ภาพบนและภาพขวามือคือการลงทัณฑ์
วิญญูณบาป

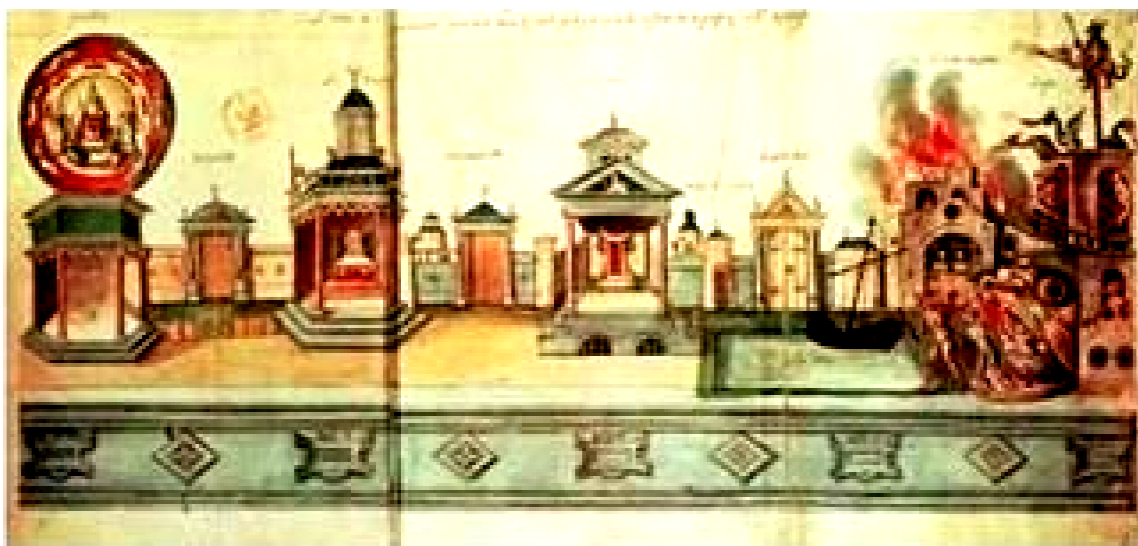
ภาพล่างคือภาพของชาตานในนรก

วาดโดย Simon Marmion ในปี ค.ศ. 1475

⁸ Ibid., p.202

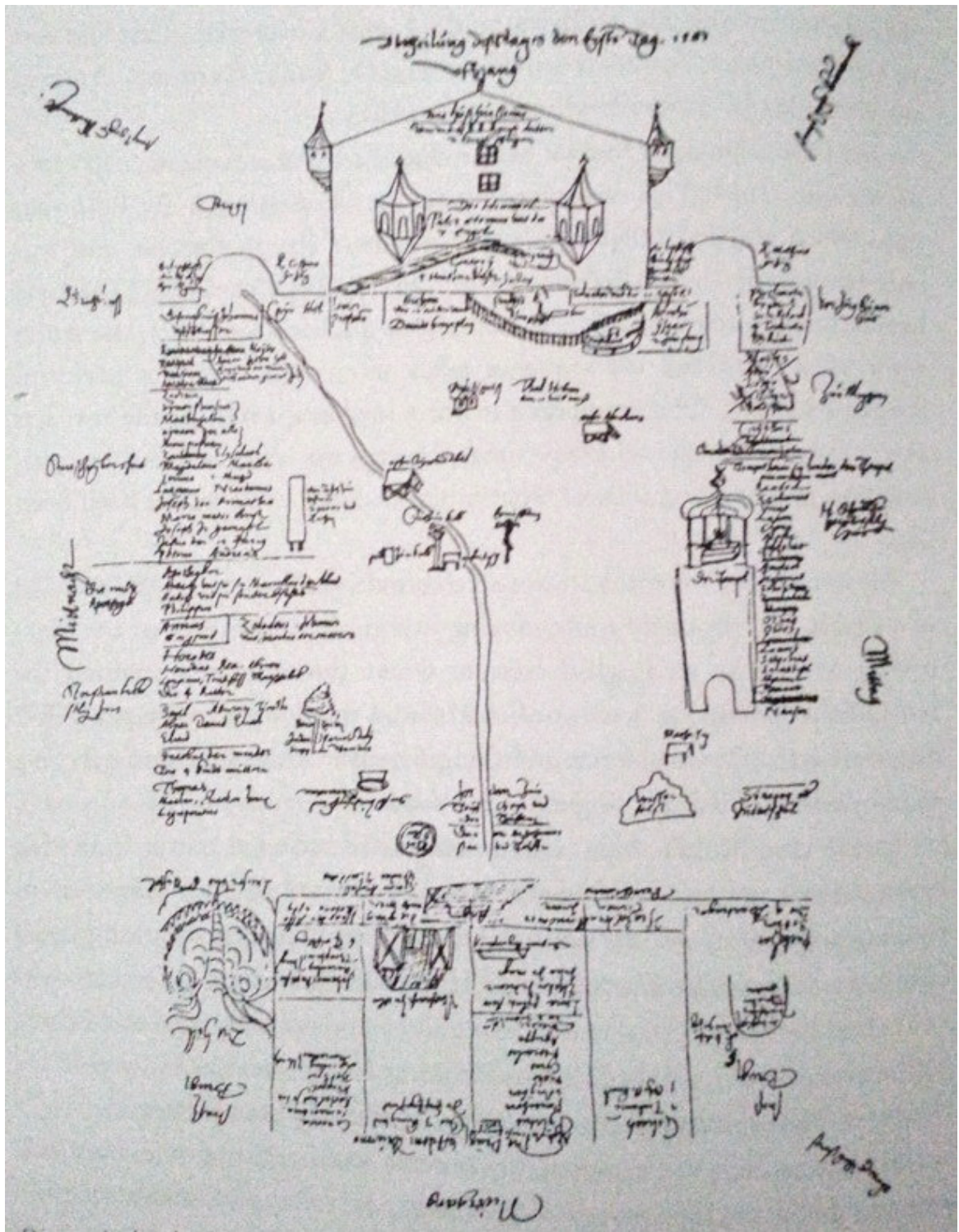
อีกหนึ่งตัวอย่างของการใช้รอกในฐานะเครื่องมือควบคุมความประพฤติของประชาชนคือการใช้ละครศาสนา (Morality Play) ที่สามารถเข้าถึงประชาชนได้มากกว่าการเทศนาสั่งสอน อีกทั้งการเล่นละครจะถ่ายทอดคำสอนเกี่ยวกับบาปบุญคุณโทษเป็นรูปธรรมได้ชัดเจนมากกว่าการเทศน์ ละครศาสนาเน้นสั่งสอนเรื่องราวในพระคัมภีร์ไบเบิลเช่นการตกสวรรค์ของลูซิเฟอร์ การกบฏและความเสียสละของพระเยซูและเหล่านักบุญ มาจนถึงเรื่องวันสิ้นโลก ฉากของการแสดงละครเองก็มีส่วนที่ทำให้ประชาชนเข้าใจภาพลักษณ์ของนรกมากขึ้น โดยฉากที่เกี่ยวกับนรกจะนำเอาหม้อใบใหญ่และอุปกรณ์ในครัวเช่น มีด ส้อม มาใช้แทนเครื่องลงทัณฑ์ทรมานในนรก ฉากที่พระเยซูลงไปโปรดสัตว์ในนรกจึงแสดงบนเวทีด้วยการให้ตัวแสดงพระเยซูเดินผ่านหม้อจุดไฟ มีควันลอยอยู่บนเวที มีบันไดพาดอยู่ด้านหนึ่งแทนการขึ้นสวรรค์ และบางครั้งก็มีการสร้างคุกขึ้นที่มุมหนึ่งเป็นภาพแทนของ Limbo ที่ให้วิญญาณมารับโทษก่อนขึ้นสวรรค์ ต่อมามีการสร้างงูกลประดับไว้บนฉากแทนสัตว์ประหลาดในนรก⁹ การเล่นละครสามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวางทำให้เกิดความนิยมในการแต่งบทละครออกมาแสดงเพื่อความสนุกสนานแต่แฝงนัยยะของคำสอนทางศาสนาเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ละครเรื่อง *The Tragical History of Doctor Faustus* ของ คริสโตเฟอร์ มาร์โลว์ (Christopher Marlowe) ประพันธ์ขึ้นใน ค.ศ. 1604 ที่บอกเล่าเรื่องการขายวิญญาณให้ปีศาจเพื่อแลกกับความสุข แต่สุดท้ายความสุขที่ปีศาจมอบให้ก็มิได้เป็นความสุขที่แท้จริง ซึ่งเป็นการสอนผู้ชมว่าบาปไม่ใช่สิ่งที่ควรกระทำเพราะสุดท้ายบาปจะทำให้มนุษย์ตกที่นั่งลำบากนั่นเอง

ฉากของละครศาสนาในยุคกลาง ที่มุมซ้ายมือคือสวรรค์ ตรงกลางคือโลกมนุษย์ มุมขวามือคือนรก

วาดโดยศิลปินผู้ไม่ปรากฏนาม เพื่อเล่นในเมือง Valenciennes ประเทศฝรั่งเศส ค.ศ. 1547

⁹ Ibid., p.114-118

แผนผังการสร้างจากละครศาสนาที่นายช่างออกแบบสำหรับใช้ที่จตุรัสกลางเมืองเยอรมัน ที่มุมซ้ายล่างคือปากทางเข้านรก ด้านบนสุดที่มีบันไดคือทางขึ้นสวรรค์

วาดโดยศิลปินผู้ไม่ปรากฏนาม ค.ศ. 1587

หลังจากที่ศาสนาคริสต์เจริญเติบโตฝังรากฐานไว้มั่นคงแล้ว อำนาจและอิทธิพลของศาสนจักรเริ่มทวีความเข้มแข็งมากขึ้นเช่นกัน นักบวชก้าวเข้ามาบีบบทบาทในฐานะผู้ถ่ายทอดและสอนสั่งคำสอนของพระเจ้าแก่เหล่าคริสตศาสนิกชนทั้งหลาย ทำให้การตีความเรื่องความดี-ความชั่วในสังคมขณะนั้นผูกพันอยู่กับอำนาจของศาสนจักรและพระสันตะปาปา กล่าวคืออำนาจของเหล่านักบวชในฐานะที่เป็นตัวแทนของพระเจ้ามีมากจนสามารถบัญญัติคำสอนขึ้นมาได้เอง นรกถูกตีความและใช้ประโยชน์ในฐานะเครื่องมือที่จะข่มขู่บังคับให้ประชาชนยอมอยู่ใต้อาณัติของศาสนจักร การกระทำใดๆ ที่จะลดทอนอำนาจของศาสนจักรเท่ากับเป็นการลบหลู่พระเจ้า การที่ศาสนจักรมีอำนาจและอิทธิพลเข้มข้นขึ้นเรื่อยๆ ทำให้พระและนักบวชหลงระเหิดในอำนาจ ต่อมา ค.ศ. 1515 สมเด็จพระสันตะปาปาลีโอที่ 10 ต้องการสร้างโบสถ์ใหม่ใหญ่สง่างามยิ่งใหญ่อีกแห่งหนึ่ง ทำให้เกิดบัญญัติใหม่ว่าถึงแม้จะทำความผิดอุกฉกรรจ์หรือนับว่าเป็นมหันตโทษเพียงไรก็สามารถล้างบาปได้โดยซื้อใบไถ่บาป บรรดานายธนาคารทั้งหลายในประเทศต่างยุโรปพากันตกลงเป็นนายหน้ารับฝากเงินที่คนทั้งหลายจะชำระล้างบาปโดยไม่ต้องส่งไปกรุงโรม ในขณะนั้นความเชื่อเรื่องนรกมาถูกใช้เป็นเครื่องมือหาผลประโยชน์ของศาสนจักร โดยการบัญญัติข้อคิดบาปขึ้นมามากมายเพื่อหวังผลว่าประชาชนจะทำผิดในข้อห้ามใดข้อห้ามหนึ่ง ประชาชนผู้ไม่มีความรู้ในทางศาสนาข่มเกรงกลัวว่าตนเองจะได้รับโทษทัณฑ์จากบาปนั้นๆตามที่นักบวชเทศนาสั่งสอนให้ฟัง เมื่อมีทางออกคือการซื้อใบไถ่บาปที่จะทำให้พวกเขาไม่ต้องรับโทษในนรก พวกประชาชนโดยเฉพาะชนชั้นสูงผู้ร่ำรวยยินดีเอาเงินเข้าแลกกับการไม่ต้องตกนรก ศาสนจักรจึงสามารถกอบโกยเงินทองไปได้มหาศาล ในขณะเดียวกันเกิดแรงต่อต้านขึ้นจากกลุ่มผู้ไม่เห็นด้วยเช่น มาร์ติน ลูเทอร์ (Martine Luther) ที่ทนดูความเสื่อมโทรมของศาสนาที่กรุงโรมไม่ได้ เพราะขณะที่ใช้ชีวิตอยู่ในอาราม ลูเทอร์ได้มีโอกาสไปแสวงบุญที่โรม และได้พบเห็นชีวิตของพระสันตะปาปาโอโงงหรูหราจนเกือบไม่มีกษัตริย์องค์ใคู้ได้ และเห็นว่านักบวชไม่ควรดำเนินชีวิตอย่างนั้น ชนวนที่ทำให้ลูเทอร์ลุกขึ้นต่อต้านศาสนจักรคือเรื่องใบไถ่บาป ซึ่งสุดท้ายความพยายามของลูเทอร์ประสบความสำเร็จด้วยการแยกตัวออกมาจากคริสตจักรโรมันคาทอลิกมาตั้งนิกายโปรเตสแตนต์ใน ค.ศ. 1529 โดยคำว่า "โปรเตสแตนต์" (Protestant) แปลว่า "ผู้ประท้วง" หรือ "ผู้คัดค้าน" อย่างไรก็ตามนรกยังคงสภาพของอาวุธอันทรงประสิทธิภาพที่มีไว้ดักเตือนข่มขู่ไม่ให้ประชาชนทำผิดกฎระเบียบของศาสนาและสังคมอยู่มาจนถึงยุคเรืองปัญญา¹⁰

จากการที่นรกปรับเปลี่ยนไปตามสภาพสังคมและวัฒนธรรมเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้ในยุคนั้นสมัยใหม่เกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากนรกในแบบขนบทางศาสนา ไม่เพียงแต่ภาพลักษณ์ของนรกที่เปลี่ยนแปลงไป แนวคิดเกี่ยวกับนรกเองก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย จากนรกอันหมายถึงสถานที่ลงทัณฑ์คนบาปผู้ทำผิดจารีตประเพณีของสังคมหรือศาสนา มาเป็นนรกอันสื่อถึงความทุกข์ทรมานทางใจที่เกิดขึ้นเพราะประสบการณ์ของตัวปัจเจกบุคคลโดยมิได้ให้ความสนใจกับหลักคำสอนทางศาสนาอีกต่อไป นรกในเชิงสัญลักษณ์นี้มีความผูกพันอยู่กับ

¹⁰ Edith Simon, *Great Ages of Man: The Reformation*, (New York: Time-Life Books., 1966) p.120-121.

ความรู้สึกหดหู่เศร้าโศก และความทุกข์ทรมานของบุคคล จุดเริ่มต้นของการตีความนรกให้เป็นสภาวะจิตใจส่วนบุคคลเริ่มขึ้นในยุคปฏิรูปศาสนา (Reformation) ช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา¹¹ เมื่อเกิดรอยร้าวขึ้นในความศรัทธาที่ประชาชนมีต่อศาสนจักรผู้ผูกขาดสิทธิในการตีความคำสอนทางศาสนาเอาไว้แต่ผู้เดียว ในอดีตประชาชนทั่วไปไม่สามารถหาพระคัมภีร์ไบเบิลมาครอบครองเป็นสมบัติส่วนตัวได้เพราะความยากลำบากในการคัดลอกพระคัมภีร์ซึ่งกินเวลานาน อีกทั้งพระคัมภีร์ถูกบันทึกด้วยภาษาละตินที่เป็นภาษาชั้นสูง ประชาชนทั่วไปไม่รู้ภาษาละตินทำให้ไม่สามารถทำความเข้าใจเนื้อหาของพระคัมภีร์ได้ ทำให้ศาสนจักรและโบสถ์กลายเป็นหนทางเดียวที่เป็นเส้นทางเชื่อมระหว่างประชาชนกับพระเจ้าและคำสอนของพระองค์ ศาสนจักรและนักบวชในขณะนั้นจึงถือครองอำนาจและมีอิทธิพลเหนือชีวิตของประชาชนทั่วไป แต่ต่อมาเมื่อโยฮัน กูเตนเบิร์ก (Johann Gutenberg) ได้คิดค้นประดิษฐ์เครื่องพิมพ์ขึ้นใน ค.ศ. 1439 ทำให้การตีพิมพ์พระคัมภีร์ทำได้รวดเร็วและง่ายดายขึ้น ประชาชนทั่วไปจึงสามารถครอบครองพระคัมภีร์ไบเบิลได้ ยิ่งเมื่อมีการแปลพระคัมภีร์จากภาษาละตินมาเป็นภาษาท้องถิ่น การตีความและการทำความเข้าใจพระคัมภีร์จึงเปิดกว้างขึ้นเอื้อให้บุคคลทั่วไปที่มีได้เป็นนักบวชก็สามารถทำความเข้าใจคำสอนในพระคัมภีร์ได้ นับแต่นั้นมาความศรัทธาที่ศาสนจักรเคยยึดครองไว้ได้เริ่มสั่นคลอนและถูกท้าทายมากขึ้น ประชาชนเริ่มหันมาให้ความสนใจกับการตีความคำสอนผ่านประสบการณ์และความเข้าใจของตนเอง ทำให้นรกอันเป็นหนึ่งในคำสอนที่ได้รับความสนใจมากที่สุดถูกนำมาตีความผ่านการตีความแบบอาศัยประสบการณ์ส่วนบุคคลนี้ด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตามนรกในความเข้าใจโดยรวมก็ยังคงมีนัยยะของความทุกข์ทรมานและเดือดร้อนใจเพียงแต่สภาพของนรกในยุคสมัยใหม่แปรเปลี่ยนไปจากนรกในฐานะสถานที่ลงทัณฑ์มาเป็นความทุกข์ทรมานในจิตใจของบุคคลแทน

2.2 ภาพลักษณ์ของนรก

ภาพลักษณ์ของนรกได้รับความสนใจตีความและถ่ายทอดออกมาทุกยุคทุกสมัย มนุษย์อยากรู้ว่าการเป็นเช่นใดมากกว่าสนใจว่าสวรรค์เป็นอย่างไร เห็นได้จากกรที่มีคำสอนทางศาสนา นิทานปรัมปรา ภาพวาด นิทานพื้นบ้าน ล้วนแล้วแต่พยายามถ่ายทอดภาพของนรกออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรมมากกว่าสวรรค์ สวรรค์มักถูกกล่าวถึงในเชิงอุปมาอุปไมยเข้ากับความรู้สึกสุขสบาย แต่นรกได้รับความสนใจถึงขั้นอยากรู้ว่าการเป็นอย่างไร มีอะไรอยู่ในนรกบ้าง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนรกดึงดูดความสนใจและกระตุ้นความกลัวในจิตใจมนุษย์อันเป็นอารมณ์พื้นฐานที่รุนแรงกว่าความสุข ทำให้มนุษย์หันมาให้ความสนใจในการจำลองและถ่ายทอดนรกออกมาเป็น

¹¹ Philip C. Almond, *Heaven and Hell in Enlightenment England*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1994) p. 43.

รูปธรรม เพื่ออธิบายและตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นของคน¹² โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อกรกလာมาเป็น เครื่องมือในการควบคุมให้มนุษย์อยู่ในระเบียบกฎเกณฑ์ การถ่ายทอดภาพนรกที่รุนแรงน่าหวาดกลัวจึงมี ประโยชน์ที่จะทำให้เครื่องมือนี้ทรงประสิทธิภาพมากขึ้นเนื่องจากยิ่งกรกน่ากลัวเท่าใด คนก็จะกลัวการทําบาป เพราะกลัวตกรกเท่านั้น

2.2.1 นรกในความเชื่อแบบกรีก

นรกในตำนานกรีกโบราณ กล่าวไว้ว่าเบื้องใต้ของสวรรค์ โลกมนุษย์ และท้องทะเล คือยมโลก Hades หรือ Underworld อันเป็นดินแดนของคนตาย ในยมโลกเป็นที่ตั้งของนรก Tartarus หรือ *Tartaros* (Τάρταρος) อันมีความหมายว่าสถานที่ที่อยู่ลึกลงไป นรกในแบบกรีกนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ตั้งอยู่ในยมโลกและถูกบรรยายว่า เป็นสถานที่ที่มีดมนสิ้นหวัง มีหุบเหวลึกที่ถูกใช้เป็นที่คุมขังและทรมานวิญญูณบาป ในขณะที่วิญญูณของคน ดี วีรบุรุษ จะไปอยู่ที่ทุ่งอิลีเซียน (Elysian Fields) ที่มีแต่แสงสว่างและความสุขสงบ เปรียบได้กับสวรรค์ในความ เชื่อทางศาสนาต่างๆ และวิญญูณที่ไม่ดีไม่ชั่วหรือตัดสินใจไม่ได้ว่าควรจะไปอยู่ที่ใดเพราะมีความดีความชั่วก้ำกึ่ง กันจะล่องลอยไร้จุดหมายอยู่ในทุ่งแอสโฟเดล (Asphodel Meadows)¹³

ภาพของยมโลกแบบกรีก

ส่วนสี่เขียวซ้ายมือคือทุ่งอิลีเซียน

ส่วนสีแดงขวามือคือนรกทาร์ทารัส

ตรงกลางคือทุ่งแอสโฟเดลและ

พระราชวังของเทพเฮดีส

ไม่ปรากฏชื่อผู้วาด

ที่มา

http://unownxaviers.wikia.com/wiki/Bottomless_Pit

ki/Bottomless_Pit

¹² Ibid., p.3

¹³ Homer. *The Odyssey: The Story of Odysseus*.

นรกในความเชื่อแบบกรีกนี้ก็ยังคงแนวความคิดของการตัดสินความดีความชั่วที่ขึ้นอยู่กับจารีตประเพณีของสังคม เป็นเกณฑ์ในการประเมินบุคคลเช่นกัน แต่ความเชื่อในสมัยกรีกมองว่าบาปที่เลวร้ายที่สุดคือการลบหลู่คูหมิ่นเทพเจ้า ในขณะที่บาปของบุคคลทั่วไปจะได้รับการลงทัณฑ์ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่

ความเชื่อในเรื่องนรกทาร์ทารัสแบบกรีกนี้ยังปรากฏอยู่ในพระคัมภีร์ใหม่ (2 Peter 2:4) ที่กล่าวถึงคำว่า *tartaroo* (ταρταρώω) ที่แปลว่าการถูกโยนลงไปในทาร์ทารัส เพื่อเปรียบเทียบกับการที่มีเทวดาคตกสวรรค์ (fallen angels) ตามความเชื่อของศาสนาคริสต์ หรืออาจกล่าวได้ว่าแนวคิดเรื่องเทวดาคตกสวรรค์ดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจากตำนานเกี่ยวกับนรกของกรีกนั่นเอง¹⁴

2.2.2 นรกในความเชื่อแบบศาสนาคริสต์

ในคำสอนของศาสนาคริสต์ กล่าวไว้ว่านรกเป็นสถานที่สุดท้ายของผู้ที่ถูกพระเจ้าตัดสินว่าเป็นคนบาป คือการปฏิเสธพระเจ้าด้วยความเต็มใจของตนโดยไม่มีใครบังคับ คนเหล่านี้จะถูกลงโทษในบาปที่พวกเขาได้ก่อขึ้น โดยคนบาปเหล่านี้จะถูกแยกออกจากพระเจ้าไปตลอดกาล (Revelation 20:11)¹⁵

นรกที่ปรากฏในศาสนาคริสต์มีข้อผูกพันที่เหนียวแน่นกับ “ความศรัทธา” ของคริสต์ศาสนิกชนที่มีต่อ “พระเจ้า” ดังที่ปรากฏในคำปฐจาวิสัยนาของคริสตจักร โรมันคาทอลิกที่เกี่ยวข้องกับนรกว่า นรกคือสภาพของการที่บุคคลเลือกที่จะแยกตัวออกจากการอยู่ร่วมกับพระเจ้า การกล่าวถึงนรกในลักษณะของการแยกตัวออกจากพระเจ้านี้ได้รับการยอมรับจากพระสันตะปาปาจอห์น ปอล ที่ 2 ว่าเป็นมาตรฐานสากลในการสอนเรื่องความเชื่อมั่นศรัทธา¹⁶ เพราะพระสันตะปาปาจอห์น ปอล ที่ 2 ได้เทศนาให้คริสต์ศาสนิกชนฟังในวันที่ 28 กรกฎาคม ค.ศ.1999 ว่า นรกเป็นเพียงสัญลักษณ์ในทางภาษา (symbolic language) ซึ่งต้องได้รับการตีความที่ถูกต้อง แทนที่จะมองหว่านรกนั้นอยู่ที่ใดกันแน่ ควรหันมาทำความเข้าใจว่านรกกล่าวถึงสภาพของผู้ที่เต็มใจที่จะแยกตนออกจากพระเจ้าผู้เป็นที่มาของความรักและชีวิตทั้งหลาย

¹⁴ F. L. Cross, ed. "Hell." *The Oxford dictionary of the Christian church*. (New York: Oxford University Press. 2005) p. 27.

¹⁵ Ibid., p. 48.

¹⁶ John Paul II. "*Fidei depositum*". Libreria Editrice Vaticana. 1992-10-11. [Online] Available from http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_constitutions/documents/hf_jp-ii_apc_19921011_fidei-depositum_en.html

We cannot be united with God unless we freely choose to love him.
 But we cannot love God if we sin gravely against him, against our neighbor or
 against ourselves: ... To die in mortal sin without repenting and accepting God's
 merciful love means remaining separated from him for ever by our own free
 choice. This state of definitive self-exclusion from communion with God and the
 blessed is called "hell."¹⁷

ในสารานุกรมคาทอลิก (Catholic Encyclopedia) ค.ศ. 1910 ได้มีนักวิชาการทางศาสนากล่าวถึงนรกไว้
 ว่าเป็นสถานที่ที่มีอยู่จริงในโลกใบนี้ ซึ่งคริสตจักรไม่ได้ออกมาแสดงความคิดเห็นคัดค้าน ทำให้อนุมานได้ว่านรก
 เป็นสถานที่ที่มีอยู่จริงบนโลกใบนี้ เพียงแต่ไม่สามารถระบุได้ว่าอยู่ที่ใด¹⁸ โดยอ้างอิงมาจากมุมมองของนักบุญ
 ออกัสตินแห่งฮิปโป (Augustine of Hippo) ที่แสดงความเห็นว่านรกอยู่ใต้โลกมนุษย์ และมุมมองของนักบุญ
 เกรกอรี (Gregory the Great) ที่มองว่านรกอยู่บนโลกนี้หรือไม่ก็อยู่ใต้โลกนี้เอง¹⁹ แต่ในอีกมุมมองหนึ่ง
 นักศาสนวิทยาบัลทาซา (Hans Urs von Balthasar) แสดงทัศนะไว้ว่า เราไม่ควรมองนรกในฐานะที่เป็นวัตถุที่
 “เต็มไปด้วย” หรือ “ปราศจาก” ความคิดเห็นของมนุษย์เสียทีเดียว แต่ควรพิจารณาว่านรกมิได้เกิดจากการสร้าง
 ของพระเจ้าเพียงอย่างเดียว เพราะยังมีองค์ประกอบคือปัจเจกบุคคลที่เลือกที่จะสร้างนรกของเขารขึ้นมาด้วย²⁰ ใน
 ทัศนะของบัลทาซานี้หันมาให้ความสนใจในประเด็น “ศรัทธา” ในตัวปัจเจกบุคคล ที่นำมาใช้อธิบายหลักศาสนา
 มากขึ้น กล่าวคือพระเจ้าทรงเปิดกว้างให้มนุษย์มีสิทธิที่จะเลือกเชื่อหรือไม่เชื่อในสิ่งใด นรกเป็นเพียงสถานที่ที่มี
 ไว้สำหรับคนที่เลือกที่จะปฏิเสธความศรัทธาพระเจ้า แต่การที่มนุษย์จะต้องไปอยู่ในนรกเป็นเพราะการเลือกของ
 ตนเอง มิใช่เพราะพระประสงค์ของพระเจ้าแต่อย่างใด หรืออีกนัยหนึ่งอาจมองได้ว่าเป็นการตอกย้ำว่า นรก ใน
 แบบคาทอลิก คือการที่มนุษย์เลือกที่จะสูญเสียศรัทธาในพระเจ้านั่นเอง ซึ่งแนวคิดนี้นรกคือสถานที่สำหรับมนุษย์
 ที่ปฏิเสธพระเจ้านี้ มีความเกี่ยวข้องกับหลักคำสอนเกี่ยวกับนรกดั้งเดิมที่กล่าวไว้ว่า นรกคือสถานที่สำหรับผู้

¹⁷ Joseph Hontheim, "Hell" in *The Catholic Encyclopedia*, Vol. 7, (New York: Robert Appleton Company, 1910)

¹⁸ William E. Addis and Thomas Arnold, *A Catholic Dictionary Containing Some Account of the Doctrine, Discipline, Rites, Ceremonies, Councils, and Religious Orders of the Catholic Church: Part One*, (Montana : Kessinger Publishing, 2004), p. 404.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Jack Mulder, *Kierkegaard and the Catholic Tradition*, (Bloomington : Indiana University Press, 2010), p. 145.

ปฏิเสศพระเจ้า ทั้งนี้เพราะคาทอลิกมีความเชื่อว่าความศรัทธาเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ได้รับความรักจากพระเจ้า ผู้ที่
สิ้นศรัทธาคือผู้ที่ปฏิเสศพระเจ้า ดังนั้นพระเจ้าก็จะไม่ยอมรับผู้ที่สิ้นศรัทธาเหล่านี้เช่นกัน²¹

คริสตจักรคาทอลิกเชื่อว่านรกคือสถานที่แห่งความทุกข์ทรมานและได้มีการบรรยายถึงภาพของนรกไว้
ว่า ที่ที่ไฟลุกไหม้ไม่มีวันดับ ที่มีไว้สำหรับคนที่ไม่เชื่อและไม่ยอมกลับตัว โดยพระบุตรจะส่งเทวดานางฟ้ามาแยก
คนดีและคนชั่วออกจากกัน จากนั้นคนชั่วจะถูกโยนลงไปสู่เตาไฟที่ร้อนระอุ และจะถูกทรมานด้วยไฟนี้ไปจนชั่ว
นิรันดร์ แต่การลงโทษที่รุนแรงที่สุดไม่ใช่การถูกลงทัณฑ์ด้วยไฟ แต่เป็นการที่ถูกแยกออกจากพระเจ้าผู้เป็นที่มา
ของความสุขและชีวิตไปตลอดกาล²²

จอห์น โรมานิดีส บาทหลวงนิกายคริสตจักรออร์ทอด็อกซ์ตะวันออกมีความเชื่อว่า ทั้งนรกและสวรรค์
ล้วนแล้วแต่อยู่ต่อหน้าพระพักตร์ของพระเจ้าทั้งสิ้น นั่นคือการอยู่กับพระเจ้าและมองเห็นพระองค์ เพราะไม่มีที่ใด
ที่ไม่มีพระเจ้า แต่พระองค์ไม่ได้ลงทัณฑ์ผู้ที่ไม่เชื่อในพระองค์ด้วยไฟหรือการทรมานใดๆ เพียงแค่การปรากฏตัว
ที่เต็มไปด้วยความรักอันยิ่งใหญ่ของพระองค์ ก็สามารถทำให้ผู้ที่หันหลังให้พระองค์จนต้องอยู่ในนรกนั้นถูก
ลงโทษจากพลังแห่งความรักของพระองค์แล้ว เพราะความรักของพระเจ้าจะแผ่ไปถึงผู้ที่ทอดทิ้งพระองค์
เท่าๆกับที่แผ่ไปยังผู้ที่ศรัทธาในพระองค์ ความทรมานที่แท้จริงของนรกคือการที่ผู้ที่ไม่ยอมรับในพระเจ้าต้อง
ทนมองพระเจ้าอยู่ตลอดเวลา²³

God himself is both heaven and hell, reward and punishment. All men
have been created to see God unceasingly in His uncreated glory. Whether God
will be for each man heaven or hell, reward or punishment, depends on man's
response to God's love and on man's transformation from the state of selfish and
self-centered love, to Godlike love which does not seek its own ends.

ในกรณีนี้ อริสโตเติล ปาปานิโคลัว (Aristotle Papanikolaou) มองว่าไม่มีสถานที่ตายตัวที่ใดเป็นนรก
หรือที่ใดเป็นสวรรค์ ทุกคนจะมาอยู่รวมกันต่อหน้าพระพักตร์ของพระเจ้า แต่ความรู้สึกของแต่ละคนย่อมแตกต่างกัน

²¹ Robert J. Fox, *The Catholic Faith*, (Huntington : Our Sunday Visitor Inc., 1983), p.262.

²² Kenneth Baker, *Fundamentals of Catholicism*, volume 3, (California : Ignatius Press, 1983), p.
371.

²³ John S. Romanides, *EMPIRICAL THEOLOGY VERSUS SPECULATIVE THEOLOGY*. part 2
[Online] Retrieved April 8, 2012 from
http://www.romanity.org/htm/rom.03.en.franks_romans_feudalism_and_doctrine.02.htm

กันไปตามแต่แรงศรัทธาที่มีต่อพระเจ้านั่นเอง ผู้ที่เชื่อมั่นศรัทธายอมได้ประสบกับความสุขสิ้นพันคือการได้อยู่ร่วมกับพระเจ้าและได้รับความรักจากพระองค์ ในขณะที่ผู้ที่ไม่มีศรัทธาในพระเจ้าต้องทนทรมานทรมานเพราะต้องมองในสิ่งที่เขาไม่เชื่อถืออยู่ตลอดเวลา²⁴

นรกที่ปรากฏในศาสนาคริสต์ ยังมีความเกี่ยวข้องกับวันพิพากษาครั้งสุดท้าย (Last Judgment) โดยใช้สัตว์ประหลาดเป็นตัวแทนของนรกดังที่ปรากฏในภาพการปีนบันไดขึ้นไปหาพระเจ้า (*The Ladder of Divine Ascent*) ที่แสดงภาพของนักบวชและพระที่พยายามปีนบันไดขึ้นไปหาพระเยซูที่มารอรับอยู่ที่ด้านบนสุดของบันได และมีผู้ที่ไปถึง คือเป็นผู้ที่มีศรัทธาในพระเจ้าและไม่ได้ทำผิดบาปบุญดีของพระองค์ กับผู้ที่ปีนไปได้แต่ร่วงลงมาระหว่างทาง เพราะถูกเหล่าปีศาจหรือบาปคอยจู่จ้อง ซึ่งหมายถึงผู้ที่มีบาปและไม่สามารถเข้าถึงพระเจ้าได้ จึงต้องร่วงหล่นจากหนทางไปสู่พระเจ้าลงไปยังปากที่อ้ากว้างของมังกรสัตว์ประหลาดที่เป็นตัวแทนของนรกและการจมดิ่งลงจากสวรรค์

ภาพลักษณ์ของนรกที่ปรากฏในศาสนาคริสต์จึงมีความผูกพันอยู่กับความศรัทธาของคริสตศาสนิกชน เนื่องจากศาสนาคริสต์เองให้ความสำคัญกับพระเจ้ามากกว่าสิ่งใด ความผิดที่ร้ายแรงที่สุดสำหรับศาสนาคริสต์จึงเป็นการปฏิเสธพระเจ้า คนที่ทำความผิดนี้จึงต้องได้รับโทษทัณฑ์คือการทนทุกข์ทรมานอยู่ในนรก นรกในความหมายที่แท้จริงของศาสนาคริสต์จึงมีลักษณะของสภาพจิตใจของคนบาปเองที่จะคอยทรมานเขาไปตลอดกาล

2.3 นรกในวรรณกรรม

นรกเป็นความเชื่อที่มีความผูกพันกับมนุษย์มาแต่โบราณ ถือได้ว่าเป็นกลวิธีในการจัดระเบียบสังคมประการหนึ่งที่ว่าด้วยการลงโทษคนที่กระทำผิดจารีตประเพณีที่สังคมในขณะนั้นยอมรับ นอกจากนี้ปรากฏในคำสอนหรือบทบัญญัติทางศาสนาแล้ว นรกยังได้รับการตีความและถ่ายทอดออกมาในวรรณกรรมอีกด้วย ทั้งนี้ภาพของนรกที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมมักจะเป็นการประกอบสร้างภาพขึ้นมาโดยผ่านการตีความของผู้ประพันธ์เอง ขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม รวมไปถึงอิทธิพลจากประวัติศาสตร์ในยุคที่ผู้ประพันธ์มีชีวิตอยู่

²⁴ Aristotle Papanikolaou and Elizabeth H. Prodromou, *Thinking Through Faith: New Perspectives from Orthodox Christian Scholars*, (New York: St. Vladimirs Seminary Press 1 edition, 2008), p.195.

2.3.1 วรรณกรรมในยุคกรีก

ภาพของนรกปรากฏในวรรณกรรมกรีก 2 เรื่องคือ *Odyssey* ประพันธ์โดยโฮเมอร์ และ *Aeneid* ประพันธ์โดยเวอร์จิล (Virgil) महाकाव्य ทั้ง 2 เรื่องได้อธิบายถึงสภาพภูมิประเทศของยมโลกไว้อย่างละเอียด โดยที่ยมโลกเป็นดินแดนหนึ่งที่อยู่ลึกกลงไปในพื้นดิน ทางเข้ามีหลายทางเช่นผ่านถ้ำ ผ่านแม่น้ำ ผ่านปล่องภูเขาเป็นต้น

โอดิสซีย์อัส (Odysseus) ตัวละครเอกในมหากาพย์ *Odyssey* ของโฮเมอร์ หลังจากสงครามกรุงทรอยจบลง เขาต้องเดินทางร่อนเร่ไปทั่วโดยไม่สามารถกลับบ้านเกิดได้เพราะคำสาปจากเหล่าเทพเจ้า จนถึงจุดหนึ่งที่เทพีธรีนา ร้องขอความเมตตาจากมหาเทพซุสให้ปล่อยโอดิสซีย์อัสกลับบ้าน เทพซุสจึงยอมคลายคำสาป แต่โอดิสซีย์อัสต้องหาทางกลับบ้านเอง เขาได้รับคำแนะนำว่าหนทางกลับบ้านของเขานั้นต้องได้รับการชี้ทางจากนักพยากรณ์ไทเรซีอัส (Tiresias) ที่อยู่ในยมโลก โอดิสซีย์อัสจึงเดินทางไปหาแม่มดเซอร์ซี (Circe) เพื่อถามวิธีลงไปยังยมโลก แม่มดเซอร์ซีแนะนำให้เขาเดินทางโดยล่องเรือมาทางทะเล เมื่อมาถึงยมโลกจึงให้มองหาหินก้อนใหญ่ที่เป็นจุกบรรจบของแม่น้ำเฟลเกรทอน (Phlegethon) และ แม่น้ำคอไซคัส (Cocytus) ก่อนที่จะไหลลงสู่แม่น้ำอาครอน (Acheron) จากนั้นโอดิสซีย์อัสต้องขุดหลุมใกล้ๆ หินก้อนนั้นแล้วสังเวยเครื่องดื่มต่างๆ เพื่อเรียกวิญญาณผู้ตายออกมา การเดินทางมาสู่ยมโลกของโอดิสซีย์อัสจบลงแค่นี้ เพราะโอดิสซีย์อัสไม่จำเป็นต้องเดินทางลึกเข้าไปในยมโลกมากว่านี้

ในขณะที่เอเนียสเดินทางลงมายังยมโลกด้วยการนำทางของซีบิล (Sibyl) เพื่อมาพบบิดาของเธอ เพราะบิดาของซีบิลสามารถบอกอนาคตในการสร้างกรุงโรมให้เอเนียสทราบได้ เอเนียสเดินทางมายังยมโลกโดยผ่านถ้ำที่เมืองคูไม (Cuma) ปัจจุบันอยู่ในประเทศอิตาลี เอเนียสต้องเผชิญหน้ากับเทพเจ้าและสัตว์ประหลาดต่างๆ ที่เป็นสัญลักษณ์ของ ความเศร้าโศก ความกังวล โรคภัยไข้เจ็บ ความแก่ชรา ความกลัว ความหิว ความตาย ความเจ็บปวด นิทร่า ที่ทำหน้าที่เฝ้าปากทาง เมื่อผ่านปากถ้ำมาได้เขาก็พบกับต้นเอล์ม จากต้นเอล์มเขาเดินเลียบเส้นทางริมแม่น้ำอาครอนมาจากถึงแม่น้ำสติกซ์ (Styx) อันเป็นจุดที่มีนายท้ายเรือการอน (Charon) เป็นผู้รับหน้าที่แจวเรือพาวิญญาณข้ามฝั่งไปยังยมโลกชั้นใน ที่ริมแม่น้ำสติกซ์เอเนียสพบว่าวิญญาณบางส่วนที่ไม่มีค่าผ่านทางให้การอนจึงไม่สามารถข้ามฝั่งไปได้ หลังจากที่เอเนียสข้ามแม่น้ำสติกซ์มาได้ เขาก็ได้พบสุนัขสามหัว เซอร์บิรัส (Cerberus) เฝ้าทางอยู่โดยจะปล่อยให้วิญญาณผ่านเข้าไปได้แต่กลับออกมาไม่ได้ ซีบิลป้อนเค้กน้ำผึ้งที่ผสมยานอนหลับให้ทั้งสามหัวของเซอร์บิรัส เอเนียสจึงผ่านเข้ามาได้ ถัดจากถ้ำของเซอร์บิรัสคือทุ่งเอสโฟเคล ซึ่งเป็นที่อยู่ของวิญญาณที่ตายตั้งแต่อายุยังน้อย วิญญาณที่ตายเพราะถูกใส่ความ และวิญญาณที่กระทำอัธวินิบาตกรรม เลย์ทุ่งเอสโฟเคลเข้ามาจะเป็นหุบเขาแห่งความเศร้า (Vale of Mourning) วิญญาณที่ไม่สมหวังในความรักอาศัยอยู่ที่นี้ สุดทางของหุบเขาแห่งความเศร้าเป็นทางแยก ทางซ้ายนำไปทาร์ทารัส ทางขวานำไปยังพระราชวังของเทพเฮดีส (Hades) ราชานแห่งยมโลก เอเนียสเดินไปทางแยกทางขวามือผ่านลานตัดสินที่ใช้ตัดสินดวงวิญญาณว่าจะถูกส่งไปที่ใด มาจนถึงพระราชวังของฮาเดสและผ่านใต้พระราชวังเข้าไปยังทุ่งอีลิเซียนเพื่อพบกับแอนไคซิส (Anchises) บิดาของ

ซีบิลที่อาศัยอยู่ในทุ่งอีลีเซียน เมื่อพบแอนไคซิสแล้ว เอเนียสก็เดินเลียขมน้ำเลเท (Lethe) เมื่อน้ำแห่งความหลงลืมมาจนถึงทางออกซึ่งเป็นถ้ำที่พากลับไปยังโลกมนุษย์ได้

จะเห็นได้ว่านรกที่ปรากฏในวรรณกรรมสมัยกรีกเป็นเหมือนสถานที่แห่งหนึ่งที่ให้วีรบุรุษเดินทางเข้าออกเพื่อเสาะแสวงหาความรู้หรือมาช่วยเหลือคนกลับไปสู่อีกโลกมนุษย์ มากกว่าที่จะเป็นสถานที่แห่งการลงทัณฑ์คนที่ทำผิดบาป ทั้งนี้เป็นเพราะกรีกเชื่อว่าขมโลกเป็นที่รวมกันของผู้ตายทุกคน ในขมโลกมีส่วนที่ใช้ลงทัณฑ์คือทาร์ทารัสที่มีไว้กักขังกลุ่มที่ลบหลู่ดูหมิ่นพระเจ้า ได้แก่พวกไททันที่แพ้สงครามและมนุษย์ที่สร้างความไม่พอใจให้พระเจ้า ในขณะที่ดินแดนอื่นในขมโลกก็เป็นดินแดนให้วิญญาณอื่นๆอาศัยอยู่ไปตามปกติ นรกในความเชื่อแบบกรีกจึงมีความหมายเพียงดินแดนสำหรับผู้ตาย ไม่มีการแบ่งแยกว่าคนที่ทำบาปจะต้องได้รับโทษเช่นใด ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในหัวข้อแนวคิดเรื่องนรกว่าคนกรีกเชื่อในการลงทัณฑ์ที่เกิดขึ้นในขณะที่มีชีวิตอยู่

ภาพแผนที่ขมโลก เส้นประสีเหลืองด้านซ้ายมือคือเส้นทางการเดินทางของ โอคิสซีส เส้นประสีขวามือคือเส้นทางการเดินทางของเอเนียส

ภาพโดย Carlos Parada ค.ศ. 2000

2.3.2 วรรณกรรมในยุคเริ่มต้นของศาสนาคริสต์จนถึงยุคกลาง

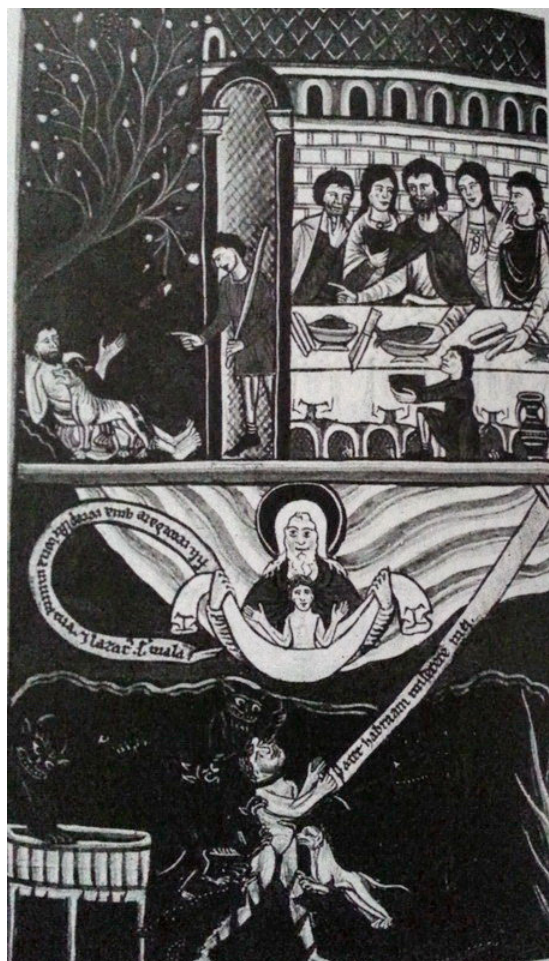
ภาพของนรกที่ปรากฏในวรรณกรรมในช่วงนี้ได้รับอิทธิพลมาจากนรกในแบบกรีกเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากอิทธิพลของศาสนาคริสต์ในช่วงเริ่มแรกยังไม่สามารถลบล้างความเชื่อแบบกรีกไปได้ แต่ก็มีคำแนะนำสอนทางศาสนาเพิ่มเติมเข้าไปอธิบายนรกให้ชัดเจนมากขึ้นด้วย อันเป็นการผสมผสานความเชื่อแบบโบราณเข้ากับแนวคิดที่เกิดขึ้นในภายหลัง เพื่อให้ความคิดที่เกิดขึ้นใหม่นี้สามารถเข้าถึงสมาชิกในสังคมได้ง่ายขึ้น

ในช่วงศตวรรษแรกของศาสนาคริสต์ (The Early Church) การสร้างภาพนรกผูกพันอยู่กับการเล่าเรื่อง *Lazarus and the rich man* ที่ปรากฏใน Gospel of Luke กล่าวถึงผู้ตายที่อยู่ในยมโลก Hades ที่รอคอยการฟื้นคืนชีพ ผู้ตายเหล่านี้มีทั้งที่รออยู่ด้วยความทุกข์ทรมานเพราะถูกทรมานด้วยไฟและผู้ที่รออยู่ด้วยความสุขสงบในอ้อมกอดของอับราฮัม แปลความได้ว่านรกในช่วงเริ่มแรกของศาสนาคริสต์ยังไม่ได้มีการแบ่งแยกชัดเจนว่าเป็นสถานที่สำหรับการลงทัณฑ์ทรมานเพียงอย่างเดียวแต่มีความหมายในเชิงว่าเป็นที่รวมกันของผู้ที่ตายไปแล้ว ผู้ที่ทำได้จะได้ออย่างสงบ แต่ผู้ที่ทำชั่วจะต้องรับความทรมาน ภาพวาดนรกในยุคนี้วาดภาพให้นรกคือดินแดนที่อยู่ได้ โลกมนุษย์ มีอับราฮัมที่โอบอุ้มวิญญาณที่ลลอยอยู่เหนือวิญญาณที่ถูกทรมานอยู่เบื้องล่าง²⁵

ภาพอ้อมกอดของอับราฮัม เหนือศีรษะของอับราฮัมขึ้นไปคือ โลกมนุษย์ ด้านล่างของอับราฮัมคือวิญญาณที่กำลังโดนลงทัณฑ์

ไม่ปรากฏชื่อผู้วาดและปีที่วาด ภาพจาก

Medieval Psalter

²⁵ Turner, *The History of hell* : 55

ต่อมาในคริสต์ศตวรรษที่ 2 – 3 มีนักประพันธ์หลายคนที่ได้ประพันธ์ผลงานที่กล่าวถึงนรกไว้ เช่น เทอร์툴เลียน (Tertullian) นักเขียนชาวโรมันที่นับถือศาสนาคริสต์ ได้เขียนตำราสอนศาสนาคริสต์ขึ้นมาด้วยภาษาละติน และหนึ่งในคำสอนที่เขาเขียนนั้นมีเรื่องเกี่ยวกับนรก ที่ปรากฏในหนังสือ *De anima* ใจความว่า วิญญาณที่ทำความดียอมสามารถขึ้นไปบนฟ้า เพื่อไปหาพระบุตรและพระบิดาที่อยู่บนนั้น และผู้ที่ไม่เชื่อในพระเจ้ายอมต้องลงไปสู่เบื้องล่าง ที่ซึ่งเป็นสถานที่ของผู้ที่ไม่ยอมรับในพระเจ้า หรือฮิปโพลิทัสแห่งโรม (Hippolytus of Rome) ที่บรรยายไว้ใน “*Against Plato*” หรือ “*De Universo*” ว่า นรก (Hades) เป็นที่รวมของวิญญาณคนตาย ทั้งผู้ทำดีและผู้ทำชั่ว นรกคือสถานที่ที่มีระบบ และเจริญเติบโตอยู่เบื้องล่างของโลกที่ที่ซึ่งแสงสว่างเบื้องบนไม่อาจส่องลงมาถึง นรกจึงเปรียบเสมือนป้อมปราการสำหรับดวงวิญญาณ มีเทวดาประจำอยู่เพื่อแจกจ่ายบทลงโทษ หรือการให้รางวัล ขึ้นอยู่กับดวงวิญญาณแต่ละดวง และในนรกนี้ยังมีสถานที่ที่แยกออกมาเป็นเอกเทศ นั่นคือทะเลสาบไฟ ซึ่งยังไม่มีใครต้องถูกโยนลงไป แต่มีไว้เพื่อรอรับวันที่จะถูกกำหนดโดยพระเจ้าเพื่อให้การตัดสินที่เป็นธรรมของพระองค์แผ่กระจายไปสู่ทุกคนในโลกนี้

ในช่วงศตวรรษที่ 4 และ 5 ถึงช่วงต้นศตวรรษที่ 16 เป็นยุคที่ศาสนาคริสต์เจริญเติบโตเป็นอย่างมาก เป็นผลมาจากพระเจ้าคอนสแตนตินที่ 1 (Constantine I) แห่งจักรวรรดิโรมัน ทรงเลื่อมใสและให้ความอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ทุกอย่าง ต่อมาในปี ค.ศ. 391 จักรพรรดิธีโอดอซิอุสที่ 1 (Theodosius I) แห่งจักรวรรดิโรมันทรงประกาศให้ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาหลักของจักรวรรดิโรมัน ดังนั้นศาสนาคริสต์จึงตั้งหลักมั่นคงแผ่อิทธิพลไปทั่วยุโรป เอเชีย แอฟริกา และอเมริกา นับตั้งแต่ ค.ศ. 325 - 1054 ศาสนาคริสต์จึงเจริญเติบโตขนานใหญ่ จากศาสนาหลักจักรวรรดิโรมันในขณะนั้น กลายมาเป็นศาสนาหลักของทุกประเทศในทวีปยุโรป และต่อมาได้ขยายไปยังประเทศต่างๆ ในทวีปอเมริกาเหนือ ทวีปอเมริกาใต้ และทวีปออสเตรเลียด้วย ในสมัยที่ศาสนาคริสต์รุ่งโรจน์ถึงขีดสุดนี้ การสร้างภาพนรกเริ่มมีการแบ่งแยกชัดเจนว่านรกเป็นสถานที่สำหรับการลงทัณฑ์และสำหรับล้างบาป ด้วยการทำลายบาปทั้งหลายไปหมดด้วยไฟอันบริสุทธิ์ ภาพของนรกเริ่มชัดเจนมากขึ้นว่าเป็นที่เฉพาะที่มีไว้สำหรับลงทัณฑ์ผู้ที่มีบาปเท่านั้น ในขณะที่ผู้ที่มีความดีจะไม่ต้องลงมาสู่นรกอย่างแน่นอน ดังที่ปรากฏในคำเทศน์สั่งสอนของฮิลลารีแห่งโปอิตีเยส (Hilary of Poitiers) และ ออกัสตินแห่งฮิปโป (Augustine of Hippo) ที่กล่าวไว้ว่าผู้ที่ทำบาปจะต้องได้รับการลงทัณฑ์ในบาปที่ได้ก่อขึ้นทันทีที่เสียชีวิต²⁶ การลงทัณฑ์ในนรกก็คือการถูกเผาผลาญด้วยไฟจนกว่าจะกำจัดบาปที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจออกไปจนหมด ทั้งนี้การตีความเรื่องนรกที่มีลักษณะลงโทษผู้ที่ต่อต้านความเชื่อทางศาสนานี้อาจเป็นผลมาจากการที่นักบวชเริ่มเข้ามามีบทบาทและอิทธิพลในการตัดสินและสร้างกฎเกณฑ์ว่าสิ่งใดคือความดีความชั่วที่ระบุเจาะจงเป็นรูปธรรมมากขึ้นกว่าในอดีต เช่นการที่นักบวชสอนให้

²⁶ Ibid., p. 74

คริสตศาสนิกชนต้องบริจาคทานแก่ผู้อื่นเสมอเพราะความตระหนี่เป็นบาปที่จุดดิ่งไม่ให้มนุษย์สามารถเข้าถึงพระเจ้าได้ หรือการที่กล่าวถึงนักบุญที่ลงไปช่วยพาคมนบาปที่กลับใจให้หลุดพ้นจากนรกเป็นต้น ดังนั้นคนชั่วหรือผู้ที่ต่อต้านคำสอนทางศาสนาเท่านั้นจึงต้องลงไปรับโทษในนรก ส่วนคนดีที่ทำตามคำสอนของนักบวชจะได้รื้อขึ้นสวรรค์ไปพบพระเจ้า

2.3.3 *Divine comedy*

ดังเต อาลีกีเอรี เกิดที่เมืองฟลอเรนซ์ ในปี ค.ศ. 1265 ในครอบครัวที่แม่จะมียศศักดิ์แต่ยากจน ดังเตได้รับการศึกษาจากมหาวิทยาลัยแห่งโบโลญญา ดังเตสมรสกับเจมมา โคนาดิ (Gemma Donati) เมื่ออายุราว 20 ปี แต่รักแท้ของดังเตนั่นคือเบียทริซ ซึ่งเขาพบเป็นครั้งแรกเมื่ออายุ 9 ปี เมื่อเบียทริซเสียชีวิตในปี ค.ศ. 1290 ดังเตเริ่มศึกษาปรัชญาและศาสนศาสตร์ เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง และถูกเนรเทศในปี ค.ศ. 1302 ช่วงสุดท้ายของชีวิตดังเตลงหลักปักฐานที่เมืองราเวนนา ซึ่งเป็นที่ๆ เขาเขียน *The Divine Comedy* ก่อนเสียชีวิตที่เมืองราเวนนาในปี ค.ศ. 1321²⁷

ดังเตประพันธ์ *Divina commedia* หรือ *Divine comedy* ในปี ค.ศ. 1308-1321 มีสามตอนคือ *Inferno* (นรก), *Purgatorio* (แดนชำระบาป) และ *Paradiso* (สวรรค์) เรื่องเล่านี้เป็นการเดินทางผ่านนรก ผ่านการชำระบาป จนสุดท้ายผู้เล่าเรื่องได้ไปสู่สวรรค์ในที่สุด อันเป็นที่มาของชื่อ comedy ที่ดังเตต้องการสะท้อนว่าเรื่องนี้จบลงด้วยความสุข²⁸

เมื่อเปิดเรื่องมา ดังเตบอกว่าในกลางทางของชีวิต เขาตื่นมาพบว่าตัวเองอยู่ในป่าอันมืดมิดเพราะเขาได้หลงทางออกจากเส้นทางชอบธรรม ด้วยความกลัวในป่าดิบชื้นเขาจึงเร่งร้อน ไปจนเจอนินเขาที่อาบด้วยแสงตะวัน ความกลัวนั้นจึงเจือจางลงไป เขาเริ่มปีนเขาแต่แล้วก็ถูกสัตว์ร้ายสามตัวมาขวางทางไว้ สัตว์ร้ายทั้งสามคือ เสือดาว สิงโต และหมาป่า สัตว์ทั้งสามเป็นตัวแทนของความผิดบาปสามแบบ คือความเอาแต่ใจตนเอง ความรุนแรง และความอาฆาตมั่งร้าย สัตว์ร้ายนี้ทำให้ความกลัวแล่นมาจับหัวใจเขาอีกครั้งและขับไล่ให้เขาต้องกลับไปยังป่าอันมืดทึบเบื้องล่างอีก เมื่อเขาลงมาถึงป่าอีกครั้งก็ปรากฏร่างวิญญูณของเวอร์จิล กวีโรมันที่เกิด 70 ปีก่อนคริสตกาล เวอร์จิลบอกว่าเบียทริซเป็นผู้ส่งเขามาเพื่อช่วยเหลือดังเตจากสถานที่แห่งนี้ เขาจึงร้องขอความช่วยเหลือจากเวอร์จิล ซึ่งเวอร์จิลบอกว่าตนเองไม่อาจเอาชนะสัตว์ร้ายเหล่านี้ได้ แต่มีอีกทางหนึ่งที่จะพาดังเตไป

²⁷ Edmund Garratt Gardner, *Dante*, (New York: Oxford University Press, 1921) p. 21.

²⁸ *Ibid.*, p 25.

ยังแสงสว่างได้ เวิร์จิลสัญญาว่าจะนำทางเขาไป โดยผ่านนรกและการชำระบาป หลังจากนั้นคงจะได้ไปสู่สวรรค์ การเดินทางของดANTE โดยมีเวิร์จิลเป็นค่านำทางจึงได้เริ่มต้นขึ้น

คำจารึกที่ทางเข้าประตูนรก

I AM THE WAY INTO THE DOLEFUL CITY

I AM THE WAY INTO ETERNAL GRIEF,

I AM THE WAY TO A FORSAKEN RACE.

JUSTICE IT WAS THAT MOVED MY GREAT CREATOR;

DIVINE OMNIPOTENCE CREATED ME,

AND HIGHEST WISDOM JOINED WITH PRIMAL LOVE.

BEFORE ME NOTHING BUT ETERNAL THINGS

WERE MADE, AND I SHALL LAST ETERNALLY.

ABANDON EVERY HOPE, ALL YOU WHO ENTER.

เวิร์จิล เป็นกวีที่เขียนบรรยายอาณาจักรแห่งความตายเอาไว้อย่างละเอียดลออ และยังเป็นกวีเพียงผู้เดียวที่ให้ภาพภูมิศาสตร์ของโลกนรกเอาไว้ชัดเจน เช่นทางที่ทอดไปสู่ยมโลกนั้นผ่านแม่น้ำอาครอน ซึ่งเป็นแม่น้ำแห่งความทุกข์ แม่น้ำนี้ไหลสู่แม่น้ำโคโคตัสที่มีคนเรื่อนามการอน นำดวงวิญญาณของผู้ตายข้ามแม่น้ำ ที่ประตูทางเข้านรกมีเซอร์บีสตุนัขสามหัวเฝ้าอยู่ ซึ่งยอมให้วิญญาณทุกดวงเข้าประตูไปแต่จะไม่มีใครกลับออกมาได้เลย รายละเอียดหลายตอนใน *Inferno* นำมาจากนรกที่เวิร์จิลเคยบรรยายเอาไว้ในมหากาพย์อีเนียด²⁹

เมื่อทั้งคู่ก้าวข้ามประตูนรกเข้าไป สถานที่แรกที่ปรากฏขึ้นคือห้องโถงใหญ่ เต็มไปด้วยผู้คนมากมายที่ไม่ได้ทำชั่วและไม่ได้ทำความดีเมื่อสมัยยังมีชีวิตอยู่ ดวงวิญญาณเหล่านี้จะเร่ร่อนเรื่อยไปอยู่ในแถบชายฝั่งแม่น้ำอาครอน ไม่มีโอกาสออกจากที่แห่งนี้หรือเข้าไปชดใช้ความผิดในนรกแก่ดวงวิญญาณอื่น ในการที่จะข้ามไปสู่นรกได้นั้น ทั้งสองจำเป็นต้องนั่งเรือข้ามฟากที่อยู่ภายใต้ความดูแลของการอนเข้าไป ตอนแรกการอนไม่ยอมให้ดANTE ซึ่งเป็นเพียงมนุษยธรรมดาขึ้นบนเรือข้ามฟากนั้น อย่างไรก็ตามเวิร์จิลได้อ้างว่านี่คือการเดินทางตามความประสงค์ของเหล่าเทพเจ้า การอนจึงได้ยอมให้ทั้งสองขึ้นเรือข้ามฟากของตนได้ในท้ายที่สุด ไม่มีการ

²⁹ Jesper Hede, *Reading Dante: The Pursuit of Meaning*, (New York: Lexington Books, 2007) p. 46.

บรรยายเส้นทางและรายละเอียดบนเรือข้ามฟากเนื่องจากดั่งเดิมคตัทันที่ที่ขึ้นเรือและพื้นขึ้นมาอีกครั้งเมื่อเรือได้ข้ามมาถึงฝั่งนรกแล้ว³⁰

ภายในประกอบไปด้วยนรกทั้งหมด 9 ขุมเป็นชั้นๆเข้าไปเรื่อยๆจนถึงสุดท้ายจะมีซาตานถูกตรึงร่างอยู่ ณ จุดศูนย์กลาง แต่ละชั้นจะทวีความโหดร้ายมากขึ้นเรื่อยๆ การลงโทษจะขึ้นอยู่กับบาปกรรมของเหล่าดวงวิญญาณที่เคยกระทำเอาไว้เมื่อขามมีชีวิตอยู่ซึ่งความบาปเหล่านี้แยกแยะตามคำสอนทางคาทอลิกว่าด้วยปฐมเหตุแห่งความบาป 7 ประการ อันประกอบไปด้วย ตัณหา (Lust), ตะกละ (Gluttony), โลภ (Greed), เกียจคร้าน (Sloth), โกรธ (Wrath), ริษยา (Envy) และ ทะนงตัว (Pride) โดยนรกจะเรียงลำดับความสาหัสของปฐมเหตุแห่งความบาปเหล่านี้ โดยปฐมบาปห้าประการแรกนั้นเกี่ยวกับความอ่อนแอทางเนื้อหนังและจิตใจมนุษย์คือกิเลสที่ว่าด้วย ตัณหา ตะกละ โลภ เกียจคร้าน โกรธ บาปเหล่านี้จัดเป็นบาปที่ร้ายแรงน้อยกว่าดังนั้นจึงอยู่ในนรกห้าขุมแรกตามลำดับ หลังจากนั้นแล้วถือเป็นนรกขุมที่ลึกลงไปเพื่อจัดการกับบาปที่เป็นผลจากเจตนาชั่วช้านั้นคือความรุนแรงและการหลอกลวง ซึ่งมีแต่ความ ริษยา และทะนงตัว เท่านั้น ที่ก่อให้เกิดเจตนาชั่วช้าเหล่านี้ได้

1. Limbo นรกขุมแรกนั้นมีไว้สำหรับพวกนอกศาสนาและบุคคลผู้ไม่เคยผ่านการรับศีลจุ่ม ถึงแม้จะไม่มี การลงโทษที่รุนแรงแต่การมาอยู่ที่นี่หมายความว่าบุคคลเหล่านี้ไม่เชื่อในพระเจ้า ดวงวิญญาณจะไม่มีโอกาสได้พบหนทางสู่ความสุข เนื่องจากไม่มีสิ่งเหนี่ยวรั้งหรือที่พึงทางใจที่ประเสริฐเทียบเท่ากับพระเจ้า ในขุมนี้จะประกอบไปด้วยท่งหูกว้างใหญ่เขียวจีและมีปราสาทอยู่กึ่งกลาง ปราสาทจะประกอบไปด้วยประตูเข้าออก เจ็ดทางแทนสัญลักษณ์ของความรู้เจ็ดแขนง ในที่นี้ประกอบไปด้วยบุคคลผู้เปี่ยมไปด้วยวิชาและความรู้มากมาย อาทิเช่น จูเลียส ซีซาร์ ผู้ปกครองชาวโรมันผู้มีชื่อเสียง, ยุคลิด นักคณิตศาสตร์ชาวกรีก, กวีชื่อดังอย่างโฮเมอร์ โฮเรซ และโอวิด, เพนเซซีเลีย ราซินีแห่งอเมซอน, ซาลาดิน ผู้นำทัพมุสลิมในสมัยสงครามครูเสด, อริสโตเติล และโสเครทีส นักปรัชญา รวมไปถึงตัวเวอร์จิลเองก็มาจากดินแดนในขุมที่หนึ่งนี้เช่นเดียวกัน

2. Lust ในขุมที่สองนั้นเป็นดินแดนสำหรับดวงวิญญาณซึ่งถูกรอบงำด้วยตัณหา ในแง่หนึ่งคนเหล่านี้ นับเป็นคนกลุ่มแรกที่ได้รับ การลงโทษอย่างแท้จริงหลังจากทั้งหมดที่ตั้งเตเดินทางผ่านมา เช่นเคยคือในขุมนี้เขา ได้พบกับคนที่เคยมีชื่อเสียงอยู่ในประวัติศาสตร์ เช่น คลีโอพัตรา, อาคิลิส, พารีส, เฮเลนแห่งทรอย, ทริสตัน และ ผู้คนอีกมากมายที่ต่างแพ้งัยในความสเน่หาครั้งเมื่อยังเป็นมนุษย์อยู่

3. Gluttony ขุมแห่งความตะกละตะกลาม ในขุมที่สามนี้ถูกเฝ้าด้วย เซอร์บีส สุนัขสามหัว เพื่อให้ผ่านไปได้อย่างง่ายดาย เวอร์จิลได้ใช้โคลนขุดปากทั้งสามของมันเอาไว้ เมื่อผ่านเข้าไปจะพบดวงวิญญาณที่จิตใจเต็มไปด้วยความตะกละตะกลามนอนเรียงรายกันอย่างแน่นหนาภายใต้สายฝนอันหนาวเย็นที่ไม่มีท่าทีว่าจะหยุดลงแต่อย่างใด

³⁰ Alighieri, "Cantos II". *Inferno*. p. 31.

4. Greed ความโลภคือแกนหลักสำหรับนรกขุมนี้ ดังสังเกตเห็นว่าหลายๆคนเป็นสันตะปาปา หรือ พระคาร์ดินัลที่เป็นที่รู้จัก ภายในจะแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม แต่ละกลุ่มจะรบราฆ่าฟันกันเองในขณะที่แบกถุงเงิน น้ำหนักมหาศาลไว้บนหลัง ทั้งสองกลุ่มจะอยู่ภายใต้ความดูแลของพลูตัส (Plutus) เทพแห่งความร่ำรวยในความเชื่อของชาวกรีก เนื้อหาในช่วงนี้จะค่อนข้างน้อยเนื่องจากดวงวิญญูณต่างมุ่งมั่นอยู่กับการรบราฆ่าฟันกันเองจนไม่ได้หยุดเพื่อพูดคุยกับทั้งเวอร์จิลหรือดANTE

5. Anger ในหนองน้ำกว้างใหญ่อันเป็นส่วนหนึ่งของแม่น้ำสติกซ์นั้น มีกลุ่มคนซึ่งต่อสู้กันอย่างไม่รู้จบ ผู้ใดที่ปราศยก็จะกระเสือกกระสนจมลงไปสู่ดินแดนแห่งความมืดมิดไม่รู้จบและปราศจากความสุขใดๆในลำน้ำนั้น นี่คือภาพรวมสำหรับนรกแห่งความโกรธเคืองขุมที่ห้า ฟลิเกียส ผู้ดูแลลำน้ำนี้ตัดสินใจพาเวอร์จิลและดANTE ข้ามฟากไปยังนรกขุมต่อไป ระหว่างทางทั้งสองถูกทำร้ายโดย ฟิลิปโป อาร์เจนติ ซึ่งในความเป็นจริงนับว่าเป็นศัตรูคนสำคัญของดANTE เนื่องจากเป็นผู้ที่มีส่วนทำให้ดANTE ถูกขับไล่ออกจากฟลอเรนซ์เป็นเวลานานหลายปีอย่างไรก็ตาม ในกรีกกล่าวไว้ว่าดANTE ได้ให้พรแก่ฟิลิปโป ซึ่งในที่นี้อาจหมายความได้ว่า ดANTE ได้เดินทางมาถึงจุดที่สามารถระลึกถึงบาปกรรมที่ตนเองได้เคยทำเอาไว้ได้แล้วเช่นเดียวกัน

เมื่อดANTE และเวอร์จิลข้ามแม่น้ำสติกมาได้ ทั้งสองได้มาหยุดอยู่ที่เมืองดิส (Dis) อันรายล้อมไปด้วยกำแพงสูงใหญ่ ภายใต้การดูแลของเหล่าเทวดาคตกสวรรค์ (Fallen Angels) เวอร์จิลไม่สามารถโน้มตัวให้เหล่าเทวดาเปิดประตูเมืองให้ตนและดANTE ในขณะที่เดียวกันเมดูซาและเหล่าภูตพรายต่างพร้อมใจกันข่มขู่แสดงท่าทีแข็งกร้าวเพื่อให้ดANTE ทวาดกลัว แต่สุดท้ายนางฟ้าลงมาเปิดประตูเมืองโดยใช้ไม้กายสิทธิ์ และประณามเหล่าผู้ที่คิดกันดังเดอย่างรุนแรง ในท้ายที่สุดดANTE ก็พร้อมที่จะเดินทางสู่ขุมต่อไป

6. Heresy ในขุมที่หกนี้มีไว้สำหรับพวกนอกรีต หรือพวกที่สอนศาสนานอกเหนือไปจากที่คริสตจักรบัญญัติไว้ การที่ดANTE กล่าวถึงแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของคริสตจักรในยุคสมัยนั้น เนื่องจากนรกของพวกนอกรีตได้รับการลงทัณฑ์สาหัสยิ่งกว่าพวกที่ประพฤติผิดในกามหรือมีความละโมภโลกมากเสียอีก ดANTE ไปพบกับบุคคลผู้มีชื่อเสียงมากมายในนรกขุมนี้ เริ่มด้วยพวกที่นับถือความเชื่อตามแบบเอพิคูเรียน ซึ่งมีศาสดาคือเอพิคูรัส นักปรัชญาชาวกรีกผู้เคยกล่าวเอาไว้ว่า "จิตวิญญูณจะสูญสลายไปพร้อมกับร่างกาย" เหล่าเอพิคูเรียนนี้มีตั้งแต่ ฟารินาตา เดกลี อุเบอร์ดี แม่ทัพชาวอิตาลีคน ไปจนถึง คาวาลคาเต เดอ คาวาลคานติ บิดาของสหายคนหนึ่งของดANTE ในชีวิตจริง ก็โด คาวาลคานติ

เมื่อเดินทางมาถึงหน้าประตูด้านนรกขุมที่เจ็ด ปรากฏเป็นกลิ่นเหม็นชวนคลื่นเหียน เวอร์จิลอธิบายว่าในขุมนรกส่วนในอันได้แก่ขุมที่เจ็ดเป็นต้นไปนั้น มีไว้สำหรับคนที่กระทำการอันผิดหลักสำคัญประการหนึ่ง ที่ว่าผู้ที่มั่งคั่งนั้นมีปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จนั้นเพียงแค่สองประการเท่านั้นคือ ธรรมชาติหรือทรัพยากร และศิลปะหรือความขยันหมั่นเพียร นอกเหนือจากนี้แล้ว เช่นการฆ่าฟัน โกงกิน นับว่าเป็นบาปมหันต์ทั้งสิ้น

7. Violence นรกขุมที่เจ็ดสำหรับพวกชอบใช้ความรุนแรง มิโนทอร์ คือผู้คุมในนรกขุมที่เจ็ดนี้ ภายในแบ่งเป็นวงกลมสามชั้น นับเป็นสามด้าน ดังนี้

วงชั้นนอก มีไว้สำหรับพวกที่ใช้ความรุนแรงต่อทั้งบุคคลและสถานที่ ประกอบไปด้วยแม่น้ำฟลิเกรอน แม่น้ำแห่งเปลวเพลิงและเลือดที่เดือดพล่าน ดังที่ได้พบกับ อเล็กซานเดอร์มหาราช ที่นรกขุมนี้เอง ตามเนื้อเรื่องดังที่พบเห็นอเล็กซานเดอร์ถูกเชออยู่ในแม่น้ำสายนี้ในระดับที่ลึกถึงคิ้ว เป็นอีกหนึ่งบทเรียนที่ดังที่ได้ช้อนไว้ภายในเนื้อเรื่องว่า ไม่ว่าจะเป็นผู้ยิ่งใหญ่เพียงใดในยามมีชีวิตอยู่ ต่างจำเป็นต้องรับผลกรรมของตนเท่ากันทุกคนเมื่อตายไปแล้ว ในวงนี้จะมีเซนทอร์หลายคนคอยลาดตระเวนตามคำสั่งของไครอนและยิงลูกศรไฟใส่ใครก็ตามที่พยายามจะหนี เซนทอร์เนสซัสเป็นผู้นำทางเวอร์จิลกับดังเตไปสู่ด้านต่อไป

วงชั้นกลาง เป็นวงสำหรับผู้ผิดวินัยการกรรม อันถือเป็นการกระทำความรุนแรงต่อชีวิตตนเอง วิญญาณในด้านนี้จะถูกแปลงร่างให้เป็นพุ่มไม้หนามเพื่อเป็นอาหารของเหล่าฮาร์ปี่ สัตว์ร้ายมีปีกในตำนานกรีก ดังเตได้ลองหักกิ่งไม้กิ่งหนึ่งในพุ่มไม้เหล่านั้นและพบว่ามีเลือดซึมออกมา ทำให้เขาได้มีโอกาสฟังเรื่องราวของ ปีเอโตร เคลลา วิญญาณ นักกฎหมายคนสนิทของกษัตริย์เฟเดอริกที่สอง ผู้โดนใส่ความและนำไปสู่การฆ่าตัวเพื่อชดใช้ความผิดในเวลาต่อมา นอกเหนือจากนี้ภายในด้านนี้ยังมีพวกที่ใช้เงินสุรุ่ยสุร่ายผลาญทรัพย์สินที่เก็บหอมรอมริบไว้โดยบรรพบุรุษของตนอีกด้วย เนื่องจากถือว่าการใช้สอยทรัพย์สินที่เป็นรากฐานสำคัญในการดำรงชีวิตอย่างเกินพอดีนั้นเป็นการฆ่าตัวตายทางหนึ่ง วิญญาณเหล่านี้จะถูกไล่ล่าโดยหมาป่าดุร้ายในหัวงเข้าไปในดงไม้หนามแหลมตลอดชั่วกัปชั่วกัลป์

วงชั้นใน ในด้านสุดท้ายนี้มีไว้สำหรับผู้กระทำความผิดต่อพระเจ้า กลุ่มบุคคลที่พลาดพลั้งลุ่มหลงในศาสนา พวกลักเพศหรือมีเพศสัมพันธ์ในทางที่ผิดธรรมชาติ และพวกขูดรีดเงินคนอื่น วิญญาณเหล่านี้จะอยู่ท่ามกลางทรายร้อนระอุ รอคอยลูกดอกเพลิง โลกัณฑ์ตกลงมาที่มแท่งและแผดเผาอยู่รำไป พวกพลหลงผิดเหล่านี้จะนอนคอยการลงทัณฑ์บนพื้นทราย พวกผิดธรรมชาติจะนั่งคอย และพวกขูดรีดทรัพย์สินจะเร่งร้อนไปมาเป็นกลุ่มๆ ดังเตแปลกใจอย่างยิ่งที่ได้เจออาจารย์ของเขาในนรกขุมนี้เพราะมีเพศสัมพันธ์ในทางที่ผิดธรรมชาติ แต่ดังเตได้แสดงความเคารพต่ออาจารย์ของเขาเป็นอย่างดีเฉกเช่นยามที่เขายังมีชีวิตอยู่ สิ่งนี้เป็นตัวปล้ำข้อครหาต่อดังเตที่ว่าเขาเลือกแต่ศัตรูในชีวิตจริงเท่านั้นที่เอามาเขียนให้ตกนรกในมหากาพย์เรื่องนี้

8. Fraud นรกในขุมที่แปดนี้เป็นนรกของผู้ที่ฉ้อโกง ทูจริต หรือหลอกลวงผู้อื่น ทั้งขุมที่แปดและที่เก้านี้ จะสามารถเดินทางไปถึงได้ด้วยวิธีเดียวเท่านั้นคือการร่อนลงไปในหุบเหวลึกเบื้องล่าง ในที่นี้เวอร์จิลและดังเตได้รับความช่วยเหลือจากเกจิเรียน สัตว์ประหลาดในตำนานซึ่งดังเตอธิบายไว้ว่าเป็นส่วนผสมของมนุษย์ สัตว์ร้าย และสัตว์เลื้อยคลาน ลักษณะของเกจิเรียนถือเป็นสัญลักษณ์ของพวกชอบหลอกลวงอย่างแท้จริง ด้วยใบหน้าของมนุษย์ที่ไร้พริบภัย ลำตัวนำเกรงขามมีสีสันสวยงาม แต่กลับมีหางที่คอยทิ่มแทงคนด้วยส่วนปลายซึ่งอาบด้วยยาพิษ

นรกขุมที่แปดประกอบด้วยคูน้ำเล็ก ๆ ทั้งหมดสิบคู เชื่อมต่อกันด้วยสะพานหินขนาดใหญ่ เช่นเดียวกับด่านที่เจ็ด แต่ละคูจะเป็นด่านซึ่งมีการลงทัณฑ์สำหรับความผิดที่แตกต่างกันออกไป

คูที่หนึ่ง บุคคลจำพวกบังคับขึ้นใจสตรี โดยภายในจะแบ่งเป็นสองแถวเดินสวนสนาม ไปเรื่อยๆพร้อมกับถูกพวกปีศาจร้ายใช้แส้เขี่ยนตี ในกลุ่มของพวกเสื่อผู้หญิง ดังเตสังเกตเห็นเจสัน จากตำนานเจสันและขนแกะทองคำ เจสันต้องมารับโทษทัณฑ์ในนรกขุมนี้ด้วยความผิดบาปที่ทำไว้กับมีเดีย หญิงสาวที่เขาหลอกแต่งงานกับเธอเพื่อความอยู่รอด และทิ้งเธอไปในภายหลังเพื่อแต่งงานกับเกร โอซา

คูที่สอง คือนรกสำหรับพวกยกยอปอปั้นคนอื่นให้เสียคน วิญญาณในด่านนี้จะถูกเปลี่ยนให้อยู่ในรูปมูลและสิ่งปฏิกูล ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบให้เห็นว่าคำพูดที่คนเหล่านี้ประคิดประคองออกมามีค่าเพียงเท่าใด

คูที่สาม พวกพระและนักบวชที่หลอกเอาเงินคน โดยอ้างคำสอนและความเชื่อทางศาสนา ในที่นี้ดังเตได้มีโอกาสพบกับสันตะปาปาโคโลสที่สาม, สันตะปาปาโบนิฟาซที่แปด และสันตะปาปาเคลมอนด์ที่ห้า การลงโทษสำหรับด่านนี้คือการฝังท่อนบนของร่างกายไว้ในดิน เหลือเพียงแต่ขาเท่านั้นที่โผล่พ้นพื้นแต่กระแหว่งออกมา

คูที่สี่ นักโหราศาสตร์ หมอผี และศาสดาปลอมต่างลงมาอยู่รวมกันในนรกขุมที่แปดด่านที่สี่ ทุกคนจะโดนสลักร่างด้านบนจากหน้าให้เป็นหลัง ทำให้ทุกคนต้องเดินถอยหลังเพื่อที่จะเคลื่อนที่ไปข้างหน้า และต้องเดินไปข้างหน้าหากต้องการจะเดินถอยหลัง เพื่อเป็นการลงโทษที่บุคคลเหล่านี้ต้องการจะฝืนธรรมชาติโดยการมองไปยังอนาคตที่ยังมาไม่ถึง

คูที่ห้า มีไว้สำหรับนักการเมืองจ้อโกง วิญญาณถูกคุดกลงไปในแอ่งที่เดือดพล่าน อันเป็นตัวแทนตัวแทนของความลับอันดำมืดของบุคคลเหล่านั้นนั่นเอง ในด่านนี้มีผู้ดูแลเป็นสัตว์ในตำนาน มาลีบรานคี โดยหัวหน้าของพวกมันคือ มาลาโกดาอัสจัดกองกำลังพาเวอร์จิลและดังเตข้ามฝั่งไปยังสะพานต่อไปได้อย่างปลอดภัย อย่างไรก็ตามสะพานนั้นไม่มีอยู่จริงทั้งคู่จึงต้องร่วงลงไปยังคูที่หกในนรกขุมที่แปดนี้ในตอนท้าย

คูที่หก เป็นด่านสำหรับพวกมือถือสาปากถือศีล วิญญาณเดินไปมาระเกะระกะในชุดเสื้อคลุมที่ทำขึ้นจากตะกั่ว เปรียบเหมือนความไม่ถูกต้องที่ลูครั้งคนกลุ่มนี้เอาไว้ ทั้งยังไม่ทำให้จิตวิญญาณของพวกเขาพัฒนาไปได้มากกว่านี้อีกแล้ว ไกอาฟาส นักบวชที่มีส่วนออกคำสั่งให้ตรึงกางเขนพระคริสต์ก็อยู่ในนรกด่านนี้เช่นกัน ถูกตรึงไว้กับพื้นและโดนบดร่างจนแหละละเอียดเข้าไปเข้ามาตลอดกาล

คูที่เจ็ด เป็นนรกสำหรับโจรทั้งหลาย มีคาอุส เซนทอร์ผู้มีมังกรพันไฟอยู่บนไหล่ทำหน้าที่คอยสอดส่องดูแลผู้ที่หนี เหล่าดวงวิญญาณผู้ครั้งหนึ่งเคยกลฉวยเอาทรัพย์สินสมบัติมาเป็นของตน ตอนนี้จึงต้องเสียความเป็นตัวตนของตัวเองไปตลอดกาล เหล่าวิญญาณทั้งหลายต้องทนทุกข์ทรมานกับเหล่าสัตว์เลื้อยคลานมีพิษ ทุกครั้งที่

โดนกัด อวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งจะแปรสภาพไปเป็นอย่างอื่น หลอมรวมกัน หรือออกเพิ่มขึ้นใหม่กลายเป็นสัตว์
ประหลาด

คูที่แปด สำหรับพวกที่อาศัยตำแหน่งของตัวเองหลอกล่อผู้อื่นให้มีส่วนร่วมในแผนการหลอกลวง
ผู้อื่นของตน ยูลิสซีส และ ไคโอมิซิส ผู้มีส่วนในเรื่องม้าไม้เมืองทรอยก็ตกนรกหมกไหม้อยู่ในนรกขุมนี้
เช่นเดียวกัน

คูที่เก้า ดังเทพศาสดามูฮัมหมัดในนรกขุมนี้ อาจเป็นเพราะดังเดิมมีความเห็นว่าอิสลามเป็นศาสนาที่แตก
แขนงออกมาจากศาสนาคริสต์ มูฮัมหมัดคือคนที่ทำให้สาวกของทั้งสองศาสนาแตกกัน เช่นเดียวกับอาลี ที่แยก
ชีอะห์ออกจากสุหนี่

คูที่สิบ ในขุมนี้ประกอบไปด้วยกลุ่มคนซึ่งถือว่าเป็นโรคภัยของสังคมอันได้แก่นักเล่นแร่แปรธาตุ พวก
ตระกูลสตัลท์ เป็นต้น ภรรยาของโพดิฟาร์ก็อยู่ในขุมนี้ด้วยบาปกรรมที่ทำได้กับโจเซฟ อีกทั้งซินอนผู้ได้รับการ
กล่าวขานว่าเป็นหนอนบ่อนไส้จากสงครามเมืองทรอยก็มาพบจุดจบที่นี้เช่นกัน

9. Treachery การทรยศหักหลังนับว่าเป็นบาปมหันต์ที่สุดในสายตาของดั้งเด เพราะนี่คือแก่นหลัก
สำหรับนรกขุมสุดท้ายที่ลึกที่สุดขุมนี้ ขุมที่เก้าจะมียักษ์ในตำนานหลายคนเป็นผู้รักษาการณ์ดูแลความเรียบร้อย
แทนที่จะเป็นไฟเผาเผาเหมือนความเชื่อเรื่องนรกทั่วไป ดังเดกลับจำลองนรกขุมนี้เป็นนรกเยือกแข็งด้วยการเพิ่ม
ทะเลสาบน้ำแข็งโคโคคัส เหล่าดวงวิญญาณซึ่งได้ทำการทรยศใครบางคนจะมารวมอยู่ที่นี้ แบ่งเป็นทั้งหมดสี่ส่วน
เป็นวงแหวนเข้าไปสี่ชั้น ประกอบด้วย

โซนที่หนึ่ง - เคนา โซนนี้ตั้งชื่อตามเคน ซึ่งได้กระทำการฆาตกรรมพี่ชายแท้ๆของตนเองตามที่บันทึก
เอาไว้ในคัมภีร์ไบเบิลเรื่องเคนกับอเบล ดังเดได้พบกับมอร์เดไรด์ผู้สังหารกษัตริย์อาร์เธอร์ ญาติแท้ๆของตัวเองที่นี้
เช่นกัน

โซนที่สอง - แอนทินอรา ตามชื่อของแอนทินอร์ ตัวแทนของผู้ทรยศเผ่าพันธุ์หรือชาติบ้านเมืองตัวเอง
แอนทินอร์เป็นชาวทรอยที่ไปศึกฝักฝ่ายกรีก

โซนที่สาม - ปโตโลเมีย ตามชื่อของปโตเลมิ บุตรแห่งอาบูบัส ผู้ล่อลวงแขกของตนมาร่วมงานเลี้ยงแล้ว
สังหารทิ้งเสีย นรกขุมนี้มีการลงโทษที่ค่อนข้างโหดร้าย เนื่องจาก มีไว้สำหรับคนที่ทรยศต่อแขกแห่งบ้านของ
ตนเอง

โซนที่สี่ - จูเดคคา ตามชื่อของจูดาส อิสคาริโอท ผู้ทรยศต่อพระคริสต์ กลุ่มนี้เป็นกลุ่มสำหรับคนที่ทรยศต่อผู้เป็นนายคน ทุกคนในกลุ่มนี้ถูกแช่แข็งไว้เป็นรายคนอย่าง โดดเดี่ยว เมื่อดังเดกับเวอร์จิลไม่พบใครที่สามารถสนทนาด้วยได้ ทั้งสองจึงมุ่งหน้าไปยังศูนย์กลางของนรกทั้งเก้าขุมที่ได้เดินทางผ่านมา

จุดศูนย์กลางของนรกคือซาตาน ผู้ที่ได้กระทำบาปอันมหันต์ที่สุด ดังเดอธิบายลักษณะของซาตานไว้ว่าเป็นปีศาจร้าย มีสามหัว หัวหนึ่งสีแดง หัวหนึ่งสีดำและอีกหัวหนึ่งสีออกเหลืองซีด ครึ่งท่อนล่างของซาตานถูกแช่แข็งไว้ในทะเลสาบน้ำแข็งมหึมา ปากทั้งสามของซาตานกำลังกัดกินร่างของคนสามคนซึ่งในสายตาของดังเดนั้น ได้กระทำสิ่งอันไม่สมควรให้อภัยได้เอาไว้ ทั้งสามคือ บรูตัสและแคสเซียส ผู้วางแผนลอบสังหารจูเลียส ซีซาร์ วีรบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ผู้มีความสามารถมากพอที่จะรวมโลกทั้งใบเข้าด้วยกันตามความคิดของดังเด อีกคนคือ จูดาส อิสคาริโอท ผู้ทรยศต่อพระเยซู ทั้งดังเดและเวอร์จิลได้เดินทางออกจากรกได้ในท้ายที่สุด โดยการปีนตัวซาตานลงไปถึงโลกเบื้องล่างสู่ดินแดนแห่งโทมูมิ ปลายสุดท้ายในกลอนบทที่สามสิบสามของภากนรกภูมินั้นบอกไว้ว่า ท้องฟ้าเบื้องล่างพร่างพรวยไปด้วยหมู่ดำ

ดังเดประพันธ์เรื่อง *Inferno* โดยได้ท่องนรกขุมต่างๆ และเห็นว่าคนบาปต้องเผชิญการลงทัณฑ์อย่างไร ในนรก การท่องเที่ยวนี้เพื่อให้ได้รู้จักความบาปต่างๆ มีนัยว่าก่อนที่จะขึ้นสวรรค์ได้มนุษย์ต้องรู้จักความบาปให้ถ่องแท้เสียก่อน การเดินทางนี้ยังเผยให้เห็นพัฒนาการของดังเดที่ได้เรียนรู้และเปลี่ยนแปลง จากที่เคยสงสารคนบาป เปลี่ยนมาเป็นเสียใจกับบาปของมนุษย์ อันเป็นการพัฒนาความคิดให้ลึกซึ้งขึ้นอีกด้วย เนื่องจากดังเดเริ่มมองเห็นว่าแทนที่จะเกรงกลัวโทษทัณฑ์ของบาปที่ร้ายกาจรุนแรง มนุษย์ควรหันมาเกรงกลัวในบาปเพื่อจะได้ไม่กระทำบาปนั้น

ดังเดประพันธ์ *Divine comedy* ขึ้น โดยได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาคริสต์เรื่องการลงไปทัคนาจรนรกของทูนาคาล ดังที่ปรากฏในเรื่องที่กล่าวถึงซาตาน แคนชำระบาป การลงทัณฑ์อันขึ้นอยู่กับความผิดที่ได้กระทำมา เห็นได้ว่าดังเดบรรยายรายละเอียดและประเภทของบาปไว้อย่างชัดเจนด้วยการแบ่งพื้นที่ของนรกออกเป็นส่วนย่อยๆ แต่ละส่วนจะลงทัณฑ์การกระทำบาปหนึ่งๆอย่างชัดเจน อาจเป็นเพราะในยุคที่ดังเดมีชีวิตอยู่ศาสนาคริสต์รุ่งเรืองและทรงอิทธิพลอย่างมาก ทำให้นรกที่ดังเดประกอบสร้างขึ้น มีแก่นความคิดที่ได้รับมาจากแนวคำสอนของศาสนาที่บรรยายถึงบาปของบุคคลนั่นเอง

การจำลองสภาพภูมิประเทศในนรกของดังเดได้รับอิทธิพลมาจากกรีก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในศาสนาคริสต์เองมิได้บรรยายภาพของนรกไว้อย่างชัดเจนเท่าใดนัก ดังเดจึงหยิบยืมเอาภาพนรกที่ปรากฏในมหากาพย์โอดิสซีย์และมหากาพย์อีเนียสมาถ่ายทอดในแบบของเขา อีกทั้งยืมตัวเวอร์จิลผู้ประพันธ์มหากาพย์อีเนียสมาเป็นผู้นำทางเพราะเวอร์จิลเคยบรรยายภูมิประเทศของนรกมาก่อนก็เป็นได้

ภาพจำลองนรกของคังเต โดย Sandro Botticelli ค.ศ. 1480

2.3.4 *Paradise Lost*

บทกวี *Paradise Lost* ของ จอห์น มิลตัน กวีชาวอังกฤษ ในปี ค.ศ. 1677 เนื้อเรื่องแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนหนึ่งกล่าวถึงซาตานลูซิเฟอร์ อีกส่วนหนึ่งกล่าวถึงอดัมกับอีฟ มิลตันย้ำจุดมุ่งหมายในการแต่งบทกวีนี้เอาไว้ว่า "เพื่อพิสูจน์หนทางที่พระเจ้าได้วางไว้ให้มนุษย์ (justify the ways of God to men)" ³¹

เรื่องของซาตานเป็นโครงหลักของมหากาพย์ กล่าวถึงภาพของสงครามทั้งหมดระหว่างพระเจ้าและซาตาน เริ่มต้นเมื่อซาตานกับบรรดาทูตสวรรค์ที่คิดกบฏทั้งหลายถูกพระเป็นเจ้าปราบและขับไล่ลงไปยังนรกที่ในบทกวีเรียกว่า ทาร์ทาร์ส (Tartarus) เมืองหลวงในดินแดนนั้นชื่อ Pandæmonium ซาตานใช้ความสามารถทางโวหารของตนเกลี้ยกล่อมบรรดาผู้ติดตามของเขาให้มาร่วมกันวางแผนแก้แค้นพระเจ้า โดยมีผู้ช่วยคือ แมมมอน และ บิลซิบบั บทกวียังกล่าวถึง เบเลียลและ โมลอกด้วย ซึ่งทั้งลูซิเฟอร์ แมมมอน บิลซิบบั เบเลียลและ โมลอกนี้คือตัวแทนของบาปหนักเจ็ดประการในคำสอนทางศาสนาคริสต์ ในตอนท้ายของการโต้ตอบครั้งนี้ ซาตานอาสาตนเองมาวางยาพิษดินแดนที่เพิ่งสร้างใหม่คือโลกมนุษย์ เขาต้องฝ่าผจญอันตรายในห้วงเหวเพียงลำพังในลักษณะคล้ายคลึงกับการผจญภัยของโอดิสซีสหรืออีเนียส จนสามารถเดินทางขึ้นจากนรกมายังโลกมนุษย์ได้

เรื่องของอดัมกับอีฟที่โดนล่อลวงและตกสู่ความผิดบาปนั้นแตกต่างจากตำนานดั้งเดิมอย่างมาก นับเป็นครั้งแรกในวรรณกรรมที่ได้ใช้เรื่องเล่าของศาสนาคริสต์เกี่ยวกับอดัมกับอีฟ โดยบอกว่าอดัมกับอีฟมีความสัมพันธ์ต่อกันตั้งแต่ยังไม่มีความผิดบาปเกิดขึ้น พวกเขามีความปรารถนา มีบุคลิกภาพและมีเพศสัมพันธ์ ซาตานสามารถ

³¹ John Milton, *Paradise Lost* (2nd ed.), (London: S. Simmons. 1674), 1:26.

ล่อลวงอีฟได้สำเร็จโดยอาศัยกิเลสของเธอและวาจาอันเข้ายวน เมื่ออดัมทราบวาอีฟได้ทำผิดบาปแล้วเขาก็ยอมรับในบาปเดียวกันนั้น โดยร่วมรับประทานผลไม้ด้วยเนื่องจากเขามองว่าหากขาดอีฟแล้วเขาก็ไม่สามารถมีชีวิตอยู่ต่อไปได้ ในขณะที่เดียวกันเขาได้ทำบาปที่ลึกลึกกว่าอีฟเพราะเขาตัดสินใจรับประทานผลไม้ที่รู้ว่าการกระทำนั้นผิด หลังจากรับประทานผลไม้แล้ว ทั้งสองมีเพศสัมพันธ์ต่อกันด้วยตัณหา ซึ่งเป็นทั้งประสบการณ์ใหม่และความรู้สึกในด้านลบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้สึกสำนึกผิดและความละอาย ต่างฝ่ายต่างซัดโทษความผิดให้กัน อย่างไรก็ตามคำร้องขอคืนดีของอีฟก็ช่วยให้ทั้งสองคืนดีกันดังเดิมเพราะทั้งอดัมและอีฟมีความรักต่อกันอยู่แล้ว เป็นพื้นฐาน ส่วนที่สำคัญกว่านั้นคือความกล้าหาญของเธอที่เสนอให้ทั้งสองเข้าไปเฝ้าพระเป็นเจ้า เพื่อน้อมคำนับและคุกเข่าอธิษฐานขอโทษด้วยหวังจะได้รับ ความกรุณาจากพระองค์ อดัมได้เดินทางผ่านนิมิตไปกับทูตสวรรค์องค์หนึ่งและมองเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความผิดบาปของมนุษย์ รวมทั้งเหตุการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่ เขา รู้สึกเศร้าเสียใจต่อความผิดบาปที่พวกเขาสร้างขึ้นเนื่องจากการรับประทานผลไม้ อย่างไรก็ตามก็ยังมีความหวังจากการได้บาปโดยพระเยซูคริสต์ที่เขาเห็นในนิมิต หลังจากนั้นคนทั้งสองก็ถูกขับไล่จากสวนอีเดน เทพบุตร ไมเคิล หัวหน้าทูตสวรรค์ได้กล่าวกับอดัมว่า เขาจะได้พบ "สวนสวรรค์ในตัวเจ้าที่เปี่ยมสุขยิ่งกว่า" (A paradise within thee, happier far.) คนทั้งสองจึงต้องอยู่ห่างไกลจากพระเจ้า แม้พระองค์จะดำรงอยู่ในทุกสิ่งแต่ก็ไม่อาจมองเห็นได้ ไม่เหมือนกับพระบิดาผู้สามารถสัมผัสได้ในสวนอีเดน

ภาพของนรกที่มีต้นบรธาไซไวน์ในบทกวีเป็นนรกที่ได้รับอิทธิพลมาจากนรกแบบกรีกผสมผสานไปกับความเชื่อเรื่องนรกแบบศาสนาคริสต์ โดยมีต้นอริบาขนรกทางกายภาพว่าเป็นหลุมลึกลงไปใต้พื้นดิน พระเจ้าโยนาธานและเหล่าทูตตถาคตสวรรค์ให้ตกลงมาเป็นเวลาเก้าวันเก้าคืนกว่าจะถึงพื้นนรกที่เป็นทะเลสาบไฟ หลังจากทีปลดโซ่พันธนาการออกได้แล้ว ชาตานและกลุ่มเทวดตถาคตสวรรค์ก็ไต่ขึ้นมาจากทะเลสาบมาจนถึงทุ่งกว้างสว่างแสงอันมีดสลัวมีเพียงแสงสะท้อนจากเปลวไฟ ในทุ่งกว้างแห่งนี้เองชาตานและเหล่าเทวดตถาคตสวรรค์สร้างพระราชวังขึ้นข้างๆภูเขาไฟเพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัย นรกที่มีต้นอริบาขไวน์คล้ายคลึงกับ Hades ในแบบกรีกคือเป็นหลุมลึกที่มีเปลวไฟลุกโชติช่วงหรือทาร์ทารัส และทุ่งกว้างสว่างแบบทุ่งแอสโฟเดล สิ่งที่สนับสนุนว่านรกของมิลตันมีความคล้ายคลึงกับ Hades มากที่สุดคือการที่ชาตานสามารถเดินทางผ่านนรกกลับขึ้นไปบนโลกมนุษย์ได้ เพราะนรกในคำสอนของศาสนาคริสต์จะไม่มีทางเดินเชื่อมโยงกับโลกมนุษย์ แต่คติทางศาสนาคริสต์ที่ปรากฏในนรกแห่งนี้คือแนวคิดเรื่องการลงทัณฑ์ผู้ที่ปฏิเสธพระเจ้าในดินแดนที่มีไฟลุกโชติช่วงนั่นเอง

ภาพ Pandæmonium เมืองหลวงของนรกทาร์ทารัสใน *Paradise Lost* ของมิลตัน วาดโดย จอห์น มาร์ติน ค.ศ.

1841

นรกที่ปรากฏในบทกวีนี้เป็นสถานที่สำหรับกักขังปีศาจ ไม่ได้กล่าวถึงวิญญาณมนุษย์แต่อย่างใด มิลตันใช้ซาตานเป็นสื่อถึงความทะเยอทะยาน ความโลภและความหยิ่งผยอง ซาตานผู้รู้สึกรู้ว่าตนเองก็มิได้ด้อยไปกว่าพระเจ้าเลยจึงลุกขึ้นมาต่อต้านพระเจ้า นำมาสู่การประกาศสงครามกับสรวงสวรรค์ แต่สุดท้ายซาตานพ่ายแพ้และถูกโยนลงมาให้อยู่ในนรก การที่มิลตันประพันธ์ให้ซาตานมีจุดจบเช่นนี้อาจมีวัตถุประสงค์เพื่อเตือนให้มนุษย์อย่ากระทำความชั่วหรือต่อต้านพระเจ้า เพราะที่มาของเหล่าปีศาจเหล่านี้ ก็คืออดีตเทวดาที่เคยอยู่กับพระเจ้าแต่กลับคิดการใหญ่หวังล้มล้างพระเจ้า เมื่อทำสงครามและพ่ายแพ้จึงตกลงมาอยู่ในนรก ในแง่หนึ่งเหล่าปีศาจและเทวดาตกสวรรค์เหล่านี้จึงเป็นตัวแทนของผู้ที่สิ้นศรัทธาในพระเจ้า และการตกนรกก็คือการถูกลงโทษนั่นเอง

2.3.5 วรรณกรรมในยุคศตวรรษที่ 18-19

ตั้งแต่ช่วงกลางศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา ศาสนาคริสต์สูญเสียความศรัทธาที่เคยได้รับ จากผลพวงของการประดิษฐ์เครื่องพิมพ์ บุคคลธรรมดาทั่วไปสามารถเป็นเจ้าของพระคัมภีร์ไบเบิลได้ง่ายขึ้นกว่าอดีต เนื่องจากเครื่องพิมพ์สามารถผลิตหนังสือจำนวนมากได้ในระยะเวลาอันสั้นไม่เหมือนการคัดลอกพระคัมภีร์ด้วยลายมือซึ่ง

กินเวลานานและได้จำนวนน้อย การที่ได้พระคัมภีร์มาเป็นของตนเองทำให้เกิดการศึกษาตีความหลักคำสอนที่ไม่จำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มนักบวชอีกต่อไป³² การเปิดกว้างในการเข้าถึงพระคัมภีร์และคำสอนทางศาสนาทำให้เกิดนักปรัชญาและนักวิชาการมากมายลุกขึ้นมาแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับคำสอนดั้งเดิมทางศาสนามากขึ้น ในช่วงศตวรรษที่ 18 เกิดลัทธิเทวีสนิยม (deism) ขึ้น โดยที่ลัทธิเทวีสนิยมนี้ตั้งคำถามและท้าทายอำนาจของศาสนาจักรที่เคยมีอิทธิพลเหนือการใช้ชีวิตของสมาชิกในสังคมด้วยการพยายามใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์มาอธิบายถึงการมีอยู่ของพระเจ้า พร้อมกับเริ่มโจมตีกลุ่มนักบวชที่เรื่องอำนาจและผูกขาดอำนาจในสังคมโดยใช้ฐานะผู้ออกบวชอ้างว่าตนเป็นสาวกของพระเจ้าแต่กลับมาก่อทำการกดขี่ข่มเหงสมาชิกคนอื่นๆ ในสังคม จนเกิดการแบ่งฝายระหว่างกลุ่มที่สนับสนุนศาสนาแบบดั้งเดิมและกลุ่มที่สนับสนุนแนวคิดแบบใหม่ การถกเถียงระหว่างความคิดแบบเก่าและความคิดแบบใหม่นี้กระจายออกไปในวงกว้าง อันเป็นสาเหตุหลักที่ศาสนาคริสต์เริ่มเสื่อมอำนาจลง

เอมานูเอล สวีเดนบอร์ก ประพันธ์หนังสือเรื่อง *Heaven and Hell* ขึ้นในปี ค.ศ. 1758 บทประพันธ์เรื่องนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย โดยสวีเดนบอร์กอ้างว่าเขียนขึ้นมาจากประสบการณ์เหนือธรรมชาติของเขาที่ได้ลงไปสังเกตการณ์นรกด้วยตนเอง นรกที่สวีเดนบอร์กบรรยายไว้มีลักษณะเหมือนโลกมนุษย์ธรรมดา มีผู้หญิง กูเฆา แม่น้ำลำธาร เหนือยอดเขาที่สูงที่สุดขึ้นไปคือสวรรค์ สวีเดนบอร์กกล่าวว่านรกคือสถานที่สำหรับผู้ที่ไม่ดีใฝ่จะทำความชั่วและสวรรค์คือสถานที่สำหรับผู้ใฝ่จะทำความดี อย่างไรก็ตามนรกของสวีเดนเบิร์กก็ยังคงภาพลักษณ์บางส่วนของนรกในแบบชนบทศาสนาไว้ กล่าวคือนรกยังเป็นสถานที่ที่มีไฟลุกไหม้เพื่อเป็นทัณฑ์ทรมานแก่คนบาป เช่นนรกในทิศตะวันตกเฉียงเหนือที่เป็นนรกที่ร้ายกาจและน่ากลัวที่สุดมีไว้เพื่อลงโทษเหล่าสาวกนิกายโรมันคาทอลิกที่ใจแคบและปฏิเสธผู้ที่คิดต่างกับพวกเขา แต่นรกในส่วนอื่นๆกลับเป็นเหมือนสถานที่อยู่อาศัยของวิญญาณที่แบ่งตามประเภทของบาปเช่นนรกในทิศตะวันออกเฉียงใต้เป็นทะเลทรายอันเป็นที่อยู่ของพวกฉลาดแกมโกงที่วางแผนกลอุบาย หรือป่าที่อยู่ติดกับนรกทิศตะวันตกเฉียงเหนือเป็นที่อยู่ของผู้ที่โหดร้ายที่ออกลาดตระเวนไปทั่วป่าราวกับสัตว์ป่าเป็นต้น ในงานเขียนของเขาได้มีการลดทอนอำนาจในการตัดสินของพระเจ้าว่าจะส่งใครไปสวรรค์หรือนรก โดยให้คำอธิบายว่าอำนาจที่จะตัดสินว่าผู้ตายควรไปสวรรค์หรือนรกนั้นมาจากการตัดสินใจของผู้ตายเอง เนื่องจากสวีเดนเบิร์กอ้างว่าเขาพบผู้ที่ลงไปอยู่ที่นรกแล้วไม่อยากจะกลับออกมาเพราะคนผู้นั้นรู้สึกว่านรกไม่ได้ทุกข์ทรมานหรือน่ากลัวตามที่เขาถูกสอนมาเช่นพวกคนแกมโกงที่มีความสุขดีที่ได้อาศัยอยู่ในนรกที่เขาจะทำเรื่องชั่วร้ายมากเพียงใดก็ได้ การกล่าวถึงนรกในลักษณะเช่นนี้เป็นจุดเริ่มต้นของภาพของนรกในยุคหลังสมัยใหม่ที่เริ่มหันมาใส่ใจและให้ความสำคัญกับประสบการณ์และจิตใจของปัจเจกบุคคลมากขึ้นกว่าอดีต

หนังสือเรื่อง *The Marriage of Heaven and Hell* ของวิลเลียม เบลก (William Blake) ประพันธ์ขึ้นในปี ค.ศ. 1790-1793 นำเสนอภาพของนรกที่แตกต่างไปจากคำสอนทางศาสนาเช่นกัน เบลกประพันธ์ผลงานชิ้นนี้ขึ้น

³² Simon, *Great Ages of Man: The Reformation* : 136.

โดยได้รับแรงบันดาลใจมาจากคัมภีร์และมิลตันด้วยการให้ตัวละครเอกเป็นผู้ที่ลงไปสังเกตการณ์ในนรก นรกของเบลกไม่ได้มุ่งนำเสนอความทุกข์ทรมานหรือการลงทัณฑ์แต่เป็นนรกในลักษณะของความไร้ระเบียบไร้การควบคุมซึ่งเป็นภาพตรงกันข้ามกับสวรรค์ เหตุที่เบลกนำเสนอภาพนรกในลักษณะนี้เป็นเพราะเขาเชื่อว่าสภาพที่ตรงกันข้ามกันนี้เป็นสิ่งที่ช่วยให้มนุษย์สามารถพัฒนาตนเองได้

"Without Contraries is no progression. Attraction and Repulsion,
Reason and Energy, Love and Hate, are necessary to Human existence.
From these contraries spring what the religious call Good & Evil.
Good is the passive that obeys Reason. Evil is the active springing
from Energy. Good is Heaven. Evil is Hell."

การนำเสนอภาพนรกและสวรรค์จึงเป็นการเปรียบเทียบระหว่างเหตุผลและความบ้าคลั่ง ความดีคือการเชื่อฟัง ความชั่วคือความบ้าคลั่ง แต่มนุษย์จำเป็นต้องได้เห็นทั้งสองประการจึงจะสามารถเรียนรู้ได้ว่าสิ่งใดคือความดีสิ่งใดคือความชั่ว นรกในแบบที่เบลกนำเสนอจึงแตกต่างไปจากคำสอนทางศาสนา เนื่องจากเบลกนำเสนอมาใช้เป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อถึงการเรียนรู้และทำความเข้าใจตนเองของมนุษย์ว่ามนุษย์มีทั้งความดีและความชั่วอยู่ในตัว³³

บทกวี *The Rime of the Ancient Mariner* ของ แซมมวล คอเลอร์ริดจ์ ประพันธ์ขึ้นในปี ค.ศ. 1798 บทกวีดังกล่าวบอกเล่าเรื่องกะลาสีหนุ่มผู้หนึ่งยิงนกอัลบาทรอสที่เป็นนกทะเลขนาดใหญ่ชนิดหนึ่ง ตกลงมา ในสมัยนั้นการกระทำดังกล่าวถือว่าเป็นสิ่งอัปมงคลยิ่งเพราะเหล่ากะลาสีนักเดินเรือเชื่อว่านกอัลบาทรอสนี้จะช่วยโบกพัดลมให้แก่เรือ การทำร้ายนกจึงถือว่าเป็นสิ่งร้าย ลูกเรือคนอื่นๆจึงโยนความผิดไปที่กะลาสีหนุ่มและนำศพนกตัวนั้นมาห้อยแขวนไว้ที่คอของเขา หวังจะให้โชคร้ายเกิดขึ้นกับเขาเพียงคนเดียว แต่เหตุการณ์กลับไม่เป็นเช่นนั้นเมื่อเรือลำนี้หลุดเข้าไปในทะเลประหลาดภายใต้แสงอาทิตย์สว่างจ้า น้ำทะเลเต็มไปด้วยสิ่งมีชีวิตที่เป็นเมือกเหนียวที่ส่องประกายและวิญญูณาอาฆาต มีเรือที่ถูกบังคับทางเรือโดยความตายปรากฏขึ้นให้เห็น ลูกเรือคนอื่นๆเริ่มล้มตายไปจนกระทั่งเหลือเพียงกะลาสีหนุ่มผู้หนึ่ง เขาต้องทนทรมานกระแสน้ำอยู่เป็นเวลาเจ็ดวันเจ็ดคืนเพื่อเป็นการลงโทษที่เขาได้ยิงนกอัลบาทรอสตาย กะลาสีหนุ่มทุกข์ทรมานมากจนปรารถนาที่จะตายเพื่อหลุดพ้นจากความเจ็บปวดนี้แต่เมื่อเขาได้มองลงไปใต้น้ำและได้เห็นรูปร่างที่แท้จริงของสัตว์เมือกเหนียวในน้ำว่าเป็นงูทะเล เขาเกิดความรู้สึกกลัวและสงสารงูทะเลที่ต้องทนทุกข์ทรมานอยู่ในน้ำเหล่านั้นขึ้นมา ความรู้สึกเมตตาสงสารของเขาทำให้คำสาปสลายไป เกิดฝนตกและมีลมที่ช่วยพาเรือของเขาออกจากทะเลแห่งนั้นได้ นรกในบทกวีของคอ

³³ Mary Lynn Johnson, John E. Grant. (eds,) "The Marriage of Heaven and Hell" *Blake's Poetry and Designs*, (New York: Norton, 1979) p. 84.

เลอริคจึงแตกต่างไปจากนรกในคำสอนทางศาสนาเช่นกัน เนื่องจากนรกนี้ไม่ได้มีค้อนหรือมีไฟลุกไหม้ แต่เป็นเรือที่ลอยอยู่บนผืนน้ำที่ส่งประกายได้แสงอาทิตย์ร้อนแรง ทรรศน์ที่เหล่าลูกเรือได้รับก็มีใช้การทรมานทางกายภาพแต่เป็นความอดอยากหิวกระหายทั้งที่เห็นน้ำอยู่รอบตัวแต่กลับดื่มไม่ได้และความหวาดกลัวที่ต้องมาติดอยู่ในที่ที่ไม่รู้จัก โดยที่ไม่ทราบว่าจะออกไปจากที่นั่นได้อย่างไร ทรรศน์ที่บรรยายดังกล่าวเป็นรูปแบบของนรกที่มุ่งเน้นไปที่สภาวะความสับสนและทรมานใจของบุคคล ซึ่งคอเลอริคเสนอไว้ว่านรกในจิตใจนี้มีทางออกได้ถ้าบุคคลยอมรับในความคิดและยอมกลับตัวกลับใจเหมือนที่กะลาสีหนุ่มรู้สึกคิดที่ยังงกและสงสารงูทะเลเขา จึงได้กลับออกมาจากทะเลประหลาดที่เหมือนนรกแห่งนั้น

บทกวี *Une Saison en Enfer (A Season in Hell)* ของ อาร์เธอร์ รีม โบด์ (Arthur Rimbaud) ที่ประพันธ์ขึ้นในปี ค.ศ. 1873 เริ่มใช้นรกในการแสดงออกถึงความทุกข์ทรมานทางจิตวิญญาณ หรือจากประสบการณ์อันโศกเศร้าของริมโบด์เอง นรกของริมโบด์คือการพรรณนาถึงความบ้าคลั่ง สิ้นหวัง สูญเสีย และเย้ยหยันสภาพรอบตัวของผู้ประพันธ์ด้วยการใช้ ฉัน (I) ในบทกวีเพื่อสื่อว่าบทกวีนี้บรรยายถึงตัวริมโบด์อยู่ โดยริมโบด์เริ่มต้นบทกวีด้วยการพรั่นเพื่อต่อว่าความไร้แก่นสารของชีวิตจากนั้นก็เริ่มโจมตีค่านิยมของสังคมเช่นมองว่าการแต่งงานเกิดขึ้นเพราะสินเดิมเจ้าสาวมากกว่าความรัก เย้ยหยันผู้คนรอบข้างว่าหลอกตัวเอง หยิบยกประเด็นว่านรกคือสิ่งที่เขากำลังเผชิญอยู่ในขณะนั้น ไม่ต้องรอให้เขาเสียชีวิตไปก่อน และสุดท้ายริมโบด์สรุปว่ามนุษย์รู้ตัวอยู่แล้วว่าจะได้ไปสวรรค์หรือไปนรก ไม่จำเป็นต้องให้ศาสนามาชี้แนะ ภาพนรกที่ริมโบด์บรรยายนี้แตกต่างไปจากนรกที่ปรากฏในคำสอนทางศาสนาแต่เดิม เพราะนรกเริ่มแปรสภาพมาผูกพันอยู่กับสภาพจิตใจของปัจเจกบุคคลมากขึ้น ทั้งนี้หลังยุคเรืองปัญญาเป็นต้นมา อิทธิพลของคริสต์ศาสนาเริ่มลดน้อยถอยลงอย่างมาก ทำให้คำสอนทางศาสนาไม่ได้กลายมาเป็นแก่นใหญ่ในการตีความเรื่องนรกของบุคคลมากเหมือนในอดีตอีกต่อไป

บทประพันธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับนรกในยุคแรกถอดความและสร้างภาพนรกตามที่คิดทางศาสนาได้บรรยายไว้ นรกในอดีตจึงยึดโยงอยู่กับมาตรฐานของความดี-ความชั่วที่ถูกกำหนดขึ้นในสังคม ณ ขณะนั้น โดยศาสนาเป็นองค์กรที่ทรงอิทธิพลมากในการกำหนดค่านิยมของสังคม แต่ต่อมาเมื่อสังคมเริ่มเปิดกว้างมากขึ้น อิทธิพลขององค์กรศาสนาจึงเริ่มเจือจางลงอันเป็นการเปิดโอกาสให้มนุษย์เริ่มตีความภาพของนรกไปในแนวทางใหม่ๆ ที่ไม่ได้ผูกพันอยู่กับหลักความเชื่อทางศาสนาแต่เพียงอย่างเดียวเหมือนในอดีตอีกต่อไป ตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมานรกจึงถูกจำลองภาพในลักษณะของความทุกข์ทรมานระดับปัจเจกบุคคลมากขึ้น ดังนั้นตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 จึงปรากฏงานเขียนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับนรกที่มีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ที่เกิดจากการตีความและประกอบสร้างจากจินตนาการของบุคคลโดยผูกพันอยู่กับประสบการณ์ร่วม ไปถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่ มากกว่าที่จะเป็นภาพของนรกที่ได้รับการเล่าต่อกันมาในหลักคำสอนทางศาสนาเหมือนในอดีต นรกของนักประพันธ์แต่ละคนจึงมีสภาพที่แตกต่างกันไปตามแต่ความคิด ความเชื่อของนัก

ประพันธ์นั้นๆ โดยที่นรกในลักษณะนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นความเจ็บปวดหรือการถูกลงทัณฑ์ทรมานในเชิงกายภาพ
ไม่ต้องเป็นเรื่องชีวิตหลังความตาย แต่เป็นนรกที่สามารถปรากฏขึ้นได้ในทุกสถานที่ กับทุกคน

บทที่ 3

ภาพของนรกที่ถูกสร้างขึ้นใหม่

นรกเป็นหนึ่งในความเชื่อทางศาสนาที่คงอยู่คู่กันมากับสวรรค์ เนื่องจากนรกเป็นที่หมายสุดท้ายของเหล่าผู้ทำบาปผิดทั้งหลายที่ขัดแย้งต่อหลักคำสอนว่าด้วยเรื่องความดีและหนทางที่ควรปฏิบัติตามที่ศาสนาได้พร่ำสอนและยึดถือกันมาช้านาน ตรงกันข้ามกับสวรรค์ที่เป็นสถานที่สำหรับผู้ที่ทำความดี ประพฤติตนอยู่ในกรอบจารีตประเพณีและเป็นที่ยอมรับของสังคม นับแต่โบราณกาลความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องนรกผูกพันอยู่กับมาตรฐานของความดี-ความชั่วที่ถูกกำหนดขึ้นในสังคม ณ ขณะนั้น เช่นในสมัยกรีก ผู้ที่เป็นวีรบุรุษหรือผู้ที่ทำความดี ให้ความเคารพในเทพเจ้าด้วยการบวงสรวงและบูชา รวมไปถึงไม่เบียดเบียนผู้อื่นจะได้ไปอยู่ในสวนสวรรค์ ในขณะที่ผู้คิดกบฏต่อเทพเจ้าจะต้องลงไปอยู่ในนรก เห็นได้ว่าความดีและความชั่วในสมัยกรีกตั้งมั่นอยู่ที่เรื่องการเคารพบูชาเทพเจ้าเป็นหลัก ต่อมาเมื่อคริสต์ศาสนาเริ่มเข้ามามีอิทธิพลต่อสังคม มาตรฐานของความดีความชั่วเปลี่ยนมายึดถือที่เรื่องของบาปบุญคุณโทษที่ศาสนาเป็นผู้กำหนดขึ้น โดยการนับถือและศรัทธาในพระเจ้าจะทำให้ได้ขึ้นสวรรค์ใช้ชีวิตหลังความตายที่มีแต่ความสวยงามและความสุขตลอดไป แต่ผู้ที่ปฏิเสธพระเจ้าจะต้องตกนรกรับทัณฑ์ทรมานจากไฟประลัยกัลป์ที่ไม่มีวันมอดดับไปตลอดกาล

เมื่อสังคมเริ่มเปิดกว้างมากขึ้นทำให้อิทธิพลของศาสนาที่มีอยู่เหนือสังคมเริ่มเจือจางลง เป็นการเปิดโอกาสให้นักประพันธ์เริ่มตีความภาพลักษณ์ของนรกไปในแนวทางใหม่ๆที่ไม่ได้ผูกพันอยู่กับหลักความเชื่อทางศาสนาแต่เพียงอย่างเดียวเหมือนในอดีตอีกต่อไป เนื่องจากแนวคิดเรื่องปัจเจกบุคคลเริ่มมีความสำคัญมากขึ้น ภาพของความทุกข์ทรมานหรือนรกจึงหันมาให้ความสนใจกับความทุกข์ทรมานในระดับปัจเจกบุคคลมากขึ้นตามไปด้วย นรกในสมัยใหม่จึงมีแนวคิดพื้นฐานอันผูกพันอยู่กับประสบการณ์ส่วนบุคคล รวมไปถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่นักประพันธ์นั้นๆอาศัยอยู่ หรืออาจอธิบายให้เห็นภาพว่านรกนั้นมีคำจำกัดความแบบ “สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ” มากกว่าที่จะเป็นภาพของนรกที่ได้รับการบอกเล่าต่อกันมาในหลักคำสอนทางศาสนาเหมือนในอดีต ดังนั้นนรกของแต่ละนักประพันธ์ก็มีสภาพที่แตกต่างกันไป ตามแต่ความคิด ความเชื่อของนักประพันธ์นั้นๆ ซึ่งอาจแตกต่างไปจากภาพของนรกที่เคยยึดถือกันมา อาจกล่าวได้ว่าเป็นนรกในจิตใจของแต่ละบุคคลนั่นเอง โดยที่นรกในลักษณะนี้ไม่จำเป็นต้องยึดติดอยู่กับโลกทางกายภาพเสมอไปหรือไม่ต้องเป็นเรื่องเฉพาะของคนตายเท่านั้นอีกต่อไป เพราะนรกสามารถปรากฏขึ้นได้ในทุกสถานที่ กับทุกบุคคล นรกในยุคร่วมสมัยจึงเปรียบเสมือนภาพของนรกที่ได้รับการประกอบสร้างขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปนั่นเอง

ความแตกต่างของการตีความเรื่องนรกในแต่ละยุคสมัยแสดงให้เห็นว่านรกมิได้หยุดนิ่งอยู่กับที่ ปัจจัยรอบข้างเช่นบริบททางสังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ ต่างส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและภาพลักษณ์ของนรกเช่นกัน เช่นจากดินแดนของคนตายในความเชื่อแบบกรีกเมื่อได้รับอิทธิพลของศาสนาคริสต์ทำให้ดินแดนของผู้ตายกลายเป็นสวรรค์และนรกที่ถูกแบ่งแยกด้วยมาตรฐานความดี – ความชั่วทางศาสนาและจริยประเพณีของสังคม การเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของนรกจึงเกิดขึ้นตลอดเวลาเพื่อตอบสนองต่อความคิดและความต้องการของสังคมในช่วงนั้นๆ ทำให้นรกเกิดความเป็นสากลที่มนุษย์ทุกคนสามารถเข้าใจได้ตรงกันว่านรกคือสถานที่ที่ทำให้คนทุกข์ทรมาน คนบาปจะต้องได้รับโทษทัณฑ์ ถึงแม้ว่ารายละเอียดปลีกย่อยเช่นรูปแบบการลงทัณฑ์จะแตกต่างกันไปในแต่ละสังคมแต่ละยุคสมัยก็ตาม อย่างไรก็ตามนรกในความเข้าใจโดยรวมก็ยังคงมีนัยยะของความทุกข์ทรมานและเดือดร้อนใจเพียงแต่สภาพของนรกในยุคสมัยใหม่แปรเปลี่ยนไปจากนรกในฐานะสถานที่ลงทัณฑ์มาเป็นความทุกข์ทรมานในจิตใจของบุคคลแทน

3.1 Heart of Darkness

โจเซฟ คอนราด ประพันธ์นวนิยายสั้นเรื่อง *Heart of Darkness* ขึ้นในปี ค.ศ. 1902 โดยมีเนื้อหากเกี่ยวกับการเดินทางของมาร์โลว์เพื่อเข้าไปสู่ใจกลางทวีปแอฟริกาอันถูกเรียกขานว่าเป็นหัวใจแห่งความมืดมิด มาร์โลว์รับหน้าที่กัปตันเรือจากบริษัทของเบลเยียมล่องเรือไปตามแม่น้ำคองโกเพื่อขนถ่ายงาช้างกลับมายังประเทศเบลเยียม ระหว่างการเดินทางขึ้นไปตามแม่น้ำคองโกนั้นมาร์โลว์ได้พบเห็นสภาพแวดล้อมที่มีดิสทอร์ชัน ความเปียกชื้น และอากาศที่ร้อนระอุของทวีปแอฟริกาอันเป็นสภาพที่เขาไม่คุ้นเคย สภาพแวดล้อมของแอฟริกาจึงสร้างความยากลำบากในการเดินทางของสมาชิกในขบวนเรือไม่น้อย เมื่อเดินทางเข้ามาถึงสถานีขึ้นนอกรันเป็นสถานีขึ้นแรกสุดที่คนขาวรวมตัวกันอยู่เพื่อรวบรวมทรัพยากรธรรมชาติอันได้แก่ไม้และงาช้างก่อนจะขึ้นเรือเพื่อส่งกลับไปยังดินแดนเจ้าอาณานิคม มาร์โลว์ได้พบเห็นว่าคนขาวที่รวมตัวกันอยู่ที่นี่ไม่ได้ทำงานอะไรที่เป็นชิ้นเป็นอันเนื่องจากเจ้าหน้าที่ในสถานีใช้เวลาไปกับงานเอกสารที่ไม่มีประโยชน์อะไรต่อการขนถ่ายสินค้าเลยแม้แต่น้อย จากสถานีขึ้นนอกรันมาร์โลว์เดินทางตามกลุ่มพ่อค้างาช้างเข้าไปถึงสถานีขึ้นกลาง ที่สถานีขึ้นกลางนี้มาร์โลว์ได้พบเห็นความโกลาหลและความลุ่มหลงในทรัพยากรธรรมชาติของคนผิวขาวรวมไปถึงพฤติกรรมโหดร้ายทารุณของคนขาวที่กระทำต่อชนพื้นเมืองราวกับชีวิตของชนพื้นเมืองนั้นไม่มีความหมายใดๆ ที่สถานีขึ้นกลางนี้มาร์โลว์ได้ยินเรื่องเล่าขานถึงเคิร์ท บุรุษผู้เดินทางมายังแอฟริกาโดยตั้งใจเข้ามาถ่ายทอดความรู้และอารยธรรมแก่ชนพื้นเมืองแต่สุดท้ายกลับลุ่มหลงในทรัพย์สมบัติและอำนาจจนตั้งตนขึ้นเป็นเทพเจ้าพื้นเมืองเพื่อครอบครองงาช้างและป่าไม้ไว้ให้เป็นของตนเองแต่ผู้เดียว เรื่องราวของเคิร์ทดึงดูดความสนใจของมาร์โลว์จนเขาเลือกที่จะเดินทางลึกเข้าไปในแอฟริกามากขึ้นเพื่อที่จะได้พบกับเคิร์ท เมื่อไปถึงสถานีขึ้นในที่เคิร์ทอาศัยอยู่นั้น มาร์โลว์

พบว่าเคิร์ทกลายเป็นคนวิกลจริตที่ต้องการครอบครองทรัพยากรทุกอย่างไว้แต่ผู้เดียว อีกทั้งยังลุ่มหลงในอำนาจอันสามารถซึ่งเป็นชีวิตของชนพื้นเมืองทั้งหลาย ความคลุ้มคลั่งของเคิร์ททำให้ร่างกายของเขาอ่อนแอลงกระทั่งเขาล้มป่วย มาร์โลว์จำเป็นต้องนำตัวเคิร์ทกลับออกมาจากสถานี่ขึ้นในเพื่อมารับการรักษา แต่ระหว่างที่เรือกำลังเดินทางกลับออกมาจากสถานี่ขึ้นในนั้น อาการของเคิร์ททรุดหนักลงจนเขาเสียชีวิตก่อนจะได้รับการรักษา ก่อนจะเสียชีวิตเคิร์ทซึ่งคำพูดปริศนาไว้ว่า “The horror! The horror!” มาร์โลว์เองก็ล้มป่วยด้วยโรคเดียวกันกับเคิร์ทแต่เขาสามารถรอดชีวิตจากโรคร้ายนั้นมาได้ ประสบการณ์ที่มาร์โลว์ได้ประสบระหว่างการเดินทางเข้าไปยังใจกลางแอฟริกาแล้วเดินทางกลับออกมาทำให้มาร์โลว์ค้นพบว่าในตัวมนุษย์ทุกคนไม่ว่าคนขาวหรือชนพื้นเมืองมีความมืดมิดที่เป็นต้นเหตุแห่งความคลุ้มคลั่ง ความโลภและความหลงใหลในอำนาจซ่อนอยู่ทั้งสิ้น หากยอมให้ความลุ่มหลงในอำนาจและความโลภในทรัพยากรเข้าครอบงำจิตใจเหมือนที่เคิร์ทเป็น ก็จะต้องพบจุดจบเช่นเดียวกับเคิร์ทผู้ถูกความคลุ้มคลั่งในจิตใจของตนเองกัดกินจนเสียชีวิตในที่สุด

การที่คอนราดนำเสนอการเดินทางผจญภัยเข้าไปสู่ความมืดมิดของมาร์โลว์นี้ ในการอ่านจับใจความทั่วไปอาจมองได้ว่าเป็นนวนิยายผจญภัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวพันกับการล่าอาณานิคม แต่หากมองลงไปให้ลึกกว่านั้นจะเห็นได้ว่าการผจญภัยเข้าไปสู่ดินแดนที่มีมืดมิดของมาร์โลว์เป็นการเดินทางเพื่อแสวงหาองค์ความรู้เกี่ยวกับความโลภที่เป็นนรกในจิตใจของมนุษย์คล้ายกับการเดินทางของอีนีซในมหากาพย์อีนีซของเวอร์จิล หรือการเดินทางลงไปนรกของดั่งเตในมหากาพย์ดิโวนี คอมมิดีของดั่งเต อันเป็นเหตุผลให้ผู้วิจัยตีความว่า *Heart of Darkness* มีแก่นเรื่องเกี่ยวกับนรกปรากฏอยู่ ทั้งนี้แก่นเรื่องหลักของ *Heart of Darkness* คือเรื่องความมืด (Darkness) ซึ่งความมืดนี้ปรากฏอยู่ในมหากาพย์อีนีซของเวอร์จิลเช่นกัน โดยอยู่ในตอนที่เวอร์จิลบรรยายว่าการเดินทางลงไปขั้วโลกของอีนีซนั่นคือการเดินทางเพื่อตามหาความจริงที่อยู่ในความมืดมิด อีกทั้งเวอร์จิลบรรยายถึงซิบิล ผู้นำทางของอีนีซว่าเป็นสตรีผู้ซ่อนความจริงแท้ไว้ภายในความมืด (hide truth in darkness)¹ ความมืดจึงเป็นจุดหมายปลายทางที่ทั้งอีนีซและมาร์โลว์ต้องเดินทางไปให้ถึงเพื่อให้ได้มาซึ่งความจริงที่ตามหาอยู่ อีนีซสเรียนรู้ว่าการกระทำของมนุษย์ทุกอย่างล้วนมีผลที่ตามมาเสมอ การทำบาปย่อมลงเอยด้วยการถูกลงโทษ การเดินทางเข้าไปยังใจกลางแอฟริกาและการเดินทางกลับออกมาคือประสบการณ์ที่ทำให้มาร์โลว์เรียนรู้อะไร ความโลภและความคลุ้มคลั่งลุ่มหลงในอำนาจมีอยู่ในหัวใจของมนุษย์ทุกคน หากยอมให้ความโลภและความลุ่มหลงในอำนาจเข้าครอบงำจิตใจคือการสร้างนรกของตนเองขึ้นในจิตใจเช่นกัน นรกในจิตใจนั้นจะบ่อนทำลายชีวิตจนต้องพบจุดจบคือความตายเช่นที่เคิร์ทได้ประสบ

¹ Lilian Fedar, *Marlow's Descent Into Hell. Nineteenth-Century Fiction, IX.* (Los Angeles : University of California, 1955), p.288.

3.1.1 ลักษณะหรือแนวคิดใน Heart of Darkness ที่โยงถึงนรก

นวนิยายสั้นเรื่อง Heart of Darkness มีการดำเนินเรื่องเกี่ยวกับการที่มาร์โลว์ ตัวละครเอกผจญภัยไปยังดินแดนที่ไม่รู้จักคุ้นเคย ทั้งนี้แอฟริกาในเนื้อเรื่องก็เป็นดินแดนที่ห่างไกล มีสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และชนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ ณ ที่แห่งนั้น มีความแตกต่างไปจากสภาพที่มาร์โลว์เคยได้พบเห็นมา หากอ่านนวนิยายสั้นเรื่องนี้โดยให้ความสนใจเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการล่าอาณานิคม ก็จะพบว่าเป็นเรื่องราวการเดินทางไปยังดินแดนที่อยู่ห่างไกลจากยุโรป แต่ผู้วิจัยได้พบว่านวนิยายสั้นเรื่องนี้มีแนวคิดหรือลักษณะที่โยงเข้ากับภาพของนรกที่ปรากฏในคติความเชื่อแบบกรีกและคำสอนเรื่องนรกในศาสนาคริสต์ เช่นการใช้การเดินทางเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของการเรียนรู้ประสบการณ์ ดังที่ปรากฏในวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับนรกที่กล่าวไปแล้วในบทที่ 2 มีการใช้คำที่มีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ที่ปรากฏในศาสนา หรือมีการสร้างกลุ่มตัวละครที่ไม่มีชื่อแต่เรียกแทนด้วยอาชีพหรือกลุ่มที่สมาชิกนั้นๆ สังกัดอยู่เหมือนที่พบในละครสอนศาสนา ทำให้ผู้วิจัยตีความว่านวนิยายสั้นเรื่องนี้มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับนรก

3.1.1.1 การบรรยายเรื่องแบบการเดินทาง

หากพิจารณาความคล้ายคลึงของนวนิยายสั้นเรื่องนี้กับแนวคิดเรื่องนรกที่ปรากฏในยุคก่อนสมัยใหม่ เช่นมหากาพย์อีเนียด คำสอนเรื่อง*ทุนคาลท์สนาจรนรก* หรือ*มหากาพย์ดิไวน์ คอมเมดี้* จะพบว่าองค์ประกอบวรรณกรรมหลายประการที่ไม่แตกต่างไปจากเดิมนัก ไม่ว่าจะเป็นโครงเรื่อง การดำเนินเรื่อง ที่มุ่งเน้นไปที่การผจญภัยเพื่อแสวงหาความรู้บางอย่าง โครงเรื่องของ *Heart of Darkness* ดำเนินไปในแนวทางเดียวกับมหากาพย์ทั้ง 2 เรื่องและคำสอนเรื่องทุนคาลท์ กล่าวคือให้ความสนใจกับพัฒนาการของตัวละครที่เริ่มต้นอย่างไม่ซับซ้อนแต่จะพัฒนาความคิดไปเรื่อยๆจนได้รับองค์ความรู้ใหม่เมื่อจบเรื่อง การดำเนินเรื่องใช้การเดินทางผจญภัยที่ตัวละครเอกต้องผ่านเหตุการณ์ต่างๆนั้นจะช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์ให้ตัวละครเติบโตยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังปรากฏคำที่มีนัยยะทางศาสนาขึ้นเป็นระยะๆทำให้สามารถตีความได้ว่า *Heart of Darkness* ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาคริสต์ที่ว่าด้วยเรื่องนรกเช่นกัน

การดำเนินเรื่องโดยการใช้การผจญภัยจึงเป็นส่วนที่ส่งเสริมแนวคิดเรื่องนรกอันปรากฏอยู่ในนวนิยายสั้นเรื่องนี้ สังเกตได้จากนรกที่ปรากฏทั้งในคำสอนทางศาสนาและในวรรณกรรมต่างๆในอดีตที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 แล้วแล้วแต่อาศัยการเดินทางเป็นการดำเนินเนื้อเรื่องทั้งสั้น ด้วยเหตุนี้คอนราดซึ่งเลือกประพันธ์นวนิยายสั้นเรื่องนี้ให้เป็นเรื่องการเดินทางผจญภัยของมาร์โลว์จึงมีนัยยะของนรกแฝงอยู่เช่นกัน การผจญภัยถูกใช้เป็นสัญลักษณ์แทนการเรียนรู้ประสบการณ์ที่จะนำมาสู่การได้รับองค์ความรู้ใหม่ในตอนท้ายเรื่อง การเดินทางเข้าไปในแอฟริกาของมาร์โลว์จึงมีความคล้ายคลึงกับการเดินทางลงไปในยมโลกของอีเนียสและดั่งเดหรือการลงไป

ทัศนารนรกของทุนคาล ทั้งอีนีส ดังเตและทุนคาลเดินทางลงไปในนรกเพื่อสังเกตการณ์ว่านรกนั้นมีสภาพเช่นไร หลังจากที่ได้เห็นภาพของนรกแล้วทุกคนที่เดินทางไปนรกนั้นจะเกิดพัฒนาการทางความคิดและเกิดการเจริญเติบโตทางจิตใจ เช่น ทุนคาลพบว่าบาปนั้นสร้างผลลัพธ์ที่ร้ายแรงน่ากลัว มนุษย์จึงไม่ควรทำบาป อีนีสค้นพบว่าการกระทำทุกอย่างมีผลตามมาเสมอ การสร้างกรุงโรมจะสำเร็จได้ต้องเกิดการนองเลือดและความรุนแรงเสียก่อน อีนีสจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ให้ต้องแท้เสียก่อนว่าความดีและความชั่วเป็นอย่างไร ดังเตได้รู้ว่ามนุษย์ควรละอายต่อบาปไม่ใช่เกรงกลัวต่อผลของบาป และมาร์โลว์ได้รู้ว่านรกหรือความบ้าคลั่งมีอยู่ในตัวของทุกคน คนที่ยอมให้ความบ้าคลั่งเข้าครอบงำจะต้องพบจุดจบที่น่าเศร้าเหมือนที่เคิร์ทซ์ได้ประสบในตอนท้าย

นอกจากนี้ยังปรากฏคำที่มีนัยยะทางศาสนาขึ้นเป็นระยะๆ เช่นการที่ผู้เล่านิรนามใช้คำว่า knights-errant บรรยายการเดินทางของนักสำรวจชาวอังกฤษ ทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่ากำลังอ่านเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความศักดิ์สิทธิ์ การใช้คำว่า sacred fire แทนอารยธรรมและความรู้ของคนผิวขาว ที่มาของไฟอันปรากฏในตำนานกรีกคือสิ่งต้องห้ามสำหรับมนุษย์ เนื่องจากไฟจะนำมาซึ่งความเจริญทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต เทพเจ้าจึงส่งวณไฟไว้ให้อยู่บนสวรรค์เท่านั้นแต่ยักษ์ไททันชื่อ โพรมิธีอุสขโมยไฟลงมาจากสวรรค์แล้วนำมามอบให้มนุษย์ ไฟจึงเป็นสัญลักษณ์แทนความก้าวหน้า เมื่อนำคำว่าไฟศักดิ์สิทธิ์มาใช้แทนการเข้าไปเผยแพร่อารยธรรมจึงยังเป็นการสนับสนุนว่าการเข้าครอบครองอาณานิคมถูกนำมาเปรียบเทียบกับภารกิจอันสูงส่งและศักดิ์สิทธิ์ อีกทั้งยังช่วยสนับสนุนการใช้คำว่า knights-errant แทนการเดินทางออกล่าอาณานิคม ให้มีนัยยะทางศาสนาชัดเจนยิ่งขึ้น การใช้คำว่า pilgrim แทนกลุ่มพ่อค้าช่างที่เดินทางลึกเข้าไปในแอฟริกาเพื่อขนถ่ายงาช้างออกมายังสถานีขึ้นนอก คำว่าผู้แสวงบุญนี้มีนัยยะทางศาสนาถึงผู้ที่เดินทางจาริกไปยังสถานที่ต่างๆ หากตีความว่าการเดินทางลึกเข้าไปในแอฟริกาคือการเดินทางไปยังนรกแล้ว เมื่อนำคำว่าผู้แสวงบุญมาใช้กับกลุ่มพ่อค้าที่เดินทางลึกเข้าไปในแอฟริกาจึงสามารถตีความได้ว่าพ่อค้าเหล่านี้กำลังเดินทางไปยังนรก เป็นต้น ทำให้สามารถตีความได้ว่า *Heart of Darkness* ได้รับอิทธิพลมาจากคติความเชื่อแบบกรีกและคำสอนในศาสนาคริสต์ที่ว่าด้วยเรื่องนรกเช่นกัน

3.1.1.2 การสร้างตัวละครแบบกลุ่ม (stock character) ที่มีปรากฏในละครสอนศาสนา

ตัวละครที่ปรากฏใน *Heart of Darkness* มี 2 ลักษณะ คือตัวละครที่ไม่มีชื่อแต่ใช้อำชีพหรือความเชี่ยวชาญมาเป็นคำเรียกขาน เช่น ผู้จัดการ นายแพทย์ เลขานุการ ผู้จัดการ เป็นต้น และตัวละครที่มีชื่อเป็นของตัวเอง ได้แก่ มาร์โลว์ เคิร์ทซ์ เฟรสเตเวน

² William Hansen, *Classical Mythology: A Guide to the Mythical World of the Greeks and Romans*, (New York : Oxford University Press, 2005), p. 48–50

ตัวละครที่ไม่มีชื่อแต่ใช้อาชีพหรือความเชี่ยวชาญมาเป็นคำเรียกขานนี้เป็นตัวละครที่มีลักษณะไม่ซับซ้อน (flat character) คือตัวละครที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้เป็นตัวแทนความคิดหรือคุณลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว ตัวละครในลักษณะนี้มักพบในละครศาสนาที่มีตัวละครกลุ่มเพื่อเป็นตัวแทนของสมาชิกทุกคนในกลุ่มนั้นๆ เช่น everyman หรือ mankind ที่เป็นตัวแทนของมนุษย์ทุกคน³ โดยตัวละครประเภทนี้สามารถเข้าถึงผู้อ่านได้ในทันทีเนื่องจากตัวละครกลุ่มนี้เป็นตัวแทนของกลุ่มบุคคลในสังคมที่ถูกแสดงออกด้วยภาพลักษณ์เฉพาะตัวอยู่แล้ว เหตุผลที่คอนราดสร้างตัวละครที่ไม่มีชื่อแต่ใช้อาชีพหรือความเชี่ยวชาญมาเป็นคำแทนนั้นเป็นเพราะว่าคอนราดต้องการสร้างตัวละครเหล่านี้ให้เป็นตัวแทนของกลุ่มคนในสังคม เพื่อแสดงชุดความคิดต่างๆ ที่ผูกติดอยู่กับกลุ่มคนนั้นๆ สังเกตได้ว่าตัวละครกลุ่มนี้จะถูกใช้เป็นตัวแทนของความเห็นของสมาชิกทุกคนที่สังกัดในกลุ่มนั้น

เมื่อเปิดเรื่องมา การดำเนินเรื่องจะถูกเล่าผ่านผู้เล่านิรนาม ผู้ฟังในที่นี้จะดำรงฐานะไร้ชื่อ และจะถูกเรียกขานโดยอาชีพแทน ยิ่งไปกว่านั้นผู้เล่าไร้ชื่อเหล่านี้จะแทนตนเองในรูปพหูพจน์เพื่อย้ำว่าสิ่งที่เขากำลังเล่านี้เป็นตัวแทนของผู้ฟังทุกคนในที่นั้น ไม่ว่าจะเป็นความคิดหรือความรู้สึกก็ตาม การที่ผู้ฟังทั้งสี่มีความเป็นเอกฉันท์และเป็นผู้นิรนามนี้ สร้างภาพลักษณ์ให้พวกเขาเป็นตัวแทนของมุมมองและค่านิยมที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนผิวขาวที่มีต่อการล่าอาณานิคม

Between **us** there was, as I have already said
somewhere, the bond of the sea. [...]The Director, satisfied the
anchor had good hold, made his way aft and sat down amongst **us**.
[...] **We** felt meditative, and fit for nothing but placid staring.

(*Heart of Darkness* p.1-2)

การใช้ตัวละครที่ไม่มีชื่อแต่ใช้อาชีพหรือความเชี่ยวชาญมาเป็นคำเรียกขานนี้เป็นวิธีหนึ่งที่คอนราดใช้เพื่อแสดงถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสมาชิกในสังคม การเรียกขานตัวละครด้วยอาชีพหรือการใช้ จะเห็นได้ว่าตัวละครประเภทนี้แสดงออกถึงทัศนคติในด้านบวกของการเข้ายึดครองอาณานิคม เช่นเมื่อกลุ่มผู้เล่านิรนามกล่าวถึงแม่น้ำเทมส์ควบคู่ไปกับการสร้างภาพของเหล่านักสำรวจชาวอังกฤษผู้มีชื่อเสียงที่ได้ออกไปสู่การเดินทางอันยิ่งใหญ่ ผู้เล่าบรรยายถึงความสำเร็จเหล่านั้นด้วยน้ำเสียงชื่นชมยินดี เรียกหาเขาเหล่านั้นว่าเป็นผู้ที่ออกเดินทาง

³ Martin Banham (ed.), *The Cambridge Guide to Theatre*. (Cambridge: Cambridge University Press. 1998) p. 26.

เพื่อพิสูจน์คนว่าเป็นผู้กล้า (knight-errants) หรือการที่นายแพทย์ผู้ตรวจร่างกายให้มาร์โลว์กล่าวถึงแอฟริกาว่าเป็นสาเหตุของความเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจของคนผิวขาวที่เดินทางเข้าไปในแอฟริกา ในเนื้อเรื่องจะเห็นได้ว่าตัวละครประเภทที่ไม่มีชื่อนี้เป็นกลุ่มที่ใช้ความรุนแรงป่าเถื่อนกับชนพื้นเมือง เช่น สมุหบัญชีที่บังคับให้สาวใช้ชาวพื้นเมืองรีดเลือดลินิน ถ้าเธอทำไม่ได้ตามที่เขาต้องการเธอก็จะถูกเขี่ยนติและต้องอดอาหาร หรือผู้จัดการสถานีชั้นกลางและหลานชายที่ใช้แรงงานชนพื้นเมืองอย่างทารุณ ปล่อยให้ชนพื้นเมืองเหล่านั้นต้องนอนตาย หรือกลุ่มพ่อค้าที่ถูกเรียกว่าผู้แสวงบุญเดินถือไม้ไล่ต้อนงานพื้นเมืองที่ทำงานไม่ได้ตั้งใจ อันเป็นผลมาจากความลุ่มหลงในอำนาจของคนผิวขาวอันสามารถซึ่งเป็นชีวิตชีวิตของชนพื้นเมืองได้ ความหลงไหลในอำนาจดังกล่าวถูกแสดงออกผ่านตัวละครที่เป็นตัวแทนของกลุ่มเหล่านี้ อาจเป็นเพราะคอนราดต้องการนำเสนอภาพของความตกต่ำทางศีลธรรมที่พบในคนผิวขาวก็เป็นได้

นอกจากตัวละครแบบตัวแทนกลุ่มที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นภาพแทนสมาชิกส่วนใหญ่ในสังคมแล้ว คอนราดยังได้สร้างตัวละครที่มีชื่อเป็นของตัวเองขึ้นมาเพื่อแสดงถึงความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากความเห็นของสังคมโดยรวม ตัวละครที่มีชื่อเรียกขานได้แก่ มาร์โลว์ เคิร์ทซ์ และเฟรสเตเวน ตัวละครทั้ง 3 เป็นตัวละครที่มีความแตกต่างไปจากแนวคิดกระแสหลักในเรื่อง เฟรสเตเวนอาจไม่ชัดเจนมากนัก เพราะถูกใช้เพื่อแสดงความแตกต่างให้เห็นว่าผลของการไม่ใช้ความรุนแรงจะมีจุดจบอย่างไร ในขณะที่เคิร์ทซ์และมาร์โลว์เป็นตัวละครที่มีความโดดเด่นและเป็นตัวของตัวเองสูงมาก การที่ตัวละครทั้ง 2 มีแนวคิดที่แตกต่างไปจากตัวละครแบบตัวแทนกลุ่มจึงเป็นการแสดงความเห็นเสียดสีสังคมของคอนราด โดยคอนราดโจมตีความคิดเรื่องอำนาจครอบงำที่ปลูกฝังให้สมาชิกในสังคมมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน เช่นการใช้อำนาจครอบงำของจักรวรรดินิยมในเนื้อเรื่องที่ทำให้คนผิวขาวมองว่าแอฟริกาจำเป็นต้องถูกปกครองด้วยความรุนแรง นำไปสู่การเอารัดเอาเปรียบคนพื้นเมือง การทารุณกรรม การใช้ความรุนแรง อันเป็นสาเหตุให้ความคลุ้มคลั่งลุ่มหลงในอำนาจที่มีเหนือชีวิตของมนุษย์คนอื่นที่ซ่อนอยู่ในส่วนลึกของจิตใจมนุษย์เติบโตขึ้นเรื่อยๆ ตัวละครเคิร์ทซ์และมาร์โลว์จึงถูกสร้างให้มีความเห็นของตัวเองเพื่อตอบย้ำให้เห็นว่ามนุษย์ควรมีความคิดเห็นเป็นของตัวเองเพื่อที่จะได้เรียนรู้ประสบการณ์ที่กว้างขวางและหลากหลายมากขึ้นเหมือนที่มาร์โลว์เกิดพัฒนาการทางความคิดและจิตใจระหว่างการเดินทางเนื่องจากเขากล้าที่จะตั้งคำถามในสิ่งที่คนอื่นไม่สนใจ

3.1.2 นรกใน *Heart of Darkness*

ภาพของนรกที่ปรากฏใน *Heart of Darkness* ถูกแบ่งออกเป็นสองส่วน คือสภาพภูมิประเทศของแอฟริกาที่มีส่วนคล้ายคลึงกับนรกที่ปรากฏในคติความเชื่อและคำสอนทางศาสนา สภาวะทางกายภาพที่ถูกบรรยายว่ามีอากาศร้อนอบอ้าว หรือแม้กระทั่งจุดที่ตั้งของสถานีชั้นต่างๆ มีความคล้ายคลึงกับภูมิประเทศของนรกที่ปรากฏในมหากาพย์ดิวันคอมเมดี ไม่เพียงแต่สภาพภูมิประเทศที่โง่งเข้ากับนรกแล้ว ภาพของชนพื้นเมืองที่ถูก

ทรมาณก็เหมือนภาพของวิญญาณบาปที่รับโทษทัณฑ์อยู่ในนรกเช่นกัน โดยที่สภาพภูมิประเทศและภาพความเจ็บปวดทุกข์ทรมานของชนพื้นเมืองถูกเล่าผ่านสายตาของมาร์โลว์ซึ่งเป็นคนผิวขาว จึงสามารถโยงเข้าหาความเชื่อเรื่องนรกที่มีที่มาจากคติความเชื่อและคำสอนทางศาสนาคริสต์ได้ชัดเจนมากขึ้น ในหลายตอนมาร์โลว์ใช้คำที่มีนัยยะเกี่ยวข้องกับนรกมาบรรยายภาพที่เขาเห็น เช่น คำว่า *Inferno* บรรยายภาพของร่มไม้ที่ชนพื้นเมืองมานอนรอความตาย หรือ *stony hill ablaze with fire* มาบรรยายถึงเนินเขาใกล้ๆสถานี่ ทั้งหลายนี้เป็นารแสดงภาพของนรกที่ปรากฏในนวนิยายสั้นเรื่องนี้ให้เด่นชัดมากขึ้น

3.1.2.1 สภาพภูมิประเทศของแอฟริกา

การเดินทางเข้าไปยังใจกลางแอฟริกาของมาร์โลว์มีขึ้นตอนและประเด็นหลายประเด็นที่คล้ายคลึงกับการเดินทางลงไปยังนรกของอีเนซในมหากาพย์อีเนซิด และการเดินทางลงไปนรกของดงเตในมหากาพย์ดิไวน์คอมเมดี้ ถึงแม้ว่านรกที่ปรากฏใน *Heart of Darkness* จะไม่ใช่โลกหลังความตายเหมือนในมหากาพย์ดิไวน์คอมเมดี้ก็ตาม เนื่องจากนรกที่มาร์โลว์ได้พบเห็นเป็นนรกที่เกิดขึ้นในเชิงสัญลักษณ์ ยกตัวอย่างเช่น การใช้แม่น้ำคองโกเป็นภาพแทนของแม่น้ำเพลเธรอน แม่น้ำอาครอน และแม่น้ำสติกซ์ อันเป็นแม่น้ำที่อยู่ในนรกตามคติความเชื่อแบบกรีก หรือการที่มาร์โลว์ใช้คำว่าความร้อนหรือคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับไฟ มาบรรยายสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศของแอฟริกา ความร้อนและไฟเป็นหนึ่งในอุปสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับภาพของนรกที่ปรากฏในคติความเชื่อและคำสอนทางศาสนา หรือเคิร์ทซ์ที่อยู่ในสถานี่ชั้นในอันเป็นสถานี่ที่อยู่ลึกที่สุดในใจกลางแอฟริกา เคิร์ทซ์ยังเป็นมนุษย์ที่มีชีวิตอยู่ตอนที่มาร์โลว์เดินทางเข้าไปถึงสถานี่ชั้นใน ไม่ใช่วิญญาณคนตายเหมือนนรกที่ปรากฏในขนบแบบกรีกหรือความเชื่อของศาสนาคริสต์ เคิร์ทซ์ได้สร้างระบอบการปกครองที่กดขี่ข่มเหงชนพื้นเมืองโดยตั้งตนขึ้นเป็นเทพเจ้าขึ้นมาปกครองสถานี่ชั้นใน หากพิจารณาระบอบการปกครองของเคิร์ทซ์และฐานะเทพเจ้าของเขาแล้วพบว่ามีความคล้ายคลึงกับภาพของซาตานที่อยู่ในส่วนที่ลึกที่สุดของนรก ไม่เพียงแต่ซาตานผู้สร้างทุกข์ทรมานให้แก่ผู้อื่น ตัวซาตานเองก็ต้องรับโทษทัณฑ์แห่งการทรมานนั้นด้วยเช่นกัน ดังที่มาร์โลว์ได้พบว่าตัวเคิร์ทซ์นั้นกำลังป่วยหนักและต้องเผชิญกับความสับสนคลุ้มคลั่งในจิตใจของตนเองจนร่างกายอ่อนแอลงทุกขณะ

ในนวนิยายสั้นเรื่องนี้ปรากฏสัญลักษณ์ที่ถูกใช้เพื่อสื่อถึงนรกในรูปแบบของความร้อนและไฟหลายครั้งระหว่างการเดินทางของมาร์โลว์ เช่น การที่มาร์โลว์บรรยายถึงห้องของผู้ดูแลสถานี่ชั้นนอกว่ามีอากาศร้อนอบอ้าว อีกทั้งยังมีแมลงวันตัวใหญ่บินไปมาเหมือนกับร่างเปลงของปีศาจที่มาที่มั่วแห่งผู้คน “It was hot there too; big flies buzzed fiendishly, and did not sting, but stabbed” (*Heart of Darkness* p.19) หรือการบรรยายถึงเนินเขาใกล้ๆสถานี่ชั้นนอกที่เหมือนมีไฟลุกท่วมเพราะความร้อน “Stony hills ablaze with heat” (*Heart of Darkness*

p.20) นอกเหนือไปจากนั้นมีเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับไฟอีกหลายครั้งเช่นการลอบวางเพลิงเผากระท่อมที่มาร์โลว์อธิบายว่าเหมือนแผ่นดินแยกออกเพื่อให้เปลวไฟเผาผลาญขยะทั้งหลาย “One evening a grass shed burst into a blaze so suddenly that you would have thought the earth had opened to let an avenging fire consume all the trash.” (*Heart of Darkness* p.24) การบรรยายถึงไฟทั้งหลายนี้ล้วนให้ความรู้สึกว่าเป็นแอฟริกาที่เต็มไปด้วยไฟและความร้อน เหมือนภาพของนรกที่ปรากฏในคติความเชื่อและคำสอนทางศาสนานั่นเอง

นอกเหนือจากนรกที่ปรากฏในรูปของสัญลักษณ์แล้ว สภาพแวดล้อมและสถานที่ในนวนิยายสั้นเรื่องนี้ยังได้รับอิทธิพลมาจากมหากาพย์*ดิไววัน คอมเมดี้* ในหลายส่วน เช่นการบรรยายถึงสถานี่ชั้นนอก สถานี่ชั้นกลาง และสถานี่ชั้นใน สถานี่แต่ละชั้นถูกจำลองเป็นภาพแทนของนรกที่ปรากฏใน*มหากาพย์ดิไววัน คอมเมดี้* กล่าวคือสถานี่ชั้นนอกคือ Limbo สถานี่ชั้นกลางคือ Dis และสถานี่ชั้นในคือ Inferno ความแตกต่างของสถานี่แต่ละชั้นนอกเหนือไปจากระยะทางที่มุ่งเข้าไปสู่ใจกลางแอฟริกาแล้ว คือระดับความรุนแรงของความโหดและความหลงใหลในอำนาจในจิตใจของผู้ที่ประจำอยู่ ณ สถานี่นั้นๆ ยิ่งเดินทางเข้าไปในแอฟริมากเท่าไร ความคลุ้มคลั่งของมนุษย์ก็ยิ่งแสดงออกมามากเท่านั้น

สถานี่ชั้นนอกเป็นสถานี่แรกสุดที่นักเดินทางผู้จะเข้าไปในแอฟริกาจะได้พบ ที่สถานี่แห่งนี้เป็นที่ดูแลจัดการเรื่องเอกสารและเป็นปลายทางในการขนส่งงาช้างและไม้ออกมาเพื่อรอการขนส่งกลับไปยังดินแดนเจ้าอาณานิคม เมื่อมาร์โลว์ลงจากเรือเพื่อเข้ามาพบเจ้าหน้าที่ในสถานี่ชั้นนอกนี้ สิ่งที่มาร์โลว์ได้พบคือสถานี่ที่ผู้คนละทิ้งหน้าที่ของตนเองและใช้ชีวิตเรื่อยเปื่อยเพื่อรอให้วันเวลาผ่านไป เครื่องจักรถูกทิ้งให้สนิมเกาะจนใช้การไม่ได้ เจ้าหน้าที่ให้ความสำคัญกับการทำงานเอกสารที่ไม่มีประโยชน์ใดๆ เพื่อให้เวลาผ่านไปวันๆ ทั้งหมดนี้คือภาพที่มาร์โลว์ไม่เคยพบเห็นยามที่อยู่ทั่วยุโรป ในความหมายหนึ่งสถานี่ชั้นนอกคือจุดเริ่มต้นที่คอนราดแบ่งแยกโลกมนุษย์และนรกออกจากกันอย่างชัดเจน ด้วยการให้มาร์โลว์บรรยายถึง “เครื่องจักร” ที่เป็นสัญลักษณ์ของความก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี ที่ถูกทิ้งให้สนิมเกาะกินอยู่ที่ริมเนินเขาต่างๆสถานี่ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่านับตั้งแต่จุดนี้เป็นต้นไป สิ่งที่มาร์โลว์จะได้พบเห็นนั้นมิใช่โลกในแบบที่เขารู้จักหรือคุ้นเคยอีกต่อไป ทั้งนี้คอนราดเลือกใช้คำว่า *decaying machinery* (*Heart of Darkness* p.16) มาบรรยายถึงเครื่องจักร คำว่า *decay* มีความหมายถึงการเน่าเปื่อยเสื่อมสลาย ตามปกติจะใช้กับสิ่งมีชีวิตหรือสิ่งที่สามารถย่อยสลายได้เช่นต้นไม้ แต่คอนราดกลับเลือกที่จะนำมาใช้บรรยายถึงเครื่องจักร ทำให้พิจารณาได้ว่าเครื่องจักรเป็นสัญลักษณ์แทนอารยธรรมหรือความเป็นมนุษย์ เมื่อกล่าวถึงเครื่องจักรที่เสื่อมสลายจึงมีความหมายแฝงถึงความเป็นมนุษย์หรือชีวิตของมนุษย์ที่กำลังเสื่อมสลายลงเช่นกัน การเปรียบเทียบในลักษณะนี้จึงเป็นการพูดถึงความตายและโลกหลังความตายนั่นเอง แต่สิ่งที่ยืนยันความเป็นนรกที่ชัดเจนมากขึ้นคือการพบกันของมาร์โลว์และผู้ดูแลสถานี่ชั้นนอก ผู้ดูแลสถานี่ชั้นนอกคือบุรุษที่ยึดมั่นในการรักษาภาพลักษณ์ของตนเองด้วยการแต่งกายด้วยชุดผ้าลินินสีขาวราวกับเขายังคงอาศัยอยู่ในยุโรป เขาแสดงตนว่าเป็นผู้มีคุณธรรมตามแบบฉบับของสังคมยุโรปแต่ในขณะที่เดียวกันก็

แสดงออกถึงความตกต่ำทางจิตใจด้วยการเอ่ยกับมาร์โลว์ว่าเขาคุกเข่าเสียร้องครวญครางของคนป่วยที่ถูกส่งเข้ามารับการรักษาในสถานีนี้นอกจากเสียงร้องนั้นทำให้เขารู้สึกว่าถูกรบกวนการทำงาน ความคิดและความประพฤตินของผู้ดูแลสถานีนี้นอกนี้อาจพิจารณาได้ว่าไม่มีความชัดเจนทั้งความดีและความชั่ว การบรรยายถึงผู้ที่ไม่มีบาป แต่ก็ไม่มีความคิดนี้คล้ายคลึงกับในมหากาพย์ดิไวน์ คอมเมดี้ ที่บรรยายถึงกลุ่มดวงวิญญาณใน Limbo หรือวิญญาณที่ไม่ได้ทำบาป แต่ก็ไม่ได้ทำความดี ดวงวิญญาณเหล่านี้จะเร่ร่อนเรื่อยไปอยู่ในแถบชายฝั่งแม่น้ำอาครอน ไม่มีโอกาสออกจากที่แห่งนี้หรือเข้าไปขอใช้ความผิดในนรกเฉกเช่นดวงวิญญาณอื่น เหมือนกับเจ้าหน้าที่ที่ประจำอยู่ที่สถานีนี้นอกแห่งนี้ พวกเขาต้องอยู่แต่เฉพาะที่สถานีนี้นี้ไม่สามารถออกไปจากสถานีนี้นี้ได้ไม่ว่าจะเดินทางออกจากแอฟริกาหรือเดินทางลี้กเข้าไปในแอฟริกาก็ตาม

สถานีนี้นั้นคือสถานีนี้อยู่ลึกเข้ามาตามแนวแม่น้ำคองโก สถานีนี้นี้เป็นที่รวมกันของเหล่าพ่อค้าและเจ้าหน้าที่ของบริษัทที่รับหน้าที่เข้าไปทางข้างและมือออกมาจากสถานีนี้นั้นใน ณ สถานีนี้นี้ถูกล้อมด้วยรั้วสูงสามด้านนี้คือที่ที่มาร์โลว์บรรยายว่าเป็นสถานที่ที่ถูกดูแลจัดการโดยปีศาจ (the first glance at the place was enough to let you see the flabby devil was running that show) (*Heart of Darkness* p.21) ในสถานีนี้นี้มาร์โลว์ได้พบเห็นความโหดร้ายทารุณที่คนผิวขาวกระทำต่อคนพื้นเมือง กลุ่มพ่อค้าในสำนักงานกลางแห่งนี้ถือไม้เดินไปเดินมาเพื่อใช้ฟาดตีคนงานที่เป็นชนพื้นเมือง มาร์โลว์จึงได้รู้ว่าคนผิวขาวคนอื่นมองว่าการทรมานชนพื้นเมืองเช่นนี้เป็นเรื่องธรรมดา แม้กระทั่งการที่พูดถึงการฆ่ามนุษย์คนอื่นอย่างไม่สะทกสะท้านก็เป็นเรื่องปกติเช่นกัน

‘Certainly,’ grunted the other; ‘get him hanged! Why not?’

Anything—anything can be done in this country. That’s what I say;

nobody here, you understand, here, can endanger your position. And why?

You stand the climate—you outlast them all. The danger is in Europe;’

(*Heart of Darkness* p.32-33)

คำพูดที่ว่าในประเทศนี้ อยากทำอะไรก็ทำได้ เพราะไม่มีใครที่จะมาคอยควบคุมดูแลหรือเอาผิดการกระทำของคนที่นี่ได้ อันตรายที่แท้จริงนั้นอยู่ในยุโรป เป็นการเปรียบเทียบว่าผู้จัดการสถานีนี้อันและลูกของเขาได้รับอิสระในการใช้อำนาจมากจนกระทั่งลุ่มหลงในอำนาจนั้น เนื่องจากในแอฟริกาไม่มีกฎหมายที่มากควบคุมว่าจะทำอะไรได้แค่ไหนอย่างไร อำนาจและอิสระในการใช้อำนาจนั้นสนับสนุนความลุ่มหลงในอำนาจที่แฝงในจิตใจของมนุษย์ให้รุนแรงขึ้นเรื่อยๆ คนที่มีอำนาจสูงสุดจะดำรงฐานะเป็นกฎหมายของที่นี่ เขาไม่ต้องถูกตั้งคำถามว่าการ

กระทำของเขานั้นถูกหรือผิด ดังนั้นถ้าคิดอยากจะทำจัดคนอื่นก็ทำได้โดยไม่มีความคิดแต่อย่างใด แต่ความโหดร้ายและไร้เมตตาของคนผิวขาวเป็นเพียงส่วนหนึ่งของปีศาจที่มาร์โลว์กล่าวว่าเขาจะได้พบเจอเมื่อเดินทางเข้ามาในแอฟริกา

I've seen the devil of violence, and the devil of greed, [...] I would become acquainted with a flabby, pretending, weak-eyed devil of a rapacious and pitiless folly.

(Heart of Darkness p.17)

ปีศาจแห่งความรุนแรง (the devil of violence) คือภาพของความรุนแรงโหดร้ายที่คนผิวขาวกระทำต่อชนพื้นเมือง ทั้งการทรมาน การทรมาน การใช้แรงงานอย่างหนัก ให้อุดอาหาร เป็นต้น ปีศาจแห่งความโลภ (the devil of greed) คือความต้องการครอบครองงาช้างของคนผิวขาวเพื่อนำงาช้างนั้นไปสร้างผลกำไร ความร่ำรวยและความเจริญก้าวหน้าทางสังคมของตนเอง ดังที่มาร์โลว์ได้สนทนากับคนผิวขาวคนหนึ่งที่มีภรรยาและลูก เมื่อเจออากาศร้อนระอุว่า เหตุใดเขาถึงต้องเดินทางเข้ามาที่นี่ และยังทนอยู่ที่นี้ถึงแม้ว่าจะต้องประสบกับอากาศร้อนที่ไม่คุ้นเคย ชายผิวขาวผู้นั้นตอบว่า เพื่อหาเงิน “To make money, of course” (*Heart of Darkness* p.21) หรือการที่มาร์โลว์บรรยายถึงกลุ่มพ่อค้าในสถานีนี้ต้องการเพียงกระซอกเอาทรัพยากรออกมาจากแผ่นดินเท่านั้น โดยไม่มีจุดมุ่งหมายที่สูงส่งใดๆอยู่เบื้องหลัง ไม่ต่างไปจากโจรที่บุกเข้าไปจี้และขโมยทรัพย์ “To tear treasure out of the bowels of the land was their desire, with no moral purpose at the back of it than there is in burglars breaking into a safe” (*Heart of Darkness* p.31) หรือการที่มาร์โลว์ได้ยินเสียงกลุ่มผู้แสวงบุญที่เขาใช้เรียกขานพ่อค้ากลุ่มที่ถือไม้เท้าขุดดินนั้น กระซิบถึงคำว่า “งาช้าง” ราวกับเป็นการสวดภาวนา แต่มาร์โลว์กล่าวว่าเขารู้สึกถึงความโลภที่ปะปนมากับการเอ่ยถึงงาช้างเหล่านั้นได้อย่างชัดเจน

The word ‘ivory’ rang in the air, was whispered, was sighed. You would think they were praying to it. A taint of imbecile rapacity blew through it all, like a whiff from some corpse.

(Heart of Darkness p.21)

อีกทั้งมาร์โลว์ได้บรรยายถึงสถานีชั้นกลางนี้ไว้ว่าสถานีนี้ให้ความรู้สึกถึงการวางแผนอะไรบางอย่าง ที่ซึ่งพ่อค้าและเจ้าหน้าที่ที่ประจำอยู่ในสถานีรวมตัวกันวางแผน ให้ร้าย และเกลียดชังกันเอง ความคาดหวังร่วมเพียงประการเดียวที่ทุกคนมีเหมือนกันคือความปรารถนาที่จะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ที่เดินทางเข้าไปขุดงาช้างออกมาเพื่อที่จะได้รับส่วนแบ่งจากงาช้างนั้น

There was an air of plotting about that station [...] They
intrigued and slandered and hated each other only on that account.

(*Heart of Darkness* p.25)

การที่มาร์โลว์บรรยายถึงสถานีชั้นกลางแห่งนี้ว่าเป็นที่อยู่ของปีศาจที่เต็มไปด้วยความโลภ ความ
โหดร้ายรุนแรง คล้ายคลึงกับการที่ดั่งเตบรรยายถึงเมืองดิส (Dis) อันร้ายลือไปด้วยกำแพงสูงใหญ่ ภายใต้การ
ดูแลของเหล่าเทวดาคทสวรงค์ และเป็นที่อยู่อาศัยของวิญญาณที่ทำบาปแห่งความรุนแรงและบาปแห่งการถือ โกง
มาอาศัยรวมกันอยู่ ไม่เพียงแต่ตัวสถานีที่ถูกบรรยายว่าใช้รั้วสูงสามด้านล้อมเอาไว้เหมือนกับกำแพงเมืองดิส ผู้ที่
อยู่ในสถานีก็ยังคงเป็นผู้ที่โหดเหี้ยมและ โลกโม โทสันเหมือนวิญญาณบาปในเมืองดิสอีกด้วย

สถานีชั้นในคือสถานีที่อยู่ลึกที่สุด เป็นสถานที่ที่เคิร์ทซ์รับหน้าเข้ามาดูแลจัดการให้ชนพื้นเมืองจัดหา
งาช้างและไม้เพื่อที่จะส่งไปยังสถานีชั้นกลางและสถานีชั้นนอก เพื่อรอการขนส่งกลับไปยังดินแดนเจ้าอาณานิคม
ต่อไป ระหว่างการเดินทางเข้ามายังสถานีชั้นในนี้ มาร์โลว์ได้พบเห็นความโหดร้ายป่าเถื่อนทั้งจากชนพื้นเมือง
และคนผิวขาวที่ทวีความรุนแรงขึ้นทุกขณะ เรือกลไฟที่โดยสารมาถูกชนพื้นเมืองที่หลบซ่อนในราวป่าโจมตี กลุ่ม
นักแสวงบุญบนเรือระดมยิงปืนสาครกระสุนเข้าสู่แนวป่าอย่างไร้ประโยชน์เหมือนคนคลุ้มคลั่ง มีคนบาดเจ็บล้ม
ตายจากการปะทะกันหลายคน ที่สถานีชั้นในนี้คือที่ที่มาร์โลว์ได้พบกับเคิร์ทซ์ผู้แบกรับความคลุ้มคลั่งที่สุดเท่าที่
มนุษย์คนหนึ่งจะทำได้ เคิร์ทซ์ไม่เพียงตั้งตัวเป็นเทพเจ้าเพื่อครอบครองงาช้างและไม้ไว้แต่ผู้เดียว เขายังให้ความ
รุนแรงโหดเหี้ยมเพื่อปกครองชนพื้นเมืองอีกด้วย ไม่เพียงเท่านั้นเคิร์ทซ์ยังได้รับการยอมรับนับถือจากทั้งชน
พื้นเมืองและพ่อค้ารัสเซียที่เดินทางเข้ามาเพราะได้ยื่นข้อเสนอเสี่ยงความปราดเปรื่องของเคิร์ทซ์อีกด้วย

เคิร์ทซ์เป็นชาวยุโรปอีกคนหนึ่งเดินทางเข้ามาที่แอฟริกาเพื่อเข้ามาซื้อขายงาช้างพร้อมกับตั้งใจจะเข้า
มาเผยแผ่อารยธรรมแก่ชนพื้นเมืองอันเป็นสิ่งกัลัทธิจักรวรรดินิยมนำมาเป็นเหตุผลในการเข้ายึดครองอาณานิคม
คนผิวขาวหลายคนที่มาร์โลว์ได้พบระหว่างการเดินทางกล่าวถึงเคิร์ทซ์ไว้อย่างเลิศจลย ทำให้มาร์โลว์มุ่งความ
สนใจไปที่เคิร์ทซ์มากขึ้น

‘He is a prodigy,’ he said at last. ‘He is an **emissary of pity
and science and progress**’, and devil knows what else. We want,’ he

* , ** , *** ผู้วิจัยเน้นคำเพื่อให้เห็นชัดเจน

began to declaim suddenly, 'for the **guidance**** of the cause intrusted to us by Europe [...]

(*Heart of Darkness* p.25-26)

การบรรยายถึงเคิร์ทซ์ด้วยการใช้คำว่า emissary of pity and science and progress มีความคล้ายคลึงกับการกล่าวถึงซาตานก่อนที่จะถูกขับไล่ลงมาจากสวรรค์ กล่าวคือ ก่อนที่ซาตานจะถูกขับลงมาจากสวรรค์ ซาตานเป็นเทพบุตรผู้ใกล้ชิดพระเจ้า เป็นตัวแทนของแสงสว่างและความดีงาม หลังจากถูกขับออกจากสวรรค์ ซาตานจึงผูกใจเจ็บแค้นพระเจ้าและสรวงสวรรค์ จึงลงมาตั้งตัวเป็นเจ้าของนรกและสร้างสภาวะแวดล้อมที่โหดร้ายทารุณขึ้นในนรก เคิร์ทซ์เองก็มีพัฒนาการที่คล้ายคลึงกับซาตาน คือเป็นผู้ที่ทรยศต่อแสงสว่าง (Betrayal of the Light) โดยเริ่มต้นในฐานะที่ผู้คนยกย่องนับถือและกล่าวขวัญว่าเป็นผู้ที่นำเอาแสงสว่างมาสู่ผู้ที่ด้อยกว่า แต่เมื่อเคิร์ทซ์เดินทางเข้ามาถึงแอฟริกา เขากลับเลือกที่จะตั้งตนเองขึ้นเป็นเทพเจ้าเพื่อกดขี่ข่มเหงชนพื้นเมือง รวมไปถึงการขูดรีดเอาทรัพยากรธรรมชาติมาครอบครองไว้แต่เพียงผู้เดียว ความโลภและความลุ่มหลงในอำนาจของเคิร์ทซ์สร้างสภาวะแวดล้อมที่ทำให้เกิดความรู้สึกว่าสถานี่ขึ้นในนี้ราวกับเป็นนรกบนดิน และเคิร์ทซ์ผู้เป็นผู้ปกครองสูงสุดในสถานี่ขึ้นในนี้เปรียบเสมือนซาตาน รวมไปถึงสถานี่ขึ้นในที่เคิร์ทซ์ยึดครองนี้เปรียบเหมือนกับใจกลางนรกขุมที่ลึกที่สุด สถานที่ซึ่งเป็นที่อยู่ของซาตานผู้เป็นเจ้าของนรกนั่นเอง

บุคลิกของเคิร์ทซ์เองก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เสริมสร้างภาพของซาตานให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เคิร์ทซ์เป็นบุรุษที่มีบุคลิกภาพดังคูดคนรอบข้างให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา ดังที่พ่อค้าชาวรัสเซียกล่าวกับมาร์โลว์ว่าเคิร์ทซ์มีภูมิปัญญาที่โดดเด่นและน่าทึ่งช่วยเปิดโลกทัศน์ของเขาให้กว้างขวางขึ้นกว่าเดิม (This man has enlarged my mind) (*Heart of Darkness* P.65) เหตุที่พ่อค้ารัสเซียกล่าวเช่นนี้เนื่องจากเขามองว่าสิ่งที่เคิร์ทซ์ได้กระทำนั้นเป็นสิ่งที่น่าชื่นชม คล้ายกับการลุ่มหลงในคำสอนนอกกรีต (Heresy) อันเป็นความเชื่อของลัทธิบูชาซาตาน การที่เคิร์ทซ์มีแรงดึงดูดความสนใจจากผู้คนที่อยู่รอบข้างเขาก็คล้ายคลึงกับหนึ่งในคุณสมบัติที่ซาตานใช้เพื่อรวบรวมสมัครพรรคพวกเข้ามาอยู่ในกลุ่มผู้ต่อต้านพระเจ้าและสวรรค์ ดังที่ปรากฏใน *มหากาพย์ดิไวน์ คอมเมดี้* ที่กล่าวถึงซาตานและกลุ่มผู้ทำบาปแห่งการทรยศหักหลังอันเป็นบาปที่ดั่งเดอมองว่าร้ายแรงที่สุดในบรรดาบาปผิดทั้งปวง ซาตานเองก็ทำบาปแห่งการทรยศหักหลังด้วยการทรยศพระเจ้า หรือซาตานในบทกวี *พาราไดส์ ลอสท์* ของมิลตันที่กล่าวถึงซาตานผู้พยายามเกลี้ยกล่อมเหล่าเทวดาคดสวรรค์ทั้งหลายให้มาร่วมมือกันหาทางแก้แค้นพระเจ้า เป็นต้น

3.1.2.2 ชนพื้นเมืองคือคนที่ตกนรก

ในเนื้อเรื่องบรรยายถึงชนพื้นเมืองในฐานะผู้ถูกระทำ ถูกทรมาณ ถูกใช้แรงงานอย่างหนัก หากนำภาพการถูกทรมาณนั้นมาประกอบกับการมองว่าแอฟริกาคือนรกแล้วจะทำให้สามารถพิจารณาได้ว่าชนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในแอฟริกาก็คือวิญญาณบาปที่อาศัยอยู่ในนรกนั่นเอง อย่างไรก็ตามการมองว่าชนพื้นเมืองคือคนที่ตกนรกหรือเหมือนวิญญาณบาปในนรกเกิดขึ้นเพราะมองจากสายตาของมาร์โลว์ซึ่งเป็นคนผิวขาว เนื่องจากมาร์โลว์ใช้วิจารณญาณและความรู้สึกของตนเองเป็นบรรทัดฐานตัดสินว่าชนพื้นเมืองเหล่านั้นถูกทรมาณ อีกทั้งยังอ้างอิงภาพของวิญญาณบาปที่ได้รับทัณฑ์ทรมาณมาจากคหิของศาสนาคริสต์ ทำให้มุมมองเรื่องนรกของมาร์โลว์เป็นนรกในแบบฉบับที่คนขาวเท่านั้นที่จะสัมผัสได้ การบรรยายถึงชนพื้นเมืองที่ต้องทำงานใช้แรงงานและถูกทรมาณมีความคล้ายคลึงกับการกล่าวถึงวิญญาณบาปที่ถูกลงโทษในนรก โดยมีคนขาวทำหน้าที่เป็นผู้ลงโทษหรือฆาตกรดังที่ปรากฏใน *มหากาพย์ดิไวน์ คอมเมดี้* และการลงโทษที่ *ศานาจรนรกของทุนดาล*

ในหลายตอน มาร์โลว์ได้บรรยายถึงชนพื้นเมืองว่าเหมือนกับคนตาย อีกทั้งยังเป็นคนตายที่ถูกลงโทษ โดยมีผู้คุมหรือขมบาลเดินตามควบคุมการลงโทษนั้นด้วย เช่นตอนที่มาร์โลว์เข้ามาถึงสถานีขึ้นนอกเป็นครั้งแรกแล้วเดินสวนทางกับขบวนชนพื้นเมืองที่ถูกบังคับให้สวมปลอกคอ มีโซ่โยงปลอกคอแต่ละอันเข้าด้วยกัน แม้ร่างกายจะแสดงออกว่าได้รับความทุกข์ทรมานแต่สีหน้าและอาการปรีชาของชนพื้นเมืองขบวนนี้เรียบเฉยราวกับคนตาย (They passed me within six inches, without a glance, with the complete, deathlike indifference of unhappy savage) (*Heart of Darkness* p.16) ที่ทำขบวนมีเจ้าหน้าที่ผิวขาวคนหนึ่งแบกปืนไรเฟิลไว้เดินตามมาเพื่อควบคุมชนพื้นเมืองเหล่านี้ ภาพของชนพื้นเมืองที่ถูกบังคับให้ใช้แรงงานหนักโดยมีผู้คุมเดินตามนี้คล้ายคลึงกับภาพการลงทัณฑ์ในนรกที่ปรากฏในคหิความเชื่อและคำสอนทางศาสนา ทั้งในอีเนียด ทุนดาล และดิไวน์ คอมเมดี้ ที่กล่าวถึงวิญญาณบาปต้องรับโทษทัณฑ์จากความผิดที่ได้กระทำมา

นอกจากภาพของชนพื้นเมืองและผู้คุม มาร์โลว์ยังได้พบเห็นภาพของชนพื้นเมืองที่นอนกองกันอยู่ใต้ร่มไม้ อันเป็นสถานที่ที่ชนพื้นเมืองที่ใกล้ตายจะมารวมกันอยู่เพื่อรอให้ตนเองเสียชีวิต มาร์โลว์บรรยายถึงใต้ร่มไม้นี้ว่าเหมือนเขาได้ย่างเท้าเข้าไปในนรก (I had stepped into the gloomy circle of some Inferno) (*Heart of Darkness* p.17) เนื่องจากภาพของชนพื้นเมืองที่นอนรอความตายอยู่นั้นเหมือนกำลังได้รับความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัส

Black shapes crouched, lay, sat between the trees leaning
against the trunks, clinging to the earth, half coming out, half effaced
within the dim light, in all the attitudes of pain, abandonment, and despair.
[..] They were dying slowly-

(*Heart of Darkness* p.17)

เมื่อมาร์โลว์ได้พบเห็นภาพของชาวพื้นเมืองที่ถูกปล่อยให้หิวตายในป่าเล็กๆ ใกล้กับสำนักงานใหญ่ เขาเกิดความหวาดกลัวขึ้น สำหรับเขาแล้วปีศาจที่แท้จริงในที่นี้คือแนวคิดเรื่องการลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ (dehumanization) และความตาย อันผูกพันอยู่กับเรื่องอำนาจและผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจ เพราะสำนักงานแห่งนี้มองว่าชนพื้นเมืองเหล่านี้ไม่ใช่มนุษย์อีกแล้วจึงไม่มีใครใส่ใจในคนที่กำลังจะตายกลุ่มนี้เลย สำหรับมาร์โลว์แล้ว สถานการณ์นี้เป็นเรื่องที่ทำให้เขาเป็นกังวลมาก เมื่อมาร์โลว์เดินทางลึกลงเข้ามาจนถึงสำนักงานกลางที่อยู่ในคองโก และพบว่าเรือกลไฟที่เขาต้องใช้นั้นเสียหายจำเป็นต้องได้รับการซ่อมแซม เขาจึงต้องรออยู่ที่สถานีชั้นกลางนี้ จนกว่าเรือจะซ่อมเสร็จ ในสถานีชั้นกลาง มาร์โลว์ได้พบกับสมุหบัญชีผู้ดูแลสำนักงานแห่งนี้ สมุหบัญชีแต่งกายด้วยชุดขาวเพื่อรักษาภาพพจน์ที่ดี มาร์โลว์พบว่าการทำงานที่เขาสามารถแต่งกายราวกับเขายังอยู่ที่บ้านในยุโรปเป็นผลมาจากการสอนให้คนงานหญิงชาวพื้นเมืองดูแลเสื้อผ้าลินินของเขา การสอนที่ว่าคือการใช้ความรุนแรงบีบบังคับ และข่มขู่ให้คนงานหญิงทำตามที่สมุหบัญชีสั่ง หากเธอไม่ทำตามคำสั่งจะถูกลงโทษด้วยการเขียนติและต้องอดอาหาร กลุ่มเจ้าหน้าที่ในสำนักงานกลางแห่งนี้คือไม้เดินไปเดินมาเพื่อใช้ฟาดตีคนงานที่เป็นชนพื้นเมือง หรือตอนที่กระท่อมหลังหนึ่งเกิดไฟไหม้ ผู้ดูแลสถานีได้ไปจับตัวชนพื้นเมืองมาคนหนึ่ง กล่าวหาว่าชนพื้นเมืองนี้คือมือวางเพลิง แล้วลงทัณฑ์ชนพื้นเมืองผู้นั้นปางตายเพื่อไม่ให้คนอื่นนั้นเอาเป็นเยี่ยงอย่าง ทั้งๆที่ยังไม่มีหลักฐานอะไรที่พิสูจน์ได้ว่าไฟไหม้กระท่อมหลังนั้นได้อย่างไรหรือใครเป็นคนลงมือทำกันแน่ มาร์โลว์จึงได้เรียนรู้ว่าคนผิวขาวคนอื่นมองว่าการทรมานชนพื้นเมืองเช่นนี้เป็นเรื่องธรรมดา แม้กระทั่งการที่พูดถึงการฆ่ามนุษย์คนอื่นอย่างไม่สะทกสะท้านก็เป็นเรื่องปกติเช่นกัน

จะเห็นได้ว่าการเดินทางเข้าไปในแอฟริกาของมาร์โลว์มีความคล้ายคลึงกับการเดินทางลงไปในนรกของทุนดัล อีเนียส และดังเตไม่มากก็น้อย การบรรยายถึงลักษณะทางกายภาพของนรกที่ปรากฏในนวนิยายสั้นเรื่อง *Heart of Darkness* แตกต่างไปจากนรกที่กล่าวถึงในทุนดัล อีเนียส และดิไวน์ คอมเมดี้ แต่ก็มีส่วนที่สามารถอ้างอิงถึงความคล้ายคลึงได้ชัดเจนดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่านวนิยายสั้นเรื่อง *Heart of Darkness* เป็นบทประพันธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับนรกและเป็นนรกที่ไม่แตกต่างไปจากแนวคิดเรื่องนรกที่ปรากฏในขนบความเชื่อและคำสอนทางศาสนา

3.1.3 นรกในจิตใจของมนุษย์

ความโลภและความลุ่มหลงในอำนาจของเคิร์ทซ์ ที่ทำให้มาร์โลว์มองว่าเคิร์ทซ์วิกลจริตไปแล้ว เนื่องจากตัวเคิร์ทซ์เองไม่สามารถทนรับความขัดแย้งระหว่างอารยธรรมแบบคนขาว (ศีลธรรมจรรยา หรือหน้าที่ในการนำอารยธรรมมาเผยแพร่แก่ชนพื้นเมืองที่ด้อยกว่า) กับความลุ่มหลงในอำนาจและทรัพย์สมบัติที่ได้ครอบครอง ความขัดแย้งของศีลธรรมและความโลภนี้ถูกแสดงออกผ่านสัญลักษณ์คือ โรคเรื้อรังที่ทำให้เคิร์ทซ์ป่วย

จนท้ายที่สุดเคิร์ทซ์ก็ต้องเสียชีวิตไปเพราะเลือกอยากได้อำนาจและทรัพย์สินสมบัติมากกว่าศีลธรรมความถูกต้อง กล่าวได้ว่าถูกความโลภก่อกวนจิตใจและร่างกายจนเสียชีวิต

ประกอบกับการเล่าเรื่องจากมุมมองของตัวเองผ่านการใช้บทพูดคนเดียวของตัวเองของตัวละครเอกอันเป็นการดำเนินเรื่องแบบใช้นุรุษที่ 1 ช่วยให้อ่านสามารถเข้าใจเรื่องราวที่เกิดขึ้นรวมถึงตระหนักถึงตัวตนที่แท้จริงและปมความขัดแย้งในจิตใจของตัวละครเอกได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ภาพของแอฟริกาที่ปรากฏในเรื่อง คือ สถานที่อันป่าเถื่อนรุนแรง ปราศจากกฎเกณฑ์ที่จะควบคุมดูแลความสงบเรียบร้อย อันเป็นภาพชั่วตรงกันข้ามกับสังคมยุโรปที่มาร์โลว์เข้ามาเนื่องจากในยุโรปมีสภาพแวดล้อมที่เจริญมากกว่าแอฟริกา อีกทั้งมีกฎเกณฑ์ที่จะบังคับใช้ไม่ให้นุรุษใช้ความรุนแรงกับมนุษย์ด้วยกันในขณะที่การทรมานและสังหารมนุษย์ในแอฟริกาไม่มีความผิด ความแตกต่างที่เกิดขึ้นโดยกระทันหันตั้งแต่เริ่มต้นเดินทางผ่านปากแม่น้ำคองโก ส่งผลให้มาร์โลว์มุ่งความสนใจไปที่บทสนทนาระหว่างตนเองกับแพทย์ในสำนักงานใหญ่ของบริษัทที่กรุงบรัสเซลส์ อันมีเนื้อหาเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นกับชาวยุโรปที่อย่างทำเข้ามาสู่แอฟริกา

[...] the changes take place **inside***, you know.' [...] 'It would be,' he said, without taking notice of my irritation, 'interesting for science to watch the **mental changes**** of individuals, on the spot, but...'

(*Heart of Darkness* p.11-12)

บทสนทนาระหว่างมาร์โลว์กับนายแพทย์เกี่ยวกับประเด็นความแตกต่างระหว่างก่อนและหลังการเดินทางไปยังแอฟริกามีนัยยะที่กล่าวว่าแอฟริกาเป็นต้นเหตุให้เกิดความเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจของชาวยุโรปที่เดินทางไปยังที่นั่น การมองว่าดินแดนแอฟริกาหรือที่ถูกเรียกว่าดินแดนมืดเป็นสาเหตุที่ทำให้คนผิวขาวแปรสภาพไปนี้เป็นการสร้างภาพว่าแอฟริกาเป็นเหมือนโรคร้ายที่จะแพร่เข้าสู่ชาวยุโรป เห็นได้ว่านายแพทย์อ้างถึงการเปลี่ยนแปลงของผู้ที่เคยเดินทางไปยังแอฟริกา แต่เมื่อมาร์โลว์ถามว่านายแพทย์ได้ตรวจคนที่เดินทางกลับมาหรือไม่ คำตอบของนายแพทย์คือเขาไม่เคยได้พบผู้ที่เดินทางกลับมาจากแอฟริกาเลย

*,** ผู้วิจัยเน้นคำเพื่อให้เห็นชัดเจน

เมื่อพิจารณาว่าการเดินทางเข้าสู่ใจกลางแอฟริกาคือการเดินทางไปยังนรกแล้ว นัยยะของการกล่าวถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของผู้ที่เดินทางไปยังแอฟริกาสามารถตีความได้ว่า นรคนั้นเกิดขึ้นในจิตใจ ของมนุษย์มากกว่าที่จะเป็นนรกในเชิงกายภาพ แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากแอฟริกามีสภาพแวดล้อมที่แตกต่างไป จากสังคมยุโรปที่คนผิวขาวคุ้นเคย ความป่าเถื่อนล้าหลังของพื้นที่ สภาพอากาศที่คนขาวไม่คุ้นเคย รวมไปถึง โรคภัยไข้เจ็บที่มีต้นกำเนิดในแอฟริกาก็เป็นอีกปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในระดับจิตใจของผู้ที่ เดินทางเข้าไปในแอฟริกาเช่นกัน

ภาพลักษณ์ของนรกในจิตใจอันเป็นผลมาจากความบ้ำคั่งลุ่มหลงในอำนาจโดยนรกในจิตใจเป็นผลที่ ตามมาจากนรกในทางกายภาพ เพราะสภาพแวดล้อมที่ป่าเถื่อนและรุนแรง ปราศจากระบบควบคุมทางสังคมเช่น กฎหมายหรือจารีตประเพณี เมื่อไม่มีการควบคุมมนุษย์จึงสามารถใช้ชีวิตอย่างไรก็ได้ อำนาจในการใช้ชีวิตที่ไม่ ถูกกำหนดครอบงำไม่ได้มีผลแก่ตนเองเท่านั้นแต่ยังส่งผลต่อคนรอบข้างด้วย เปรียบได้กับบ้านเมืองที่ไร้กฎหมาย ผู้ที่แข็งแรงกว่าย่อมเป็นผู้ครอบครอง การที่มนุษย์มีอำนาจในการกำหนดความเป็นความตายของผู้ที่ด้อยกว่าเป็นปัจจัย ที่ทำให้เกิดความบ้ำคั่งได้อย่างง่ายดาย ภาพของมนุษย์ที่บ้ำคั่งใช้ความรุนแรงเพียงอย่างเดียวโดยไร้เมตตาธรรม ต่อผู้อื่นนี้เป็นตัวบ่งชี้ถึงความบกพร่องทางจิตใจ สภาพจิตใจที่ยุ่งเหยิงวุ่นวายไร้กฎระเบียบและการควบคุม ทำให้ มนุษย์เกิดความบ้ำคั่งสับสน ซึ่งก็ไม่ต่างอะไรกับนรกนั่นเอง

อีกสถานการณ์หนึ่งที่ช่วยสนับสนุนว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพส่งผลต่อสภาพจิตใจของผู้ที่เข้าไปอยู่ ในแอฟริกาให้แสดงออกถึงความป่าเถื่อนไร้มนุษยธรรมคือการที่มาร์โลว์ตอบสนองต่อความตายของผู้ช่วยของ เขาที่โดนธนูยิงด้วยการเปลี่ยนรองเท้าและถุงเท้า เพราะทั้งรองเท้าและถุงเท้าของเขาเปราะเปื้อนเลือดเต็มไปหมด เห็นได้ชัดว่าสภาวะของแอฟริกาก็ส่งผลกระทบต่อมาร์โลว์ ทำให้ความรู้สึกเห็นอกเห็นใจของเขามีสต่อมนุษย์คน อื่นๆน้อยลงอย่างเห็นได้ชัดเช่นกัน

ผลจากสภาพแวดล้อมที่ป่าเถื่อนและรุนแรงของแอฟริกาส่งผลให้เจ้าอาณานิคมที่เข้ามาต้องใช้ความ รุนแรงเพื่อควบคุมชนพื้นเมืองให้อยู่ใต้อำนาจ อำนาจในที่นี้คืออำนาจที่มากเกินไป พอลที่จะตัดสินความเป็นความตาย ของผู้ที่ด้อยกว่าได้เพราะไม่มีกฎหมายใดๆมาเป็นตัวกำหนดว่าจะทำได้มากแค่ไหนหรือต้องทำอะไร ไม่มี แม้กระทั่งบทลงโทษหากมีการกระทำที่รุนแรงเกินไปเกินขึ้นมา การที่อยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมเช่นนี้ผู้ที่มี อำนาจอยู่ในมือย่อมลุ่มหลงกับอำนาจที่ไม่เคยได้รับมาก่อน การได้ใช้อำนาจที่ไม่มีกรอบมากำหนดนั้นเพาะบ่ม ความบ้ำคั่งในตัวของผู้ใช้อำนาจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ตัวอย่างที่เห็นในเรื่องคือการที่ชาวยุโรปที่ต้องใช้ชีวิตอยู่ใน กรอบระบบระเบียบของยุโรปที่เคร่งครัดมาตลอดกลับได้รับอำนาจซึ่งเป็นชีวิตชาวพื้นเมืองที่อยู่ได้บังคับบัญชาได้ ชาวยุโรปจึงใช้อำนาจนั้นอย่างสุดโต่งรุนแรง การมองว่าการทรมานหรือปลิดชีวิตคนพื้นเมืองนั้นเป็นเรื่อง ธรรมดา ไม่ใช่เรื่องที่ผิดแต่อย่างใด แสดงให้เห็นว่าความบ้ำคั่งในอำนาจได้เข้าครอบงำจิตใจของชาวยุโรป เหล่านั้นให้กลายเป็นปีศาจที่ลุ่มหลงในอำนาจและความร่ำรวยไปเสียแล้ว

เคิร์ทซ์เป็นชาวยุโรปอีกคนหนึ่งเดินทางเข้ามาที่แอฟริกาเพื่อเข้ามาซื้อขายงาช้างพร้อมกับตั้งใจจะเข้ามาเผยแพร่อารยธรรมแก่ชนพื้นเมือง คนผิวขาวหลายคนที่มีมาร์โลว์ได้พบระหว่างการเดินทางกล่าวถึงเคิร์ทซ์ไว้อย่างเลียดลอย ประกอบกับความตกต่ำทางศีลธรรมของคนผิวขาวคนอื่นทำให้มาร์โลว์มุ่งความสนใจไปที่เคิร์ทซ์มากขึ้น แต่เมื่อได้พบตัวจริงของเคิร์ทซ์ มาร์โลว์กลับมองเห็นบรูุษผู้ถูกความบ้าคลั่งกลืนกินจนไม่เหลือเค้าเดิมของเคิร์ทซ์ในจินตนาการแม้แต่น้อย

[...]You should have heard him say, 'My ivory.' Oh, yes, I heard him. 'My Intended, my ivory, my station, my river, my—' everything belonged to him.

(Heart of Darkness p.49-50)

เคิร์ทซ์อ้างถึง “งาช้าง” ว่าเป็นของเขา ทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งแม่น้ำ สถานี ล้วนเป็นของเขาทั้งสิ้น อีกทั้งเคิร์ทซ์ยังตั้งตนเองขึ้นเป็นเทพเจ้าของเหล่าชนพื้นเมืองเพื่อแสดงถึงอำนาจสูงสุดที่มีเหนือพื้นที่และกลุ่มคนในที่นั้น สิ่งที่เป็นหลักฐานสนับสนุนว่าเคิร์ทซ์เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมคือเอกสารความยาว 17 หน้าที่มีมาร์โลว์พบในที่พักเดิมของเคิร์ทซ์ เอกสารฉบับดังกล่าวมีเนื้อหาเกี่ยวกับการปราบปรามวัฒนธรรมของชนพื้นเมืองเพื่อนำไปเผยแพร่แก่ชาวยุโรปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนดูแลจัดการชนพื้นเมืองในอนาคตอีกด้วย ซึ่งมาร์โลว์เชื่อว่าเคิร์ทซ์เขียนเอกสารฉบับนี้ขึ้นก่อนที่เขาจะกลายสภาพมาเป็นอย่างที่เขาได้พบเห็น เนื่องจากเนื้อหาที่เขียนอยู่ในเอกสารนั้นขัดแย้งกับสิ่งที่อยู่ที่ท้ายเอกสารที่เขียนไว้ว่า กำจัดพวกคนป่าเหล่านี้ให้สิ้นซาก (Exterminate all the brutes) อย่างสิ้นเชิง เหมือนกับว่ามีสิ่งผิดปกติเกิดขึ้นกับเคิร์ทซ์ หรือมีข้อบกพร่องบางประการในตัวเคิร์ทซ์ที่ทำให้เขาวิกลจริตขณะที่อยู่ท่ามกลางความโดดเดี่ยวของสถานีขึ้นในที่เขาเข้ามาดูแล

เคิร์ทซ์เป็นชาวยุโรปที่ได้รับอำนาจและการยกย่องจากทั้งชาวยุโรปด้วยกันและจากชาวแอฟริกันพื้นเมืองด้วย เขากลายเป็นบรูุษที่ทัดเทียมเทพ มีอำนาจในมือมหาศาล และมีความบ้าคลั่งในตัวมากมายนเกินกว่าที่เขาจะรับไหว ผลที่ตามมาคือการทำลายล้างร่างกายกระเสาะกระแสะ จนในที่สุดก็เสียชีวิตไป นี่ก็คือจุดจบของมนุษย์ที่มีความบ้าคลั่งมากเกินไป สำหรับมาร์โลว์แล้ว อาชกรรมที่เคิร์ทซ์ก่อขึ้นคือการที่เคิร์ทซ์ปฏิเสธกฎเกณฑ์และหน้าที่อันเป็นตัวสร้างการควบคุมทางสังคมแบบยุโรป มาร์โลว์มองว่าแอฟริกันน่าจะเป็นสาเหตุที่ทำให้เคิร์ทซ์เป็นเช่นนี้เพราะการที่เคิร์ทซ์ละทิ้งแบบแผนความคิดของชาวยุโรปที่เปรียบเสมือนกรอบกำหนดความคิดของเขา มาตลอดแล้วหันกลับมายอมรับความบ้าคลั่งในจิตใจของตนเอง ความบ้าคลั่งนั้นเป็นสิ่งที่เกินกว่าที่เขาจะรับไหว ทำให้เขากลายเป็นบ้าในที่สุด ในที่นี้คอนราดนำเสนอความสำคัญของระบบสังคมที่เป็นเครื่องมือในการกำหนดกรอบของสิ่งที่มนุษย์สามารถทำได้และสิ่งที่มนุษย์ไม่ควรทำอันเป็นสิ่งที่ช่วยให้มนุษย์ดำรงตนอยู่ได้อย่างปกติสุข

แอฟริกาเป็นดินแดนที่ไร้ระบบสังคมจึงทำให้ผู้ที่อาศัยอยู่ในดินแดนนั้นสามารถเข้าถึงอิสรภาพที่ไม่มีขอบเขต ปราศจากการเฝ้าดูและการลงโทษ อันเป็นตัวกระตุ้นให้มนุษย์แสดงความบ้าคลั่งออกมาในที่สุด มาร์โลว์ได้บทสรุปว่ามนุษย์ทุกคนมีความบ้าคลั่งอยู่ในตัวเอง จิตวิญญาณของมนุษย์ช่างว่างเปล่าและพร้อมที่จะเสื่อมทรามลงได้เสมอ

เคิร์ตซ์ที่กำลังจะตายแสดงความปรารถนาที่จะกลับไปสู่สังคมยุโรปที่เขาเคยทอดทิ้งไปแล้ว ปรารถนาอยากได้รับชื่อเสียงและการยอมรับจากสังคม อยากได้รับการชื่นชมจากกษัตริย์ อยากให้งานเขียนของเขาได้รับการตีพิมพ์ให้คนทั่วไปได้อ่าน แสดงให้เห็นว่าเคิร์ตซ์ต้องการลาภยศสรรเสริญและอำนาจไม่ต่างไปจากตอนที่เขาอยู่ในแอฟริกา การเดินทางกลับออกมาจากดินแดนแห่งความมืดไม่ได้ช่วยให้เคิร์ตซ์หันกลับมาหาอารยธรรมแต่อย่างใด ก่อนตายเคิร์ตซ์ทิ้งคำพูดปริศนาที่เต็มไปด้วยความหมายแต่ก็ว่างเปล่าไปพร้อมๆกันว่า “The horror! The horror!” การตีความคำพูดสุดท้ายของเคิร์ตซ์นี้ทำได้หลายแนวทาง แต่ไม่มีสิ่งที่จะมายืนยันได้ว่าถูกต้องหรือไม่ บางคนอาจมองว่าเป็นการแสดงความเสียใจของเคิร์ตซ์ที่ยอมพ่ายแพ้ต่อความมืดและความบ้าคลั่งในตัว อาจมองว่าเป็นคำพูดที่พูดเพราะเคิร์ตซ์มองว่าการยอมพ่ายแพ้แก่ความบ้าคลั่งไม่ใช่เรื่องผิด หรืออาจมองว่าเป็นคำพูดที่พูดเพราะร่างกายและจิตใจของเคิร์ตซ์นั้นว่างเปล่าไร้ความหมายจนเขาไม่รู้ว่าเขาต้องการอะไรกันแน่ก็เป็นได้

“I was within a hair’s-breadth of the last opportunity for pronouncement, and I found with humiliation that probably I would have nothing to say. This is the reason why I affirm that Kurtz was a remarkable man. He had something to say. He said it. . . . He had summed up—he had judged. ‘The horror!’ He was a remarkable man.”

(Heart of Darkness p.72)

มาร์โลว์ที่เพิ่งผ่านพ้นการป่วยเฉียดตายมาได้ กล่าวว่าเขาไม่มีสิ่งใดจะพูด เพราะเขาไม่สามารถหาคำที่จะแสดงความคิดเห็นของเขาได้ สิ่งที่เขาอยากสื่อออกมานั้นมีความกำกวมและลึกซึ้งเกินกว่าที่ถ้อยคำจะรองรับได้ในแง่นี้เคิร์ตซ์ที่สามารถใช้คำว่า The horror! ได้เป็นการเอาชนะความคลุมเครือในจิตใจและแสดงออกมาด้วยการให้ความหมายแก่ความคิดของเขาได้สำเร็จ ถึงแม้ว่าสิ่งที่เคิร์ตซ์พูดออกมาจะเป็นที่ตั้งคำถามว่ามีความหมายหรือไม่มีความหมายก็ตาม เคิร์ตซ์จึงเป็นผู้ชายที่น่านับถือเพราะเขาสามารถก้าวข้ามความกำกวมไม่แน่นอนที่เกือบจะเป็นความว่างเปล่า และสามารถสร้างบางสิ่งบางอย่างให้มีความหมายขึ้นมาได้แม้จะไม่มีใครสามารถเข้าใจสิ่งที่เคิร์ตซ์พูดก็ตาม ในแง่หนึ่งอาจมองได้ว่าการที่มาร์โลว์ไม่มีสิ่งใดจะพูดคือความแตกต่างระหว่างมาร์โลว์กับเคิร์ตซ์ และความแตกต่างนั้นช่วยให้มาร์โลว์ยังมีชีวิตอยู่ไม่ได้ตามตายเคิร์ตซ์ไป หากมองว่าการที่มาร์โลว์ไม่มีสิ่งใดจะพูดหมายความว่าเขาไม่ได้ตกอยู่ในบ่วงของความขัดแย้งในจิตใจเช่นเคิร์ตซ์ เคิร์ตซ์ต้องการเป็น

อิสระจากสังคมคือไม่ต้องการอยู่ใต้กฎระเบียบของสังคมแต่ก็ต้องการมีอิทธิพลอยู่เหนือสังคมคือต้องการเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงได้รับการยกย่องจากสังคมไปพร้อมๆกันด้วย นี่อาจเป็นสาเหตุที่ทำให้เคิร์ทซ์สามารถสร้างคำพูดขึ้นมาได้และเป็นสาเหตุที่ทำให้เคิร์ทซ์ต้องตายเพราะเขามีความขัดแย้งในจิตใจและต้องการอธิบายความขัดแย้งจิตใจนั้นออกมา ในขณะที่มาร์โลว์ไม่สามารถหาคำพูดได้เพราะเขาไม่สามารถอธิบายความขัดแย้งและสับสนในจิตใจของตนเองได้ ดังนั้นมาร์โลว์จึงไม่ต้องพบจุดจบคือความตายเหมือนเคิร์ทซ์

การเรียนรู้ประสบการณ์ของมาร์โลว์ จากเริ่มต้นที่มาร์โลว์ไม่แน่ใจว่าความโลภอยากได้ทรัพย์สิน และการหลงใหลในอำนาจอันนำมาซึ่งการใช้ความรุนแรงป่าเถื่อนต่อชนพื้นเมืองนั้นเป็นเรื่องที่ผิดหรือไม่อย่างไร มาเป็นการที่มาร์โลว์สามารถหาคำตอบได้ว่าความลุ่มหลงในอำนาจอำนาจและความโลภจะทำให้มนุษย์พบกับจุดจบที่เลวร้าย การที่มาร์โลว์ได้เข้าไปพบเคิร์ทซ์และเห็นจุดจบของเคิร์ทซ์ ทำให้มาร์โลว์ได้เรียนรู้ว่าความโลภและการใช้ความรุนแรงโดยไม่มีศีลธรรมมาคอยควบคุมบังคับนั้นจะนำความวิบัติมาสู่ตนเอง เคิร์ทซ์เป็นตัวอย่างของผู้ที่หลงใหลในอำนาจที่สามารถขึ้นขี่ตายคนอื่นได้ และเคิร์ทซ์ยังละโมภอยากครอบครองทรัพย์สินสมบัติทั้งหลายไว้แต่เพียงผู้เดียว แต่สุดท้ายเคิร์ทซ์ก็ต้องเสียชีวิตไปเพราะถูกความโลภกัดกินจนตาย ในขณะที่มาร์โลว์มองว่าการกระทำของเคิร์ทซ์นั้นเป็นสิ่งที่ผิด เปรียบได้กับการที่มาร์โลว์ละทิ้งบาปแห่งความโลภไปได้ เขาจึงสามารถหายป่วยจากโรคร้ายมาได้โดยไม่ต้องจบชีวิตแบบเคิร์ทซ์ การเดินทางเข้าไปในแอฟริกาของมาร์โลว์จึงเหมือนกับการเดินทางลงไปยังนรกของอีเนียส ทูนดาล และดั่งเต การเดินทางมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ตัวละครได้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาความคิดให้เจริญเติบโต การเดินทางกลับออกมาคือการที่ตัวละครได้ค้นพบในความรู้ใหม่นั้นแล้ว เหมือนที่ ทูนดาลพบว่าบาปนั้นสร้างผลลัพธ์ที่ร้ายแรงน่ากลัว วิญญาณบาปจะถูกลงทัณฑ์ในนรก มนุษย์จึงไม่ควรทำบาป อีเนียสค้นพบว่าการกระทำทุกอย่างมีผลตามมาเสมอ การสร้างกรุงโรมจะสำเร็จได้ต้องเกิดการนองเลือดและความรุนแรงเสียก่อน อีเนียสจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ให้ถ่องแท้เสียก่อนว่าความดีและความชั่วเป็นอย่างไร ดั่งเตได้รู้ว่ามนุษย์ควรละอายต่อบาปไม่ใช่เกรงกลัวต่อผลของบาป และมาร์โลว์ได้รู้ว่านรกหรือความลุ่มหลงในอำนาจมีอยู่ในจิตใจของทุกคน คนที่ยอมให้อำนาจเข้าครอบงำจะต้องพบจุดจบที่น่าเศร้าเหมือนที่เคิร์ทซ์ได้ประสบในตอนท้ายคือต้องตกนรกที่ตนเองเป็นผู้สร้างขึ้นนั่นเอง

3.2 No Exit

ชาร์ดร์เป็นที่รู้จักในฐานะนักทฤษฎีผู้ทรงอิทธิพลของยุคศตวรรษที่ 20 เขาเชื่อว่าการถกเถียงในเชิงปรัชญาจะสามารถโน้มน้าวใจได้มากขึ้นเมื่อใช้นวนิยายในการนำเสนอแนวคิดทางปรัชญาเพราะผู้อ่านหรือผู้ฟังสามารถทำความเข้าใจนวนิยายได้ง่ายกว่าการอ่านตัวทฤษฎีที่มีความเป็นนามธรรมมากกว่า อย่างไรก็ตาม นว

นิยายของชาร์ตร์ไม่ใช่นวนิยายที่จะสามารถจัดประเภทตามแบบฉบับ (genre) ของนวนิยายทั่วไปได้เนื่องจากเป็นเรื่องที่ชาร์ตร์ประพันธ์ขึ้นเพื่อช่วยสร้างกรอบ โคร่งให้แก่ความคิดที่อยากจะทำความเข้าใจ โดยใช้รูปแบบการบรรยายเพื่อให้ข้อมูลประกอบและแสดงสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้ตัวละครแสดงแนวความคิดของชาร์ตร์ออกมา⁴ ชาร์ตร์จึงเลือกใช้นวนิยาย เรื่องสั้น และบทละคร ในการนำเสนอภาพของทฤษฎีให้สามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือแนวคิดวันต์กับสูญตา (*Being and Nothingness*) โดยหลังจากการเปิดตัวแนวคิดในปีค.ศ. 1943 ชาร์ตร์ได้ประพันธ์บทละครเรื่อง *No Exit* ขึ้นในปีค.ศ.1944 เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดและสนับสนุนสาระสำคัญหรือสัญลักษณ์ที่ชาร์ตร์ต้องการนำเสนอเกี่ยวกับปรัชญาอัตถิภาวนิยมแก่วงการทฤษฎีและประชาชนทั่วไปได้กว้างขวางและชัดเจนขึ้น

บทละครเรื่อง *No Exit* เป็นเรื่องของตัวละคร 3 ตัวที่เสียชีวิตไปแล้วต้องมาอยู่ในนรกเพื่อรับโทษทัณฑ์จากบาปที่ตนได้ก่อขึ้น แต่นรกดังกล่าวเป็นห้องห้องหนึ่งที่มีสมาชิกเพียง 3 คน ตัวละครทั้ง 3 ตัวพูดคุยซักถามถึงสาเหตุที่ทำให้ต้องมาอยู่ในนรก ก่อนจะกลายเป็นโต้เถียง เสียสติ เหน็บแนมกันเอง อีกทั้งตัวละครทั้ง 3 ตัวยังไม่สามารถออกไปจากห้องนั้นได้ทั้งๆที่ประตูไม่ได้ล็อกแต่อย่างใด ซึ่งชาร์ตร์สรุปไว้ว่าการที่ผู้อื่นมองทะลุไปถึงความคิดหรือความลับที่น่ายำของตน รวมไปถึงการทำร้ายกันเองด้วยวาจาเช่นนี้คือทัณฑ์ทรมานทางใจที่เกิดขึ้นจาก “ผู้อื่น” ความทุกข์ทรมานทางใจนี้ร้ายแรงและเจ็บปวดกว่าการได้รับความทุกข์ทรมานทางกายมากนัก เพื่อสนับสนุนแนวคิดที่เขานำเสนอไว้ว่า นรกคือผู้อื่น

บทละครเรื่อง *No Exit* ไม่เพียงแต่นำเสนอแนวคิดอัตถิภาวนิยมที่มุ่งให้ความสำคัญกับเสรีภาพและความสำนึกที่เลว (*Bad Faith*) เท่านั้น อีกประเด็นหนึ่งซึ่งชาร์ตร์ได้นำเสนอไว้ในเนื้อเรื่องคือความคิดความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของนรก ซึ่งแม้สภาพของนรกตามความคิดของชาร์ตร์จะแตกต่างไปจากนรกตามขนบที่คนทั่วไปยึดถือกัน แต่สำหรับชาร์ตร์แล้วนรกก็ยังคงเป็นสถานที่ที่สร้างความทรมานใจให้แก่ผู้ที่ต้องมารับโทษทัณฑ์จากความคิดบาปที่ตนได้ก่อขึ้นเช่นเดียวกับแนวคิดดั้งเดิมเกี่ยวกับนรกในเชิงขนบ ซึ่งในกรณีนี้การสร้าง “สภาพ” ของนรกที่ราวกับสามารถพบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนแนวความคิดที่กล่าวว่า สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ นรกของใครต้องให้ผู้นั้นเป็นคนตัดสิน

⁴ Gordon E. Bigelow, *The poet's third eye: A guide to the symbolisms of modern literature.* (New York : Philosophical Library, 1976.) p.87.

3.2.1 นรกใน No Exit

ฉากของละครเรื่อง *No Exit* เป็นห้องปฏิบัติการที่สมบูรณ์แบบในการศึกษาปรัชญาอัตถิภาวะนิยม (Existentialism) ด้วยการแยกปัจเจกบุคคลสามคนออกจากโลก สภาพแวดล้อม และผู้คนที่พวกเขารู้จัก ให้มาอยู่รวมกันในห้องเดียวกัน โดยการกระทำและความรู้สึกที่พวกเขาจะแสดงออกจะเป็นตัวบ่งชี้ถึง “ตัวตน” ของพวกเขา การที่ชาร์ดร์ตั้งใจไม่ให้มีกระจกที่สามารถเป็นตัวสะท้อน “ตัวตน” ให้พวกเขามองเห็นตัวเองได้อยู่ในห้องนี้ก็เป็นการเล่นบนสุนทรียศาสตร์นี้ เนื่องจากตัวละครแต่ละตัวจะได้รับทางเลือกว่าเขาหรือเธอจะนิยามความเป็นตัวตนของตนเองด้วยตัวเอง หรือให้ผู้อื่นในห้องเดียวกันนั้นเป็นคนนิยามให้

เหตุที่ผู้วิจัยตีความว่าบทละครเรื่อง *No Exit* มีความเชื่อมโยงกับนรกเป็นเพราะตัวชาร์ดร์ผู้ประพันธ์บทละครเรื่องนี้ได้เขียนบทสรุปของบทละครเรื่องนี้ไว้ว่านรกคือผู้อื่น “Hell is –other people!” (*No Exit* p.61) อีกทั้งตัวละครเองก็ได้รับรู้ชัดเจนว่าตนเองนั้นเสียชีวิตไปแล้ว ดังนั้นสถานที่ที่เป็นฉากของละครเรื่องนี้จึงมีความเป็นยมโลกหรือดินแดนของคนตายตามแบบฉบับของคติความเชื่อแบบกรีก นอกเหนือไปจากการมองว่านรกคือสถานที่สำหรับคนตายแล้ว ยังมีแนวคิดเรื่องการลงทัณฑ์สำหรับบาปที่แยกประเภทกันตามคติความเชื่อในศาสนาคริสต์เช่นกัน เช่นเมื่อการ์แซงถามพ่อบ้านชายว่ามีห้องที่ตกแต่งแบบจักรวรรดิที่สองนี้เพียงแบบเดียวหรือ และพ่อบ้านชายตอบกลับมามีอีกหลายห้อง แต่ละห้องจะรองรับแขกที่แตกต่างกันไป ซึ่งคล้ายคลึงกับภาพของนรกที่แยกส่วนเพื่อลงโทษวิญญาณที่ทำบาปแต่ละประเภท ดังที่ปรากฏในการทศนาจรนรกของขุนดาล หรือการเดินทางลงไปในนรกของดั่งเต

นรกที่ปรากฏใน *No Exit* ตีความได้หลายแบบ กล่าวคืออาจมองว่านรกคือห้องรับแขกห้องหนึ่ง นรกคือ การที่สมาชิกในห้องไม่สามารถนอนหลับได้เพราะในห้องนั้นไม่มีสวิตช์ไฟเนื่องจากการที่ปิดไฟไม่ได้เป็นสัญลักษณ์แทนการตื่นอยู่ตลอดเวลา นรกคือการรับโทษทัณฑ์จากบาปที่พวกเขาเคยทำมา หรือนรกคือผู้อื่นตามที่ชาร์ดร์ได้สรุปไว้ ซึ่งนรกในรูปแบบต่างๆนี้มีความเหมือนกันอยู่ประการหนึ่งคือเป็นนรกที่เกิดขึ้นในจิตใจของมนุษย์เอง ⁵ ชาร์ดร์ได้สร้างสถานการณ์ต่างๆให้ตัวละครแต่ละตัวต้องเผชิญและมีปฏิกิริยาตอบโต้เช่นการตั้งคำถามว่าเหตุใดพวกเขาจึงต้องมาอยู่ในนรก พวกเขาทำบาปอะไรไว้ เกิดเป็นรูปแบบของนรกที่ผูกพันอยู่กับกวันด์ และการดำรงอยู่ของบุคคลนั้นๆ ดังที่ปรากฏในปรัชญาอัตถิภาวะนิยมที่กล่าวถึงการดำรงอยู่ของปัจเจกบุคคล

⁵ Damien Chazelle, *ClassicNotes No Exit*, (New York: GradeSaver, LLC. 2006), p.2.

3.2.1.1 ภาพของนรก

นรกที่ปรากฏใน *No Exit* เป็นนรกที่แตกต่างไปจากภาพนรกตามขนบที่ปรากฏในคำสอนทางศาสนา กล่าวคือนรกของชาร์ตร์มีได้เป็นภาพของไฟลุกท่วมหรือการลงทัณฑ์ทรมานด้วยเครื่องมือต่างๆ เหมือนที่คำสอนทางศาสนาได้บรรยายไว้ แต่เป็นการที่คนต้องมาอยู่ร่วมกันแล้วต้องทนฟังคำถากถางเสียดสีจากอีกฝ่ายหนึ่ง โดยที่ไม่สามารถหนีไปจากห้องนั้นได้ทั้งๆที่ประตูไม่ได้ล็อกไว้แต่อย่างใด ชาร์ตร์สรุปไว้ว่าการทำร้ายกันเองด้วยวาจาเช่นนี้คือทัณฑ์ทรมานที่เกิดขึ้นจาก “ผู้อื่น” เพื่อสนับสนุนแนวคิดที่เขานำเสนอไว้ว่านรกคือผู้อื่น

การจำลองภาพของนรกเป็นอีกประเด็นหนึ่งทำให้นรกของชาร์ตร์แตกต่างไปจากนรกในแบบขนบทางศาสนา ชาร์ตร์สร้างภาพของนรกไว้ว่าเป็นห้องห้องหนึ่งที่ได้รับการตกแต่งแบบจักรวรรดิที่สองซึ่งเป็นการตกแต่งที่พบได้ทั่วไปในยุคสมัยนั้น การที่ชาร์ตร์เลือกบรรยายถึงห้องที่ได้รับการตกแต่งเหมือนกับห้องสมุดหรือห้องนั่งเล่นอันสามารถพบเห็นได้ในชีวิตประจำวันเป็นการดึงผู้อ่านเข้าหาความคิดเรื่องนรกมิได้ผูกติดอยู่กับรูปลักษณ์ทางกายภาพ ห้องที่ดูธรรมดาห้องนี้ก็เปลี่ยนสภาพเป็นนรกได้โดยไม่ต้องอาศัยไฟหรือเครื่องลงทัณฑ์ทรมานใดๆ อาจกล่าวได้ว่าชาร์ตร์ต้องการนำเสนอว่านรกนั้นมิได้มีสาระสำคัญอยู่ที่สถานที่ แต่เป็นเรื่องความทุกข์ทรมานในจิตใจของมนุษย์ที่ช่วยสร้างให้เกิดนรกขึ้น

เมื่อเปิดเรื่อง การ์แซงซึ่งเดินตามคนรับใช้ชายเข้ามาแสดงความสงสัยเกี่ยวกับสภาพของห้องที่เขาจะต้องเข้ามาพัก โดยที่เขาแปลกใจที่สภาพห้องนี้ไม่เหมือนกับที่เขาเคยจินตนาการไว้ รวมไปถึงคำบอกเล่าเกี่ยวกับสถานที่แห่งนี้จากผู้ที่อยู่ “ข้างล่าง” เพราะในห้องไม่มีเครื่องมือทรมาน ไม่มีเปลวไฟ ไม่มีสิ่งที่เขาคิดว่าสถานที่นี้ควรมี

GARCIN: About...this- er—residence.

VALET: Really, sir, how could you believe such cock-and-bull stories? Told by people who'd never set foot here. For, of course, if they had—

GARCIN: Quite so. But I say, where are the instruments of torture?

VALET: The what?

GARCIN: The racks and red-hot pincers and all the other paraphernalia?

(*No Exit* p.4)

การเปิดเรื่องเช่นนี้ ช่วยกระตุ้นให้คนลึกลับคิดว่าสถานที่แบบใดที่คนจะเลือกให้เป็นนรกของตัวเอง สถานที่นั้นอาจจะเป็นห้องธรรมดาที่ได้รับการตกแต่งแบบชนชั้นกลางทั่วไปเหมือนกับห้องที่ชาร์ตสร้างขึ้นหรือ อาจเป็นห้องที่เต็มไปด้วยเครื่องมือที่ใช้ในทัณฑ์ทรมานเหมือนในนรกของดั้งเดิ การตั้งคำถามเกี่ยวกับภาพของนรกทำให้เกิดข้อกังขาว่ามนุษย์สามารถรู้สึกเหมือนกับตนนรกในสถานที่ที่สวยงามได้หรือไม่ กระทั่งคำถามที่ว่ามนุษย์สามารถแสวงหาความสุขในสภาพแวดล้อมแบบนรกในเชิงกายภาพได้หรือไม่ การตั้งคำถามว่านรกควรมีสภาพเช่นใดนี้ยังเป็นการเสียดสีนัยยะของการฟังเรื่องที่เล่าต่อกันมาแล้วมนุษย์ก็เชื่อในสิ่งที่เล่าต่อกันมานั้น โดยไม่เคยประสบพบเหตุการณ์นั้นกับตัวเองแต่อย่างไร เหมือนที่การ์แซงถามคนรับใช้ชายว่าเหตุใดสถานที่แห่งนี้จึงไม่เหมือนกับที่เขาคิดเอาไว้ ซึ่งคนรับใช้ชายก็ตอบกลับว่าแล้วทำไมการ์แซงถึงได้เชื่อในเรื่องเล่าที่คนเล่าก็ไม่ได้มีประสบการณ์ตรง ซึ่งสามารถมองได้ว่าชาร์ตอยากจะทำกับผู้ชมของเขาว่านรกไม่จำเป็นต้องมีสภาพไปตามแบบขนบทางศาสนาที่มนุษย์เคยยึดถือกันมาเสมอไป สิ่งที่เห็นอยู่ตรงหน้า ความเคยชินที่ทำอยู่ทุกวันก็อาจกลายเป็นนรกได้หากสภาพการณ์เอื้ออำนวย

ดังนั้นชาร์ตจึงจำลองภาพให้นรกด้วยการสร้างห้องห้องหนึ่งที่ได้รับการตกแต่งแบบจักรวรรดิที่สอง (Second Empire style) จากที่ชาร์ตเขียนไว้มีห้องอีกมากมายแต่ในที่นี้ไม่ได้กล่าวถึง ห้องที่ตกแต่งแบบจักรวรรดิที่สองนี้มีเตาผิง โซฟา โต๊ะเขียนหนังสือ มีแม้กระทั่งของตกแต่งเช่นรูปปั้นสัมฤทธิ์บนเตาผิง มิดเปิดจดหมายบนโต๊ะ ซึ่งหากพิจารณาแล้วห้องนี้ก็เหมือนกับห้องพักที่ปรากฏให้เห็นได้ทั่วไป อาจเป็นห้องพักในโรงแรมเนื่องจากมีคนรับใช้ชายที่เหมือนจะมีหน้าที่คอยดูแลแขกที่จะเข้ามาพักอยู่ในห้องนี้ อย่างไรก็ตามห้องนี้ถูกสร้างขึ้นให้มีประเด็นในตัวของมันเอง ดังที่คนรับใช้ชายตอบการ์แซงว่าการ์แซงจะรู้เองว่าการ์ที่ต้องใช้ชีวิตอยู่ในห้องนี้มีประเด็นความหมายอะไรกันแน่

GARCIN: Are all the rooms like this one?

VALET: How could they be? We cater for all sorts: Chinamen and Indians, for instance. What use would they have for a Second Empire chair? [...] And you'll find that living in a Second Empire drawing-room has its points.

(No Exit p.3-4)

ชาร์ตเน้นย้ำประเด็นว่านรกไม่ใช่สถานที่ที่ตายตัวในเชิงภูมิศาสตร์ แต่เป็นสภาพที่เกิดขึ้นมาจากจิตใจของมนุษย์เอง ยิ่งไปกว่านั้นการที่ชาร์ตเลือกใช้เครื่องเรือนแบบจักรวรรดิที่สองเป็นเครื่องตกแต่งห้องไม่เพียงแต่ทำให้ภาพของนรกที่ปรากฏในเรื่องนี้สามารถเชื่อมโยงความเข้าใจเข้าถึงชาวฝรั่งเศสในยุคสงครามโลกครั้งที่สอง

ที่เป็นกลุ่มผู้ชมเป้าหมายของชาร์ตซ์ แต่ยังเป็นการเน้นประเด็นที่ว่านรกมีอยู่บนโลกใบนี้จริงๆ ชาร์ตซ์ยังได้กล่าวถึง “ห้อง” อื่นๆ ว่าก็มีการตกแต่งที่แตกต่างกันไปเพื่อให้เหมาะสมกับแขกที่จะเข้ามาพักในห้องนั้นๆ ซึ่งก็เป็นการเชื่อมโยงนรกเข้ากับกลุ่มชนกลุ่มอื่นด้วยเช่นกัน ไม่ว่าใครก็ตามสามารถลงมาเป็น “ผู้อยู่อาศัย” ในสถานที่นี้ได้ทั้งสิ้น

ไม่เพียงแต่ในเรื่องของสถานที่ สภาพแวดล้อมของห้องก็ส่งผลต่อความเป็นนรกด้วยเช่นกัน ดังที่การ์แซงถามคนรับใช้ชายว่ามีสวิทช์ไฟในห้องนี้หรือไม่และคนรับใช้ชายตอบว่าไม่มี การ์แซงจึงเริ่มเข้าใจว่าการใช้ชีวิตในห้องนี้จะไม่มีกลางวัน ไม่มีการพักผ่อนและเขาจะต้องลืมตาอยู่ตลอดเวลา ซึ่งความรู้สึก “ตลอดเวลา” เป็นสิ่งที่สร้างความกระอักกระอ่วนใจจนถึงขั้นทรมาณใจเป็นอย่างมากโดยเฉพาะในกรณีที่น่าทึ่งที่บุคคลประสบกับเหตุการณ์ที่ไม่พึงปรารถนา ดังที่การ์แซงมองว่าการต้องตื่นตัวอยู่ตลอดเวลาโดยไม่สามารถนอนหลับได้เป็นเรื่องชวนให้กังวล

GARCIN: ...So it comes to this; one doesn't need rest. Why bother about sleep if one isn't sleepy? [...] Ah, I see; it's life without a break.

VALET: What are you talking about?

GARCIN: Your eyelids. We move ours up and down. Blinking, we call it. ... You can't imagine how restful, refreshing, it is... So that's the idea. I'm to live without eyelids. Don't act the fool, you know what I mean. No eyelids, no sleep; it follows, doesn't it?

(No Exit p.6-7)

ดังนั้นการ์แซงจึงแสดงความไม่สบายใจเมื่อเห็นว่าคนรับใช้ชายไม่มีเปลือกตา เมื่อไม่มีเปลือกตาก็จะไม่กระพริบตา ซึ่งเท่ากับว่าเขาจะต้องตออยู่ภายใต้การเฝ้ามองโดยไม่มีการหยุดพัก ต้องใช้ชีวิตแบบไม่มีการหยุดพักผ่อน สภาพการณ์ที่ไม่มีการหยุดพักนี้อาจเป็นการสื่อว่านรกหมายถึงบางสิ่งบางอย่างที่มากเกินไปโดยไม่สามารถหยุดยั้งได้ การกระทำที่สุดโင့်มากเกินไปสามารถกลายเป็นความทรมาณได้เช่นกัน แม้กระทั่งในเรื่องที่ดูเป็นเพียงเรื่องเล็กน้อยเช่นการรับประทานที่มากเกินไปสามารถทำให้มนุษย์รู้สึกว่าการตกอยู่ในห้วงนรกได้ ในอีกแง่หนึ่งอาจมองได้ว่าการปิดตาคือการ “ปิด” ตนเองจากสภาวะไม่สบายใจหรือจากความผิดของตนเอง ดังนั้นการที่การ์แซงแสดงความกังวลใจอาจเป็นเพราะเขาไม่ยอมเผชิญหน้ากับความผิดของตนเอง การที่ต้องทนยอมรับความผิดของตนเองจึงเป็นความทุกข์ทรมาณเหมือนตกนรกเช่นกัน

การที่ชาร์ตกล่าวถึงเปลือกตานั้น มีความสัมพันธ์อยู่กับแก่นความคิดเรื่องนรกมีอยู่บนโลกนี้จริงๆ ซึ่งได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าแก่นความคิดเรื่องนรกมีอยู่บนโลก เป็นผลมาจากการที่ชาร์ตเขียนเรื่อง *No Exit* ขึ้นในระหว่างที่ปารีสตกอยู่ภายใต้การยึดครองของเยอรมันในปี ค.ศ. 1940-1944 ซึ่งปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในเรื่องของคนรับใช้ชายที่ปราศจากเปลือกตา ที่ชาร์ตใช้เป็นตัวแทนของลัทธินาซีในขณะที่เข้ามาตรวจตราควบคุมชาวปารีสที่อยู่ใต้การปกครองให้อยู่ในความสงบและไม่เปิดโอกาสให้ชาวปารีสลุกขึ้นต่อต้านเพื่อสร้างปัญหาสำหรับการจับตามองเช่นนี้ ชาร์ตซึ่งมีส่วนร่วมในกลุ่มผู้ต่อต้านลัทธินาซีขอมารู้สึกว่าตัวตนของเกสตาโปหรือตำรวจลับของนาซี เป็นความรุนแรงที่น่าหวาดกลัว ยิ่งเมื่อย้อนไปมองว่าละครเรื่องนี้ถูกเล่นบนเวทีครั้งแรกในปี ค.ศ. 1944 เพียง 3 เดือนก่อนที่จะมีการปลดปล่อยปารีสจากการปกครองของเยอรมันโดยทหารฝ่ายสัมพันธมิตร ดังนั้นเมื่อย้อนกลับไปมองความอับอายและความหดหู่ที่ชาวฝรั่งเศสต้องทนรับภายใต้การปกครองของนาซีถึง 4 ปี จึงไม่น่าแปลกใจที่ชาร์ตมีความรู้สึกที่ปารีสนั้นเป็นนรกบนดิน

3.2.2 นรกคือผู้อื่น

ชาร์ตตั้งชื่อดั้งเดิมของละครนี้ว่า *The Others* “ผู้อื่น” นับว่าเป็นชื่อที่แสดงทัศนวิสัยที่มีต่อสังคมได้อย่างชัดเจน เนื่องจากชาร์ตเขียนบทละครนี้ขึ้นในช่วงที่เยอรมันเข้าปกครองฝรั่งเศสท่ามกลางความทุกข์ทรมานที่ชาวฝรั่งเศสต้องเผชิญ ชาร์ตมองว่าไม่ว่าจะความดีหรือความชั่วล้วนต้องผ่านการกลั่นกรองตัดสินจากสายตาของ “คนอื่น” อยู่วันยังค่ำ ความคิดความชั่วที่ชาร์ตกล่าวถึงนั้นจึงมีรากฐานมาจาก “ผู้อื่น” ที่จะเป็นคนตัดสินนั่นเอง บทละครเรื่องนี้จึงเป็นความพยายามที่จะนำเสนอทางออกจากปัญหาเรื่องการยอมให้ผู้อื่นเข้ามามีอำนาจเหนือตัวบุคคล โดยชาร์ตเสนอว่าหากบุคคลยึดมั่นที่จะทำในสิ่งที่เขาเชื่อและพร้อมที่จะยอมรับผลที่จะตามมาจากการกระทำนั้น ไม่ว่าผู้อื่นจะมองว่าสิ่งนั้นถูกหรือผิดก็ไม่สำคัญ ความคิดเรื่องบุคคลยึดมั่นที่จะทำในสิ่งที่เขาเชื่อและพร้อมที่จะยอมรับผลที่จะตามมาจากการกระทำนั้นคือแนวคิดอติภาวะที่ชาร์ตมุ่งนำเสนอ โดยชาร์ตมองว่าหากบุคคลกล้าที่จะตัดสินใจและไม่หวาดหวั่นว่าผู้อื่นจะมองเขาอย่างไร เขาจะสามารถหลุดพ้นจากนรกนี้ได้ แต่ตัวละครทั้ง 3 หวาดกลัวว่าการตัดสินใจของตนเองจะถูกอีก 2 คนหัวเราะเยาะหรือดูถูกดูหมิ่น จึงไม่มีใครกล้ายอมรับการตัดสินใจของตนเองและทุกคนต้องทนอยู่กับคำเหน็บแนมของอีก 2 ฝ่ายอยู่อย่างนั้น ถึงแม้ประตูจะเปิดออกก็ตาม

เมื่ออัญญาปรากฏตัวขึ้น โดยถามว่าการ์แซงคือผู้ลงทัณฑ์สำหรับเธอใช่หรือไม่ จึงเป็นการเปิดประเด็นในลักษณะการตัดสินและให้คุณค่าแก่ “ผู้อื่น” เมื่อเธออธิบายว่าผู้ลงทัณฑ์จะต้องเป็นผู้ที่มีลักษณะน่าหวาดกลัว และเธอสามารถแยกแยะได้ว่าใครเหมาะสมที่จะเป็นผู้ลงทัณฑ์ เนื่องจากเธอมองใบหน้าของตนเองในกระจกอยู่บ่อยครั้ง เธอจึงทราบว่าผู้ลงทัณฑ์ควรมีรูปลักษณะเช่นใด

GARCIN: I beg your pardon. Who do you suppose I am?

INEZ: You? Why, the torturer, of course. [...] They look frightened.

GARCIN: Frightened? But how ridiculous! Of whom should they be frightened? Of their victims?

INEZ: Laugh away, but I know what I'm talking about. I've often watched my face in the glass.

(*No Exit* p.10-11)

อาจพิจารณาได้ว่าอ็ญเสใช้ตัวเองเป็นบรรทัดฐานในการตัดสิน “ผู้อื่น” ว่าเป็นมิตรหรือเป็นศัตรู ในที่นี้ตามสภาพการณ์แล้วอ็ญเสมองว่าตัวเธอนั้นสวมบทบาทของผู้ลงโทษเช่นกัน และการ์แซงก็จะเป็นผู้ลงโทษของเธอ เนื่องจากทั้งคู่มีสิ่งที่เหมือนกันก็คือความสามารถที่จะทำให้เหยื่อของพวกเขา รู้สึกหวาดกลัวได้ จากจุดที่อ็ญเสกล่าวถึงการ์แซงว่าเขาเป็นผู้ลงโทษของเธอนั้นเริ่มเปิดประเด็นของนรกคือผู้อื่นให้ชัดเจนขึ้น พิจารณาจากการที่ “ผู้อื่น” ในห้องรับหน้าที่เป็นผู้ลงโทษที่จะสร้างความทุกข์ทรมานให้แก่สมาชิกคนอื่นนั่นเอง ซึ่งฐานะผู้ลงโทษที่อ็ญเสอ้างถึงยังสื่อถึงความหมายของนรกที่ปรากฏในขนบทางศาสนาที่กล่าวว่านรกคือสถานที่ที่บุคคลผู้กระทำความบาปต้องทนทุกข์ทรมาน ดังที่ปรากฏในคัมภีร์ตอนนี้อ็ญเสประกาศว่าพวกเขาสามคนอยู่ในนรกเพราะเคยทำบาปมาก่อน

INEZ: Yes, we are criminals-- murderers-- all three of us.

We're in hell^{*}, my pets; they never make mistakes, and **people aren't damned for nothing**.**

ESTELLE: Stop! For heaven's sake—

INEZ: In hell! Damned souls-- that's us, all three! ... Well, well! Ah, I understand now. I know why they've put us three together.

(*No Exit* p.22)

หลังจากที่แขกในห้องมาครบทั้งสามคน เริ่มมีการกล่าวถึงห้องนี้หรือสถานที่นี้ว่าเป็นนรกอันมีไว้เพื่อลงโทษเหล่าผู้กระทำความผิดบาปทั้งหลาย ดังนั้นย่อมไม่ใช่ความบังเอิญที่ทั้งสามคนจะต้องมาอยู่ร่วมกันใน

^{*},^{**},^{***} ผู้วิจัยเน้นคำเพื่อให้เห็นชัดเจน

ห้องที่ไม่มีกลางวันกลางคืนและไม่มีอะไรทำนอกเหนือไปจากการนั่งจ้องมองกันเอง ในเมื่อในห้องนี้ขาดเพียงอย่างเดียวก็คือผู้ลงทัณฑ์ ดังนั้นทั้งสามคนจะต้องรับบทบาทการเป็นผู้ลงทัณฑ์ของคนอื่นๆในห้อง รวมไปถึงการลงทัณฑ์ไม่จำเป็นต้องอยู่ในรูปแบบการทรมานทางกายภาพ แค่ “ตัวตน” ของ “ผู้อื่น” ในห้องก็ถือเป็นทัณฑ์ทรมานแล้ว

INEZ: To forget about the others? How utterly absurd! **I feel you there, in every pore.***** Your silence clamors in my ears. You can nail up your mouth, cut your tongue out—but you can't prevent your being there... Why, you've even stolen my face; you know it and I don't!
(*No Exit* p.29)

เมื่ออัญญาพยายามสร้างความสนิทสนมกับเอสเตลแต่เอสเตลปฏิเสธเพราะอัญญาไม่ใช่บุรุษเพศ อีกทั้งสตรีเพศไม่มีความหมายหรือตัวตนสำหรับเอสเตล ดังนั้นอัญญาจึงไม่มีความหมายสำหรับเธอ สายตาของอัญญาไม่ช่วยให้เธอรู้สึกตัวเธอยังมีตัวตนอยู่ ตามที่เธอกล่าวไว้ว่า But she doesn't count, she's a woman, You haven't any eyes (*No Exit* P.45) และ Don't listen to her. She has no eyes, no ears. She's-nothing. (*No Exit* P.46) อัญญาจึงเริ่มรู้สึกถึงความทรมานที่มี “ผู้อื่น” อยู่ในห้องเดียวกันขึ้นมา เมื่อการ์แซงกล่าวให้ทำเป็นลืมไปเสียว่ามีคนอื่นอยู่ในห้องนี้ อัญญาจึงกล่าวสวนขึ้นมาว่าเธอไม่สามารถจะลืมได้ว่าการ์แซงอยู่ในห้องนี้ ถึงเขาจะปิดปากเงียบแต่ก็ไม่สามารถทำให้ตัวตนของเขาหายไปจากห้องนี้ได้ รวมถึงการกล่าวโทษว่าเพราะมีการ์แซงซึ่งเป็นบุรุษอยู่ในห้องนี้ด้วยทำให้เอสเตลไม่สนใจเธอ

จุดนี้ก็เป็นจุดที่สนับสนุนข้อคิดเห็นของชาร์ตที่ว่า นรกคือผู้อื่น ให้ชัดเจนขึ้นอีก เมื่อเอสเตลยอมละทิ้งความเป็นปัจเจกของเธอภายใต้สายตาของอัญญา อัญญาก็ต้องยอมละทิ้งความเป็นปัจเจกของเธอภายใต้สายตาของการ์แซงเช่นกัน แต่เธอไม่ยอมรับเนื่องจากเธอรู้สึกว่าการ์แซงมองและตัดสินเธอเนื่องจากอัญญารู้สึกว่า “หน้าที่” ในการตัดสินนั้นเป็นบทบาทของเธอ การที่การ์แซงจะมองและกระทำเช่นเดียวกันนั้น จึงเป็นการ “ขโมย” โบทันหรืออีกนัยหนึ่งบทบาทของเธอไป ดังนั้น “การมีตัวตน” ของการ์แซงจึงลดความรู้สึกเป็นอิสระไม่ต้องขึ้นกับใครของอัญญาลง การสูญเสียความควบคุมในสิ่งที่เธอคิดว่าเป็นของตนเองไปจึงเป็นความทุกข์ทรมานของอัญญาเนื่องจากเธอสามารถ “สร้าง” ให้เอสเตลรู้สึกหมดความเชื่อมั่นได้แต่ไม่สามารถทำให้เอสเตลมาสนใจเธอได้ ดังนั้น “ผู้อื่น” หรือการ์แซงจึงเป็นบทลงทัณฑ์ที่เลวร้ายสำหรับอัญญาและช่วยสนับสนุนแนวคิดพื้นฐานของชาร์ตที่ว่า นรกคือผู้อื่น ให้เด่นชัดยิ่งขึ้น

INEZ: Very well, have it your own way. I'm the weaker party, one against two. But don't forget I'm here, and watching. I shan't take my

eyes off you, Garcin; when you're kissing her, you'll feel them boring into you. Yes, have it your own way, make love and get it over. We're in hell; my turn will come.

(*No Exit* P.47)

ดังนั้นการเอาคืนฐานะผู้ลงทัณฑ์ที่การ์แซงมีเหนืออีญูส อีญูสจึงแปรสภาพตนเองให้เป็นผู้ลงทัณฑ์สำหรับการ์แซงด้วยเช่นกัน และเนื่องจากการ์แซงเองก็ไม่สามารถตัดสินใจของตัวเองได้ด้วยตัวของเขา เอสเทลไม่เข้าใจความปรารถนาของเขา อีญูสจึงเป็นตัวเลือกเดียวที่เหลืออยู่ที่สามารถตัดสินใจของตัวเองได้ จากจุดอ่อนนี้ของการ์แซงก็ทำให้อีญูสจับมาใช้เป็นพันธมิตรที่สามที่สามารถทำร้ายการ์แซงได้มากที่สุด เมื่อการ์แซงร้องถามหาความเชื่อมั่นว่าตนเองนั้นไม่ใช่คนขี้ขลาด อีญูสตอบเขาว่าเมื่อการ์แซงเลือกที่จะร่วมมือกับเอสเทลเพื่อทำให้เธอทุกข์ทรมานแล้ว การ์แซงก็ต้องยอมรับผลที่จะตามมาจากการเลือกนั้นด้วย เธอจะตอบแทนการ์แซงด้วยการทำให้การอยู่ที่นี่ของเขาเป็นความทุกข์ลำบากไปตลอดกาลเนื่องจากเธอจะไม่ให้ในสิ่งที่การ์แซงปรารถนาจากเธอหรือก็คือเธอไม่ยอมรับว่าการ์แซงไม่ใช่คนขลาดเขลานั้นเอง

GARCIN: Yes. YOU, anyhow, know what it means to be a coward. So it's you whom I have to convince; you are of my kind. Did you suppose I meant to go? No, I couldn't leave you here, gloating over my defeat, with all those thoughts about me running in your head.

(*No Exit* P.55)

ชาร์ตร์แสดงทัศนคติไว้ว่าภาระความรับผิดชอบที่ตามมาจากอิสรภาพในการเลือกจะทำหรือไม่ทำในสิ่งใดนั้น ท่วมท้นจนกระทั่งเรารู้สึกเหมือนถูกสาปส่งให้ไม่มีเสรีภาพ (man is condemned to be free)⁶ คำกล่าวนี้ถูกแสดงให้เห็นได้ในละคร ด้วยจากที่การ์แซงสามารถเปิดประตูได้แต่ไม่สามารถก้าวออกไปจากห้องได้ เนื่องจากการ์แซงไม่อาจมีตัวตนอยู่ได้โดยปราศจากการตัดสินใจของผู้อื่นที่มีต่ออดีตของเขา การ์แซงจึงสาปให้ตัวเองต้องติดอยู่ในห้องนี้ไปตลอดกาล เพราะเขาเชื่อว่าถ้าอีญูสซึ่งเป็นผู้ลงทัณฑ์ของเขายอมเชื่อว่าเขาไม่ใช่คนขี้ขลาด เขาก็จะสามารถหลุดพ้นไปจากบ่วงแห่งความทรมานนี้ได้ และเขาก็ทนไม่ได้ถ้าหากเขาจะหันหลังหนีออกจากห้องนี้ไปและปล่อยให้อีญูสเหยียดหยันตัวตนของเขา ซึ่งถ้ามองให้ลึกลงไปก็จะเห็นว่าต้นเหตุของการที่ทั้งสามคนไม่

⁶ Jean-Paul Sartre, *Being and Nothingness*, ZNew York: Citadel Press, 2001), p. 631.

สามารถก้าวออกไปจากห้องนี้ได้ ก็เป็นเพราะมีอีกสองคนอยู่ร่วมในห้องนี้ด้วย และผู้อื่น สองคนนี้ก็คือโทษทัณฑ์ ที่จะสร้างความทุกข์ทรมานให้กับอีกคนนั่นเอง

3.2.3 นรกลือความสำนึกที่เลว

แนวคิดของซาร์ตร์ระบุว่า “การดำรงอยู่มาก่อนสารัตถะ” (existence precedes essence) ดังที่ปรากฏในหนังสือ “Existentialism is Humanism” (L’Existentialisme est un humanisme) ที่เขาเขียนขึ้นในปี ค.ศ. 1946 ซาร์ตร์ได้แยกการดำรงอยู่ออกเป็น 2 แบบคือ “ตัวตนในตัวเอง (being in itself/I’en-soi)” ได้แก่อะไรก็ตามที่ดำรงอยู่แบบเป็นเพียงสิ่งของที่ต้องรอการตัดสินใจและกำหนดคุณค่าจากผู้อื่น กับ “ตัวตนสำหรับตัวเอง (being for itself /le pour soi)” คืออัตถิภาวะทั้งหลายที่มีสำนึกรู้ว่าตัวเขาเป็นใครและสามารถกำหนดคุณค่าให้แก่ทุกสิ่งเพื่อประโยชน์ของตนเอง⁷ ซาร์ตร์ยกตัวอย่างเรื่องการดำรงอยู่ในตัวเองและการดำรงอยู่เพื่อตัวเองโดยอาศัยเรื่องความแตกต่างระหว่างมนุษย์และเครื่องมือตัดกระดาษ โดยซาร์ตร์กล่าวว่า การสร้างที่ตัดกระดาษย่อมต้องมีมโนทัศน์เกี่ยวกับที่ตัดกระดาษเสียก่อนว่าที่ตัดกระดาษต้องมีลักษณะอย่างไรต้องมีด้านคมและด้านจับอย่างไร ในแง่นี้สาระของที่ตัดกระดาษย่อมมาก่อนการดำรงอยู่ของมัน ตรงกันข้ามกับมนุษย์ที่มีได้ถูกออกแบบให้เป็นอะไรบางอย่าง มนุษย์นั้นมีมาก่อนและทำการนิยามตนเองภายใต้สถานการณ์หนึ่งที่ร้ายล้อมตนเอง ในแง่นี้สำหรับมนุษย์การดำรงอยู่ย่อมมาก่อนสาระ ความแตกต่างระหว่างการดำรงอยู่ 2 ประเภทนี้คือการที่ยอมให้ “ผู้อื่น” มาตัดสินใจตนเองหรือไม่⁸ ซาร์ตร์จึงอ้างว่า ถ้าคนมีความสุขก็เป็นเพราะเขาเลือกที่จะมีความสุข ในที่นี้ถ้าเขาเลือกด้วยจิตสำนึกอันเป็นอิสระ (free will) ของตนเอง เขาย่อมดำรงอยู่และสามารถเลือกสารัตถะของตนเองได้ การมองว่ามนุษย์เป็นผู้ตัดสินใจตัวคนและสารัตถะของตนเองนี้ทำให้ซาร์ตร์ปฏิเสธการมีอยู่ของพระเจ้า ดังที่เขาได้กล่าวว่า พระเจ้าตายแล้ว⁹ ทั้งนี้เพราะซาร์ตร์มองว่าการมีพระเจ้าในฐานะผู้สร้างทำให้สาระของมนุษย์มีมาก่อนการดำรงอยู่เนื่องจากพระเจ้าจะเป็นผู้ที่กำหนดตัวตนให้มนุษย์เหมือนการสร้างที่ตัดกระดาษ มนุษย์ไม่ได้เป็นผู้กำหนดตัวตนของตนเอง การที่ซาร์ตร์ปฏิเสธการดำรงอยู่ของพระเจ้าจึงเป็นการเปิดพื้นที่ให้พูดถึงมนุษย์เท่านั้นไม่มีความจริงสูงสุดใดๆมาเกี่ยวข้อง เพื่อให้มนุษย์สามารถกำหนดตัวตนของตนเองได้โดยมิต้องพึ่งพาพระเจ้า เมื่อมนุษย์มีอิสระที่จะกำหนดการดำรงอยู่ของบุคคล ตัวตนของมนุษย์ต้องผูกพันอยู่กับ “ความรับผิดชอบของปัจเจกบุคคล” (Individual Responsibility) อันเป็นผลตามมาจากทางเลือกของมนุษย์ด้วย อาจกล่าวได้ว่ามนุษย์ต้องรับผิดชอบ

⁷ กิรีติ บุญเจือ. *ปรัชญาอัตถิภาวนิยม = Existentialism*. กรุงเทพฯ : ไทโยวัฒนาพานิช, 2522. หน้า 96

⁸ วาริธญา ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม. *ปรัชญาขั้นแนะนำ: กระแสคิดที่ทรงอิทธิพลต่อโลก, หนังสือชุดนักคิดสะท้านโลกคันต์.1*. กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์ชีวาภิวัฒน์. 2547. หน้า 270-277.

⁹ Jean-Paul Sartre., *L’Etre et le Néant*. (Paris: Gallimard. 1943), p.115-120.

ต่อการเลือกของตนเองด้วยการไม่หลอกลวงตนเอง (self-deception) ดังนั้นการกระทำเพื่อเลือกจึงเป็นเหตุให้บุคคลเกิดความรู้สึกหวั่นวิตกอยู่ในใจลึกๆ เพราะการกระทำของเขามีแค่รับผิชอบต่อตนเองแต่ยังต้องรับผิชอบต่อคนอื่นด้วย ซึ่งความรับผิชอบที่เกิดจากการกระทำที่หลอกลวงตัวเองนี้ ไม่ใช่สิ่งที่เรียกว่า “มโนธรรมสำนึก” (conscience)¹⁰

บทละคร *No Exit* จึงมีแก่นเรื่องอยู่ที่การสร้างตัวตนของตัวละคร โดยการสร้างตัวตนนั้นมีเงื่อนไขคือต้องยอมรับผลที่ตามมาจากการตัดสินใจเลือกของตนเองด้วย หากไม่ยอมรับเงื่อนไขดังกล่าวก็ต้องประสบกับความทุกข์ทรมานในนรกที่ตนเองสร้างขึ้น การหนีความจริงและการหลอกลวงตนเองนำไปสู่ความทุกข์ทรมานทางจิตใจ ดังที่ตัวละครการ์แซงและเอสเทลไม่สามารถกำหนดตัวตนของตนเองได้โดยไม่พึ่งพาการตัดสินใจจากคนอื่น ชาร์ตร์เรียกการปฏิเสธที่จะกำหนดหรือให้คุณค่าตัวตนของตนเองนี้ว่าความสำนึกที่เลว¹¹ เป็นการหลอกลวงตัวเอง ดังนั้นนรกใน *No Exit* จึงเป็นนรกที่ชาร์ตร์สร้างขึ้นให้ผูกพันอยู่กับการสร้างตัวตนและการรับผิชอบต่อการกระทำของตนเองตามที่เขาได้เสนอไว้ในหลักปรัชญาอัตถิภาวนิยม เพื่อโจมตีความเหลวไหลและของมนุษย์ที่ไม่กล้าเลือกเพราะกลัวผลที่จะตามมาหรือเลือกแล้วแต่ไม่ยอมรับผลที่เกิดขึ้น เนื่องจากชาร์ตร์มองว่ามนุษย์จำเป็นต้องเลือกอยู่เสมอเพราะมนุษย์มีอิสรภาพ การที่มนุษย์หลอกตนเองว่าไม่มีอิสระที่จะเลือกจึงเป็นการกระทำที่น่าละอายเพราะเป็นการนำสภาพแวดล้อมมาเป็นตัวกำหนดตัวตนของตนเองเท่านั้น¹² นรกในบทละคร *No Exit* จึงเป็นสภาพความทุกข์ทรมานทางจิตใจที่เกิดขึ้นเพราะการไม่ยอมรับผลที่ตามมาจากการเลือกกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งและการยอมให้ผู้อื่นเข้ามาตัดสินตัวตนของตนเอง การยอมให้ผู้อื่นมีอำนาจเหนือและอิทธิพลเหนือการตัดสินใจของบุคคลจึงเป็นการสนับสนุนแนวคิดนรกคือผู้อื่นที่ชาร์ตร์กล่าวไว้ให้ปรากฏชัดเจนมากขึ้นเช่นกัน เพราะในที่สุดแล้ว ความทุกข์ทรมานเกิดขึ้นเพราะมีผู้อื่นอยู่ข้างๆ เพื่อคอยตอกย้ำให้บุคคลต้องรับรู้ถึงความผิดพลาดและบาปที่ตนเองได้กระทำมานั่นเอง

จากการดำเนินเนื้อเรื่องของ *No Exit* จะเห็นได้ว่าบทละครนี้ให้ความสำคัญแก่บุคลิกภาพของตัวละครอย่างมาก ทั้งนี้เป็นความตั้งใจของชาร์ตร์ที่สร้างตัวละครแต่ละตัวขึ้นมาโดยให้แต่ละตัวมีลักษณะเฉพาะตัวที่ช่วยอธิบายแนวคิดเรื่องการหลอกลวงตนเอง อีกทั้งยังได้ให้ความสนใจกับการกำหนดตัวตนของตนเองอันเป็นแนวคิดหลักของปรัชญาอัตถิภาวนิยม ซึ่งจุดเริ่มต้นของบทละครเรื่องคือการมองการกำหนดตัวตนของตนเอง

¹⁰ วาริญา ภาวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม, ล.ด., หน้า 273

¹¹ Jean-Paul Sartre, *Essays in Existentialism*, (New York : Citadel Press. 1993), p.160-164.

¹² P. V. Spade, *Class Lecture Notes on Jean-Paul Sartre's Being and Nothingness*. Bloomington : Indiana University, 1996), p.135.

แล้วจึงหันมาอธิบายยกตัวอย่างความผิดพลาดและความทุกข์ทรมานที่ตามมาจากการที่บุคคลยอมให้ผู้อื่นมา
ตัดสินตัวตนของตนเองรวมไปถึงการที่บุคคลไม่ยอมรับว่าตนมีอิสระที่จะเลือกกำหนดตัวตน

ชาร์ตซ์ยังได้พิจารณาข้อสงสัยเกี่ยวกับเรื่อง สิ่งที่มีอยู่ (Existence) และ สาระัตถะ (Essence) ผ่านการ
กระทำทั้งหลายของการ์แซง อีญูส และเอสเทล ซึ่งเพิ่งจะเสียชีวิตมาได้ไม่นานนัก พวกเขาต้องเผชิญหน้ากับความ
ตระหนักรู้ (Consciousness) ของตนเองเพราะร่างกายของพวกเขาถูกฝังไปแล้วบนโลกมนุษย์ ตัวละครแต่ละตัวจะ
มีทางเลือกอยู่ คือไม่สนใจการตัดสินของตัวละครอีกสองตัวที่มีต่อตัวตนของเขา หรือยอมรับการตัดสินนั้นมาแล้ว
เชื่อตามว่าตนเองเป็นอย่างที่ผู้อื่นมองเห็น ตัวอย่างที่เห็นได้คือ เมื่อการ์แซงพบกับอีญูสครั้งแรก อีญูสกล่าวว่าริม
ฝีปากของการ์แซงนั้นกระตุกอย่างน่ากลัว

INEZ: Can't you keep your mouth still? You keep twisting it
about all the time. It's grotesque.

GARCIN: So sorry. I wasn't aware of it.

INEZ: That's just what I reproach you with. [Garcin's mouth
twitches.]

(*No Exit* p.12)

คำกล่าวของอีญูสนี้ทำให้การ์แซงต้องตัดสินใจว่าอีญูสพูดถูกต้อง หรือสิ่งที่เขาคิดว่าเขาเป็นถูกต้อง
เมื่อในห้องนี้ไม่มีกระจก คำพูดของผู้อื่นดูเหมือนจะมีน้ำหนักมากกว่าความเชื่อมั่นในตนเอง ในเมื่อการ์แซงไม่
สามารถมองหาเงาสะท้อนของเขาที่ทำให้เขาสามารถมองเห็นตนเองได้ เขาจึงเลือกที่จะเชื่อคำพูดของอีญูส
มากกว่าที่เขาจะเชื่อการตัดสินของตนเอง เนื่องจากหากพิจารณาจากบทสนทนาของตัวละครแล้ว ริมฝีปากของ
การ์แซงเพิ่งจะเริ่มกระตุกหลังจากที่อีญูสบอกว่ามันกระตุก กล่าวคือการ์แซงยอมให้อีญูสเป็นผู้กำหนดสาระัตถะ
หรือลักษณะเฉพาะบุคคลของเขา ซึ่งชาร์ตซ์ให้คำจำกัดความการกระทำของการ์แซงนี้ว่าเป็น ความสำนึกที่เลว
เนื่องจากการ์แซงใช้เสรีภาพที่ตนเองมีเพื่อสละซึ่งเสรีภาพนั้น ในที่นี้การ์แซงหลอกตนเองว่าตนเองไม่มีทางรู้ว่า
ริมฝีปากของเขากระตุกหรือไม่ เขาจึงเลือกที่จะเชื่อสิ่งที่อีญูสบอก การหลอกตนเองว่าตนไม่มีทางรู้ได้จึงเป็นสิ่งที่
ชาร์ตซ์ว่าว่าเลวร้ายมาก

เอสเทลเองก็มีการกระทำคล้ายๆกับการ์แซง เนื่องจากเธอไม่มั่นใจในการตัดสินใจของตนเอง เธอถาม
หากระจกจากการ์แซงและอีญูส เอสเทลพบว่าถ้าเธอไม่สามารถมองเห็นตนเอง เธอก็จะเริ่มสงสัยว่าเธอมี
ตัวตนอยู่จริงหรือไม่แน่นอนว่าในห้องนั้น ไม่มีกระจก อีกหนึ่งไม่มีใครที่มีกระจก อีญูสจึงเสนอตัวที่จะเป็นกระจก
ให้เอสเทลแทนเพราะอีญูสกล่าวว่าเธอตระหนักรู้ถึงความเป็นตัวเองอยู่ตลอดเวลา เธอจึงสามารถทำหน้าที่เป็น
กระจกสะท้อนในสิ่งที่เอสเทลอยากเห็นได้ ทำให้เอสเทลผู้ไม่มั่นใจในการดำรงอยู่ของตนเองยอมตอบตกลง

ESTELLE: I feel so queer. Don't you ever get taken that way?
When I can't see myself I begin to wonder if I really and truly exist. I pat
myself just to make sure, but it doesn't help much

(*No Exit* p.25)

การที่เอสเทลสงสัยในการดำรงอยู่ของเธอเมื่อไม่สามารถมองเห็นตนเองได้นั้นเป็นเพราะเธอไม่เชื่อมั่น
ในการตัดสินใจของตนเอง ดังนั้นเธอจึงต้องหาวัตถุภายนอกมาเพื่อช่วยสร้างสัจจะของเธอและเพื่อยืนยันการ
ดำรงอยู่ของเธอ กล่าวคือเงาสะท้อนจากกระจกที่เธอเห็นจะเป็นสิ่งที่เธอเชื่อมั่นว่านั่นคือตัวเธอ เพราะเธอมีเงา
สะท้อนเธอจึงมีตัวตนและยังดำรงตัวตนนั้นไว้ได้ การกระทำนี้ของเอสเทลก็เป็นอีกหนึ่งการกระทำที่ชาร์ตร์ให้คำ
จำกัดความเป็นชะตากรรมอันเลวร้าย เนื่องจากเอสเทลไม่สามารถนิยามสัจจะของตนเองได้ด้วยตนเองแต่
ต้องอาศัยสิ่งอื่นมาช่วย ชาร์ตร์เชื่อว่าความตระหนักรู้นั้นมีเสรีภาพที่จะเลือกคุณลักษณะหรือสัจจะของมันเอง
แต่เพราะความมีอิสระนี้เอง จึงต้องยอมรับความรับผิดชอบที่ตามมาจากการเลือกนั้นด้วย

เมื่อเอสเทลไม่สามารถเลือกที่จะกำหนดตัวตนของตัวเองได้ เธอจึงยอมให้อีญีสเข้ามาทำหน้าที่
กระจกเพื่อที่จะสร้างสัจจะของเธอขึ้นมา การตัดสินใจของเอสเทลช่วยสร้างอำนาจและความชอบธรรมให้แก่
อีญีสมีเหนือตัวเอสเทลเอง ทำให้อีญีสบอกเอสเทลว่าเธอมีสิทธิ์ที่แท้จริงแล้วเอสเทลไม่ได้มีสิทธิ์ ในขณะที่
อีญีสเองปฏิเสธที่จะให้บุคคลอื่นมานิยามสัจจะของตนเอง เธอกล่าวว่าตัวเธอนั้นตระหนักรู้ถึงตัวตนของเธอ
ด้วยความทุกข์ทรมานอยู่แล้ว ชาร์ตร์เชื่อว่าความเจ็บปวดทุกข์ทรมาน เป็นขั้นตอนสำคัญในการที่คนจะยืนยันการ
ดำรงอยู่ของตนเอง ชาร์ตร์จึงเขียนประโยคที่ว่า ชีวิตเริ่มต้นจากอีกฝั่งปากหนึ่งของความสิ้นหวัง (*Life begins on
the other side of despair*)¹³ ขึ้นมา เมื่ออีญีสเชื่อมั่นในสิ่งที่เธอเชื่อว่าเป็นตัวตนของเธอ เธอจึงเป็นผู้เดียวที่ใช้
เสรีภาพในการเลือกเส้นทางของตนเองและยอมรับความเจ็บปวดที่ตามมาจากการเลือกนั้น เธอจึงสามารถยืนยัน
การดำรงอยู่ของตัวเองโดยที่ไม่ต้องอาศัยการแข่งหรือเอสเทลมาตัดสิน

INEZ: Well, what are you waiting for? ... Will coward Garcin
kiss the lady, or won't he dare? [...] It's no use trying to escape, I'll never
let you go.

(*No Exit* p.60)

¹³ Jean-Paul Sartre, *Nausea*, (New York: New Directions Publishing Corporation, 1975), p. v-xiv.

ในขณะที่เขวกับการกระทำในเชิงการทรمانที่อ็ญสมีต่อการ์แซงและเอสเตลนั้น สามารถมองได้ว่าเธอ อดิตัวตนของตัวเองไว้กับปฏิภริยาโต้ตอบของฝ่ายตรงข้าม ถ้าการ์แซงและเอสเตลตอบสนองด้วยความเจ็บปวดแม่ จะเป็นความเจ็บปวดในทางจิตไม่ใช่ทางกายภาพก็ตาม จะเป็นการยืนยันการดำรงอยู่ของอ็ญสนั่นเอง อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ตาม ตามหลักของอติภวานิยมแล้ว ความสำนึกที่เลวจะเกิดขึ้นต่อเมื่อบุคคลหนึ่งหลอกลงตนเอง แต่อ็ญสเองใช้ การทรมานในฐานะของการโต้ตอบการ์แซงและเอสเตลที่พยายามจะทำร้ายเธอก่อน หากไม่ใช่เพราะการ์แซงและ เอสเตลเลือกที่จะกระทำการทรมานอ็ญส เธอก็ไม่จำเป็นจะต้องทรมานทั้งสองคนเพื่อโต้ตอบ นั่นหมายความว่า ตัวตนของอ็ญสไม่ได้ยึดติดอยู่กับการตอบรับของการ์แซงและเอสเตลเพียงอย่างเดียว เพราะเธอมีความเชื่อมั่น และทางเลือกของตนเองที่จะเป็นข้อพิสูจน์ถึงการดำรงอยู่ของเธอนั่นเอง

อีกตัวอย่างหนึ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับการหลอกลงตนเองคือเมื่อทั้งสามคนตกลงใจที่จะบอกเล่าเรื่องราว ในอดีตให้คนอื่นในห้องได้ฟัง เพื่อหวังว่าเมื่อทำความรู้จักกันมากขึ้นแล้วจะทำให้การอยู่ร่วมกันเป็นไปได้อย่าง สงบสุขมากขึ้น เอสเตลเล่าว่าเธอเป็นภรรยาที่ติของสามีและไม่เคยทำความผิดใดๆ ต้องเป็นความบังเอิญอย่าง แน่นอนที่ทำให้เธอต้องมาอยู่ที่นี่ การ์แซงเล่าว่าเขาเป็นนักหนังสือพิมพ์ที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดและพยายามวางตัวเป็น กลางในสถานการณ์ที่ล่อแหลมเป็นเหตุให้เขาถูกยิงตายขณะที่พยายามจะข้ามพรมแดนมายังประเทศอื่น ส่วน อ็ญสก็กล่าวชัดขึ้นมาว่าทั้งสองควรจะเลิกแสดงบทบาท (Play-acting) ได้แล้ว

INEZ: Yes, I see. Look here! What' s the point of play-acting, trying to throw dust in each other's eyes? We're all tarred with the same brush... A damned soul-- that's you, my little plaster saint. And ditto our friend there, the noble pacifist. We've had our hour of pleasure, haven't we?

(*No Exit* p.21-22)

ชาร์ตร์เน้นความสำคัญของแนวคิดการหลอกลงตนเองที่กล่าวว่า การกระทำเพื่อเลือก (an act of choice) ทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกหวนวิตกอยู่ในใจลึก ๆ เพราะการกระทำของคนเรามีใช้แค่รับผิดชอบต่อตนเอง แต่ยังคงรับผิดชอบต่อคนอื่นด้วย ซึ่งความรับผิดชอบที่เกิดจากการกระทำที่หลอกลงตัวเอง ไม่ใช่สิ่งที่เรียกว่า “มโนธรรมสำนึก” ไร้อย่างชัดเจน ด้วยการให้อ็ญสชัดขึ้นมาว่าทั้งสองควรจะเลิกแสดงบทบาทและหยุดสร้างภาพใน สายตาคนอื่น (throwing dust in each other's eyes.) เสียที การที่ชาร์ตร์ใช้คำว่า แสดงบทบาท นอกจากจะเป็นการ ย้ำเตือนสภาพของความเป็นละครแล้ว ยังเป็นการย้ำสถานะของตัวละครแต่ละตัวด้วย ว่าไม่ว่าตัวละครจะพยายาม

ทำสิ่งใด พวกเขาก็ยังคงเป็นตัวละครที่สร้างเรื่องขึ้นมาโกหกกันเองอยู่วันยังค่ำ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ไม่มีทางออกสำหรับการหลอกลวงตนเองนั่นเอง

INEZ: Yes, we are criminals-- murderers-- all three of us.
We're in hell, my pets; they never make mistakes, and people aren't damned for nothing.

(*No Exit* p.22)

แม้การ์แซงและเอสเทลจะตายไปแล้ว แต่ทั้งคู่ก็ยังคงไม่ยอมรับว่าตนเองนั้นอยู่ในนรก อันที่จริงแล้วทั้งการ์แซงและเอสเทลไม่มีสิ่งใดจะต้องสูญเสียไปหากจะยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น ว่าเพราะเหตุใดทั้งคู่จึงต้องมาอยู่ในสถานที่นี่ แต่พวกเขาก็ยังคงเคียดแค้นที่จะไม่ซื่อสัตย์ต่อตนเองจนกระทั่งไม่สามารถยอมรับความจริงที่ชัดเจนอยู่เบื้องหน้าได้ มีเพียงอัญญาที่ยอมรับว่าตนเองเป็นหญิงเลวทราม ทำให้ต้องลงมาอยู่ในห้องนี้ และพยายามที่จะทำให้อีกสองคนเลิกหลอกตัวเองว่าเป็นคนดีเสียที ด้วยการกล่าวว่า ทุกคนมีความผิดกันทั้งสิ้น เรื่องนี้ไม่มีข้อผิดพลาดหรือเพราะมนุษย์ไม่ได้ถูกสาปแช่งโดยไร้เหตุผล อัญญาที่รู้อยู่แก่ใจว่าตนมีความผิดบาป ต้องมาอยู่ร่วมกับการ์แซงและเอสเทลในห้องนี้ ก็เป็นไปได้ที่การ์แซงและเอสเทลจะไม่มีบาปอะไรเลย

ในที่สุดการ์แซงและเอสเทลจึงยอมเล่าความจริงที่เกิดขึ้นให้คนอื่นฟัง โดยเลิกตกแต่งเรื่องราวที่เกิดขึ้นการ์แซงยอมรับว่าเขาทำตัวร้ายกาจกับภรรยา อัญญายอมรับว่าเธอล่วงกรรยาของลูกพี่ลูกน้อง โดยอธิบายว่าเธอสนุกสนานกับการทำให้ผู้อื่นที่ไม่มีทางสู้ได้รับความเจ็บปวด ทำให้คนรักรู้สึกผิดในสิ่งที่ได้กระทำลงไปของเธอตัดสินใจสังหารเธอและตนเองด้วยการเปิดแก๊สทิ้งไว้ระหว่างที่เธอนอนหลับ ส่วนเอสเทลยอมรับว่าเธอคบชู้และตั้งครรภ์ เธอจึงหนีไปคลอดลูกและจับเด็กถ่วงน้ำทิ้งเสีย ทำให้ผู้รักที่ตามเธอไปเสียใจจนยิงศีรษะตนเองตาย

เมื่อมาพิจารณากรณีของการ์แซงแล้ว การที่เขารู้สึกผิดไม่ได้มาจากการที่เขาทำร้ายภรรยา เนื่องจากชาร์ตอร์ไม่ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับความเชื่อทางศีลธรรม ดังนั้นบาปของการ์แซงจึงไม่ได้มีที่มาจากสิ่งที่เขาทำร้ายผู้อื่น แต่เป็นการที่การ์แซงยอมให้เอสเทลและอัญญาตัดสินความผิดของเขา ทำให้เขากลายเป็นผู้ถูกกระทำ และสูญเสียความเป็นผู้กระทำไป การที่การ์แซงรู้สึกผิดว่าตนเองตกเป็นผู้ถูกกระทำคือการให้คำจำกัดความแก่ตัวตนของเขาเอง คือการหลงติดอยู่ในวังวนของการหลอกลวงตนเองซึ่งทำให้เขาตกอยู่ในภาวะของความสำนึกที่เลว เพราะเขาเคยกลายเป็นกษัตริย์ในตัวเอง อันเป็นสภาพของสิ่งไร้สำนึกทั้งหลายที่ไม่สามารถกำหนดคุณค่าหรือตัวตนให้แก่ตนเองได้ ต้องรับเอาการกำหนดของผู้อื่นมาเป็นสาระของตนเอง และการที่เขาให้คำจำกัดความแก่ภรรยา ก็เป็นการหลอกลวงตนเองด้วยเช่นกัน

ในกรณีของเอสเทล ความผิดของเธอก็ไม่ได้มาจากการที่เธอทำผิดศีลธรรมเช่นกัน แต่เป็นการที่เธอแปรสภาพตนเองให้ตกเป็นผู้ถูกระทำด้วยการยอมสละอิสรภาพของตนเองและความรับผิดชอบที่มาพร้อมกับอิสรภาพนั้นแล้วเปลี่ยนให้ตัวตนของเธอเป็นการมีอยู่เพราะการตัดสินใจของคนอื่นแทนที่จะเป็นการมีอยู่เพราะตนเอง

ESTELLE: ... I've six big mirrors in my bedroom. There they are. I can see them. But they don't see me. They're reflecting the carpet, the settee, the window- but how empty it is, a glass in which I'm absent! When I talked to people I always made sure there was one near by in which I could see myself. I watched myself talking. And somehow it kept me alert, seeing myself as the others saw me...Oh dear! My lipstick! I'm sure I've put it on all crooked. No, I can't do without a looking-glass for ever and ever. I simply can't.

(*No Exit* p.25)

เห็นได้ชัดจากความลุ่มหลงที่เธอมีต่อกระจก ชื่อเล่นของเธอในโลกมนุษย์เองก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับเงาสะท้อน รูปสัญลักษณ์ เช่น *glancing stream, crystal girl* และเอสเทลก็เป็นคนบอกเองว่าในห้องห้องนอนของเธอนั้นมีกระจกถึงหกบาน เพื่อให้สะท้อนภาพของเธอตามที่คนอื่นมองเห็น ณ จุดนี้ เอสเทลไม่ได้ให้ความสนใจกับการดำรงอยู่ของตัวเองด้วยตนเอง แต่พึ่งพาอาศัย “สายตาและการตัดสินใจ” ของผู้อื่นว่าตัวตนของเธอนั้นเป็นอย่างไร เท่ากับว่าเอสเทลเองเปลี่ยนตัวเองให้กลายเป็นผู้ถูกระทำและรอรับการตัดสินจากคนอื่นเพียงอย่างเดียว ซึ่งเท่ากับว่าเธอก็ตกอยู่ในชะตากรรมอันเลวร้ายเช่นกัน

อีกทั้งการ์แซงและเอสเทลยังได้ยิน “เสียง” จากโลกมนุษย์ที่พูดถึงตนเองดังมาเป็นพักๆ จนในที่สุดก็เงิบหายไป เนื่องจากกระแสเวลาในโลกมนุษย์เหมือนจะดำเนินไปรวดเร็วกว่าในห้องนี้ ทำให้ตัวละครทั้งสองตัวกล่าวถึงตนเองในฐานะที่เป็นอดีตที่ผ่านมาแล้ว แต่อย่างไรก็ตามเพราะยังมีเสียงที่กล่าวถึงพวกเขาอยู่ทำให้การ์แซงและเอสเทลรู้สึกเหมือนว่าพวกเขายังเหลือทิ้งบางส่วนไว้บนโลกมนุษย์และลงมาอยู่ในห้องนี้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น ในขณะที่อ็อยส์ไม่ได้ยึดติดตนเองไว้กับโลกมนุษย์ เนื่องจากไม่มีใครที่จะพูดถึงเธอเหลืออยู่ในโลกอีกแล้ว ดังนั้นการที่เสียงที่กล่าวถึงพวกเขาเงิบหายไปจึงเป็นสัญญาณที่บอกว่าทั้งการ์แซงและเอสเทลได้ลงมาอยู่ในห้องนี้อย่างเต็มตัวในที่สุด

การ์แซงที่สิ้นหวังหลังจากรับรู้ว่าคุณเองไม่เหลืออะไรอีกแล้ว แม้กระทั่งเสียงเขี่ยหยันจากผู้ร่วมงานก็มาไม่ถึงเขาอีกต่อไปเพราะคนเหล่านั้นได้ลืมเลือนตัวตนของการ์แซงไปแล้ว เขาจึงหันมาแสวงหาความมั่นใจจากเอสเทล เพราะเขาเชื่อว่าหากมีคนแม่เพียงคนเดียวเชื่อมั่นในตัวเขาเขาก็จะไม่ต้องคิดอยู่ในห้องนี้อีกต่อไป หลังจาก

สารภาพว่าตนเองเผชิญหน้ากับความตายได้อย่างน่าสมเพชมาก เขาถามหาความเชื่อมั่นว่าตนเองไม่ใช่คนขี้ขลาด จากเอสเทลเนื่องจากเขาไม่สามารถตอบตนเองได้ว่าเขาเป็นคนขี้ขลาดหรือไม่ เพราะเขาไม่มีความมั่นใจใน แรงจูงใจของตนเองว่าเป็นเช่นไรกันแน่

GARCIN: If there's someone, just one person, to say quite positively I did not run away, that I'm not the sort who runs away, that I'm brave and decent and the rest of it – well, that one person's faith would save me. Will you have that faith in me? Then I shall love you and cherish you for ever...

(No Exit p.52-53)

หากมองให้ชัดเจน การ์แซงไม่สามารถที่จะตัดสินใจตัดสินตนเอง โดยใช้การกระทำและทางเลือกของตนเองได้ เขาต้องอาศัยการตัดสินใจจากผู้อื่นเพื่อให้ดำรงสถานะของตัวเองไว้ได้ การที่เขาร้องขอความเชื่อมั่นจากเอสเทล หรือแม้กระทั่งความลุ่มหลงยึดติดอยู่กับความคิดที่เพื่อนร่วมงานมีต่อเขา คือสิ่งที่เขาเชื่อว่าเขาจะเป็นเช่นนั้น ใน ลักษณะนี้การ์แซงสร้างตัวตนของตนเองให้เป็นกษัตริย์ในตัวเองที่มีอยู่เพราะการตัดสินใจและให้คุณค่าของคนอื่น แทนที่จะเป็นกษัตริย์สำหรับตัวเองที่กำหนดคุณค่าของตนเอง

GARCIN: That's the one and only thing I wish for now...If you'll have faith in me I'm saved.

(No Exit p.57)

เอสเทลนั้นไม่เข้าใจในสิ่งที่เขาร้องขอ ความเชื่อมั่นที่ได้จากปากของเธอจึงไม่มีความหมายใดๆ และคนที่รู้จักเขาในโลกมนุษย์ก็เลิกคิดถึงเขาไปแล้ว เขาไม่มีตัวตนสำหรับโลกมนุษย์อีกต่อไป ดังนั้นผู้ที่ช่วยให้เขาหลุดพ้นจากชะตากรรมอันเลวร้ายนี้ได้จึงเหลือแค่อีเญส เพราะเหตุผลนี้เองแม้ประตูห้องจะเปิดออกแล้ว แต่เขาก็ไม่สามารถออกไปได้ เพราะอีเญสจะมองว่าเขาขี้ขลาด ซึ่งการที่อีเญสที่เขา มองว่าก็เป็นคนขี้ขลาดเช่นกันตราหน้านั้นเป็นสิ่งที่การ์แซงทนยอมรับไม่ได้ เขาจึงตัดสินใจว่าถ้าอีเญสมีศรัทธาในตัวเขาเมื่อใด เขาก็จะรอดพ้นไปจากที่นี่ได้นั่นเอง เห็นได้ว่าจนสุดท้ายการ์แซงก็ยังให้คนอื่นเป็นผู้ตัดสินใจตัดสินตัวตนของเขาอยู่ดี และนั่นทำให้เขาไม่สามารถหลุดพ้นออกจากห้องนี้ไปได้ตลอดกาล เช่นเดียวกับเอสเทลที่ไม่สามารถรับรู้ตัวตนของตนเองได้หากปราศจากกระจก แม้จะไม่เลวร้ายเท่าการ์แซงแต่เธอก็สร้างตัวตนของเธอให้เป็นการมีอยู่เพราะการตัดสินใจของคนอื่น แทนที่จะเป็นการมีอยู่เพราะตนเอง เช่นกัน ดังนั้นเธอจึงมีชะตากรรมไม่แตกต่างไปจากการ์แซง

ในกรณีของตัวละครทั้ง 3 ตัวที่ยอมให้คนอื่นเข้ามาใช้อำนาจตัดสินชีวิตของตนเองนี้ อาจตีความว่าเป็นภาพของนรกตามหลักคำสอนทางศาสนาของคริสตจักรที่กล่าวว่า นรกคือสถานที่ของผู้ที่เลือกที่จะปฏิเสธพระเจ้า หากพิจารณาตีความว่า พระเจ้าเป็นตัวแทนของสวรรค์และตัวตนของปัจเจกบุคคลแล้ว การที่ตัวละครทั้ง 3 ตัว คือ การ์แซง อีญูส และเอสเทล ยอมละทิ้งสวรรค์ของตนเอง และให้ผู้อื่นเข้ามาตัดสินตัวตนของพวกเขา นั่นก็เปรียบเหมือนการที่บุคคลละทิ้งพระเจ้า และต้องอยู่ในนรก ตัวละครทั้ง 3 ตัวละทิ้งสวรรค์ของตนเอง และต้องตกอยู่ในสภาพที่เหมือนกับนรกเช่นกัน

ดังนั้นการที่ชาร์ตซ์จับตัวละครสามตัวมาไว้ในห้องเดียวกัน ไม่เพียงแต่พิสูจน์ว่านรกนั้นเมื่ออยู่จริงในโลกนี้ แต่นรกนั้นก็คือผู้อื่น "hell is other people." นั่นเอง เหมือนที่การ์แซงได้ค้นพบว่า ไม่จำเป็นต้องมีการทรมานในทางกายภาพ เพียงแค่สายตาของ "ผู้อื่น" ก็สามารถที่จะลดคุณค่าและกลืนกิน "ความเป็นปัจเจก" ของเขาได้ เมื่อเขาไม่สามารถทำอะไรได้เลย แม้กระทั่งการจุ่มพิตเอสเทล เพราะมีสายตาของอีญูสคอยจ้องมองอยู่ ดังนั้นการ์แซงจึงเพิกเฉยต่ออิสรภาพและภาระหน้าที่ความรับผิดชอบที่เขาเป็น มาเป็นการให้ความสำคัญกับการตัดสินของอีญูสว่า ความคิดเห็นของอีญูสคือสิ่งเดียวที่พิสูจน์ความมีตัวตนของเขาได้ เนื่องจากเขาเชื่อว่าหากคนอื่นไม่ยอมรับเขา เขาก็ไม่สามารถมีตัวตนได้อีกต่อไป การที่การ์แซงยึดเอาผู้อื่นมาเป็นปัจจัยตัดสินการคงอยู่ของตนเอง ก็สร้างให้ "ผู้อื่น" มีสถานภาพและอำนาจเหนือกว่าตัวของเขาเอง เช่นเดียวกับเอสเทลที่ต้องใช้ "ผู้อื่น" เพื่อยืนยันตัวตนของเธอ ก็เป็นการที่สร้างให้ "ผู้อื่น" มีสถานภาพและอำนาจเหนือกว่าตัวเธอ ดังนั้นเอสเทลและการ์แซงจึงตกทุกข์ทรมานนั้นต่อไป อีญูสเองแม้จะไม่ได้อยู่ในข่ายของผู้ที่มีชะตากรรมอันเลวร้าย แต่เธอก็ต้องทนทุกข์ทรมานเพราะตัวเธอไร้ความหมายสำหรับเอสเทล และเอสเทลเลือกที่จะสนใจแต่การ์แซง หรืออีกนัยหนึ่งเอสเทลในฐานะที่เป็น "ผู้อื่น" ก็เป็น ทัศนคติทรมานสำหรับอีญูสนั่นเอง

3.3 Job: A Comedy of Justice

โรเบิร์ต ไฮน์ไลน์ (Robert A. Heinlein) ประพันธ์นวนิยายเรื่อง *Job: A Comedy of Justice* ขึ้นในปีค.ศ. 1984 ถือได้ว่านวนิยายเรื่องนี้เป็นนวนิยายในช่วงยุคท้ายๆของไฮน์ไลน์ โดยนวนิยายเรื่องนี้เป็นการเล่นคำสอนเรื่อง Job ที่ปรากฏในพระคัมภีร์ออกมาใหม่โดยมีการสอดแทรกการเสียดสีศาสนาคริสต์เอาไว้

เรื่องราวของ Job ที่ปรากฏในพระคัมภีร์ คือเรื่องของภรรยาที่ทนทุกข์ระหว่างพระเจ้าและซาตาน ว่าซาตานจะสามารถทำให้ชายผู้เชื่อมั่นในพระเจ้าอย่างแรงกล้าเปลี่ยนใจละทิ้งศรัทธาได้อีกหรือไม่ โดยที่ซาตานใช้วิธีการมากมายในการทดสอบและบีบบังคับให้ชายผู้นั้นละทิ้งความหวังในพระเจ้าเสีย ในท้ายที่สุดแม้ชายผู้นั้นจะสูญเสียทุกอย่างแต่เขาก็ยังคงไม่ละทิ้งความศรัทธา ซาตานจึงเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ในการพนันครั้งนี้ไป

ไฮน์ไลน์นำเรื่องราวของ Job มาเล่าใหม่ โดยสร้างตัวเอก อเล็กซานเดอร์ เฮร์เกนไฮม์เมอร์ (Alexander Hergensheimer) คริสตศาสนิกชนที่เคร่งครัด ที่ถูกย้ายจากโลกหนึ่งไปสู่โลกหนึ่งด้วยพลังของพระเจ้า (Yahweh) และซาตาน (Lucifer) ทำให้อเล็กซ์ได้พบกับโลกที่เขาไม่คุ้นเคย ประสบกับบททดสอบเพื่อวัดความศรัทธาของเขา เพียงแต่อเล็กซ์นั้นแตกต่างไปจาก Job ต้นฉบับเพราะเมื่อเขาได้รับประสบการณ์จากการเดินทางข้ามไปยังโลกต่าง ๆ นี้ เขาเริ่มเกิดความคลางแคลงใจในสิ่งที่เขาเคยเชื่อและศรัทธา เมื่อวันสิ้นโลกมาถึง อเล็กซ์ได้ขึ้นสวรรค์ (Rapture)* แต่พบว่าสวรรค์นั้นช่างแตกต่างไปจากสิ่งที่เขาเชื่อเหลือเกิน อีกประการหนึ่งที่ไฮน์ไลน์นำมาเป็นปัจจัยในเรื่องนี้ก็คือแก่นเรื่องเกี่ยวกับความรัก โดยการใส่ตัวละครมาร์เกรเต (Margrethe) มาเป็นคู่อีกของอเล็กซ์ ซึ่งเมื่อเนื้อเรื่องดำเนินมาถึงจุดที่อเล็กซ์ได้ขึ้นสวรรค์ แต่เขาพบว่ามาร์เกรเตไม่ได้อยู่บนสวรรค์นี้เพราะเธอไม่ใช่ผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์ เขาจึงตัดสินใจว่าสถานที่ที่ไม่มีมาร์เกรเตก็ไม่ใช่สวรรค์สำหรับเขา ทำให้เขาตัดสินใจออกจากสวรรค์เพื่อไปตามหาเธอ

การที่อเล็กซ์ตั้งคำถามในสิ่งที่เขาได้รับการปลูกฝังให้เชื่อนั้น ทำให้สามารถมองได้ว่ามีการใช้อำนาจที่จะสร้างความเชื่อเพื่อใช้ครอบงำกลุ่มคนขึ้น ในกรณีนี้มองได้ว่าชุดความคิดดังกล่าว คือการสร้างข้อกำหนดว่า คนที่ทำได้ (เชื่อในพระเจ้า และอุทิศตนเพื่อศรัทธาในศาสนา) จะได้ขึ้นสวรรค์ ส่วนคนที่ต่อต้านพระเจ้าจะต้องตกนรก ประกอบกับภาพของสวรรค์และนรกที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเป็นการสนับสนุนแนวคิดเกี่ยวกับชุดความเชื่อที่ใช้ครอบงำให้เด่นชัดยิ่งขึ้น ซึ่งผู้มีอำนาจที่ไฮน์ไลน์กล่าวถึงก็คือองค์กรศาสนา ที่ใช้ศรัทธาของคนมาเป็นอำนาจในการกำหนดแบบแผนความเชื่อและพฤติกรรมของมนุษย์ว่าสิ่งใดเป็นที่ยอมรับและสิ่งใดไม่ได้รับการยอมรับ (ในเรื่องคือตัวพระเจ้าYahweh ที่เป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆขึ้น) ซึ่งตัวอเล็กซ์เมื่อได้พบว่าสิ่งที่เขาเคยเชื่อนั้นมิได้เป็นความจริงดังที่เขาคิดว่าเป็น ทำให้สำหรับอเล็กซ์แล้ว ภาพของนรกสวรรค์มิได้ขึ้นอยู่กับภาพลักษณ์ที่ปรากฏให้เห็นอีกต่อไป แต่สิ่งที่จะเป็นตัวกำหนดว่าที่ใดคือนรก ที่ใดคือสวรรค์นั้น ขึ้นอยู่กับจิตใจของเขานั้นเอง ดังที่อเล็กซ์ได้สรุปไว้ว่า สวรรค์คือสถานที่ที่มาร์เกรเตอยู่ (Heaven is where Magrethe is)

ในแง่หนึ่ง ไฮน์ไลน์ยังคงกรอบแนวคิดเรื่องนรกตามแบบขนบไว้ นั่นคือ นรกเป็นสถานที่ที่อยู่แล้วรู้สึกทุกข์ทรมาน แต่ไฮน์ไลน์เองก็เสียดสีองค์กรศาสนาด้วยการสร้างภาพของนรกสวรรค์ตามแบบที่พระคัมภีร์บรรยายเอาไว้ คือ นครเขรุธาเล็มใหม่ นั้นสวยงามด้วยสถาปัตยกรรมอันยิ่งใหญ่ นรกคือสถานที่ที่เต็มไปด้วยไฟและทะเลสาบเพลิง แต่ความรู้สึกลับของตัวละครอเล็กซ์กลับมีความลึกลับ เช่นเมื่ออเล็กซ์อยู่ในสวรรค์เขาก็กลับรู้สึกว่าที่นั่นไม่ใช่สวรรค์ และเมื่อเขาถูกโยนลงไปนรก เขาก็รู้สึกว่านรกไม่เหมือนนรกที่เขาคิดเอาไว้แม้แต่น้อย

* Rapture คือการที่ผู้เชื่อในพระคริสต์จะถูกรับขึ้นไปบนฟ้าเมื่อวันพิพากษาโลกจะมาถึง โดยอ้างถึงในแมทธิว 24:36-42 และ 1 เธสโลนิกา 4:15-17 กล่าวถึงคนที่ถูกทิ้งไว้ในโลกเป็นคนชั่ว ส่วนคนที่ถูกรับไปเป็นคนดีหรือผู้เชื่อในพระคริสต์

ความพยายามที่จะโจมตีองค์กรศาสนาของไฮน์ไลน์คือการต่อต้านอำนาจครอบงำของเหล่านักบวชที่ตั้งตนเป็นใหญ่มากเกินไป และภาพของนรกที่ไฮน์ไลน์กล่าวถึงไว้ในเนื้อเรื่อง ก็มีความคล้ายคลึงกับนรกที่ปรากฏในคำสอนของชนบททางศาสนาคริสต์เช่นกัน กล่าวคือ นรกคือสถานที่ที่จะแยกคนบาปออกจากพระเจ้าไปตลอดกาล และเป็นสถานที่รวมของผู้ที่พระเจ้าทรงตัดสินว่าไม่มีความเหมาะสมที่จะอยู่ในสวรรค์ของพระองค์ นรกที่ไฮน์ไลน์กล่าวถึงในเรื่องก็คือดวงดาวที่คนที่ถูกขับหรือไม่ได้รับการยอมรับจากสวรรค์จะมาอยู่รวมกัน แต่อย่างไรก็ตามนรกของไฮน์ไลน์ได้รับการประกอบสร้างขึ้นใหม่ว่า นรกที่เห็นอาจไม่ใช่ นรกและสวรรค์ก็ไม่ใช่สวรรค์เสมอไป แต่จะเป็นนรกหรือสวรรค์นั้นต้องอาศัยตัวบุคคลมาเป็นผู้ให้ความหมาย

3.3.1 ภาพของนรกและสวรรค์

ภาพของนรกที่จะกล่าวถึงในนวนิยายเรื่องนี้ปรากฏขึ้นในฐานะข้อเปรียบเทียบกับภาพของสวรรค์ที่อเล็กซ์ได้ไปเยือนมา โดยที่ไฮน์ไลน์สร้างให้อเล็กซ์รู้สึกว่าการได้เป็นสถานที่ที่ทำให้เขามีความสุข ในขณะที่นรกกลับทำให้เขามีความสุขมากกว่า ภาพของนรกที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้จึงมิใช่ภาพของนรกที่ปรากฏอยู่ในความเชื่อหรือคำสอนทางศาสนาแต่เป็นการใช้อำนาจครอบงำขององค์กรศาสนาที่กำหนดว่าอะไรคือสวรรค์ อะไรคือนรก ซึ่งการใช้อำนาจครอบงำที่ว่านี้อาจไม่เหมือนนรกสำหรับผู้ที่คิดเหมือน แต่จะเป็นนรกที่ทรมาณที่สุดสำหรับผู้ที่คิดต่าง เพราะอำนาจครอบงำนั้นไม่เปิดโอกาสสำหรับความคิดที่ขัดแย้งต่อ “ความจริงแท้” ที่ถูกกำหนดขึ้นนั่นเอง

3.3.1.1 ภาพของสวรรค์

สวรรค์ที่ปรากฏอยู่ในนวนิยายเรื่องนี้เป็นภาพของสถานที่ที่สวยงาม นครเยรูซาเล็มใหม่มีการจัดวางผังเมืองและสถาปัตยกรรมที่งดงาม มีการจัดระเบียบที่เข้มงวด และเหนือสิ่งอื่นใด กฎข้อบังคับที่สำคัญที่สุดในนครแห่งนี้คือ “ลำดับชั้นเป็นตัวกำหนดสิทธิพิเศษ” (Rank Hath Its Privileges)¹⁴ อันเป็นกฎเหล็กที่ว่าผู้ใดก็ไม่อาจฝ่าฝืน

อเล็กซ์ที่ได้พบเห็นความงดงามของนครเยรูซาเล็มใหม่นี้ กลับมองว่าความงามที่มากเกินไปก็เป็นเรื่องน่าเบื่อ ไม่มีความตื่นเต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเขาต้องใช้เวลาตลอดวันจันทร์ในการมองความสวยงามที่ว่าง

¹⁴ Robert A. Heinlein, *Job: A Comedy of Justice*, (New York: Del Rey, 1985), p.339.

เปล่าเหล่านี้ สิ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญในความคิดนี้ของอเล็กซ์คือเรื่องของเวลา เพราะเขามองว่าคนในยุคสมัยใหม่ที่เวลานั้นเป็นสิ่งที่มีความหมายเพราะมันมีจำกัด ความเป็นนิจนิรันดร์จึงเป็นเรื่องยากที่จะทำความเข้าใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสวรรค์ที่ไม่มีกลางวัน กลางคืน ไม่มีฤดูกาล การรับรู้เวลาจึงเป็นเรื่องความเห็นส่วนตัว ไม่ใช่ข้อเท็จจริง และปัญหาของความเป็นนิจนิรันดร์นั้นคือการหาทางฆ่าเวลาให้ผ่านไปนั่นเอง

Boring? Yes. A gorgeous palace constructed of precious stone is a wonderful sight to see. A dozen palaces constructed of jewels can be a dozen wonderful sights, each different from the other. But a hundred miles of such palaces will put you to sleep, and six hundred miles of the same is deadly dull. I began to long for a used-car lot, or a dump, or (best yet) a stretch of green and open countryside.

(Job: A Comedy of Justice p.343)

ยิ่งไปกว่านั้น อเล็กซ์พบว่านครแห่งนี้แม้จะสวยงาม โอ้อ่า และถูกออกแบบมาอย่างพิถีพิถัน กลับมีความขาดช่อนอยู่ ความขาดที่ว่านั้นคือ ห้องสมุดสาธารณะ อุตสาหกรรม และสวน ห้องสมุดเป็นตัวแทนของความรู้ และข้อมูล อเล็กซ์ที่นึกอยากหาพระคัมภีร์มานั่งอ่านเพื่อทำความเข้าใจข้อสงสัยของเขา พบว่าในสวรรค์นี้ไม่มีพระคัมภีร์เลยแม้แต่เล่มเดียว “I’ve got to lay hands on a Bible and do some searching. To my utter amazement, here in Heaven Bibles seem to be awfully hard to come by.” *(Job: A Comedy of Justice p.346)* การที่ไม่มีห้องสมุดเท่ากับตัดขาดการหาข้อมูลและความรู้ และเป็นการผูกขาดความรู้ไว้ในมือของผู้ที่มีองค์ความรู้ นั่นซึ่งในที่นี้ก็คือพวกเทพบุตรนางฟ้า เป็นการมอบอำนาจที่ผูกพันอยู่กับชนชั้นและสิทธิพิเศษนั่นเอง

อุตสาหกรรมเป็นตัวแทนของความกระตือรือร้น โดยที่เขาเปรียบเทียบเรื่องของการทำงานอาบเหงื่อต่างน้ำเพื่อให้ได้มาซึ่งขนมปัง (gain our bread by the sweat of our faces) แต่ในสวรรค์นี้เขาสามารถได้ขนมปังมาโดยไม่ต้องเสียเหงื่อแม้แต่หยดเดียว อาจเป็นเพราะว่าในสวรรค์นี้ไม่มีการอดตาย ผู้ที่อาศัยอยู่บนสวรรค์จะเกิดความหิวมากพอที่จะทำให้อยากกินเพื่อตอบสนองความสุขส่วนตัว การรับประทานจึงเป็นเพียงการตอบสนองความอยากที่ไม่จำเป็นเท่านั้น อย่างไรก็ตามนี่เป็นสิ่งที่อเล็กซ์มองว่าก็เป็นการหาทางฆ่าเวลาให้ผ่านไปวันๆเช่นกัน สวนก็เป็นอีกหนึ่งวิถีทางในการฆ่าเวลาที่ดี แต่ที่ในตอนนี้สวรรค์ไม่ค่อยมีสวนอาจเป็นเพราะพวกเทพบุตรนางฟ้าไม่สนใจในเรื่องการนั่งคุกเข่าให้มือเปื้อนดิน แต่ตอนนี้มนุษย์มากมายหลังไหลเข้ามาในสวรรค์ และเชื่อว่าพวกเขาก็ต้องการ

วิธีที่จะผ่านพ้นความเป็นนิจนิรันครนี้ไป การทำสวนเป็นเรื่องที่น่าสนใจในหมู่มนุษย์อยู่แล้ว อเล็กซ์จึงเชื่อว่าอีกไม่นาน สวรรค์ก็จะเต็มไปด้วยสวนอย่างแน่นอน

โดยภาพรวมแล้ว สวรรค์ในสายตาของอเล็กซ์จึงเป็นแค่สถานที่ที่สวยงามแต่น่าเบื่อ เพราะไม่มีกิจกรรมหรือความตื่นเต้นเร้าใจให้ทำได้ และสิ่งที่น่ากลัวที่สุดในการอยู่ในสวรรค์แห่งนี้ คือการหาทางใช้เวลาให้ผ่านไปวันๆ โดยที่ไม่เบื่อตายไปเสียก่อนนั่นเอง

ในสวรรค์นี้ บุคคลจะถูกจัดแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม นั่นคือ เทพบุตรและนางฟ้า (Angel) อยู่ในกลุ่มที่มีอภิสิทธิ์สูงสุด เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีความบริสุทธิ์และสะอาดผ่องแผ้วใกล้เคียงกับพระเจ้าที่สุด กลุ่มที่สองคือนักบุญ (Saint) อันเป็นกลุ่มที่อยู่รองลงมา เป็นมนุษย์ที่ทำความดีและช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก รวมทั้งตั้งมั่นศรัทธาในคำสอนทางศาสนา และกลุ่มสุดท้ายคือ บุคคล (Creature) อันถือได้ว่าเป็นกลุ่มที่อยู่ต่ำที่สุด เพราะเป็นเพียงกลุ่มผู้ที่เชื่อถือศรัทธาในศาสนา จึงได้รับเกณฑ์มาให้เป็นทหารในกองทัพสำหรับการตัดสินครั้งสุดท้ายระหว่างพระเจ้าและชาตานเท่านั้น

I found only two distinct classes in Heaven: angels and humans. Angels consider themselves superior and do not hesitate to let you know it. And they are indeed superior in position and power and privilege. Saved souls are second-class citizens. [...]

I never met an angel I liked.

(*Job: A Comedy of Justice* p.337)

การแบ่งชนชั้นในสวรรค์นี้ เป็นการแสดงออกถึงการเหยียดชนชั้นที่เห็นได้ชัดเจนว่ามีความเข้มขันอย่างมาก เป็นเพราะชนชั้นนั้นคือตัวกำหนดความสำคัญและอำนาจที่บุคคลจะมีอยู่ในมือ ทำให้การรักษาไว้ซึ่งอำนาจนั้นเป็นเรื่องที่ต้องได้รับการเอาใจใส่เป็นอันดับหนึ่ง เห็นได้จากการที่รถประจำทางในสวรรค์นี้ถูกจัดแบ่งที่นั่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนหน้าสุดสำหรับเทพบุตรและนางฟ้า ส่วนตรงกลางสำหรับนักบุญ และส่วนสุดท้าย ที่มีความหนาแน่นมากที่สุด คือส่วนของบุคคลธรรมดา จะไม่มีการนั่งคิดที่หรือเกินมากกว่าส่วนที่จัดไว้ให้ อเล็กซ์ในตอนแรกนั้นขึ้นมาั่งในส่วนท้ายสุด แต่เมื่อเขาได้รู้ว่าตนเองนั้นเป็นนักบุญ เขาจึงถูกเทพบุตรหรือนางฟ้าที่นั่งอยู่ส่วนหน้าเรียกไปตักเตือนว่าต้องรักษากฎ

‘You wanted me?’

‘Yes. You know the rules. Angels in front, creatures in back, saints in the middle. If you sit in back with creatures, you are teaching them bad habits. How can you expect to maintain your saintly privileges if you ignore protocol? Don’t let it happen again.’

(Job: A Comedy of Justice p.342-343)

เห็นได้ชัดว่าในสวรรค์นี้ไม่ยอมรับการเลื่อนชั้น อำนาจที่ได้มาจะถูกกำหนดไว้ตามชั้นที่สังกัดอยู่ เหมือนกับอภิสิทธิ์ชนที่จะได้รับความใส่ใจมากกว่าคนธรรมดาทั่วไป อเล็กซ์ในฐานะนักบุญจะมีความสำคัญมากกว่ากลุ่มบุคคลธรรมดา เช่นตอนที่เขาไปศูนย์ข้อมูลเพื่อสอบถามนั้น เขาก็ได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ให้ฝากกลุ่มคนที่มุงอยู่รอบๆ ศูนย์ข้อมูลออกไปด้วยการใช้ไม้กระบองกวัดแกว่งเปิดทาง ทำให้เขาสามารถแซงคิวขึ้น ไปถามเจ้าหน้าที่ได้เลย

ยิ่งไปกว่านั้นอเล็กซ์ให้เหตุผลต่อความเขินขาคู่เหล่าเทพบุตรนางฟ้ามีต่อชนชั้นที่อยู่ต่ำกว่าว่าเป็นเพราะพวกเทพบุตรนางฟ้าเหล่านั้นต้องมาดูแลกลุ่มมนุษย์ขนาดใหญ่ที่อพยพย้ายถิ่นเข้ามาในสวรรค์ และต้องได้รับการดูแลในเรื่องรายละเอียดซับซ้อนมากมาย ทั้งที่อยู่อาศัย หรือแม้กระทั่งระบบประปา ทั้งที่เหล่าเทพบุตรนางฟ้าไม่เคยต้องใช้ระบบเหล่านี้แต่อย่างใด จากที่พวกเทพบุตรนางฟ้าเคยใช้ชีวิตอย่างสุขสบายแต่ต้องเข้ามาดูแลมนุษย์กลุ่มใหญ่ที่เรียกชื่อไม่หยุด เป็นภาระหน้าที่ที่ไม่เพียงแต่ต้องทำเต็มเวลาแต่ต้องเพิ่มการทำล่วงเวลาเข้าไปด้วย จึงไม่น่าแปลกใจที่หน้าที่ที่เพิ่มเข้ามานี้ทำให้เหล่าเทพบุตรและนางฟ้าทั้งหลายไม่พอใจ

ด้วยสภาพของสวรรค์ที่อเล็กซ์ได้ประสบนี้ ทำให้เขาเริ่มไม่แน่ใจว่าสวรรค์นี้เป็นที่ที่อยู่แล้วมีความสุขได้จริงหรือไม่ เพราะสวรรค์ในสายตาเขาช่างเป็นสถานที่ที่น่าเบื่อ มีแต่พวกเหยียดชนชั้นที่ไม่ยอมผ่อนปรน และมีพวกวางงานที่ใช้ชีวิตเรื่อยเปื่อยไปวันๆ แต่อย่างไรก็ตามปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่ทำให้้อเล็กซ์ตัดสินใจได้ว่าที่นี่ไม่ใช่สวรรค์สำหรับเขาแน่นอน คือการที่มาร์เกอร์เดไม่เคยอยู่ที่นี้ด้วย

3.3.1.2 ภาพของนรก

นรกที่ปรากฏอยู่ในนวนิยายเรื่องนี้ เป็นดวงดาวขนาดใหญ่ มีปล่องภูเขาไฟที่เต็มไปด้วยลาวาแต่ปล่องภูเขาไฟนี้ไม่ได้มีไว้เพื่อทรมานผู้ใด เป็นเพียงสภาพทางธรรมชาติที่มีอยู่แล้วของดวงดาวนี้เท่านั้น นรกแห่งนี้

เหมือนกับเมืองใหญ่ทั่วไปที่อเล็กซ์เคยเห็น และจากการพูดคุยกับวิญญาณที่มาคอยใช้ดาบจับเพื่อไม่ให้เขาตกลงไปในปล่องภูเขาไฟนี้ อเล็กซ์พบว่าไฟและลาวาที่อยู่ในปล่องนั้นไม่ใช่วิธีการลงโทษวิญญาณบาปดังที่ศาสนาเคยสอนแต่อย่างใด ไฟนั้นจะไม่ทำอันตรายใดๆต่อผู้ที่ตกลงไป มันร้อนและทำให้ตกใจเท่านั้น อีกทั้งไฟและลาวานั้นยังช่วยรักษาอาการภูมิแพ้ได้อีกด้วย อีกทั้งนรกแห่งนี้เป็นดวงดาวที่สวยงามที่สุดในกลุ่มดาวในละแวกนี้ เป็นดวงดาวที่ได้รับการดูแลจัดการเป็นอย่างดี ไม่มีงู ไม่มีแมลงสาป ไม่มีพยาธิ ไม่มีคื่นไม่มีพิษ (Poison Ivy) ไม่มีพนักงานเก็บภาษี ไม่มีหนู ไม่มีโรคมะเร็ง ไม่มีนักเทศน์ มีแต่ทนายสองคนเท่านั้น ซึ่งทำให้อเล็กซ์ออกปากว่าที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เหมือนกับกำลังเอ่ยถึงสวรรค์อยู่ที่เดียว

‘You make it sound like Heaven.’

‘Never been there. You say you just came from there; you tell us.’

‘Well... Heaven’s okay, if you’re an angel.’

(Job: A Comedy of Justice p.373)

อเล็กซ์เสียดสีกลับไปถึงสวรรค์ด้วยการกล่าวว่าสวรรค์นั้นก็ดีพอสมควร ถ้าหากคุณเป็นเทพบุตรนางฟ้า ซึ่งต้องการสื่อว่าพลเมืองชนชั้นพิเศษที่มีสิทธิมากกว่าคนอื่นทั่วไปถึงจะสามารถใช้ชีวิตในสวรรค์ได้อย่างมีความสุข แต่หากคุณไม่ใช่เทพบุตรนางฟ้าแล้ว ชีวิตของคุณในสวรรค์ก็คงไม่สุขสันต์เหมือนที่คิดไว้สัก

การใช้ชีวิตในนรกนี้ไม่ใช่เรื่องยาก หลังจากที่คุณยื่นขอรับฐานะผู้อพยพแล้ว ก็จะได้รับเครดิตในการใช้ชีวิต แล้วค่อยมาทำงานผ่อนส่งเครดิตที่กู้มานั้นไปจนกว่าจะครบ และหากทำงานสะสมเครดิตได้มากพอ ก็จะสามารถนำไปแลกกับสิ่งต่างๆ เช่น อิทธิฤทธิ์ ปีก ได้อีกด้วย กล่าวคือชุมชนแห่งนี้ใช้หลักการคนขยันย่อมได้รับผลตอบแทน และความสามารถจะช่วยให้คุณเลื่อนชั้นทางสังคมได้

ผู้ที่ใช้ชีวิตอยู่ในนรกแห่งนี้ มีอารมณ์ขันกันอย่างสิ้นเหลือ รวมไปถึงความมีน้ำใจอันดูไม่น่าจะพบเห็นได้ในสถานที่แห่งนี้ ตั้งแต่การที่ผู้จัดการเมืองจัดส่ง แพท (Pat) มาเป็นคู่ร่วมห้องของอเล็กซ์ในโรงแรมที่พักเพื่อช่วยพิมพ์อดีตชีวิตประวัติของเขาส่งเข้าไปในพระราชวังของชาตานแทนคำขอเข้าพบชาตาน แพทไม่เพียงแต่จะช่วยพิมพ์คิดเธอยังทำหน้าที่เป็นเพื่อนร่วมเตียงเพื่อผ่อนคลายความเครียดให้อเล็กซ์อีกด้วย โดยที่เธอให้เหตุผลว่าสิ่งที่เธอทำนั้นไม่ใช่เป็นหน้าที่เพียงอย่างเดียวแต่มาจากความเต็มใจของเธอเช่นกัน หรือการที่เลขานุการของชาตาน

บีลซีบบ์ (Beelzebub) ส่งจดหมายมาบอกว่าเล็ชัวอย่างเคร่งเครียดกับการเขียนอัตชีวประวัติให้มากเกินไป ใช้ชีวิตให้มีความสุขเสียบ้าง ด้วยการพาแพทย์ไปโรงพยาบาลนคร หรือพาเธอไปคลินิกผ่อนคลาย

นรกแห่งนี้ไม่เหมือนกับสถานที่แห่งทัณฑ์ทรมานตามที่เล็ชัวเคยคิด และเมื่อถามตนเองอีกครั้งเล็ชัวก็รู้สึกว่าเขามีความสุขที่ได้อยู่ที่นี้มากกว่าตอนที่อยู่ในสวรรค์เสียอีก และการที่ได้เข้าพบซาตานหรือลูซิเฟอร์ก็ยิ่งทำให้เล็ชัวตาสว่างว่าที่แท้แล้ว นรกที่เขาเคยรู้มาจากคำสอนทางศาสนาที่เป็นเพียงภาพเพื่อเจ็ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้คนเกลียดชังซาตานเท่านั้น ทั้งการที่รูปร่างของซาตานที่นั่งอยู่บนบัลลังก์มีลักษณะเหมือนที่เล่าอยู่ในพระคัมภีร์ ตัวใหญ่ ผิวกายสีแดง มีเขา นั่งเปลือย และพยายามยื่นข้อเสนอให้เล็ชัวละทิ้งซึ่งศรีทธาในพระเจ้าและมาทำงานให้กับซาตานแทน เป็นต้น ซึ่งเมื่อทั้งคู่เดินไปยังห้องด้านหลังบัลลังก์แล้ว ลูซิเฟอร์จึงเปลี่ยนร่างกลับมาเป็นเจอร์รี่ ฟานสเวิร์ธ พร้อมทั้งให้เหตุผลว่าเขาแสดงตนในรูปร่างก่อนหน้านี้ก็เพื่อตอบสนองต่อความคิดของเล็ชัวที่มีต่อซาตานตามแบบฉบับที่คำสอนทางศาสนาได้บรรยายรูปร่างของซาตานไว้นั่นเอง ยังมีตอนที่เล็ชัวถามเจอร์รี่/ลูซิเฟอร์ว่านี่คือนรกหรือเท็กซัสกันแน่ หลังจากที่เขาดำเนินเข้าไปในห้องด้านหลังบัลลังก์ของซาตานแล้วพบว่าห้องนั้นคือบ้านของครอบครัวฟานสเวิร์ธในเท็กซัส ซึ่งเจอร์รี่หรือซาตานก็ตอบว่าแล้วแต่ความคิดเห็นของแต่ละคน จากนั้นทั้งคู่จึงได้นั่งพูดคุยกันว่าทำไมลูซิเฟอร์ถึงได้เป็นเจอร์รี่ และเรื่องเกี่ยวกับพระเจ้าและความเชื่อที่ถูกฝังอยู่ในหัวเล็ชัวมานาน

'Alec, 'justice' is not a divine concept; it is a human illusion.

The very basis of the Judeo-Christian code is injustice, the scapegoat system. [...] How can justice possibly be served by loading your sins on another? Whether it be a lamb having its throat cut ritually, or a Messiah nailed to a cross and "dying for your sins".

(*Job: A Comedy of Justice* p.411)

การที่ลูซิเฟอร์หรือเจอร์รี่อธิบายให้เล็ชัวฟังว่าศาสนามีพื้นฐานมาจากความอยุติธรรม ดำรงอยู่เพื่อแสวงหาผู้ที่จะมาแบกรับความผิดบาปนั้นแทนตนเอง ยังเป็นการตอกย้ำให้ความคลางแคลงที่เล็ชัวมีต่อพระเจ้าคลอนแคลนขึ้นอีก เพราะเล็ชัวได้ประสบกับตัวเองมาแล้วกับการที่เทพบุตรนางฟ้าและผู้คนในสวรรค์ยึดมั่นถึมั่นอยู่กับเรื่องชนชั้นที่ถูกแบ่งออกตาม “ความคิด” ที่เคยกระทำมา ก็คือการที่พวกเขาหาคนที่จะมาเป็นผู้รองรับ “ความคิด” ที่จะช่วยสนับสนุนว่าสิ่งที่พวกเขาทำนั้นเป็นความถูกต้องให้เด่นชัดขึ้นนั่นเอง ซาตานและนรกมีอยู่ใน

คำสอนไม่เพียงเพื่อเป็นเป้าหมายแห่งความเกลียดชังของเหล่าผู้เคร่งครัดในคำสอน แต่ยังคงดำรงอยู่เพื่อแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่ตรงกันข้ามกับความดี เพื่อเป็นข้อพิสูจน์ว่าผู้ที่เปี่ยมศรัทธาเหล่านั้นได้ทำความดีแล้วนั่นเอง

การที่ไฮน์ไลน์สร้างภาพของสวรรค์และนรกในแบบจำลองรูปสัญลักษณ์มาจากพระคัมภีร์ แต่ให้ตัวละครแสดงความรู้สึกตอบสนองต่อสวรรค์และนรกแตกต่างไปจากความรู้สึกของคนทั่วไป โดยการให้อเล็กซ์มองว่าสวรรค์มีดีที่สวยงามแต่กลับไม่รู้รู้สึกสบายใจเมื่อต้องอยู่ กับนรกที่แม้จะขึ้นชื่อว่าเป็นที่ที่ทุกข์ทรมานแต่อเล็กซ์กลับรู้สึกผ่อนคลายเมื่ออยู่ในนรก สามารถพิจารณาได้ว่าไฮน์ไลน์ต้องการเปิดมุมมองของผู้อ่านให้เริ่มตั้งคำถามว่าสวรรค์ควรมีลักษณะแบบใด และนรกควรเป็นแบบใด ทั้งนี้เพื่อนำผู้อ่านไปสู่ประเด็นที่ต้องการนำเสนอคืออะไรคือสวรรค์และอะไรคือนรกกันแน่

3.3.2 นรก: การใช้อำนาจครอบงำขององค์กรศาสนา

ในนวนิยายเรื่อง *Job: A Comedy of Justice* นี้ตัวละครเอก อเล็กซ์ ได้ประสบกับข้อกังขาในสิ่งที่เขาได้รับการสอนให้เชื่อเกือบจะตลอดเนื้อเรื่อง ข้อกังขาที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดที่สุดในเนื้อเรื่องคือสภาพของสวรรค์และนรกที่เขาได้ประสบกับตนเอง โดยที่ทั้งสองสถานทีนั้นไม่ได้เป็นเหมือนกับจินตนาการของเขาแม้แต่น้อย นรกเขรุชาเต็มใหม่สวยงามแต่ว่างเปล่า เหล่าเทพบุตรนางฟ้าที่ไม่ได้มีเมตตาอย่างที่คำสอนได้เล่าไว้ นรกที่เสิร์ฟเบียร์และแอลกอฮอล์ได้ตลอดเวลา และการทรมานด้วยไฟในนรกคือการที่เครื่องปรับอากาศเสีย

ไฮน์ไลน์เสียดสีและตั้งคำถามต่อหลักการและคำสอนทางศาสนาที่สืบทอดต่อกันมาว่าเป็นเพียงการหาเหตุผลมาเพื่อสนับสนุนสิ่งที่ตนเองเชื่อว่าเป็นจริงเท่านั้น มนุษย์สามารถศรัทธาในสิ่งใดก็ได้ เพียงแต่ให้เวลาเขาในการหาเหตุผลสักหน่อย แล้วเขาก็ยกเอาเหตุผลที่เลิศเลอมาอธิบายให้ฟังว่าเหตุใดสิ่งที่เขาศรัทธาจึงมีค่าสูงส่งควรแก่การเคารพสัก

Theology is never any help; it is searching in a dark cellar at midnight for a black cat that isn't there. Theologians can persuade themselves of anything. Oh, my church, too — but at least mine is honestly pantheistic. Anyone who can worship a trinity and insist that his religion is a monotheism can believe anything just give him time to rationalize it. Forgive me for being blunt.

(*Job: A Comedy of Justice* p.283)

บทสนทนาระหว่างอเล็กซ์กับเจอรีย์เป็นการ โจมตีกลุ่มผู้มีความเชื่อในหลักคำสอนทางศาสนาอย่างหัวปักหัวปำว่าเป็นเพียงการหาเหตุผลมาบีบบังคับให้ผู้อื่นต้องเชื่อตาม โดยไม่เปิดโอกาสให้แก่เหตุผลที่ต่างออกไป จากสิ่งที่เขาเชื่อว่ามีความเป็นไปได้ ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงอำนาจและการครอบงำความคิดที่หลักคำสอนดังกล่าวมีอยู่เหนือชีวิตของผู้คนนั่นเอง

ระหว่างที่เนื้อเรื่องดำเนินไป จะปรากฏข้อโต้แย้งที่มีต่อหลักคำสอนทางศาสนาขึ้นมาเป็นระยะ เพื่อเป็นการตั้งคำถามให้อเล็กซ์ได้ขบคิดถึงเบื้องลึกที่ซ่อนอยู่ในคำถามนั้น ว่าสิ่งที่คำสอนได้สั่งสอนกันมานั้นนานและไม่เคยผู้ตั้งคำถามต่อความจริงนั้นมาก่อนนั้น ที่จริงแล้วไม่ได้ถูกต้องมีเหตุผลเสมอไป เช่นตอนที่มาร์เกรเตได้เถียงกับอเล็กซ์เรื่องความเชื่อในเทพเจ้าสแกนดิเนเวียของเธอกับพระเจ้าของอเล็กซ์ ว่าความเมตตาของพระเจ้าที่อเล็กซ์ยึดถืออยู่นั้น อันที่จริงหาใช่ความเมตตาแต่อย่างใด มาร์เกรเตถามอเล็กซ์ว่าหากพระเจ้าเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดสามารถกำหนดชะตาชีวิตของทุกสิ่งทุกอย่างในโลกได้ ดังนั้นการที่มีวิญญูณาบปอยู่ในนรกก็เป็นผลมาจากความประสงค์ของพระเจ้าโดยที่พระเจ้าได้วางแผนไตร่ตรองมาแล้วล่วงหน้าแล้วใช่หรือไม่ อีกทั้งเธอยกเรื่องเล่าในพระคัมภีร์เดิมที่กล่าวถึงพระเจ้าทรงบันดาลให้หมีมาทำร้ายเด็กที่ล้อเลียนศีรษะล้านของชายแก่คนหนึ่ง มาร์เกรเตย้อนถามอเล็กซ์ว่าการที่พระเจ้าดลบันดาลเช่นนั้นคือความเมตตาที่พระองค์ประทานให้แก่เด็กและชายแก่อย่างนั้นหรือ

[...] Jehovah is said to be all powerful. If this is true, then the poor damned souls in Hell are there because Jehovah planned it that way in every minute detail. Is this not so?'[...]Alec, do you believe in your heart that your God caused bears to tear up little children merely because they made fun of an old man's bald head?'

(*Job: A Comedy of Justice* p.139-140)

อเล็กซ์ผู้ไม่สามารถหาคำตอบให้แก่สิ่งที่มาร์เกรเตถามได้เริ่มรู้สึกถึงว่า คำสอนที่เขายึดเป็นหลักมาตลอด กลับไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ดังที่มาร์เกรเตกล่าวถึงได้ นั่นหมายถึงว่าคำสอนทางศาสนาหรือหลักความเมตตาของพระเจ้านั้นถูกสร้างมาเพื่อให้กลายเป็นความจริงสำหรับคริสตศาสนิกชนที่เชื่อมั่นศรัทธา จนกระทั่งไม่คิดที่จะตั้งคำถามต่อพระเจ้าแม้แต่น้อย ดังเช่นตัวอเล็กซ์เองก็ไม่เคยคิดในแง่ที่มาร์เกรเตคิดเช่นกัน จึงเป็นสิ่งที่แสดงถึงอำนาจครอบงำที่หลักคำสอนทางศาสนาที่มีอยู่เหนืออเล็กซ์อย่างชัดเจน

อำนาจในการสร้างชุดความเชื่อเกี่ยวกับความดีความชั่วนั้น มาจากตัวพระเจ้าที่เป็นผู้กำหนดหลักคำสอนให้ศาสนานำมาสอนต่อมนุษย์ทั่วไป พระเจ้าในฐานะที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดจึงเป็นผู้ที่มีความชอบธรรมในการใช้อำนาจนั้นเพื่อกำหนดกฎเกณฑ์และความเป็นไปของสิ่งต่างๆภายใต้อำนาจนั้นให้เป็นไปตามแนวทางที่ต้องการได้ กล่าวคือในเรื่องนี้ โลกเป็นเพียงกระดานเกมสำหรับพระเจ้าและชาตานที่จะพนันขันต่อกันว่าใครจะเป็นผู้ชนะด้วยการเลือกหมากขึ้นมาแล้วทำการทดสอบแข่งขัน เป็นเกมที่พระเจ้าต้องการเอาชนะด้วยการทำให้คำทำนายของพระองค์เป็นความจริงขึ้นมา

‘[...] I won’t bother His games.’ Jerry shrugged. ‘I declined to take part in Armageddon.[...] Alec, with My Brother writing the scripts, I was always supposed to fight fiercely, like Harvard, then lose. It got monotonous. He’s got me scheduled to take another dive at the end of this Millennium, to fulfill His prophecies. That “War in Heaven” He predicted in the so-called Book of Revelation.’

(*Job: A Comedy of Justice* p.406)

การที่ชาตานในร่างของเจอร์รี่ เพื่อนที่อเล็กซ์พบระหว่างการเดินทางไปในโลกต่างๆ กล่าวว่าเรื่องราวทั้งหมดที่เกิดขึ้น ทั้งเรื่องพระคัมภีร์หรือคำทำนายที่เกิดขึ้นจากการเขียนบทของพระเจ้าทั้งสิ้น ชาตานเป็นเพียงตัวละครที่ถูกวางไว้รับบทฝ่ายร้ายเพื่อสนับสนุนสิ่งที่พระเจ้าต้องการให้เกิดขึ้น คำกล่าวของชาตานเป็นการสิ้นสะเทือนความเชื่อที่อเล็กซ์มีต่อพระเจ้าและศาสนาที่เขายึดถือมาโดยตลอด ซึ่งในชั้นแรกอเล็กซ์เพียงแต่คลางแคลงใจเพราะประสบการณ์ที่ได้จากการเดินทางไปตามโลกต่างๆ ของเขาทำให้เขาตั้งคำถามว่าพระเจ้าและสิ่งที่เขาถูกสอนให้เชื่อนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเที่ยงแท้จริงหรือไม่ เมื่ออเล็กซ์ได้ขึ้นสวรรค์และได้พบว่าสวรรค์นั้นไม่เหมือนสถานที่ที่เขาคิดว่ามันเป็น เพราะแทนที่จะเป็นสถานที่ที่สงบสุข มีเทพบุตรนางฟ้าที่เมตตา ที่ที่คนดีได้รับผลตอบแทนความดี แต่กลับเป็นสถานที่แห่งการเหยียดชนชั้น ประกอบกับคำบอกเล่าของเจอร์รี่/ลูซิเฟอร์ที่บรรยายถึงพระเจ้าว่าทำทุกอย่างเพื่อการเอนกสนุก การเลือกอเล็กซ์ให้มาเดินทางไปยังโลกต่างๆ เพื่อทดสอบศรัทธานั้นคือความพยายามครอบงำมนุษย์ให้เชื่อมั่นในอำนาจของพระเจ้าผู้หยั่งรู้อนาคตเท่านั้น แต่ความคลางแคลงใจของอเล็กซ์นั้นได้รับการยืนยันที่ชัดเจนจากคำพูดของยาห์เวห์หรือพระเจ้า ที่ได้ตอบกระทู้ถามของท่านประธานคอสเชย์ (Koschei) ผู้เป็นคูพระเจ้าผู้ปกครองสูงสุดสำหรับลูซิเฟอร์และยาห์เวห์ ว่า ‘ไม่ยุติธรรมเลยที่กล่าวหาว่ายาห์เวห์นั้นทำไม่ถูกต้อง ทั้งๆที่เขาสามารถทำให้ทุกคำทำนายที่เขาให้ไว้เป็นความจริงขึ้นมาได้’

Oy! Every prophecy I fulfilled! And now He tells me
consistent I am not! This is justice?

(Job: A Comedy of Justice p.434)

การที่ยาห์เวห์กล่าวเช่นนั้นเป็นการยืนยันว่าความถูกต้องในสายตาของยาห์เวห์ มาจากการที่เขาสามารถสร้างชุดความจริงชุดหนึ่งขึ้นมาเพื่อบังคับใช้กับมนุษย์ได้สำเร็จ นั่นคือการใช้คำทำนายมาเป็นเครื่องมือโน้มน้าวให้มนุษย์ยอมรับในอำนาจและความจริงที่ยาห์เวห์สร้างขึ้นนั่นเอง การได้ทราบว่าคำสอนที่เรียนรู้มาตลอดชีวิตเป็นแค่เรื่องโกหก ทุกสิ่งทุกอย่างดูเหมือนจะเลื่อนลอยไร้หลักการขึ้นมาโดยฉับพลัน อเล็กซ์จึงไม่ทราบว่าที่สุดแล้ว อะไรจริงอะไรไม่จริงอีกต่อไป สิ่งที่เขาเคยเชื่อนั้นไม่จริงอีกต่อไป และเขาเหลือเพียงแต่ตัวเขาเองให้เชื่อมั่นเท่านั้น

การที่ไฮน์ไลน์นำเสนอประเด็นดังกล่าว อาจเป็นเพราะเขาต้องการชี้ให้เห็นว่าชุดความคิดที่ถูกสร้างขึ้นด้วยอำนาจที่มองไม่เห็นนั้น ไม่จำเป็นจะต้องเป็นความจริงแท้หรือความถูกต้องเสมอไป ในที่นี้คำสอนทางศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้าของอเล็กซ์ได้รับการพิสูจน์แล้วว่าไม่ได้เป็นจริงอย่างที่อเล็กซ์เคยคิด ทำให้กฎเกณฑ์ที่เคยบังคับใช้กับอเล็กซ์ได้สิ้นสภาพไปโดยปริยาย และอเล็กซ์จะต้องหาแสงสว่างหากกฎเกณฑ์ใหม่มาสร้าง “ความจริง” ชุดใหม่ให้ตัวของเขาเอง ดังที่คอกซ์เซย์ได้ตอบคำถามที่ลูซิเฟอร์ถามว่าจะทำอย่างไรก็การที่ได้รู้ว่าสิ่งที่เชื่อมาตลอดนั้นเป็นเรื่องไม่จริงไว้ว่า ประสบการณ์จะเป็นสิ่งที่ช่วยให้มนุษย์เดินหน้าต่อไปได้

For a creature to act out its own minor part, the rules under
which it acts must be either known to it or be such that the rules can
become known through trial and error — with error not always fatal. In
short the creature must be able to learn and to benefit by its experience

(Job: A Comedy of Justice p.429)

ทั้งนี้การที่ประธานคอกซ์เช็กกล่าวถึงประสบการณ์เป็นเพราะต้องการนำเสนอว่าอเล็กซ์ยังคงมีตัวตนอยู่ และอเล็กซ์สามารถแสวงหา “ความจริง” สำหรับตัวเองได้ เพราะเขายังมีสิทธิที่จะตัดสินใจว่าอะไรถูก อะไรผิด และที่ใดคืออนรก ที่ใดคือสวรรค์สำหรับตัวเองได้ โดยการนำประสบการณ์ในสิ่งที่ได้เรียนรู้ และนำข้อผิดพลาดมาปรับใช้ ซึ่งหมายความว่าโลกใบนี้ไม่จำเป็นต้องมีความจริงแท้ที่ถูกอำนาจที่มองไม่เห็นกำหนดไว้ อยู่เพียงหนึ่งเดียว ความจริงของแต่ละคนสามารถถูกสร้างและกำหนดได้ด้วยตัวของเขาเองนั่นเอง

อีกประการหนึ่งที่ไฮน์ไลน์ได้นำขึ้นย้าถึงเรื่องการใช้อำนาจรอบงาของพระเจ้าในเรื่อง ก็ตอนที่ลูซิเฟอร์ นำอเล็กซ์ขึ้นไปพบกับท่านประธานคอกซ์เช็ก และกล่าวร้องทุกข์ต่อท่านประธานว่าการกระทำของยาห์เวห์นั้น สร้างความเดือดร้อนให้แก่ทั้งมนุษย์ที่ถูกเลือกมาเป็นตัวหมาก และตัวเขาที่ต้องรับภาระดูแลเก็บกวาดสิ่งที่น่าองชายของเขาทำ

‘Sir, that is exactly my complaint about my brother. See that record before you. Yahweh baited a trap and thereby lured this creature into a contest that it could not win then declared the game over and took the prize from it. [...] For six millennia I got his losers... and many of them arrived in Hell catatonic with fear - fear of me, fear of an eternity of torture. They can't believe they've been lied to. My therapists have to work hard to reorient the poor slobs. It's not funny.’

(Job: A Comedy of Justice p.430)

ลูซิเฟอร์กล่าวถึงตัวหมากตัวก่อนๆ ที่พ่ายแพ้ต่อเกมการทดสอบของพระเจ้า ว่าคนเหล่านั้นยังคงฝังความเชื่อเกี่ยวกับนรกที่พระเจ้าสอนไว้ และหวาดกลัวต่อลูซิเฟอร์และทัณฑ์ทรมานในนรก ลูซิเฟอร์เห็นว่าความคิดและความเชื่อที่ฝังลึกในใจของมนุษย์นั้นเป็นเรื่องที่ไม่น่าตกเลยในการที่จะต้องมาชี้แจงความจริงให้คนเหล่านั้นฟัง เพราะความเชื่อที่ได้รับการปลูกฝังมานั้นนานไม่สามารถลบล้างหรือเปลี่ยนแปลงได้อย่างง่ายดาย ซึ่งก็แสดงให้เห็นถึงอำนาจของชุดความคิดที่ใช้ครอบงำและสร้างชุดความจริงชุดหนึ่งสำหรับมนุษย์ขึ้นมา ว่าทรงพลังและยั่งยืนมากเพียงใด

ไฮน์ไลน์แสดงความเห็นขัดแย้ง เสียศสึและตั้งคำถามต่อสิ่งที่คริสต์ศาสนาสอนให้คนเชื่อ ด้วยการใช้อเล็กซ์ผู้ที่มีศรัทธาในศาสนาต้องมาประสบกับเหตุการณ์ที่ทำลายต่อความเชื่อที่เขามี หลายต่อหลายครั้งที่อเล็กซ์

เริ่มเอนเอียงออกจากคำสอนทางศาสนาเพราะเขามองเห็นว่าสิ่งที่ศาสนาสอนว่าดี อาจไม่ได้ดีจริงเสมอไป และสิ่งที่ถูกมองว่าเลวร้าย ผิดศีลธรรมก็ไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องที่ชั่วร้ายเสมอไปเช่นกัน

การที่ไฮน์ไลน์พยายามชี้ให้เห็นถึงมุมมองที่แตกต่างหลากหลายในความเชื่อนี้ มิได้เป็นความพยายามที่จะโจมตีว่าศาสนาเป็นเรื่องที่ผิด แต่ต้องการพยายามชี้ให้เห็นว่าความจริง ความดี ความชั่ว นั้นไม่สมควรถูกกำหนดให้มีเพียงกรอบเหตุผลเดียวที่จะใช้ตัดสิน แต่ควรเปิดกว้างให้กับคนที่เห็นต่าง และยอมรับว่าความจริงไม่ได้มีเพียงหนึ่งเดียวเสมอไป การที่ศาสนาโดยเฉพาะองค์กรที่ได้รับการจัดตั้งทางศาสนาพยายามตีกรอบว่าความจริงแท้คือสิ่งที่อยู่ในคำสอนของศาสนาอันเป็นหลักการที่พระเป็นเจ้าประทานมาให้มวลมนุษย์และการที่ประพฤติตนขัดแย้งกับคำสอนนั้นเป็นบาปมหันต์จึงเป็นการใช้อำนาจครอบงำเพื่อควบคุมมิให้มนุษย์ทำในสิ่งที่ศาสนาไม่ต้องการและเป็นเพียงการดำรงอำนาจขององค์กรที่ใช้กำหนดกฎเกณฑ์ บทบาท มุมมองและทัศนคติของสมาชิกในสังคมให้เป็นไปตามแนวทางที่องค์กรต้องการเท่านั้น

3.3.3 นรคคือการลงโทษผู้ที่ต่อต้านความคิดกระแสหลัก

จากการที่ผู้มีอำนาจใช้อำนาจนั้นสร้างชุดความเชื่อและชุดความจริงขึ้นมา โดยต้องการให้ชุดความเชื่อ นั้นกลายเป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับโดยทั่วไปนั้น ย่อมมีกลุ่มคนที่ยอมรับและกลุ่มคนที่ไม่ยอมรับในความจริงนั้นปรากฏขึ้นเสมอ สำหรับผู้ที่ยอมรับก็จะดำเนินชีวิตของตนภายใต้กรอบที่ชุดความเชื่อ นั้นได้กำหนดไว้ เพื่อให้ได้รับรางวัลซึ่งก็คือการยอมรับจากชุดความเชื่อ นั้นนั่นเอง แต่สำหรับผู้ที่ไม่ยอมรับและพยายามต่อต้านความเชื่อ นั้น ก็จะต้องได้รับการลงโทษเนื่องจากถูกมองว่าทำการท้าทาย “ความจริง” ที่เป็นที่ยอมรับของสังคม

นักบุญปีเตอร์ (Saint Peter) เป็นตัวอย่างของผู้ที่มีศรัทธาเหนียวแน่นในศาสนา เขาเป็นคนมีอารมณ์ขัน เห็นอกเห็นใจ โปรดปรานการดื้อน้อคลม โคลาโคลา และชื่อสตั๊ดต่อพระเจ้าอย่างสุดใจ ซึ่งลูซิเฟอร์/เจอรูหรือธิบายให้โอเล็ซฟังว่าเขาเป็นคริสตศาสนิกชนต้นแบบที่สมบูรณ์แบบที่สุดเท่าที่จะหาได้ในโลกและสวรรค์

‘Pete is a good old Joe, the most perfect Christian in Heaven
or on earth. Denied his Boss thrice, been making up for it ever since.
Utterly delighted to be on nickname terms with his Master in all three of
His conventional Aspects. I like Pete. If he ever has a falling out with My
Brother, he's got a job here.’

(Job: A Comedy of Justice p.404)

จากคำอธิบายของลูซิเฟอร์/เจอร์รี่ จะเห็นได้ว่าการที่นักบุญปีเตอร์สามารถอยู่ในสังคมของสวรรค์ได้อย่างมีเกียรตินั้นเป็นเพราะว่าเขายอมรับในชุดความจริงที่พระเจ้าสร้างขึ้น การที่เขาเชื่อสัตย์และเชื่อมั่นศรัทธาในพระเจ้าจึงทำให้เขาได้รับรางวัลตอบแทนคือการเป็นอภิสิทธิ์ชนในสวรรค์นั่นเอง

แม้ว่าอเล็กซ์จะแสดงความคลางแคลงใจในสิ่งที่คำสอนทางศาสนาสอนเอาไว้แต่เขาก็มิได้แสดงท่าทีเป็นปรปักษ์กับความเชื่อนั้นอย่างโจ่งแจ้งแต่อย่างใด ทำให้ตัวเขายังคงได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้ที่มีศรัทธาในศาสนา จนสามารถขึ้นสวรรค์ไปเป็นนักบุญได้ แต่หลังจากที่เขาทราบว่ามีมาร์เกรเตไม่ได้อยู่บนสวรรค์และมีแนวโน้มว่าจะตกนรกและได้รับทัณฑ์ทรมานเพราะเธอมิได้นับถือคริสต์ศาสนาแต่นับถือพระเจ้าของสแกนดิเนเวียอันเป็นการกระทำของพวกนอกรีตที่ถือว่าผิดมหันต์ในสายตาของเหล่าคริสตศาสนิกชนผู้เคร่งครัดทั้งหลาย ทำให้อเล็กซ์แสดงความไม่พอใจและแค้นเคืองต่อหลักคำสอนและความศรัทธาที่เขาเคยมี อีกทั้งยังมีท่าทีกระด้างกระเดื่องต่อพระเจ้า ซึ่งเป็นการท้าทายและต่อต้านพระเจ้า รวมไปถึงสิ่งที่พระเจ้าและศาสนาพร่ำสอนมา

‘[...]Snobbish, bad-tempered angels get to live here without ever doing one lick to deserve it. But my Marga, who is a real angel if one ever lived, gets turned down and sent to Hell to everlasting torture on a childish twist in the rules. You can tell the Father and His sweet-talking Son and that sneaky Ghost, that they can take their gaudy Holy City and shove it! If Margrethe has to be in Hell, that’s where I want to be!’

[...]They ignored me, grabbed me from both sides, and tossed me over. I fell. And fell.

(Job: A Comedy of Justice p.365-366)

อเล็กซ์ผู้ประกาศตนต่อหน้านักบุญปีเตอร์ว่าไม่ยอมรับในอำนาจการตัดสินของพระเจ้า อีกทั้งยังแสดงท่าทีไม่เคารพในตัวพระเจ้า พระบิดา พระบุตร และพระจิต ได้กลายสภาพเป็นผู้ที่ต่อต้านความคิดกระแสหลักอย่างเต็มตัว และจากการกระทำอันท้าทายนี้ ทำให้อเล็กซ์ไม่สามารถอยู่ในสวรรค์ได้อีกต่อไป เขาจึงถูกพามาที่หน้าประตูสวรรค์และถูกจับโยนออกมาเพื่อให้ได้ลงไปอยู่ในนรกตามที่เขาปรารถนา

การลงโทษผู้ที่ต่อต้านแนวคิดกระแสหลักนี้ มองในแง่หนึ่งอาจเป็นการกระทำที่ชอบด้วยเหตุผล เพราะเป็นการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมให้ดำรงอยู่ต่อไปได้ เนื่องจากสังคมไม่อาจยอมรับให้มีผู้ที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์มาเป็นผู้บ่อนทำลาย “ความจริง” ที่สังคมยอมรับยึดถือกันอยู่ แต่อีกนัยหนึ่งการลงโทษผู้ที่ต่อต้านแนวคิดกระแสหลัก ก็เป็นการแสดงออกถึงความคับแค้นและบ้าอำนาจ ที่ไม่ยอมรับความคิดที่แตกต่างของสังคมและผู้มีอำนาจในสังคม สภาพของสังคมที่ปิดตนเองและไม่ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างเช่นนี้ ก็ไม่ต่างอะไรจากนรกสำหรับผู้ที่ยึดต่าง เพราะเขาไม่สามารถยืนยันตนตามหลักการและความเชื่อของตนเองได้ อีกทั้งยังต้องรับโทษทัณฑ์ในฐานะ “ตัวประหลาด” จากสังคม เช่นที่อเล็กซ์ได้ประสบว่าสวรรค์ที่มีไว้สำหรับเทพบุตรนางฟ้าผู้ไร้สาระรวมไปถึงกฎเกณฑ์บิดเบี้ยวขอพระเจ้าที่ใช้ตัดสินมนุษย์นั้น สำหรับเขาแล้วก็ไม่ต่างอะไรไปจากนรกที่นี่เอง

3.3.4 ลักษณะหรือแนวคิดใน *Job: A Comedy of Justice* ที่ส่งเสริมภาพของนรก

นวนิยายเรื่อง *Job: A Comedy of Justice* มีการดำเนินเรื่องโดยการใช้การผจญภัยก็เป็นส่วนที่ส่งเสริมแนวคิดเรื่องนรกที่ปรากฏอยู่ในนวนิยายสั้นเรื่องนี้ สังเกตได้ว่านรกที่ปรากฏทั้งในคำสอนทางศาสนาและในวรรณกรรมต่างๆในอดีตที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 ล้วนแล้วแต่อาศัยการเดินทางเป็นการดำเนินเนื้อเรื่องทั้งสิ้น หากพิจารณาความคล้ายคลึงของนวนิยายเรื่องนี้กับแนวคิดเรื่องนรกที่ปรากฏในยุคก่อนสมัยใหม่เช่น *มหากาพย์อีเนียส* คำสอนเรื่อง *ทุนดัลทัศน์จักรนรก* หรือ *มหากาพย์ดิไวน์ คอมเมดี้* จะพบว่าองค์ประกอบวรรณกรรมหลายประการที่ไม่แตกต่างไปจากเดิมนัก ไม่ว่าจะเป็นโครงเรื่อง การดำเนินเรื่อง ที่มุ่งเน้นไปที่การผจญภัยเพื่อแสวงความรู้บางอย่าง กล่าวคือให้ความสนใจกับพัฒนาการของตัวละครที่เริ่มต้นอย่างไม่ซับซ้อนแต่จะพัฒนาความคิดไปเรื่อยๆจนได้รับองค์ความรู้ใหม่เมื่อจบเรื่อง การดำเนินเรื่องโดยการใช้การผจญภัยเป็นส่วนที่ส่งเสริมแนวคิดเรื่องนรกที่ปรากฏอยู่ในนวนิยายเรื่องนี้ สังเกตได้ว่านรกที่ปรากฏทั้งในคำสอนทางศาสนาและในวรรณกรรมต่างๆในอดีตที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 ล้วนแล้วแต่อาศัยการเดินทางเป็นการดำเนินเนื้อเรื่องทั้งสิ้น การที่ไฮน์ไลน์ประพันธ์นวนิยายเรื่องนี้ให้เป็นเรื่องการเดินทางผจญภัยของอเล็กซ์จึงมีนัยยะของนรกแฝงอยู่เช่นกัน โดยที่การผจญภัยถูกใช้เป็นสัญลักษณ์แทนการเรียนรู้ประสบการณ์ที่จะนำมาสู่การได้รับองค์ความรู้ใหม่ในตอนท้ายเรื่อง การเดินทางไปยังโลกต่างๆของอเล็กซ์จึงคล้ายคลึงกับการเดินทางลงไปนรกของโลกของอีเนียสและดิงเต หรือการลงไปทัศนจักรนรกของทุนดัล ทั้งอีเนียส ดิงเตและทุนดัลเดินทางลงไปนรกเพื่อสังเกตการณ์ว่านรกนั้นมีสภาพเช่นไร หลังจากที่ได้เห็นภาพของนรกแล้วทุกคนที่เดินทางไปนรกนั้นจะเกิดพัฒนาการทางความคิด เช่น ทุนดัลพบว่าบาปนั้นสร้างผลลัพธ์ที่ร้ายแรงน่ากลัว มนุษย์จึงไม่ควรทำบาป อีเนียสค้นพบว่าการกระทำทุกอย่างมีผลตามมาเสมอ การสร้างกรุงโรมจะสำเร็จได้ต้องเกิดการนองเลือดและความรุนแรงเสียก่อน อีเนียสจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ให้ถ่องแท้เสียก่อนว่าความดีและความชั่วเป็นอย่างไร ดิงเตได้รู้ว่ามนุษย์ควรละอายต่อบาปไม่ใช่เกรงกลัว

ต่อผลของบาป และอเล็กซ์ได้รู้ว่านรกที่แท้จริงคือการทนอยู่ภายใต้อำนาจบังคับโดยที่ตนเองไม่มีสิทธิ์จะลุกขึ้น ปฏิเสธหรือต่อต้านได้

นอกจากโครงเรื่องและการดำเนินเรื่องแล้ว การสร้างตัวละครที่มีที่มาจากตำนานหรือคำสอนทางศาสนา ก็เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่แสดงว่านวนิยายเรื่องนี้ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนา การที่ไฮน์ไลน์ใช้ตัวละครพระเจ้าและซาตานก็เป็นตัวบ่งชี้ถึงความเกี่ยวพันกับนรกและสวรรค์อย่างชัดเจน อีกประการหนึ่งไฮน์ไลน์นำเสนอแก่นเรื่องความรักเพื่อมาสนับสนุนแนวคิดหลักที่เขาต้องการนำเสนอว่านรกและสวรรค์ไม่ควรมีภาพลักษณ์แบบที่ปรากฏในคำสอนทางศาสนาแต่เกิดจากการตัดสินใจของมนุษย์เอง ดังที่เขาสรุปไว้ในตอนจบเรื่องว่า “สวรรค์คือสถานที่ที่มาร์เกรตอยู่”

3.3.4.1 การใช้ตัวละครที่มีที่มาจากตำนานหรือคำสอนทางศาสนา

การนำตัวละครที่มีที่มาจากตำนาน นิทานปรัมปรา หรือคำสอนทางศาสนามาใช้ในบทประพันธ์สืบเนื่องมาจากความเป็นสากลเกี่ยวข้องกับอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ อีกทั้งยังเป็นเรื่องราวที่เล่าขานกันมายาวนานหลายชั่วอายุคน ทำให้ตำนานหรือคำสอนทางศาสนาเป็นสิ่งที่คนทั่วไปรู้จักและมีความเข้าใจในระดับหนึ่งอยู่แล้ว นักประพันธ์เลือกนำตำนานหรือนิทานสอนใจมาใช้ในบทประพันธ์เพราะเรื่องราวเหล่านั้นช่วยสื่อถึงแก่นเรื่องที่เป็นสากลไปถึงผู้อ่านบทประพันธ์ได้ทันทีโดยไม่ต้องเกริ่นนำหรือปูพื้นฐานความเป็นมาของตัวละคร เช่นถ้ากล่าวถึงตัวละครออดิซัส ผู้อ่านจะเข้าใจได้ว่าเป็นตัวละครที่รักมารดาแต่เกลียดบิดาของตนเองโดยที่ผู้ประพันธ์ไม่ต้องบรรยายภูมิหลังของออดิซัสแต่อย่างใด ดังที่ชาร์ตซ์เคยกล่าวไว้ว่าตำนานจะเป็นเครื่องมือในการนำเสนอเรื่องราวที่ละเอียดอ่อนและช่วยให้ผู้อ่านทุกคนเข้าถึงเรื่องที่เขาต้องการนำเสนอได้ โดยที่ตำนานจะช่วยให้เขาไม่จำเป็นต้องให้รายละเอียดพื้นฐานแก่ผู้อ่านมากนัก¹⁵

ไฮน์ไลน์ประพันธ์นวนิยายเรื่อง *Job: A Comedy of Justice* ขึ้นเพื่อถ่ายทอดเรื่อง Job ที่ปรากฏในพระคัมภีร์ออกมาใหม่และสอดแทรกการเสียดสีศาสนาคริสต์เอาไว้ ข้อพิสูจน์ที่ชัดเจนว่าไฮน์ไลน์ต่อต้านคำสอนของศาสนาคริสต์คือการที่ไฮน์ไลน์เลือกนำพระเจ้า นักบุญปีเตอร์ ซาตาน ปีศาจบิลซิบับหนึ่งในบาปเจ็ดประการ มาปรากฏตัวในเรื่อง แต่ไฮน์ไลน์อธิบายถึงบุคลิกลักษณะของตัวละครดังกล่าวออกมาแตกต่างไปจากเดิม เช่น

¹⁵ Bigelow, *The poet's third eye: A guide to the symbolisms of modern literature* : 87

เมื่อกล่าวถึงซาตาน ผู้อ่านทั่วไปจะเข้าใจว่าซาตานเป็นปีศาจชั่วร้ายที่จ้องจะล่อลวงให้คนละทิ้งพระเจ้า พระเจ้าเป็นผู้ที่มีความเมตตากรุณาและรักทุกสิ่งอย่างเท่าเทียมเป็นต้น ก็แปรสภาพมาเป็นซาตานคือปีศาจที่ต้องคอยเก็บกวาดผลจากการเล่นสนุกของพระเจ้าผู้เป็นน้องชาย และพระเจ้าสามารถใช้ได้ทุกวิธีการเพื่อให้บรรลุในสิ่งที่ตนเองต้องการ

การที่ไฮน์ไลน์เลือกนำเสนอตัวละครที่มีที่มาจากตำนานหรือคำสอนทางศาสนาในลักษณะเสียดสี อาจเป็นเพราะจุดยืนของไฮน์ไลน์เองที่หันมาให้ความสนใจในเรื่องเกี่ยวกับเรื่องที่ถูกแต่งขึ้นหรือเรื่องเล่านิทานปรัมปรา (Myth) ในแก่นเรื่องหลักที่เขาสร้างขึ้นคือ World as Myth series ที่ให้ความสนใจเกี่ยวกับการที่โลกและสังคมกลายเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องเล่าที่ถูกผู้มีอำนาจกำหนดครอบครองเอาไว้ ไฮน์ไลน์ใช้คำว่า myth ในทั้ง 2 ความหมาย คือทั้งเรื่องที่ถูกแต่งขึ้น และเรื่องปรัมปรา หรืออีกนัยหนึ่งคือไฮน์ไลน์พยายามแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของเรื่องเล่าที่ถูกเล่าสืบต่อกันมาจนกลายเป็นเรื่องปรัมปราที่ทุกคนพร้อมใจกันเชื่อนั้น ส่งผลต่อแนวคิดกระแสหลักของสังคมมากเพียงใด ไฮน์ไลน์จึงนำเสนอตัวละครพระเจ้าและซาตานในรูปแบบที่แตกต่างไปจากเรื่องเล่าที่ปรากฏในนิทานปรัมปราหรือคำสอนทางศาสนาเพื่อพยายามชี้ให้ผู้อ่านได้มองเห็นอีกความเป็นไปได้หนึ่งของพระเจ้าที่ไม่ได้สวยงามศักดิ์สิทธิ์และซาตานที่ไม่ได้เลวร้ายน่ากลัวตามที่มนุษย์เชื่อกัน

3.3.4.2 แก่นเรื่องเกี่ยวกับความรัก

แก่นเรื่องเกี่ยวกับความรักที่ปรากฏอยู่ในนวนิยายเรื่อง *Job: A Comedy of Justice* นี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ตัวละครหลักหรือเล็กซ์นั้น ตัดสินใจอย่างเด็ดขาดว่าหลักคำสอนทางศาสนาหรือพระเจ้าที่เขาเคยยึดมั่นศรัทธามาตลอดชีวิตนั้น หาใช่ความจริงแท้แต่อย่างใด เป็นเพียงการใช้อำนาจครอบงำเพื่อสร้างชุดความจริงสำหรับกำหนดกรอบให้ผู้คนปฏิบัติตามที่พระเจ้าต้องการเท่านั้น

มาร์เกรเต ผู้เป็นหญิงสาวที่ไม่ได้นับถือคริสต์ศาสนา ดังนั้นเมื่อวันสิ้นโลกมาถึง อเล็กซ์ที่ขึ้นมายอยู่บนสวรรค์จึงพบว่าเธอไม่ได้อยู่บนสวรรค์นี้ด้วย จากการพยายามตามหาตัวเธอในสวรรค์ทำให้สุดทายเป็นแล้วเล็กซ์ในได้รับคำตอบว่ามาร์เกรเตมิได้อยู่บนสวรรค์ และไม่ได้อยู่ในโลกมนุษย์ ทำให้เขาตีความว่าเธอต้องลงไปอยู่ในนรกอย่างแน่นอน และทำให้เขามุ่งมั่นที่จะไปยังนรกเพื่อตามหาและช่วยเหลือเธอ เพื่อให้ทั้งคู่ได้กลับมาอยู่ร่วมกันอีกครั้ง

[...] Peter, an eternity here without her is not an eternity of bliss; it is an eternity of boredom and loneliness and grief. You think this damned gaudy halo means anything to me when I know - yes, you've

convinced me! - that my beloved is burning in the Pit? I didn't ask much.
 Just to be allowed to live with her. I was willing to wash dishes forever if
 only I could see her smile, hear her voice, touch her hand! [...] If
 Margrethe has to be in Hell, that's where I want to be!

(*Job: A Comedy of Justice* p.364-365)

อเล็กซ์แสดงความเด็ดเดี่ยวและเชื่อมั่นในความรัก ว่าสวรรค์ที่ปราศจากมาร์เกรเต้ก็มีใช้สวรรค์สำหรับ
 เขไปอีกต่อไป และถ้ำนรกคือสถานที่ที่มาร์เกรเต้อยู่ เขาก็ยินดีที่จะลงไปอยู่ในนรกกับเธอด้วย เพราะนิรันดรใน
 สวรรค์ที่ปราศจากมาร์เกรเต้จะเป็นเพียงกาลเวลาที่น่าเบื่อและเปลี่ยวเหงาเศร้าสร้อย นิรันดรในลักษณะนี้ไม่ใช่
 สิ่งที่อเล็กซ์ปรารถนาเขายินดีที่จะทำงานหนัก หรือกลับไปเป็นคนล้างจาน เพียงแค่ให้อยู่อยู่กับเธอ ยิ่งการที่รู้ว่า
 มาร์เกรเต้อาจกำลังถูกไฟนรกเผาผลาญและทรมาณอยู่ในขณะที่เขามานั่งเสวยสุขอยู่บนสวรรค์ยังเป็นสิ่งที่อเล็กซ์
 ไม่สามารถยอมรับได้ จึงทำให้อเล็กซ์ตัดสินใจที่จะออกจากสวรรค์เพื่อไปตามหาหญิงผู้เป็นที่รักในนรก และทำ
 ให้เขาต้องกลายสภาพเป็นผู้ที่ถูกขับออกจากสวรรค์ อันเป็นการลงโทษในฐานะที่เขาต่อต้านพระเจ้าและคำสอน
 ของพระองค์นั่นเอง

หลังจากที่ลงมาในนรกแล้ว อเล็กซ์ยังต้องแสดงความจริงจังในการตามหามาร์เกรเต้ด้วยการขอเข้าพบ
 ซาดานหรือลูซิเฟอร์ เพื่อร้องขอให้ซาดานมอบตัวมาร์เกรเต้คืนให้กับเขา การขอเข้าพบซาดานนี้ อเล็กซ์ต้องเขียน
 อัดชีวประวัติของตนเองส่งเข้าไป เพื่อดึงดูดความสนใจของซาดานให้ยอมอนุญาตให้อเล็กซ์เข้าพบ และเมื่อ
 ซาดานให้คำตอบแก่อเล็กซ์ว่ามาร์เกรเต้มีได้ออยู่ในนรกนี้เช่นกัน อเล็กซ์จึงท้อถอยและหมดหวังในการใช้ชีวิตอยู่
 ต่อไป เพราะเขาไม่สามารถตามหามาร์เกรเต้และใช้ชีวิตร่วมกับเธอได้อีกแล้ว ลูซิเฟอร์/เจอรีย์ถึงกับเหน็บแนม
 อเล็กซ์ที่คร่ำครวญอยากทานช็อคโกแลต ชันเคย์ ฝีมือนาร์เกรเต้ในขณะที่นั่งเศร้าสร้อยน้ำตาตกอยู่กับถ้วยเหล้า
 ในมือว่าการร้องไห้ใส่เหล้าในมือว่าแย่แล้ว แต่การร้องไห้ใส่ช็อคโกแลต ชันเคย์นั้นเข้าขั้นน่าขยะแขยงเลยทีเดียว

จากนั้นด้วยความช่วยเหลือของลูซิเฟอร์/เจอรีย์ อเล็กซ์จึงได้รู้ว่ามีมาร์เกรเต้นั้นถูกยahrtweil ding ตัวมาจากอีก
 โลกหนึ่ง เพื่อใช้เป็นรางวัลและบททดสอบของอเล็กซ์ ในการพนันระหว่างพระเจ้าและซาดานว่าใครจะเป็นผู้ชนะ
 ทำให้อเล็กซ์ไม่สามารถตามหามาร์เกรเต้พบทั้งในโลกมนุษย์ สวรรค์ หรือแม้กระทั่งนรก เพราะเธอได้ถูกส่งกลับ
 ไปยังโลกของเธอ ซึ่งก็คือโลกที่เชื่อมั่นนับถือในเทพเจ้าของสแกนดิเนเวียนั่นเอง ลูซิเฟอร์/เจอรีย์ที่รับปากว่าจะ
 ช่วยอเล็กซ์ตามหามาร์เกรเต้ จึงพาอเล็กซ์ขึ้นไปพบกับท่านประธานคอกซ์เซย์ เพื่อร้องทุกข์ในการกระทำของ
 ยahrtweil ding ที่ส่งผลร้ายต่อทั้งมนุษย์และสร้างเรื่องวุ่นวายให้แก่ลูซิเฟอร์เอง

การสอบสวนคำร้องเรียนของลูซิเฟอร์ทำให้ท่านประธานคอกซ์เซย์เรียกผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่อง
 ทั้งหมดมาประชุมกัน ซึ่งยahrtweil ding โอดิน และโลกิ ก็ได้มาปรากฏตัวในห้องนี้ หลังจากกล่าวโทษยahrtweil ding และโลกิ

เรียบร้อยแล้ว ท่านประธานคอสเซย์จึงหันมาถามโอดินว่าจะยอมมอบตัวมาร์เกรเตให้แก่อเล็กซ์หรือไม่ เพื่อเห็นแก่อเล็กซ์ต้องตกเป็นเหยื่อของการใช้อำนาจของเหล่า “พระเจ้า” ทั้งหมด

‘An indeterminate time. This creature had stated its willingness to wash dishes “forever“ in order to take care of her. One may doubt that it realizes just how long a period, “forever“ is... yet its story does show earnestness of purpose.’

(Job: A Comedy of Justice p.433)

ท่านประธานคอสเซย์ย้ำถึงความมั่นคงในความรักที่อเล็กซ์มีต่อมาร์เกรเตว่า มนุษย์ผู้นี้ยอมที่จะใช้เวลาตลอดกาลในการเป็นคนล้างจานเพื่อแลกกับการได้อยู่กับมาร์เกรเต ถึงแม้ว่าเขาจะไม่รู้ว่าตลอดกาลนั้นยาวนานเพียงใดก็ตาม ซึ่งความปรารถนาของอเล็กซ์ก็ได้แสดงออกถึงความรักที่มีมาร์เกรเตชัดเจนอยู่แล้ว และเพื่อเป็นการชดเชยให้แก่มนุษย์ที่ถูกดึงเข้ามารับผลจากการกระทำของผู้ที่มีอำนาจสูงกว่าโดยไม่ได้รับความยุติธรรมหรือความเมตตาแต่อย่างใด

จากความเมตตาของท่านประธานคอสเซย์ และความรักอันมั่นคงของอเล็กซ์ทำให้ในที่สุด อเล็กซ์และมาร์เกรเตก็ได้กลับมาอยู่ร่วมกันสมใจ ทั้งคู่สร้างร้านอาหารขึ้นมาเลี้ยงชีวิต มีบุตรสาวคนหนึ่ง และยังมีเพื่อนของครอบครัวที่แสนดีคือครอบครัวฟานสเวิร์ธที่จะมาเยี่ยมในเร็ววันนี้ อเล็กซ์ที่มานั่งนึกถึงสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นในอดีตที่ผ่านมา การฟันฝ่าอุปสรรคทั้งหลายทั้งปวงที่เกิดขึ้น เป็นข้อพิสูจน์ความคิดของเขาที่ว่า “สวรรค์คือสถานที่ที่มาร์เกรเตอยู่” นั่นเอง

‘[...] I have what I want. I would not want to be a saint in Heaven if Margrethe was not with me; I wouldn't fear going to Hell if she was there — not that I believe in Hell or ever stood a chance of being a saint in Heaven.

Samuel Clemens put it: "Where she was, there was Eden."

Omar phrased it: "thou beside me in the wilderness, ah wilderness were

paradise enow." Browning termed it: Summum Bonum. All were asserting the same great truth, which is for me:

Heaven is where Margrethe is.'

(*Job: A Comedy of Justice* p.438-439)

ภาพของนรกที่ปรากฏในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง เป็นเรื่องยืนยันว่ากาลเวลาและอิทธิพลของบริบททางสังคมและวัฒนธรรมส่งผลให้ผู้ประพันธ์ตีความและสร้างภาพของนรกที่แตกต่างไปจากนรกตามขนบความเชื่อทางศาสนาขึ้นมา เนื่องจากมุมมองเรื่องความทุกข์ทรมานของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปตามประสบการณ์ของผู้ประพันธ์เอง การตีความและสร้างภาพนรกของผู้ประพันธ์แต่ละคนจึงผูกติดอยู่กับสิ่งที่ตัวผู้ประพันธ์เองเห็นว่าเป็นความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัสราวกับตนนรก ทำให้ภาพลักษณ์ของนรกที่ปรากฏในวรรณกรรมแต่ละเรื่องมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไป และภาพลักษณ์ของนรกที่แตกต่างกันนี้ขึ้นอยู่กับแก่นความคิดของผู้ประพันธ์ว่าต้องการสื่อว่าอะไรคือนรกนั่นเอง ซึ่งภาพลักษณ์ของนรกที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ สามารถสรุปได้เป็น 2 ประเด็นคือ

1) ภาพของนรกผูกพันอยู่กับอำนาจครอบงำที่มีอยู่เหนือสมาชิกในสังคม ณ ขณะนั้น เห็นได้ชัดในกรณีของ อำนาจครอบงำของความโลภในการแสวงหาทรัพย์สินจากดินแดนอาณานิคม อำนาจของกลุ่มเผด็จการ และ อำนาจครอบงำของความเชื่อตามหลักศาสนา คอนราดมองว่าความโลภที่มีอยู่ในจิตใจของมนุษย์ทุกคนคือสาเหตุที่ทำให้มนุษย์ขี้กจริต ดินแดนอาณานิคมที่เต็มเปี่ยมด้วยทรัพยากรจึงเป็นตัวกระตุ้นให้ความโลภของมนุษย์แสดงออกมาได้รุนแรงมากขึ้น ในสภาพที่ความโลภเข้าครอบงำ ศีลธรรมจรรยาและความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกันจะถูกความโลภกลืนกินจนหมด และสร้างภาพของความทุกข์ทรมานให้เกิดขึ้นในดินแดนอาณานิคมนั้น ทั้งตัวชนพื้นเมืองและคนขาวที่เดินทางเข้าไปล้วนแล้วแต่ต้องประสบกับความทุกข์ทรมานในรูปแบบที่ต่างกันไป ดินแดนอาณานิคมจึงกลายสภาพเป็นนรกในสายตาของมาร์โลว์ ชาร์ตรมองว่าการยอมอ้อเท้าไม่ยอมตัดสินใจว่าตนเองนั้นต้องการอะไรและควรทำเช่นไร รวมไปถึงการไม่ยอมรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองได้เป็นผู้ตัดสินใจกระทำนั้น เป็นผลมาจากการไร้ความรับผิดชอบของคนฝรั่งเศส การยึดครองของเยอรมันเหนือฝรั่งเศส ทำให้คนฝรั่งเศสไม่กล้าลุกขึ้นต่อต้านอำนาจของเยอรมัน ก็เปรียบเสมือนการไร้ความรับผิดชอบต่อตัวตนของคนฝรั่งเศสเอง ซึ่งไม่ต่างไปจากนรกสักเท่าใดนักเพราะชาร์ตรมองว่าการไม่กล้าตัดสินใจก็คือการตกนรกรูปแบบหนึ่ง สำหรับไฮน์ไลน์แล้ว อำนาจครอบงำทางศาสนาที่เป็นตัวกำหนดว่าอะไรคือสวรรค์ อะไรคือนรก สิ่งใดถือว่าเป็นความดี สิ่งใดถือว่าเป็นความชั่วนั้น เป็นเพียงชุดความจริงที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อกำหนดกรอบการดำเนินชีวิตให้บุคคล เพื่ออำนวยความสะดวกและจัดการของเหล่าผู้มีอำนาจเท่านั้น ดังนั้นสิ่งที่ถูกกำหนดว่าเป็นสวรรค์ไม่จำเป็นต้องเป็นสวรรค์สำหรับทุกคนเสมอไป เช่นเดียวกับนรกก็ไม่จำเป็นต้องเป็นนรกสำหรับทุกคนเช่นกัน เพราะสวรรค์อาจเป็นคังนรกสำหรับบุคคลหนึ่งและนรกอาจเป็นคังสวรรค์สำหรับอีกบุคคลหนึ่งก็ได้

2) นรกของแต่ละบุคคลแตกต่างกันไปตามทัศนคติของตน ภาพของนรกที่ปรากฏในวรรณกรรมแต่ละเรื่องมีลักษณะแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับมุมมองของผู้ประพันธ์แต่ละคนที่มีมองว่าสิ่งใดคือนรก คอนราดมองว่าความโหดร้ายทารุณ ไร้มนุษยธรรมและการยอมพ่ายแพ้ต่อความโลภในจิตใจของตนเองคือนรกที่มาร์โลว์ได้พบเห็น ชาร์ตร์มองว่าผู้อื่นคือนรก เนื่องจากการมีตัวตนอยู่ของผู้อื่นคือความเป็นไปได้ที่บุคคลจะยอมให้ผู้อื่นนั้นเข้ามาใช้อำนาจในการตัดสินใจตัดสินตัวตนของตนเอง ซึ่งผู้อื่นนั้นก็เปรียบได้กับการลงทัณฑ์ที่บุคคลจะต้องทนอยู่ร่วมด้วย โดยไม่สามารถหนีไปไหนได้นั่นเอง สำหรับไฮน์ไลน์นรกคือสถานที่ที่มนุษย์ต้องถูกบังคับให้ใช้ชีวิตอยู่ภายใต้อำนาจครอบงำและความคิดแบบกระแสหลักโดยที่ไม่สามารถลุกขึ้นมาต่อต้านแสดงความเห็นต่างได้

ภาพของนรกที่แตกต่างไปจากนรกที่ปรากฏในขนบและคติทางศาสนาเป็นข้อพิสูจน์ที่ทำให้เห็นว่า มนุษย์เริ่มหันมาให้ความสนใจกับนรกในเชิงจิตวิทยาของแต่ละคนมากขึ้น การที่บุคคลสร้างคำจำกัดความของนรกสวรรค์ของตนเองขึ้นมา เป็นการเปรียบเทียบว่าบุคคลสามารถสัมผัสได้ทั้งนรกและสวรรค์โดยที่ยังไม่ต้องเสียชีวิตไปแล้วได้ ชีวิตปัจจุบันที่ต้องดำเนินต่อไปนี้เป็นตัวกำหนดว่าอะไรคือนรก อะไรคือสวรรค์ ตามคำที่กล่าวไว้ว่า “สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ” มากขึ้น และสามารถเข้าถึงจิตใจของผู้อ่านได้อย่างเป็นสากลมากขึ้นเช่นกัน เนื่องจากนรกสวรรค์ไม่ใช่แค่เพียงภาพที่ต้องจินตนาการว่าถ้าตายไปแล้วจะต้องไปเจอกับเรื่องอะไรบ้าง อย่างไรก็ตาม การตีความและการสร้างภาพของนรกและสวรรค์ในงานวรรณกรรมที่ยกมานี้ ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่ผู้ประพันธ์ได้รับมา รวมไปถึงภูมิหลังและสภาพแวดล้อมของผู้ประพันธ์เองจึงมีความสำคัญต่อการอ่านและวิเคราะห์วรรณกรรมเช่นกัน เพราะช่วยให้เข้าใจแก่นความคิดและสิ่งที่ผู้ประพันธ์ต้องการนำเสนอได้ชัดเจนลึกซึ้งยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามจะยังคงพบว่าอิทธิพลของคำสอนเรื่องนรกที่ปรากฏในศาสนายังคงมีบทบาทในการประกอบสร้างภาพนรกของผู้ประพันธ์แต่ละคนอยู่ไม่มากนักน้อย แม้การประกอบสร้างนั้นจะมีรายละเอียดปลีกย่อยของนรกที่แตกต่างกันไป แต่จุดใหญ่ใจความของนรกยังคงผูกติดอยู่กับความเชื่อที่ว่านรกคือความทุกข์ทรมานใจ อันเป็นความเชื่อสากลที่กล่าวถึงนรกอยู่วันยังค่ำ ถึงแม้ว่าประสบการณ์ส่วนตัวของผู้ประพันธ์แต่ละคนจะเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้การตีความและประกอบสร้างภาพของนรกนั้นแตกต่างไปจากนรกแบบคลาสสิกแต่นรกที่แตกต่างกันเหล่านั้นก็ยังคงจตุรรมและสามารถมองเห็นภาพนรกแบบขนบที่ยังแทรกตัวอยู่ในนั้นได้เสมอ

บทที่ 4

อิทธิพลและบริบททางประวัติศาสตร์ที่มีต่อนักประพันธ์

การตีความบทประพันธ์จากการทำความเข้าใจเหตุการณ์ตามประวัติศาสตร์ สังคมและภูมิหลัง ที่มีอิทธิพลต่อผู้ประพันธ์เป็นวิธีการตีความวรรณกรรมวิธีหนึ่งที่แพร่หลายและนิยมใช้ในการศึกษาตัวบทวรรณกรรม ทั้งนี้เป็นเพราะผู้ที่ทำการศึกษาวรรณคดีบางส่วนมีความคิดเห็นว่า การตีความวรรณคดีจะมีความเที่ยงตรงและลึกซึ้งมากขึ้นหากได้มีการทำความเข้าใจในตัวผู้ประพันธ์ควบคู่ไปกับการทำความเข้าใจผลงานประพันธ์ของเขา เนื่องจากผลงานประพันธ์และชีวิตของผู้ประพันธ์จะไม่สามารถแยกออกจากกันอย่างเด็ดขาดได้ อิทธิพลที่ผู้ประพันธ์ได้รับจากประวัติศาสตร์และภูมิหลังของผู้ประพันธ์เอง เช่น เหตุการณ์สำคัญหรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสังคมในขณะที่ผู้ประพันธ์มีชีวิตอยู่ ไม่ว่าจะเป็นในด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ หรือศาสนา ย่อมส่งผลกระทบต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้ประพันธ์บ้างไม่มากก็น้อย ทำให้เหตุการณ์เหล่านี้อาจเป็นเหตุปัจจัยเบื้องต้นในการสร้างสรรค์ผลงานแต่ละชิ้นขึ้นมา ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์มากมายที่ได้เข้ามามีบทบาทและอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์วรรณกรรม เช่น สังคมยุคมืดที่งานวรรณคดีส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับ ความเชื่อทางศาสนา สังคมโรมันตึกที่หันมาให้ความสำคัญกับเรื่องของจิตใจ ธรรมชาติและพัฒนาการไปสู่ความเป็นอุดมคติของสังคมมนุษย์ การปฏิวัติฝรั่งเศสที่เริ่มให้ความสำคัญกับการแสดงออกถึงสิทธิอันเท่าเทียมของมนุษย์และมุ่งโจมตีความเสื่อมทรามของสถาบันทางสังคมต่างๆ การปฏิวัติอุตสาหกรรมที่เปิดโลกและมุมมองให้กว้างขวางขึ้น สงครามโลกครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 เป็นต้น เหตุการณ์เหล่านี้ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมหลายเรื่อง เช่นในนวนิยายเรื่อง *Gone With the Wind* ของมาร์กาเรต มิตเชลล์ (Margaret Mitchell) ซึ่งมีฉากหลังอยู่ในยุคสงครามกลางเมืองของอเมริกา หรือในนวนิยายเรื่อง *A Farewell to Arms* ของเออร์เนสต์ เฮมมิงเวย์ (Ernest Hemingway) ที่แสดงให้เห็นถึงผลกระทบจากสงคราม อย่างไรก็ตาม การรับอิทธิพลจากบริบททางสังคมหรือประวัติศาสตร์มิได้จำเป็นต้องปรากฏมาในรูปแบบของการนำเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์นั้นๆ มาใช้เป็นแก่นเรื่องของวรรณกรรมเสมอไป แต่อาจปรากฏอยู่ในรูปของการสอดแทรกเรื่องราวที่มาจากประสบการณ์ของผู้ประพันธ์ เฉพาะส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับแก่นเรื่อง หรือไม่ก็อาจเป็นเพียงการนำเสนอทัศนคติที่ผู้ประพันธ์มีต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยอาจมิได้นำสถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์มาถ่ายทอดลงในวรรณกรรมเลยก็เป็นได้ แต่ไม่ว่าผู้ประพันธ์เลือกที่จะนำบริบททางสังคมและการเมืองมาใช้โดยตรง ด้วยการกล่าวอ้างถึงเหตุการณ์ดังกล่าวไว้ในเนื้อเรื่อง หรือเลือกที่จะไม่ถ่ายทอดลงในเนื้อเรื่องเลยก็ตาม การศึกษาอิทธิพลของบริบททางประวัติศาสตร์ก็ยังเป็นสิ่งที่คุณที่ทำการศึกษาวรรณกรรมไม่ควรมองข้าม เนื่องจากจะช่วยให้สามารถทำความเข้าใจในเชิงลึกและตระหนักถึงคุณค่าและที่มาของวรรณกรรมชิ้นนั้นๆ ได้มากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการ

แสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมหรือแนวความคิดที่ได้รับการพัฒนาขึ้นในยุคสมัยต่างๆ ล้วนแล้วแต่มีผลต่อการนำเสนอผลงานประพันธ์ เพื่อตอบสนองความต้องการบางอย่าง ตัวอย่างเช่น นิยายสั้นเรื่อง *Heart of Darkness* ของโจเซฟ คอนราด ซึ่งถูกประพันธ์ขึ้นในช่วงที่ลัทธิจักรวรรดินิยมกำลังเติบโตเฟื่องฟูอย่างสูง การดำเนินเรื่องจึงให้ใส่ใจกับประสบการณ์ของผู้ที่เดินทางไปยังพื้นที่ที่ไม่รู้จัก เพื่อนำพาอารยธรรมเข้าไปสู่ผู้ที่ด้อยกว่าและเพื่อเข้าไปแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติ แต่กลับปรากฏแนวคิดโจมตีลัทธิจักรวรรดินิยมในเรื่อง โดยคอนราดนำเสนอมุมมองความลุ่มหลงในอำนาจที่ซ่อนลึกลงในจิตใจของมนุษย์และถูกกระตุ้นให้แสดงความบ้าคลั่งออกมาเมื่ออยู่ในที่ที่ไม่มีกฎระเบียบใดๆ มาควบคุมพฤติกรรมได้ หรือบทละครเรื่อง *No Exit* ของชาร์ดร์ที่แม้ว่าแก่นเรื่องจะไม่เกี่ยวกับสงครามแต่ชาร์ดร์ก็อ้างถึงความรับผิดชอบที่มาจากความเฉยหรือเลือกที่จะทำในสิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งนอกจากเป็นการแสดงถึงแนวคิดและหลักปรัชญาของเขา ก็ยังเป็นผลมาจากการที่เยอรมันเข้ายึดครองประเทศฝรั่งเศสในสงครามโลกครั้งที่ 2 นั่นเอง นอกเหนือไปจากบริบททางประวัติศาสตร์แล้ว ชีวิตประวัติและภูมิหลังของผู้ประพันธ์ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ต้องให้ความสนใจควบคู่กันไป เนื่องจากประสบการณ์ส่วนตัวของผู้ประพันธ์แต่ละคน มีอิทธิพลต่อแนวคิดและมุมมองที่เสนอผ่านบทประพันธ์ รวมทั้งมีส่วนในการตัดสินใจของผู้ประพันธ์ว่าจะเลือกเอาเรื่องใดมา และจะถ่ายทอดเรื่องราวนั้นออกมาอย่างไร รวมไปถึงการประยุกต์ใช้เรื่องราวนั้นให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างไร

ในบทนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นว่าบริบททางประวัติศาสตร์และภูมิหลังของผู้ประพันธ์ มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับการตีความและสร้างภาพของนรกขึ้นมาใหม่ โดยแบ่งเป็นหัวข้อย่อยเรียงลำดับเหตุการณ์สำคัญหรือความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ซึ่งเกี่ยวข้องกับวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องที่อ้างถึงในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้แก่ จักรวรรดินิยม อคติภาวนิยม และศาสนาคริสต์นิกายอีแวนเจลิค

4.1 โจเซฟ คอนราด

โจเซฟ คอนราด (Joseph Conrad) เป็นนักประพันธ์ที่มีผลงานทั้งเรื่องสั้นและนวนิยาย ส่วนมากผลงานของคอนราดมีฉากหลังของเรื่องเกี่ยวกับการออกเดินเรือ เนื่องจากยุคสมัยที่คอนราดได้ประพันธ์ผลงานต่างๆ ขึ้นมานั้น การล่าอาณานิคมของจักรภพอังกฤษอยู่ในยุคเฟื่องฟู ซึ่งคอนราดเองได้นำประสบการณ์ที่เขาได้รับจากทั้งในฝรั่งเศสและประสบการณ์ในขบวนเรือสินค้าของอังกฤษมาสร้างสรรค์เรื่องราวต่างๆ ขึ้น โดยที่เนื้อเรื่องหลักๆ ของคอนราดจะเกี่ยวข้องกับการสะท้อนภาพของจักรวรรดิที่มีอาณาเขตกว้างขวางใหญ่โตไปทั่วโลกผ่าน การมีอาณานิคมในทวีปต่างๆ พร้อมๆ กับที่ให้ความสำคัญในการทำความเข้าใจเบื้องลึกของจิตวิญญาณของมนุษย์ด้วยกัน การดำเนินเนื้อเรื่องจึงมีลักษณะการพรรณนาถึงบททดสอบทางจิตวิญญาณของมนุษย์อันถูกกระตุ้น

โดยเสียงเรียกร้องของหน้าที่ (duty) และเกียรติยศ (honor) ของตัวละครหลัก ที่มีเหตุให้ต้องออกผจญภัยและพัฒนาบุคลิกภาพของตนเอง ตามที่คอนราดได้สรุปและตกผลึกความคิดของเขาไว้ว่าบทประพันธ์ของเขาจะเป็นเครื่องมือที่ใช้ถ่ายทอดประสบการณ์ที่เขาต้องการบอกเล่า เพื่อให้ผู้อ่านได้รับรู้และสัมผัสสิ่งที่เขาต้องการนำเสนอ โดยที่ประสบการณ์ที่คอนราดต้องการนำเสนอมีความเฉพาะเจาะจง การนำเสนอบทประพันธ์โดยใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 ก็เพื่อสร้างกรอบความคิดและความเข้าใจให้ผู้อ่านเพื่อให้เข้าถึงสภาพจิตใจของตัวละคร ดังที่คอนราดได้เขียนไว้ในบทนำของนวนิยาย *The Nigger of the 'Narcissus'* ว่าเขาพยายามที่จะทำให้อ่านเกิดความรู้สึกและรับรู้สิ่งที่เขาต้องการถ่ายทอดผ่านตัวหนังสือ

“ My task which I am trying to achieve is, by the power of the written word, to make you hear, to make you feel - it is, above all, to make you see. That - and no more, and it is everything.”

(The Nigger of the 'Narcissus' p.1)

คอนราดได้เสนอตรรกะอันกล่าวถึงประสบการณ์เฉพาะเจาะจงนี้ไว้ในนวนิยายสั้นเรื่อง *Heart of Darkness* เช่นกัน โดยเสนอไว้ในตอนท้ายเรื่องหลังจากที่เคิร์ทซ์เสียชีวิต มาร์โลว์ถูกผู้คนรอบข้างรุมกันตั้งคำถามถึงเคิร์ทซ์ ถึงแอฟริกา ถึงภารกิจที่เคิร์ทซ์ตั้งใจจะไปกระทำ รวมไปถึงภารกิจของตัวมาร์โลว์เอง ซึ่งมาร์โลว์ได้แสดงทัศนะของเขาผ่านความเจ็บปวดทุกคำถามที่โยนมาหาเขา เพราะเขาเห็นว่าถึงอธิบายไปคนเหล่านี้ก็ไม่สามารถทำความเข้าใจสิ่งที่เขาไปประสบมาได้

“They trespassed upon my thoughts. They were intruders whose knowledge of life was to me an irritating pretense, because I felt so sure they could not possibly know the things I knew. [...] I had no particular desire to enlighten them, but I had some difficulty in restraining myself from laughing in their faces, so full of stupid importance.”

(Heart of Darkness p.73)

ความพยายามในการนำเสนอประสบการณ์ที่มีลักษณะเฉพาะตัวของคอนราด อาจตีความผ่านสิ่งที่คอนราดสร้างกรอบให้ตัวละครมาร์โลว์มีความเห็นว่ามนุษย์นั้นมีชีวิตที่โดดเดี่ยว เนื่องจากการที่หวังว่าคนอื่นจะสามารถทำความเข้าใจสิ่งที่เจ้าตัวกำลังรู้สึกอยู่นั้นเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ได้ว่าการทำความเข้าใจในเรื่องใดๆ จำเป็นต้องอาศัยประสบการณ์ตรงที่เขาหรือเธอได้รับมา มิใช่การนำเอาความคิดเห็นของผู้อื่นมาประกอบการตัดสินใจ และประสบการณ์ส่วนตัวนั้นคือสิ่งที่จริงแท้ที่สุดสำหรับบุคคลนั้นๆ ดังนั้นเสียงเรียกร้องจากภายในของบุคคลจึงมีความสำคัญและเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เจ้าตัวจำเป็นต้องออกเดินทางเพื่อแสวงหาคำตอบให้แก่ตนเอง และสุดท้ายแล้วมนุษย์ก็จะมีชีวิตเหมือนกับที่มีความฝัน นั่นคือโดยลำพังตัวคนเดียว

"We live, as we dream - alone."

(*Heart of Darkness* p.44)

ถึงแม้ผลงานของคอนราดสามารถถูกมองว่าเป็นผลงานในรูปแบบจินตนิยม (Romanticism) เป็นส่วนใหญ่ แต่อย่างไรก็ตามคอนราดเองกลับได้รับการกล่าวขานว่าเป็นผู้บุกเบิกวรรณกรรมแบบสมัยใหม่เช่นกัน เนื่องจากรูปแบบการเขียนที่มักจะสร้างตัวละครผู้มีลักษณะขาดบุคลิกลักษณะที่จะเป็นวีรบุรุษ (anti-heroic) แต่เน้นไปที่การทำความเข้าใจเบื้องลึกของความคิดของตัวละครผ่านการมองความบกพร่องและความหตุของประสบการณ์ที่ตัวละครได้ประสบมา ซึ่งตัวละครเอกในลักษณะนี้แทบไม่ปรากฏในวรรณกรรมในยุคสมัยที่คอนราดมีชีวิตอยู่ แต่ด้วยแก่นเรื่องที่ว่าด้วยภาวะแปลกแยก ความสับสน ที่ปรากฏอยู่ในบทประพันธ์ของคอนราด เป็นแก่นเรื่องที่ได้รับความสนใจในยุคสมัยใหม่ ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ทำให้คอนราดเองได้รับการยกย่องและเป็นแบบอย่างผู้ทรงอิทธิพลของเหล่านักประพันธ์รุ่นหลัง ได้แก่ เออร์เนสต์ เฮมมิงเวย์ (Ernest Hemingway), เดวิด ลอว์เรนซ์ (D. H. Lawrence), สก็อต ฟิทซ์เจอร์รัลด์ (F. Scott Fitzgerald), เกรแฮม กรีน (Graham Greene), มัลคอล์ม โลว์รี (Malcolm Lowry), วิลเลียม เบอร์รอฟส์ (William S. Burroughs), โจเซฟ เฮลเลอร์ (Joseph Heller), วี. เอส. ไนพอล (V.S. Naipaul), อิตาลี คาลวิโน (Italo Calvino), ฮันเตอร์ ทอมป์สัน (Hunter S. Thompson) และ จอห์น คูตซี (J.M. Coetzee)¹

¹ Nobel Prize in Literature Web site, *About Coetzee's 2003 Nobel Prize in Literature (in Polish)*

[Online]. [2011, October 8] Available from <http://noblisci.bnet.pl/2001-10/2003/2003.html>

4.1.1 ชีวิตประวัติ

โจเซฟ คอนราด มีนามเดิมว่า โจเซฟ ทีโอดอร์ คอนราด คอร์เซนอฟสกี (Józef Teodor Konrad Korzeniowski) เกิดวันที่ 3 ธันวาคม ค.ศ.1857 ในเขตปกครองของจักรวรรดิรัสเซีย พื้นที่ซึ่งปัจจุบันคือบริเวณเขตยูเครน ในประเทศโปแลนด์ ซึ่งในเขตที่คอนราดถือกำเนิดขึ้นนั้นอยู่ภายใต้การครอบครองของชนชั้นสูงโปแลนด์ที่เรียกว่า *szlachta* อันแปลได้ว่า กลุ่มขุนนางหรือชนชั้นสูง โดยทั้งบิดาและมารดาของคอนราดเองก็เป็นสมาชิกของกลุ่มชนชั้นสูงนี้เช่นกัน ทำให้คอนราดเติบโตขึ้นท่ามกลางวัฒนธรรมแบบชนชั้นสูง ซึ่งปลูกฝังความรักและภาคภูมิใจในแผ่นดินแม่ รวมไปถึงส่งเสริมบทบาททั้งทางสังคมและวัฒนธรรมของการเป็นวีรบุรุษผู้ทรงคุณธรรม (Heroic virtue) ทั้งในด้านหน้าที่ ความจงรักภักดี และเกียรติศักดิ์² นี้ ซึ่งการปลูกฝังทางวัฒนธรรมแบบชาวโปแลนด์นี้เริ่มทำให้กลุ่มคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นสูงเกิดแนวคิดในการฟื้นฟูระบอบการปกครองที่ไม่อยู่ภายใต้อาณัติของประมุขมหาอำนาจใดๆ จึงเกิดการลุกขึ้นต่อต้านจักรวรรดิรัสเซีย หนึ่งในสามของประเทศมหาอำนาจที่ครอบครองโปแลนด์อยู่ในขณะนั้น ผ่านการเผยแพร่งานเขียนและบทประพันธ์ที่ทำหน้าที่เสมือนสถาบันทางสังคมรูปแบบหนึ่งที่กระจายสู่ประชาชนได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง เพื่อย้าเตือนถึงอดีตอันยิ่งใหญ่และเกรียงไกรของโปแลนด์และลิทัวเนีย ทำให้ในช่วงต้นของศตวรรษที่ 19 กลุ่มชนชั้นสูงของโปแลนด์ลุกขึ้นมาเรียกร้องการปลดแอกของโปแลนด์ โดยการสนับสนุนการปฏิรูปสังคมมาสู่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยแทนการปกครองแบบอาณานิคม และบิดามารดาของคอนราดเองก็เข้าร่วมการเคลื่อนไหวต่อต้านรัสเซียนี้ด้วยเช่นกัน

เมื่อคอนราดอายุ 11 ปี บิดาและมารดาของคอนราดถูกรัสเซียจับได้ว่าเป็นผู้เคลื่อนไหวทางการเมืองต่อต้านการปกครองของจักรวรรดิรัสเซีย ทั้งครอบครัวจึงถูกเนรเทศออกนอกเขตดินแดนโปแลนด์ที่อยู่ภายใต้การปกครองของรัสเซียและบิดามารดาตรอมใจตายในที่สุด คอนราดซึ่งกลายเป็นกำพร้าและไม่สามารถอาศัยอยู่ในเขตการปกครองของจักรวรรดิรัสเซียได้อีกต่อไปเพราะฐานะอาชญากรการเมืองของบิดามารดาจึงย้ายไปอยู่กับพี่ชายของมารดาที่สวิสเซอร์แลนด์ และเติบโตขึ้นภายใต้การดูแลที่เข้มงวดของผู้ซึ่งพร่ำสอนถึงการใช้ชีวิตในแนวทางปฏิบัติ มิใช่การเพื่อฝัน และการที่คอนราดความมุ่งเน้นไปที่อาชีพใดอาชีพหนึ่งอย่างจริงจังตามแบบของสกุลทางมารดา มิใช่ใช้ชีวิตเสเพล ทำแต่เรื่องไร้แก่นสารและหาผลดีไม่เจออย่างที่คอนราดมีแนวโน้มว่าจะเป็น

² Zdzisław Najder, *Conrad under Familial Eyes*, (Cambridge : Cambridge University Press, 1984), p.54.

ตามแบบสกุลทางบิดา³ และเมื่ออายุ 15 ปี คอนราดจึงย้ายไปอยู่ที่บ้านพักเด็กกำพร้าที่ญาติคนหนึ่งเป็นผู้ดูแลอยู่ บุตรสาวของเจ้าของบ้านพักกล่าวถึงคอนราดว่าคอนราดมีความใฝ่ฝันอยากเป็นนักประพันธ์เพราะเขาไม่ชอบความจำเจซ้ำซาก

He stayed with us ten months... Intellectually he was extremely advanced but disliked school routine, which he found tiring and dull; he used to say [he] planned to become a great writer.... He disliked all restrictions. At home, at school, or in the living room he would sprawl unceremoniously. He... suffer[ed] from severe headaches and nervous attacks...

(Joseph Conrad: a life p. 43-44)

การเลี้ยงดูในรูปแบบที่แตกต่างกันดังที่กล่าวมานี้ทำให้คอนราดมีทัศนคติที่แหวกแนวออกไปจากแนวคิดพื้นฐานของสังคมในยุคนั้น⁴ และแสดงออกอย่างชัดเจนผ่านเนื้อหาของบทประพันธ์ที่มุ่งเน้นไปที่การเดินทาง ออกผจญภัยเพื่อแสวงหาความรู้และการเติบโตของตัวละครเอก ในยุคนั้น (ปีค.ศ. 1837–1901) คือยุคที่ขนบแบบ วิกตอเรียนกำลังเฟื่องฟู บทประพันธ์ในยุคนั้นจึงบรรยายถึงตัวเองแบบวีรบุรุษตามขนบของนวนิยายผจญภัย (Adventure Story) ซึ่งเน้นไปที่การออกเดินทางเพื่อแสวงหาประสบการณ์หรือการแสดงออกซึ่งความยิ่งใหญ่และ สูงส่งทางจิตวิญญาณของตัวละครเอก เช่นการที่อัสวินจะออกเดินทางเป็นเพราะมีจุดมุ่งหมายอันสูงส่งเป็น แรงผลักดัน การไปช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก สังกหารปีศาจร้ายที่รบกวนความสงบสุขของชาวบ้าน หรือเพื่อปกป้องรักษารักษาอริปไตยของบ้านเกิดที่กำลังถูกศัตรูรุกราน แต่ตัวละครเอกในบทประพันธ์ของคอนราดมิได้มีลักษณะ แบบวีรบุรุษตามขนบดังที่กล่าวมาแต่อย่างใด และคอนราดเลือกที่จะนำเสนอตัวละครเอกของเขาในฐานะของนัก ผจญภัยผู้โง่เขลา ผู้ซึ่งจะได้เรียนรู้ถึงข้อบกพร่องของตนเองในระหว่างที่กำลังเดินทางไปเรื่อยๆ จนสุดท้ายตัว ละครเอกของคอนราดจะพบว่าตนเองมีแต่ข้อบกพร่องและจิตจำกัดมากมายและไม่มีสภาพใกล้เคียงกับวีรบุรุษใน จินตนาการแม้แต่เน้อย ดังเช่นการที่มาร์โลว์ยอมรับว่าการที่เขาได้งานไปคองโกในครั้งนี้ไม่ได้มาจาก ความสามารถของเขาเอง แต่เป็นเพราะอิทธิพลของพี่ของเขาที่ทำให้เขาได้งานนี้มา ในขณะที่คนที่เขาเชื่อว่า

³ Zdzisław Najder. *Joseph Conrad: a life*, (New York : Camden House, 2007), p.38.

⁴ Ibid., p.82.

สามารถช่วยเหลือเขานั้นได้แต่ขี้มให้กำลังใจเขาแต่ไม่ยอมลงมือช่วยเหลือเขาเลย และตัวมาร์โลว์เองก็รู้สึกเสียเกียรติไม่น้อยที่ต้องให้ผู้หญิงออกหน้าช่วยเหลือ

“I wouldn't have believed it of myself; but, then--you see--I felt somehow I must get there by hook or by crook. So I worried them. The men said 'My dear fellow,' and did nothing. Then--would you believe it?--I tried the women. I, Charlie Marlow, set the women to work-- to get a job. Heavens!”

(*Heart of Darkness* p.7)

ในกรณีนี้อาจมองได้ว่าคอนราดสูญเสียความเชื่อมั่นในภาพของวีรบุรุษที่ทำทุกอย่างตามหน้าที่และเกียรติยศ เพราะโศกนาฏกรรมที่เกิดขึ้นกับบิดามารดาผู้ยึดถือในคำสอนเรื่องวีรบุรุษผู้ทรงคุณธรรมตามขนบของโปแลนด์ ต้องประสบกับจุดจบที่น่าสลด ทำให้คอนราดเลือกที่จะให้ตัวละครเอกของเขาเป็นตัวถ่ายทอดแง่คิดและประสบการณ์ของตนเองที่ถ่ายทอดความตกต่ำทางจิตวิญญาณของมนุษย์ผ่านการเดินทางอันเปรียบเสมือนการเรียนรู้ชีวิตนั่นเอง

4.1.2 จักรวรรดินิยม (Imperialism)

คอนราดใช้พื้นฐานจากประสบการณ์ของเขาที่เคยเป็นกะลาสีและกัปตันเดินเรือ มาผูกเป็นเรื่องการผจญภัยไปในดินแดนที่ห่างไกล ซึ่งการดำเนินเนื้อเรื่องให้ใช้พื้นที่ที่ไม่คุ้นเคยเป็นฉากดำเนินเรื่องนั้นก็สามารถดึงดูดความสนใจจากนักอ่านทั้งหลายในอังกฤษขณะนั้นได้เป็นอย่างดี และทำให้ผลงานของคอนราดยังได้รับความสนใจจากกลุ่มผู้อ่านอยู่พอสมควร ถึงแม้ว่าตัวละครและการดำเนินเรื่องของคอนราดจะมุ่งเน้นไปที่ความหุดหู่และความบกพร่องต่างๆ ในส่วนลึกของจิตวิญญาณของมนุษย์ก็ตามที

นวนิยายสั้นเรื่อง *Heart of Darkness* ของโจเซฟ คอนราด ได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับ “ความเป็นมนุษย์” ทั้งของชาวยุโรปและชาวแอฟริกัน ผ่านมุมมองความโหดร้ายของลัทธิจักรวรรดินิยมที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง ประเทศคองโกในฐานะที่เป็น “จุดศูนย์กลางของความความมืดมิด (Heart of Darkness)” ก็เป็นจุดศูนย์กลางหลักของลัทธิจักรวรรดินิยมที่บิดเบือนด้วยเช่นกัน ทวีปแอฟริกาถูกนำเสนอในรูปลักษณะของสมรภูมิที่ไม่สามารถจับต้องได้ อีกทั้งยังปราศจากซึ่งอารยธรรมที่คนผิวขาวคุ้นเคย โดยผู้ที่เข้าไปในดินแดนแห่งนี้ไม่มีหลักประกันในด้านใดๆ ทั้งสิ้น และเป็นความเสี่ยงที่ต้องยอมรับกันเองหากตัดสินใจจะเดินทางมาสู่ดินแดนแห่งนี้ ในที่นี้คอนราดเหมือน

จะแสดงความคิดเห็น โจมตีลัทธิจักรวรรดินิยมมากกว่าที่จะปกป้อง แต่อย่างไรก็ตามในตอนท้ายจนกระทั่งจบเรื่องคอนราดเหมือนจะพยายามนำเสนอมุมมองของชาวยุโรปที่มีต่อลัทธิจักรวรรดินิยมมากกว่าที่จะโจมตีเหมือนในตอนต้นด้วยการสร้างตัวละครมาร์โลว์ให้เต็มไปด้วยความไม่แน่นอนและมั่นคง จนเกิดการตั้งคำถามว่า ประสพการณ์และสิ่งที่มาร์โลว์ถ่ายทอดออกมานั้นมีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด ทำให้มุมมองของมาร์โลว์ที่อธิบายถึงจักรวรรดินิยมถูกตั้งคำถามว่าเป็นเพียงมุมมองของมาร์โลว์ที่เป็นคนผิวขาวหรือไม่อย่างไร เนื่องจากคอนราดแสดงความพยายามในการเน้นย้ำเสมอว่าลัทธิจักรวรรดินิยมที่ปรากฏในเรื่องนั้นมีรากฐานมาจากมุมมองและความเข้าใจผิดๆที่ชาวยุโรปมีต่อตัวลัทธิว่าเป็นเพียงการสร้างความชอบธรรมในการเข้าไปกดขี่ยึดครองประเทศอื่นไว้ ผ่านทั้งรูปภาพของสตรีผิวขาวที่สวมผ้าผูกตาถือคอบเพลิง ความสับสนของตัวละครมาร์โลว์ที่มองภาพความโหดร้ายรอบๆตัวอย่างไม่เข้าใจว่าสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้อย่างไร รวมไปถึงการเปรียบเทียบความโหดโหดของชาวยุโรปที่ปรากฏในเรื่องเช่นการที่ชาวยุโรปที่รับหน้าที่ดูแลสถานขึ้นนอกกล่าวถึงสิ่งที่พวกเขาทำถึงกระทำให้เป็นการ “แลกเปลี่ยน” สินค้า ไม่ใช่การปล้นชิง หรือการใช้คำว่า “ส่วนหนึ่งของความเมตตาที่มุ่งสั่งสอนอารยธรรมแก่ชาวแอฟริกัน” แทนการใช้ความรุนแรงในการกระทำต่อชาวพื้นเมือง หรือการใช้ศัพท์แสดงออกอย่างเปิดเผยว่าเขาปล้นชิงมาจากราชสำนักเมือง มิได้ทำการค้าขาย หรือเขา “ปราบปราม (suppression)” และ “ทำลายล้าง (extermination)” ชนพื้นเมืองเพื่อง่ายต่อการควบคุม มิใช่การพยายามสอนสั่งอารยธรรม เป็นการตอกย้ำถึงความเข้าใจผิดของชาวยุโรปที่มีต่อลัทธิจักรวรรดินิยมเช่นกัน อาจเป็นเพราะมาร์โลว์ยังมีมุมมองต่อศัพท์ ผู้เป็นตัวแทนของประชาชนชาวยุโรปและตัวแทนของลัทธิจักรวรรดินิยมที่เข้าไปแสวงหาทรัพยากรจากดินแดนอาณานิคมเพื่อนำกลับมาขายแผ่นดินแม่ ในลักษณะของความทิ้งและนับถือ ด้วยการใช้อำนาจในเชิงชื่นชมและยกย่อง เช่น “universal genius,” หรือ “emissary of pity, and science, and progress, and devil knows what else.” เวลาที่กล่าวถึงศัพท์ ทำให้พิจารณาได้ว่ามุมมองของคอนราดที่มีต่อลัทธิจักรวรรดินิยมที่ปรากฏในเรื่องมีลักษณะของการมองภาพที่เกิดขึ้นอย่างบิดเบือนด้วยมายาภาพ มากกว่าที่จะแสวงหาความโหดร้ายของจักรวรรดินิยมที่ได้กระทำเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง

ในแง่หนึ่งอาจพิจารณาถึงเหตุที่คอนราดสร้างตัวละครศัพท์และมาร์โลว์ขึ้นมาว่าเป็นการพยายามแสดงถึงความซับซ้อนของภาพลักษณ์ของลัทธิจักรวรรดินิยม คอนราดสร้างมาร์โลว์และศัพท์ที่มีความแตกต่างกันอย่างสุดขั้วขึ้นมาเปรียบเทียบกัน เพื่อให้ตัวละครทั้งคู่เป็นตัวแทนของแนวคิดภาพมายาที่ถูกลัทธิจักรวรรดินิยมสร้างขึ้น มาร์โลว์เป็นตัวแทนของอุดมคติและการสั่งสอนอบรมของลัทธิจักรวรรดินิยม ในขณะที่ศัพท์เป็นตัวแทนของการใช้อำนาจในทางที่ผิดที่มาจากความอุดมคติของลัทธิในเชิงหาผลประโยชน์ใส่ตัวเอง และคอนราดพยายามแสดงให้เห็นว่าการเคารพบูชาหลักคำสอนที่ลัทธิจักรวรรดินิยมปลูกฝังให้ชาวยุโรปเชื่อนั้นเป็นเพียงมายาภาพ เพราะสงครามที่แท้จริงที่ปรากฏในเรื่องมิได้เป็นสงครามระหว่าง อารยธรรมและอนารยธรรมอีกต่อไป แต่เป็นสงครามระหว่างความเชื่อที่มีที่มาจากลัทธิจักรวรรดินิยมเหมือนกัน แต่ถูกนำมาปฏิบัติต่างกัน ซึ่ง

ตอกย้ำว่า “อารยธรรม” ที่ถูกใช้เป็นข้ออ้างในการเข้าไปครอบครองดินแดนเพื่อนำพาความรู้และแสงสว่างไปสู่ผู้ที่ด้อยกว่า เป็นเพียงมายาภาพอันสวยหรูที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นเกณฑ์ที่ใช้ตัดสินว่าสิ่งใดดี สิ่งใดไม่ดี แต่สุดท้ายก็เป็นเพียงการให้เหตุผลเพื่อหลอกตนเองว่าเราไม่ได้ทำอะไรผิดเท่านั้น ความมึดมิดที่คอนราดตั้งใจนำเสนอในที่นี้จึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับสถานที่ทางกายภาพเท่านั้น แต่เป็นศีลธรรมจรรยาในจิตใจของมนุษย์นั่นเองว่าเลือกที่จะใช้ความเชื่อไปในทิศทางใด ซึ่งการตั้งคำถามเกี่ยวกับศีลธรรมจรรยาชิ้นนี้นำไปสู่การในจิตใจของมนุษย์ที่กล่าวไปแล้วในบทที่ 3 นั่นเอง

มูลเหตุของความซับซ้อนในการสร้างภาพลักษณ์จักรวรรดินิยมของคอนราดที่มีทั้งมองในแง่ดีและโจมตีในแง่ร้ายนั้นอาจมองได้ว่าเป็นเพราะประสบการณ์ในวัยเด็กของคอนราดเอง เนื่องจากคอนราดยังถือสัญชาติรัสเซียอยู่ แต่ไม่ได้รับอนุญาตจากรัสเซียให้อยู่ต่างประเทศเป็นการถาวรได้ ความพยายามในการเปลี่ยนสัญชาติเป็นชาวออสเตรียนก็ไม่ประสบความสำเร็จเพราะรัสเซียไม่ยินยอม ในขณะที่เดียวกันคอนราดที่ยังถือสัญชาติรัสเซียก็ไม่สามารถกลับเข้าไปอยู่ในเขตปกครองของรัสเซียได้เพราะมีเรื่องการถูกเนรเทศของบิดามารดาในฐานะอาชญากรการเมืองอยู่ ซึ่งทำให้คอนราดรู้สึกว่าคุณชีวิตของตนในฐานะบุตรชายของผู้อพยพลี้ภัยทางการเมืองมีแนวโน้มจะถูกรังแกและเอารัดเอาเปรียบ รวมไปถึงถูกเกณฑ์เข้าไปเป็นทหารรัสเซียเป็นเวลายาวนานอย่างแน่นอน⁵ และนัจเดอร์ (Zdzisław Najder) เองยังให้คำอธิบายถึงตัวคอนราดไว้ว่า เป็นคนนอกที่แปลกแยก เพราะไม่มีรากฐานที่มั่นคงในชีวิตเลย

"[a]n alienated émigré... haunted by a sense of the unreality of other people — a feeling natural to someone living outside the established structures of family, social milieu, and country... Throughout almost his entire life Conrad was an outsider and felt himself to be one. An outsider in exile; an outsider during his visits to his family in... Ukraine; an outsider — because of his experiences and bereavement — in [Kraków] and Lwów; an outsider in Marseilles; an outsider, nationally and culturally, on British ships; an outsider as an English writer..."

(*Joseph Conrad: a life* p. 576).

⁵ Ibid., p.41.

ประสบการณ์ที่ซับซ้อนของคอนราดนี้อาจเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เขามองเห็นแง่มุมของลัทธิจักรวรรดินิยมชัดเจนขึ้น และไม่หลงไปกับภาพความฝันสวยงามที่ลัทธิเองพยายามปลูกฝังให้แก่ชาวยุโรปเชื้อ อีกรั้งการที่ประเทศบ้านเกิดของคอนราดเองก็เป็นเหยื่อของการเข้าครอบครองโดยลัทธิจักรวรรดินิยมก็อาจส่งผลให้ตัวคอนราดเองเกิดความรู้สึกเห็นอกเห็นใจกับผู้ที่ตกอยู่ในสภาพเดียวกันก็เป็นได้ เบิร์ตแลนด์ รัสเซล (Bertrand Russell) ก็เคยกล่าวว่าคอนราดตั้งใจจะไม่มีบุตร เพราะตัวเขาเองเป็นคนไร้รากอยู่แล้ว คงไม่เหมาะที่จะให้บุตรของเขาต้องมาประสบชะตากรรมเดียวกัน เนื่องจากคอนราดมีประสบการณ์อันเลวร้ายในวัยเด็กจากผลของการที่รัสเซียเข้ายึดครองโปแลนด์นั่นเอง

“...he said he had grown to wish he could live on the surface and write differently, that he had grown frightened. His eyes at the moment expressed the inward pain & terror that one feels him always fighting.... Then he talked a lot about Poland, & showed me an album of family photographs of the [18]60's — spoke about how dream-like all that seems, & how he sometimes feels he ought not to have had any children, because they have no roots or traditions or relations...”

(*Joseph Conrad: a life* p. 448).

แต่อย่างไรก็ตามคอนราดเองก็ได้ซึมซับความเชื่อและมายาคติที่ลัทธิจักรวรรดินิยมปลูกฝังให้แก่ชาวยุโรปไว้ไม่น้อยเช่นกัน เช่นการที่คอนราดสร้างให้ทั้งมาร์โลว์ และชาวยุโรปคนอื่นๆ ในเรื่อง มองแอฟริกาและคนแอฟริกันในลักษณะของ “สิ่งของ” ที่มีไว้ให้หยิบฉวยผลประโยชน์เท่านั้น ในกรณีของเคิร์ทซ์และชาวยุโรปอาจไม่ใช่เรื่องแปลกที่พวกเขาจะมองว่าชนพื้นเมืองเป็นเพียงสิ่งมีชีวิตชั้นรองลงไปและไม่มีค่าเพียงพอที่จะได้รับการปฏิบัติเยี่ยงมนุษย์ด้วยกัน แต่สำหรับมาร์โลว์ที่พยายามแสดงออกถึงความเห็นอกเห็นใจชนพื้นเมืองที่ถูกกดขี่เป็นทาส และถูกทรมานราวกับมิได้เป็นมนุษย์แล้วนั้น ค่อนข้างประหลาดที่มาร์โลว์เลือกที่จะแสดงออกซึ่งความเห็นอกเห็นใจต่อชาวพื้นเมืองที่ถูกชาวยุโรปคนอื่นๆ กระทำ แต่ไม่เพื่อแผ่ความรู้สึกดังกล่าวมายังชนพื้นเมืองที่อยู่ภายใต้บังคับบัญชาของตน อีกทั้งมาร์โลว์ดูเหมือนจะไม่ได้รู้สึกว่ชาวพื้นเมืองที่อยู่ใต้บังคับบัญชาของเขานั้นก็เป็นมนุษย์ที่ไม่แตกต่างไปจากกลุ่มชนพื้นเมืองอื่นๆ ที่เขาเห็นว่าตกเป็นเหยื่อการทารุณกรรมแต่อย่างใด

หากพิจารณาให้ลึกลงไปแล้ว การที่มาร์โลว์มองว่าคนบังคับหางเลื้อบนเรือของเขาเป็นเพียงเครื่องจักรชิ้นหนึ่ง ที่มีหน้าที่เพียงการบังคับให้เรือสามารถล่องแม่น้ำไปได้ หรือการที่เคิร์ทซ์มองว่าภรรยาเนื้อของมันเป็นเพียงเครื่องประดับตกแต่งห้องชิ้นหนึ่ง ที่สร้างเสริมอำนาจและบารมีให้แก่ตัวเขานั้น เป็นการแสดงออกถึงการกดขี่บุคคลที่ไม่ใช่คนผิวขาวที่รุนแรงและชัดเจนมากกว่าการทารุณกรรมของเคิร์ทซ์และชาวยุโรปในสถานีที่มีต่อชนพื้นเมืองเสียอีก เพราะสำหรับชาวยุโรป(ทั้งในเรื่อง หรือหมายรวมถึงคอนราดและผู้อ่านของเขาด้วย)แล้ว แอฟริกาแปรสภาพเป็นเพียงฉากหลังจากหนึ่ง ที่ซึ่งมีไว้ให้ตัวละครหรือชนพื้นเมืองมาโลดเล่นเพื่อให้ชาวยุโรปได้แสดงออกถึงปรัชญาการใช้ชีวิตเพื่อทำความเข้าใจตนเองเท่านั้น การลดคุณค่าในความเป็นมนุษย์ของชนพื้นเมืองเช่นนี้อาจยากที่จะตีความว่าเป็นเพราะผลของการยึดครองอาณานิคมหรือเป็นเพราะการเหยียดผิวกันแน่

ในกรณีการศึกษา *Heart of Darkness* นี้แตกออกเป็นความเห็น 3 ข้อใหญ่ๆ ได้แก่ กลุ่มที่มองว่าคอนราดมีแนวคิดเหยียดผิว กลุ่มที่มองว่าคอนราดมีแนวคิดต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยม และกลุ่มที่มองว่าคอนราดมิได้โจมตีลัทธิจักรวรรดินิยมโดยรวมแต่เป็นการโจมตีที่เฉพาะเจาะจงไปที่เบลเยียมโดยตรง

กลุ่มที่มองว่าคอนราดมีแนวคิดเหยียดผิว ได้แก่ ชินัว อเชเบ (Chinua Achebe) และ จอห์น แม็คเคลอ (John McClure) อเชเบ⁶ มองว่าผลงานของคอนราดสนับสนุนการลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ของคนต่างชาติต่างผิวลง โดยการที่คอนราด (ผ่านตัวละครมาร์โลว์) มองว่า ชาวแอฟริกันพื้นเมืองในเรื่อง เป็นเพียง "limbs," "angles," "glistening white eyeballs," พร้อมๆ ไปด้วยความสงสัยและความหวาดหวั่น ว่าตนเองก็มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับชนพื้นเมืองเหล่านั้นในฐานะที่เป็นมนุษย์ร่วมโลกกัน จนมาร์โลว์พูดคำพูดที่แฝงนัยเหยียดหยามออกมาว่า น่าเกลียด (ugly) "the thought of your remote kinship with this wild and passionate uproar. Ugly. Yes, it was ugly enough;" (*Heart of Darkness* p.36) เพราะตัวคอนราดเองในฐานะที่เป็นคนผิวขาวผู้มีพรสวรรค์ เคยกล่าวถึงการได้พบปะกับชาวพื้นเมืองแอฟริกันที่พบในไฮไลไว้ว่า

"A certain enormous buck nigger encountered in Haiti fixed my conception of blind, furious, unreasoning rage, as manifested in the human animal to the end of my days."⁷

⁶ Chinua Achebe, *An Image of Africa. Fictions of Empire*. Ed. John Kucich. (Boston: Houghton Mifflin, 2003), p. 373-384.

⁷ Douglas S. Mack. *Scottish fiction and the British Empire*, (Edinburgh : Edinburgh University Press. 2006), p. 49.

ซึ่งมีนัยยะในเชิงถูกดูหมิ่นชาวแอฟริกันอย่างร้ายกาจ ในขณะที่แม็คเคลอ⁸ มองว่าคอนราดเองก็เป็นผู้ที่โดนลัทธิจักรวรรดินิยมล้างสมอง และกล่าวโทษให้แอฟริกาเป็นสาเหตุของเรื่องราวร้ายทั้งหมด เพราะความป่าเถื่อนและไร้อารยธรรมของแอฟริกาทำให้เกิดความบิดเบือนขึ้นกับเคิร์ทซ์ผู้ที่เข้าไปอย่างมีความหวังดี ด้วยการอธิบายถึงหน้าที่ของเคิร์ทซ์ที่เข้ามาในแอฟริกาด้วยถ้อยคำสะสละยว่า "an emissary of pity, science and progress" ตามที่นักทำอิฐกล่าวไว้ แต่เมื่อเขาเข้าไปถึงใจกลางของโลกอันป่าเถื่อนโหดร้าย เคิร์ทซ์ก็เปลี่ยนไปเพราะสามารถเข้าถึงโอกาสและอำนาจโดยการตั้งตนเป็นพระเจ้าของเหล่าชนพื้นเมืองเสียเอง รวมไปถึงการใช้ความรุนแรงในการควบคุมชนพื้นเมืองเหล่านั้นให้เชื่อฟังคำสั่งของตน⁹ ดังนั้นในกรณีนี้คอนราดไม่ได้กล่าวโจมตีลัทธิจักรวรรดินิยมว่าเป็นต้นเหตุให้เคิร์ทซ์เปลี่ยนไป แต่เป็นเพราะความมืดมิดและความป่าเถื่อนล้ำหลังของแอฟริกาเองที่ส่งผลต่อชาวผู้มีอารยธรรมเช่นเคิร์ทซ์ ทำให้สมุคบันทิกที่เริ่มต้นไว้อย่างสวยงามเกี่ยวกับวิธีการผูกสัมพันธ์กับชาวพื้นเมืองของเคิร์ทซ์จบลงห้วนๆด้วยคำว่า "กำจัดพวกสัตว์เหล่านี้ไปเสีย (Exterminate all the brutes!)" ในปัจจุบันแนวคิดเหยียดผิวนี้ถูกตั้งคำถามมากกว่าการตีความเช่นนี้จึงเฝ้ามองข้ามสาระสำคัญบางประการที่คอนราดเองพยายามนำเสนอไว้ในเนื้อเรื่องไปหรือไม่ อเชเบอาจจะล้มเหลวที่จะแยกมุมมองของคอนราดออกจากมุมมองของมาร์โลว์ ทำให้ตัวเองตีความนวนิยายสั้นเรื่องนี้ผิดไปหมดเพราะอคติของตนเอง¹⁰ เพราะจากที่คอนราดเองพยายามบอกเล่าถึงความรู้สึกเห็นอกเห็นใจของมาร์โลว์ที่มีต่อชนพื้นเมืองที่ถูกคนผิวขาวเอารัดเอาเปรียบ เป็นเป็นการตั้งคำถามถึงการแสดงออกถึงจิตสำนึกอันยิ่งใหญ่ตามที่ลัทธิจักรวรรดินิยมได้กล่าวไว้ที่ถูกคนผิวขาวในเรื่องเอามาบิดเบือนหาประโยชน์เข้าตัวเอง อันเป็นความตกต่ำของจิตวิญญาณของคนขาวเองก็เป็นได้¹¹

กลุ่มที่มองว่าคอนราดมีแนวคิดต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยม ได้แก่ แพททริก แบรินทลิงเจอร์ (Patrick Brantlinger) และ ไมเคิล แลคเคย์ (Michael Lackey) แบรินทลิงเจอร์ มองว่า คอนราดได้พยายามนำเสนอในงานเขียนที่คอนราดร่วมเขียนกับฟอร์ด แมคด็อกซ์ เฮฟเฟอร์ (Ford Maddox Hueffer) เรื่อง *The Inheritors: An Extravagant Story* เกี่ยวกับมุมมองที่มีแนวความคิดว่า ลัทธิจักรวรรดินิยมเป็นเพียงวาทกรรมกรการใช้อำนาจ

⁸ John A. McClure, *Kipling and Conrad: The Colonial Fiction*, (Cambridge: Harvard UP, 1981), p.89-90

⁹ Ian Watt, "Heart of Darkness and Nineteenth-Century Thought." *Modern Critical Interpretations: Heart of Darkness*. Ed. Harold Bloom, (New York: Chelsea House Publishers 1987) p.77-90.

¹⁰ Michael Lackey, "The Moral Conditions for Genocide in Joseph Conrad's "Heart of Darkness"". *College Literature* 32 (1), 2005. P.39

¹¹ Cedric Watts, "'A Bloody Racist': About Achebe's View of Conrad". *The Yearbook of English Studies. Modern Humanities Research Association Vol.13* (Cambridge : Modern Humanities Research Association, 1983), p.196–209.

ในทางมิชอบที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเอารัดเอาเปรียบผู้ที่ด้อยกว่า ปัญหามิได้อยู่ที่การใช้อำนาจในทางที่ผิดโดยการฉกฉวยโอกาสจากลัทธิจักรวรรดินิยม แต่เป็นตัวลัทธิจักรวรรดินิยมเองในฐานะที่เป็นการหลอกลวงครั้งใหญ่ที่สามารถดำเนินการได้ภายใต้หน้ากากของ “แรงบันดาลใจอันยิ่งใหญ่ (noble motivations)” ที่ปวารณาตัวจะนำความรู้และอารยธรรมเผยแพร่ไปทั่วโลก ของคนขาว เป็นเพียงการหาข้ออ้างสนับสนุนการออกแสวงหาทรัพย์สินและทรัพยากรมาตอบสนองความโลภของตนเองเท่านั้น¹² ในขณะที่แลคกี นำเสนอว่าช่องว่างระหว่างแนวคิดอันสูงส่งของลัทธิจักรวรรดินิยมที่มีต่อผู้ที่ด้อยกว่า กับการสังหารอันมีสาเหตุมาจากความคลั่งไคล้ในทรัพย์สินสมบัติของเคิร์ทซ์นั้นอาจไม่แตกต่างกันในสาระสำคัญ หากลองพิจารณาบันทึกของเคิร์ทซ์เองซึ่งไม่ปรากฏความแตกแยกหรือไม่ประสานกันของเนื้อความแต่อย่างใด บันทึกเริ่มต้นที่การหาทางเข้าควบคุมจัดการชนพื้นเมืองให้อยู่ใ้อำนาจ จากวิธีเบาๆ โดยเริ่มต้นมาลงท้ายที่การใช้ความรุนแรงอันเป็นบทสรุป หรือกล่าวได้ว่าส่วนท้ายของบันทึกก็คือการพัฒนาอย่างมีเหตุผลมาจากส่วนต้นของบันทึกเองก็ว่าได้ ในกรณีนี้ความคิดเห็นของคอนราดที่ต้องการนำเสนอเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องอำนาจ จึงเป็นในลักษณะของการแสวงหาเพิ่มเติมไม่มีวันหยุด อำนาจที่มีอยู่ในมือจะกระตุ้นให้เกิดการแสวงหาอำนาจที่มากขึ้นกว่าเดิม และความต้องการที่ไม่มีวันเต็มเต็มนี้คือสาเหตุของความบิดเบี้ยวในจิตวิญญาณของมนุษย์นั่นเอง¹³

กลุ่มที่มองว่าคอนราดมิได้โจมตีลัทธิจักรวรรดินิยมโดยรวมแต่เป็นการโจมตีที่เฉพาะเจาะจงไปที่เบลเยียมโดยตรง ได้แก่ แกรี อเดลแมน (Gary Adelman) และเพอริเคลส ลิวอิส (Pericles Lewis) อเดลแมนมองว่าคอนราดมิได้มีเจตนาโจมตีลัทธิจักรวรรดินิยมโดยรวมหรือการใช้อำนาจในทางที่ผิดในระดับปัจเจกบุคคล แต่เป็นการโจมตีที่เฉพาะเจาะจงไปที่ลัทธิจักรวรรดินิยมแบบเบลเยียมภายใต้การปกครองของกษัตริย์เลโอโพลด์โดยตรง โดยคอนราดอิงจากประสบการณ์ที่เขาได้พบเห็นขณะที่เขาได้เดินทางไปเยือนคองโก ซึ่งในขณะนั้นเป็นช่วงเวลาที่คอนราดกำลังเขียนนวนิยายเรื่อง *Heart of Darkness* อยู่ คองโกตกเป็นอาณานิคมของเบลเยียมและเป็นชาวที่ถูกตีพิมพ์ให้ได้รับรู้กันไปทั่ว ความจริงที่ปรากฏต่อสาธารณชนในขณะนั้นคือเรื่องที่ยกโกได้แปรสภาพจากจักรวรรดินิยมที่มุ่งเข้าแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติและเพื่อเผยแพร่อารยธรรมตะวันตกไปเป็นการขายตัวของอาณานิคมทาสแบบเต็มรูปแบบด้วยความโลกโมโหสันของกษัตริย์เลโอโพลด์¹⁴ ในขณะที่ลีวอิสเองก็แสดงทัศนะคล้ายๆอเดลแมนว่าคอนราดมิได้มีเจตนาโจมตีลัทธิจักรวรรดินิยมโดยรวม ลิวอิสให้เหตุผลว่ามันเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ที่คอนราดจะโจมตีว่าชาติยุโรปทั้งหมด โดยเฉพาะอังกฤษ จะทำให้ตนเองตกต่ำไปสู่การใช้อำนาจ

¹² Bratlinger, Patrick. "Heart of Darkness: Anti-Imperialism, Racism, or Impressionism?" *Fictions of Empire*. Ed. John Kucich. (Boston: Houghton Mifflin, 2003), p.385-404.

¹³ Lackey, The Moral Conditions for Genocide in Joseph Conrad's "Heart of Darkness" : 20-41

¹⁴ Gary Adelman, *Heart of Darkness: Search for the Unconscious*, (Boston: Twayne Publishers, 1987), p.48.

แบบป่าเถื่อนเช่นที่เบลเยียมทำ ลิวอิสยกตัวอย่างถึงความพยายามของคอนราดที่จะโจมตีความ โลกโมโทสันเฉพาะบุคคลโดยผ่านตัวละครมาร์โลว์ ถึงมาร์โลว์จะชื่นชมและนับถือในตัวเคิร์ทซ์มากแค่ไหน เขาก็แสดงออกถึงความไม่เข้าใจและความผิดหวังที่เคิร์ทซ์แปรสภาพไปเป็นบุรุษผู้หิวกระหายอำนาจและใช้ความรุนแรงป่าเถื่อนเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการ ในที่นี้ลิวอิสจึงสรุปว่าทั้งคอนราดและมาร์โลว์ลุกขึ้นเพื่อปกป้องอังกฤษและลัทธิจักรวรรดินิยมแบบอังกฤษว่าแตกต่างไปจากเบลเยียม และไม่สมควรนำเอาลัทธิจักรวรรดินิยมแบบอังกฤษไปเปรียบเทียบกับความป่าเถื่อนโหดร้ายและเต็มไปด้วยความโหดแบบเบลเยียม¹⁵

อย่างไรก็ตามความพยายามที่จะถกเถียงหาข้อสรุปให้ได้คำตอบว่ามุมมองการตีความแบบใดจึงจะถูกต้องสมบูรณ์ที่สุดที่จะอธิบายและทำความเข้าใจว่าเหตุใดคอนราดจึงเลือกที่จะถ่ายทอดเรื่องราวของ *Heart of Darkness* ออกมาในรูปแบบนี้นั้น จะเป็นเรื่องที่ไม่สามารถทำให้ชัดเจนตายตัวได้ เพราะในแต่ละการตีความย่อมขึ้นอยู่กับเหตุผลในการมองภาพของผู้ตีความเอง การถกเถียงให้ได้ข้อสรุปที่ตายตัวคงเป็นเรื่องที่ไม่มีวันประสบความสำเร็จ อีกทั้งยังขัดกับสิ่งที่คอนราดพยายามนำเสนอว่าเราไม่สามารถทำความเข้าใจบุคคลอื่นได้ เพราะขาดประสบการณ์ตรงที่เขาเคยประสบมาอันเป็นรากฐานสำคัญที่สร้างรูปแบบความคิดของเขาให้เป็นอย่างนั้น การที่ผู้อื่นจะอ้างว่าสามารถทำความเข้าใจเขาได้อย่างถ่องแท้จึงเป็นเรื่องเพ้อฝันนั่นเอง

จากประสบการณ์ที่คอนราดได้รับในวัยเด็กและอิทธิพลจากจักรวรรดินิยมเพาะบ่มความคิดเกี่ยวกับการตีความและสร้างภาพนรกที่ปรากฏใน *Heart of Darkness* ให้อยู่ในลักษณะของนรกที่เกิดขึ้นในจิตใจ ความหดหู่เศร้าหมองเมื่อคอนราดได้พบเห็นความโหดของมนุษย์ที่บุกเข้ายึดครองดินแดนต่างๆ เพียงเพื่อตอบสนองความต้องการทรัพยากรนำมาซึ่งการตั้งคำถามและข้อสรุปของมาร์โลว์ที่เดินทางเข้าไปในแอฟริกาเพื่อค้นพบว่านรกคือสภาพการณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นจากการยอมให้ความโหดเข้าครอบงำจิตใจ เคิร์ทซ์ผู้ถูกความโหดกลืนกินต้องประสบกับความตายในท้ายที่สุด และมาร์โลว์ที่แม้จะไม่เสียชีวิตตามเคิร์ทซ์ไปแต่ก็ต้องทนใช้ชีวิตอยู่กับความมืดมิดที่จะติดตามเขาไปตลอดชีวิต

¹⁵ Pericles Lewis. *His Sympathies Were in the Right Place : Heart of Darkness and the Discourse of National Character. Nineteenth-Century Literature*, (California : University of California Press, 1998), p.211-244.

4.2 มอง ปอล ชาร์ตร์

บทละครเรื่อง *No Exit* คือบทละครที่ได้รับการกล่าวถึงเป็นอย่างสูงเรื่องหนึ่ง เพราะชาร์ตร์ตั้งใจเขียนบทละครนี้ขึ้น เพื่อให้เป็นกรณีศึกษาแนวความคิดเรื่อง ภาวะกับสัจธรรม (Being and Nothingness) และปรัชญาอัตถิภาวนิยม (Existentialism) เพื่อให้ผู้ชมสามารถทำความเข้าใจแนวคิดของเขาได้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น¹⁶ ทั้งนี้บทละครเรื่องนี้ยังถูกประพันธ์ขึ้นมาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อแสดงออกถึงการต่อต้านการปกครองของเยอรมันที่มีเหนือดินแดนฝรั่งเศส เนื่องจากการเคลื่อนไหวต่อต้านถูกจับตามองจากตำรวจเกสตาโปอย่างเข้มงวด ชาร์ตร์จึงใช้บทละครเพื่อเป็นช่องทางการสื่อสารถึงพี่น้องร่วมอุดมการณ์ของเขา และเพื่อสร้างความบันเทิงเล็กๆน้อยๆให้แก่ชาวฝรั่งเศสที่ต้องถูกควบคุมและเฝ้ามองโดยทหารนาซีด้วยเช่นกัน

ชาร์ตร์เป็นที่รู้จักในฐานะของนักทฤษฎีที่ทรงอิทธิพลคนหนึ่งในยุคศตวรรษที่ 20 เขาเชื่อว่าการถกเถียงในเชิงปรัชญาจะสามารถโน้มน้าวใจให้คนสามารถทำความเข้าใจได้มากกว่าเมื่อใช้นวนิยาย (fiction) ในการนำเสนอ แต่อย่างไรก็ตาม บทประพันธ์และนวนิยายของชาร์ตร์ไม่ใช่ผลงานที่จะสามารถจัดประเภทตามแบบฉบับ (genre) ของนวนิยายทั่วไปได้ เพราะเป็นเรื่องที่ชาร์ตร์ประพันธ์ขึ้นเพื่อสร้างกรอบ โครงสร้างให้แก่ความคิดที่ยากจะทำความเข้าใจ โดยเฉพาะในการใช้เพียงรูปแบบการบรรยาย ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือแนวคิดภาวะกับสัจธรรม ซึ่งชาร์ตร์ใช้นวนิยาย เรื่องสั้น และละคร ในการนำเสนอภาพของทฤษฎีให้สามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น บทละครเรื่อง *No Exit* (ค.ศ.1944) ที่เขียนขึ้นหลังจากการเปิดตัวแนวคิด ภาวะกับสัจธรรม ใน ค.ศ.1943 สามารถสนับสนุนสาระสำคัญ และสัญลักษณ์ ที่ชาร์ตร์ต้องการนำเสนอแก่วงการทฤษฎีได้กว้างขวาง และยาวนานขึ้น

4.2.1 สงครามโลกครั้งที่ 2

สงครามและโศกนาฏกรรมมีอิทธิพลต่อแนวคิดของชาร์ตร์เป็นอย่างมาก ตัวอย่างเช่น สงครามกลางเมืองของสเปน (Spanish Civil War) อันนำมาซึ่งการโค่นล้มระบอบการปกครองโดยกษัตริย์ มาจนถึงการช่วงชิงอำนาจระหว่างผู้ที่สนับสนุนฝ่ายสังคมนิยมและผู้ที่สนับสนุนฝ่ายกษัตริย์ หรือการที่เศรษฐกิจโลกตกต่ำจากผลของสงครามโลกครั้งที่ 1 โดยที่ในขณะนั้นชาร์ตร์ได้ประพันธ์นวนิยายเรื่อง *The Age of Reason* (1942) และได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเหตุผลในการเลือกที่จะทำหรือไม่ทำอะไร ไว้ผ่านตัวละครเอกว่า การมีตัวตนอยู่โดยปราศจากซึ่งความรับผิดชอบต่อตัวคนนั้น ก็เป็นการไร้สาระที่จะดำรงการมีตัวตนนั้นต่อไป

¹⁶ Bigelow, *The poet's third eye: A guide to the symbolisms of modern literature* : 87.

“without responsibility for my own existence, it would seem utterly absurd to go on existing”

(*The Age of Reason* p.14)

ตัวละครเอกของซาร์ตร์ตัวนี้เลือกที่จะไม่ทำในหลายๆเรื่องเพราะเขาไม่มีเหตุผลว่าจะทำไปเพื่ออะไร ซึ่งเป็นการแสดงทัศนคติของซาร์ตร์ว่าบุคคลควรให้ความสนใจในตัวตนของตนเอง ภายใต้อิทธิพลที่สมควรแก่การแสดงออกทางการกระทำ อย่างไรก็ตามอาจมองได้ว่าเพราะในขณะนั้นซาร์ตร์ไม่ได้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงกับสงครามกลางเมืองในสเปน เขาจึงเลือกที่จะแสดงทัศนคติออกมาว่าถ้าไม่มีเหตุผลที่ไม่สมควรจะกระทำการใดๆ เช่นนี้ ในขณะที่สงครามโลกครั้งที่ 2 ส่งผลกระทบโดยตรงต่อซาร์ตร์ ทั้งในทางร่างกายและทางปัญญา¹⁷ ในปีค.ศ. 1939 สงครามเริ่มลุกลามมาถึงฝรั่งเศส ซาร์ตร์เข้าร่วมในกองทัพในตำแหน่งผู้ตรวจสอบสภาพอากาศและออกสู่อากาศเพื่อปกป้องแผ่นดินเกิด แต่ถูกทหารเยอรมันจับตัวได้และถูกคุมขัง จนกระทั่งหลังจากที่ฝรั่งเศสยอมพ่ายแพ้ต่อการรุกรานของเยอรมนีในปีค.ศ.1940 ซาร์ตร์จึงถูกปล่อยตัวและเดินทางกลับปารีส และเข้าร่วมกับกลุ่มต่อต้านนาซี *Socialisme et Liberté* ที่ดำเนินการอยู่ลับๆ ผ่านการประชุมลับ หรืองานเขียนและหนังสือพิมพ์ฉบับใต้ดิน เพื่อหลบรอดจากการตรวจตราของเกสตาโป แต่ความอับยศของความพ่ายแพ้ที่ซาร์ตร์ประสบก็ส่งผลกระทบต่อความคิดของซาร์ตร์เป็นอย่างมาก ดังที่ โรนัลด์ ออรอนสัน (Ronald Aronson) กล่าวถึงซาร์ตร์ไว้ว่าโลกและประสบการณ์ของซาร์ตร์เองทำลายมายาภาพของสิ่งที่ซาร์ตร์เคยเชื่อ¹⁸

"the world itself destroyed Sartre's illusions about isolated self-determining individuals and made clear his own personal stake in the events of the time"

(*Jean-Paul Sartre – Philosophy in the World* p.108)

¹⁷ Adrian Van den Hoven and Andrew N. Leak. *Sartre Today: A Centenary Celebration*. (New York : Berghahn Books, 2005), pp. 8.

¹⁸ Ronald Aronson, *Jean-Paul Sartre – Philosophy in the World*. (London : Verso, 1980), p. 46.

เมื่อสิ่งที่เคยเชื่อมั่นยึดถืออยู่ถูกทำลายลง ทำให้ซาร์ตร์เริ่มหันมาให้ความสนใจเกี่ยวกับภวันต์ โดยให้ความสำคัญกับประสบการณ์ที่ได้รับจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ในการตั้งคำถามถึงตัวตน อิศรภาพและความรับผิดชอบที่มาพร้อมอิศรภาพนั้น ซึ่งในท้ายที่สุดแล้ว อาจกล่าวได้ว่าสงครามเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมและหล่อหลอมให้ซาร์ตร์ประกอบสร้างแนวคิดของเขาจนเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นนั่นเอง

แนวคิดเรื่อง ความรับผิดชอบ ที่ต่อยอดมาจากภวันต์ของซาร์ตร์นี้ มีที่มาที่สำคัญคือจากความผิดหวังในบรรดาผู้ร่วมอุดมการณ์ต่อต้านนาซีในกลุ่ม *Socialisme et Liberté* ทั้งหลาย¹⁹ ในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1941 ซาร์ตร์และเพื่อนในกลุ่มคนหนึ่งเดินทางไปยังเฟรนช์เวียรา เพื่อร้องขอความช่วยเหลือจาก อังเดร ซิด (André Gide) และ อังเดร มัลโร (André Malraux) แต่ทั้งซิดและมัลโร ไม่ยอมตัดสินใจว่าจะสนับสนุนการต่อต้านนาซีนี้หรือไม่ ทำให้ซาร์ตร์รู้สึกผิดหวังและหมดกำลังใจ ต่อมาไม่นานกลุ่ม *Socialisme et Liberté* จึงสลายตัวไปและซาร์ตร์หันมาเริ่มงานประพันธ์อย่างจริงจังแทนที่จะไปมีส่วนร่วมกับการเคลื่อนไหวทางการเมือง และจากความผิดหวังในตัวเพื่อนร่วมอุดมการณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งที่ผลักดันให้ซาร์ตร์หันมาใส่แนวคิดเกี่ยวกับ “การมีตัวตนอยู่” อันรวมไปถึงเสรีภาพที่จะเลือกกระทำหรือไม่กระทำการใด ภายใต้เงื่อนไขว่าหากได้เลือกที่จะทำหรือไม่ทำในเรื่องหนึ่งเรื่องใดแล้ว จะต้องพร้อมรับกับผลที่ตามมาจากการกระทำนั้นๆ ด้วย ลงไปในบทประพันธ์ *Being and Nothingness, The Flies, และ No Exit* ที่ถูกนำออกเผยแพร่ โดยที่ไม่ถูกเยอรมันตรวจสอบหรือสั่งห้ามออกเผยแพร่แต่อย่างใด ทำให้งานประพันธ์เป็นช่องทางที่ซาร์ตร์ใช้ติดต่อสื่อสารกับเพื่อนร่วมอุดมการณ์ในการปลดแอกฝรั่งเศสจากการปกครองของเยอรมัน และเป็นการปลุกใจชาวฝรั่งเศสให้ลุกขึ้นสู้และต่อต้านเยอรมัน โดยนำเสนอว่าในสภาพการณ์ที่หตุและต่างคนต่างโทษว่าเป็นความผิดของคนอื่นไปมานั้น จำเป็นต้องมีการตัดสินใจทำอะไรสักอย่างเพื่อแก้ไขสถานการณ์ จำเป็นต้องมีผู้เสียสละ ประเทศฝรั่งเศสจึงจะสามารถรอดพ้นจากสภาพวิกฤติที่กำลังเผชิญอยู่ไปได้นั่นเอง²⁰

อีกหนึ่งสาเหตุหลักที่ทำให้ซาร์ตร์พยายามนำเสนอเรื่อง ภวันต์และความรับผิดชอบนั้น อาจมาจากความผิดหวังที่ซาร์ตร์มีต่อประเทศฝรั่งเศสและคนฝรั่งเศสเอง สาเหตุที่ฝรั่งเศสพ่ายแพ้ในสงครามกับเยอรมัน ภายในระยะเวลาอันรวดเร็วเพียง 6 อาทิตย์นั้น มีสาเหตุมาจากความผิดพลาดของฝรั่งเศสในการวางแผนรับมือการบุกของกองทัพเยอรมัน มิใช่ความอ่อนแอทางกำลังทหารของกองทัพฝรั่งเศสแต่อย่างใด²¹ เพราะตามข้อเท็จจริงแล้ว

¹⁹ Ronald Aronson, *Camus & Sartre: The Story of a Friendship and the Quarrel That Ended It*. (Chicago : University of Chicago Press, 2004), p. 30.

²⁰ กิรติ บุญเจือ. *ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม = Existentialism.* : หน้า 129.

²¹ "France in Defeat, 1940," EyeWitness to History, [Online]. Available from www.eyewitnesstohistory.com (2006). [2012, March 21]

กองทัพฝรั่งเศสในขณะนั้นมีกองกำลังขนาดใหญ่ ความก้าวหน้าในทางอาวุธที่สูงกว่ากองทัพของเยอรมันและ
 ความสำเร็จได้เปรียบทางภูมิประเทศในการตั้งรับ จนกองทัพเยอรมันในขณะนั้นถอยใจว่าจะไม่มีทางบุกเข้าตีฝรั่งเศส
 ได้สำเร็จ แต่เมื่อเยอรมันเลือกที่จะบุกมาทางป่าอาร์เดนส์ (Ardennes Forest) โดยมีได้เป็นไปตามที่ฝรั่งเศสคาดไว้
 ในขณะนั้น และถึงแม้จะได้รับรายงานข่าวถึงการบุกของเยอรมัน ผู้ที่มีอำนาจสั่งการก็ยังนิ่งเฉยเพราะไม่เชื่อว่า
 กองทัพยานเกราะของเยอรมันจะสามารถบุกทะลวงผ่านป่าอันหนาที่บรรดาพันธมิตรฝรั่งเศสได้ รวมไปถึงการที่
 กองทัพฝรั่งเศสที่มีทหารจากอังกฤษมาเป็นกองหนุนเลือกที่จะไปตั้งทัพหลักรอการบุกของเยอรมันที่ประเทศ
 เบลเยียม อันเป็นการคาดคะเนการบุกของเยอรมันที่ผิดพลาดครั้งใหญ่ ทำให้การดูแลและตั้งรับรอบประเทศ
 ฝรั่งเศสเองอ่อนกำลังลง และต้องล่าถอยสละเมืองและประชาชนให้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของเยอรมันโดย
 แทบมิได้มีการต่อต้านไปโดยปริยาย จนเมื่อเยอรมันสามารถบุกเข้ายึดกรุงปารีสได้ อิตาลียังแสดงความ
 ประหลาดใจและยินดีในชัยชนะที่ไม่คาดฝันนี้ ชาร์ลมองว่าการที่ชาวฝรั่งเศสเลือกจะมาแตกคอกันเองว่าควรจะ
 ต่อต้านหรือไม่ต่อต้านเยอรมัน หรือเลือกที่จะวางเฉยไม่สนใจสถานการณ์รอบตัว เป็นเรื่องที่น่าทึ่งทรมานอย่าง
 ยิ่ง การที่ฝรั่งเศสต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของเยอรมันเป็นรสชาติของความพ่ายแพ้ที่แสนเจ็บปวด อันเป็นผล
 มาจากความเฉื่อยชาและการหลอกตนเองของชาวฝรั่งเศสเอง และชาร์ลมองว่าความเจ็บปวดที่เกิดขึ้นนั้นชาว
 ฝรั่งเศสทุกคนก็ควรจะมาร่วมกันรับผิดชอบและรู้สึกทึ่งทรมานไปด้วยกัน เพราะสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดเรื่อง
 เช่นนี้ขึ้นก็เป็นเพราะชาวฝรั่งเศสทำตนเอง ดังนั้นชาร์ลจึงสร้างตัวละครหลัก 3 ตัวของเขาให้เป็นผู้ที่มีบาปหรือ
 กระทำความคิดมาทั้งสิ้นให้มาอยู่ในห้องเดียวกัน เพื่อให้ตัวตนของอีกฝ่ายเป็นสิ่งตอกย้ำถึงความผิดและโทษ
 ทัณฑ์ที่จะต้องได้รับนั่นเอง

4.2.2 อรรถิภาวนิยม

ชาร์ลให้ความสำคัญการดำรงอยู่ของ “ปัจเจกบุคคล” แนวคิดของชาร์ลระบุว่า “การดำรงอยู่มาก่อน
 สาระดีละ” ชาร์ลได้แยกการดำรงอยู่ออกเป็น 2 แบบคือ “ภวันต์ในตัวเอง (being in itself/l'en-soi)” ได้แก่สิ่งไร้
 ความสำนึกที่ดำรงอยู่แบบเป็นเพียงสิ่งของที่ต้องรอการตัดสินใจและกำหนดคุณค่าจากผู้อื่น กับ “ภวันต์สำหรับ
 ตัวเอง (being for itself /le pour soi)” คืออรรถิภาวะทั้งหลายที่มีสำนึกรู้ว่าตัวเขาเป็นใครและสามารถกำหนด
 คุณค่าให้แก่ทุกสิ่งเพื่อประโยชน์ของตนเอง²² ความแตกต่างระหว่างการดำรงอยู่ 2 ประเภทนี้คือการที่ยอมให้

²² กิรติ บุญเจือ. *ปรัชญาลัทธิอรรถิภาวนิยม = Existentialism.* : หน้า 96

“ผู้อื่น” มาตัดสินตนเองหรือไม่²³ ตัวตนของมนุษย์ต้องผูกพันอยู่กับ “ความรับผิดชอบของปัจเจกบุคคล” (Individual Responsibility) อันเป็นผลตามมาจากการเลือกของมนุษย์ด้วย อาจกล่าวได้ว่ามนุษย์ต้องรับผิดชอบต่อการเลือกของตนเองด้วยการไม่หลอกลวงตนเอง (self deception) การกระทำเพื่อเลือกจึงเป็นเหตุให้บุคคลเกิดความรู้สึกหวั่นวิตกอยู่ในใจลึกๆ เพราะการกระทำของเขามีใจแค่รับผิดชอบต่อตนเองแต่ยังต้องรับผิดชอบต่อคนอื่นด้วย ซึ่งความรับผิดชอบที่เกิดจากการกระทำที่หลอกตัวเองนี้ ไม่ใช่สิ่งที่เรียกว่า “มโนธรรมสำนึก” (conscience)²⁴

ฉากของละครเรื่อง *No Exit* จึงเป็นห้องปฏิบัติการที่สมบูรณ์แบบในการศึกษาปรัชญาอัตถิภาวนิยม (Existentialism) ด้วยการแยกปัจเจกบุคคลสามคนออกจากโลก สภาพแวดล้อม และผู้คนที่พวกเขารู้จัก ให้มาอยู่รวมกันในห้องเดียวกัน โดยการกระทำและความรู้สึกที่พวกเขาจะแสดงออกจะเป็นตัวบ่งชี้ถึง “ตัวตน” ของพวกเขา การที่ชาร์ตรังใจไม่ให้มีกระจกที่สามารถเป็นตัวสะท้อน “ตัวตน” ให้พวกเขาได้เห็นตัวเองได้อยู่ในห้องนี้ ก็เป็นการสนับสนุนสถานการณ์นี้ เนื่องจาก ตัวละครแต่ละตัว จะได้รับทางเลือกว่า เขาหรือเธอจะนิยามความเป็นตัวตนของตนเองด้วยตัวเอง หรือให้ผู้อื่นในห้องเดียวกันนั้นเป็นคนนิยามให้ อีกทั้งชาร์ตรังยังได้พิจารณาข้อสงสัยเกี่ยวกับเรื่อง สิ่งที่มีอยู่ (Existence) และ สาระัตถะ (Essence) ผ่านการกระทำทั้งหลายของการ์แซง อีเยส และ เอสเตล ซึ่งเพิ่งจะเสียชีวิตมาได้ไม่นานนัก พวกเขาต้องเผชิญหน้ากับความตระหนักรู้ (Consciousness) ของตนเอง เพราะร่างกายของพวกเขาถูกฝังไปแล้วบนโลกมนุษย์ ตัวละครแต่ละตัวจะมีทางเลือกอยู่ คือไม่สนใจการตัดสินใจของตัวละครอีกสองตัวที่มีต่อตัวตนของเขา หรือยอมรับการตัดสินใจนั้นมาแล้วเชื่อตามว่าตนเองเป็นอย่างที่ผู้อื่นมองเห็น

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาถึงเนื้อเรื่องของ *No Exit* ให้ละเอียดลงไป จะสังเกตเห็นได้ว่าชาร์ตรังกล่าวถึงเยอรมันไว้วันน้อยมาก แต่กลับให้ความสำคัญไว้ที่การกระทำของตัวละครหลักทั้ง 3 ตัวมากกว่า ชาร์ตรังสร้างตัวละครพ่อบ้านมาเป็นตัวแทนของนาซีเยอรมันที่เข้ายึดครองกรุงปารีสในฐานะที่เป็นผู้เฝ้าดูที่เข้มงวด ด้วยการบรรยายถึงพ่อบ้านที่ไม่มีเปลือกตาที่ชาร์ตรังใช้เป็นตัวแทนของการตรวจสอบควบคุมชาวปารีสอย่างเข้มงวดของลัทธินาซี เพื่อให้ชาวปารีสที่อยู่ใต้การปกครองให้อยู่ในความสงบและไม่เปิดโอกาสให้ชาวปารีสลุกขึ้นต่อต้านเพื่อสร้างปัญหา สำหรับการจับตามองเช่นนี้ ชาร์ตรังซึ่งมีส่วนร่วมในกลุ่มผู้ต่อต้านลัทธินาซี ย่อมรู้สึกว่าการมีอยู่ของเกสตาโปตำรวจลับของนาซี เป็นการเฝ้าจับตามองที่น่าหวาดกลัว

²³ วาริญา ภาวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม. *ปรัชญาขั้นแนะนำ: กระแสคิดที่ทรงอิทธิพลต่อโลก, หนังสือชุดนักคิดสะท้านโลกคันต์.1.* : หน้า 270-277.

²⁴ วาริญา ภาวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม, ล.ค., หน้า 273

GARCIN:...Ah, I see; it's life without a break.

VALET: What are you talking about?

GARCIN: Your eyelids. We move ours up and down. Blinking, we call it. ...You can't imagine how restful, refreshing, it is...So that's the idea. I'm to live without eyelids. Don't act the fool, you know what I mean. No eyelids, no sleep; it follows, doesn't it?

(No Exit p.6-7)

แต่ท้ายที่สุดประเด็นหลักที่เขาต้องการนำเสนอคือเรื่องของ ตัวละครหลักทั้ง 3 ตัวมากกว่าที่จะให้ความสนใจกับพ่อบ้านผู้เป็นสัญลักษณ์แทนนาซี ในฐานะผู้กระทำ เพราะพ่อบ้านเพียงแต่นำพวกเขามาอยู่รวมกันในห้องนี้เท่านั้น แต่การที่พวกเขา 3 คน ต้องมาอยู่ในห้องนี้ก็เป็นเพราะการกระทำของตัวเอง ดังนั้นการที่ชาร์ตร์จับตัวละครสามตัวมาไว้ในห้องเดียวกัน จึงเป็นทัณฑ์ทรมานสำหรับตัวละครทั้งสามแล้ว อีกนัยหนึ่งก็คือนรกนั้นก็คือผู้อื่น "hell is other people." ตามที่ชาร์ตร์ได้ตั้งชื่อเรื่องดั้งเดิมว่า The Others นั่นเอง เหมือนที่การ์แซงได้ค้นพบว่า ไม่จำเป็นต้องมีการทรมานในทางกายภาพ เพียงแค่สายตาของ "ผู้อื่น" ก็สามารถที่จะลดคุณค่าและกลืนกิน "ความเป็นปัจเจก" ของเขาได้ ทั้งนี้ชาร์ตร์ได้อธิบายถึงสภาพที่บุคคลกลัวสายตาของผู้อื่นจนไม่สามารถดำรงความเป็นตัวของตัวเองว่าเป็น "ความสำคัญผิดที่เลว" ตัวละครทั้ง 3 ตัวเป็นตัวแทนของอัตถิภาวะที่ตกอยู่ใต้อิทธิพลของความสำคัญผิดที่เลว ทั้งการ์แซง เอสเทล และอีญีส ต่างหวาดหวั่นต่อสายตาของคนอื่นๆที่จะมาตัดสินตนเอง การ์แซงไม่สามารถทำอะไรได้เลย แม้กระทั่งการจุ่มพิตเอสเทล เพราะมีสายตาของอีญีสคอยจ้องมองอยู่ การ์แซงจึงเลือกที่จะเพิกเฉยต่ออิสรภาพและภาระหน้าที่ความรับผิดชอบที่เขามี มาเป็นการให้ความสำคัญกับการตัดสินของอีญีสว่าความคิดเห็นของอีญีสคือสิ่งเดียวที่พิสูจน์ความมีตัวตนของเขาได้ เนื่องจากเขาเชื่อว่าหากคนอื่นไม่ยอมรับเขา เขาก็ไม่สามารถมีตัวตนได้อีกต่อไป การที่การ์แซงยึดเอาผู้อื่นมาเป็นปัจจัยตัดสินการมีตัวตนอยู่ของตนเอง ก็สร้างให้ "ผู้อื่น" มีสถานภาพและอำนาจเหนือกว่าตัวของเขาเอง เช่นเดียวกับเอสเทล การที่เอสเทลสงสัยในการดำรงอยู่ของเธอเมื่อไม่สามารถมองเห็นตนเองได้นั้น เป็นเพราะเธอไม่เชื่อมั่นในการตัดสินใจของตนเอง ดังนั้นเธอจึงต้องหาวัตถุภายนอกมา เพื่อช่วยสร้างสสารัตถะของเธอ และยืนยันการดำรงอยู่ของเธอ กล่าวคือ เงามสะท้อนจากกระจกที่เธอเห็นจะเป็นสิ่งที่เธอเชื่อมั่นว่านั่นคือตัวเธอ และเพราะเธอมีเงามสะท้อน เธอจึงมีตัวตนและยังดำรงตัวตนนั้นไว้ได้ การที่เอสเทลต้องใช้ "ผู้อื่น" เพื่อยืนยันตัวตนของเธอ ก็เป็นการที่สร้างให้ "ผู้อื่น" มีสถานภาพและอำนาจเหนือกว่าตัวเธอเช่นกัน ดังนั้นเอสเทลและการ์แซงจึงตกเป็นทรมานนั้นต่อไป อีญีสเองแม้จะไม่ได้อยู่ในข่ายของผู้ที่มีชะตากรรมอันเลวร้าย แต่เธอก็ต้องทนทุกข์ทรมานเพราะตัวเธอไว้

ความหมายสำหรับเอสเทล และเอสเทลเลือกที่จะสนใจแต่การ์แซง หรืออีกนัยหนึ่งเอสเทลในฐานะที่เป็น “ผู้อื่น” ก็เป็น ทัศนัทธมานสำหรับอิญเนสนั่นเอง

INEZ: [...]We're in hell, my pets; they never make mistakes, and people aren't damned for nothing. [...] Ah, I understand now. I know why they've put us three together. [...] Obviously there aren't any physical torments-- you agree, don't you? And yet we're in hell. And no one else will come here. We'll stay in this room together, the three of us, for ever and ever...In short, there's someone absent here, the official torturer...I mean that each of us will act as torturer of the two others.

(*No Exit* p.22)

เห็นได้ว่าบทละครเรื่อง *No Exit* ได้รับอิทธิพลมาจากการที่เยอรมันบุกเข้ายึดครองฝรั่งเศส ในยามที่บ้านเมืองระส่ำระสายและแตกแยก ชาร์ตร์ได้พบว่าการไม่กล้าตัดสินใจหรือและไม่กล้ายอมรับผลที่ตามมาจากการตัดสินใจเป็นเรื่องที่น่าละอาย เนื่องจากมนุษย์มีเสรีภาพที่จะเลือกกระทำการสิ่งหนึ่งได้ แต่เมื่อมนุษย์เลือกที่จะสละเสรีภาพนั้นไปแล้วหลอกตนเองว่าไม่มีทางเลือก ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่เลวร้ายมาก โดยที่ชาร์ตร์สร้างกรอบความคิดเกี่ยวกับอัตถิภาวนิยมนี้ขึ้นจากความผิดหวังในเพื่อนร่วมชาติและเพื่อนร่วมอุดมการณ์ ทำให้เขานำเสนอตัวละครทั้ง 3 ตัวไว้เพื่อเป็นตัวแทนของกลุ่มบุคคลที่ไม่กล้าตัดสินใจหรือไม่กล้ายอมรับผลจากการตัดสินใจนั้นว่าสุดท้ายคนเหล่านั้นก็มีสภาพเหมือนตัวละครทั้ง 3 ตัว คือต้องติดอยู่ในนรกไปตลอดกาลนั่นเอง

4.3 โรเบิร์ต ไฮน์ไลน์

โรเบิร์ต ไฮน์ไลน์ (Robert A. Heinlein) เป็นนักประพันธ์นวนิยายวิทยาศาสตร์ชาวอเมริกันที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง และไฮน์ไลน์มักได้รับการกล่าวขวัญว่าเป็น ปรมาจารย์แห่งนักประพันธ์นวนิยายวิทยาศาสตร์²⁵ ได้รับการกล่าวถึงว่าเป็น 1 ใน 3 นักประพันธ์นวนิยายวิทยาศาสตร์ที่เป็นที่กล่าวขวัญถึงตลอดกาล

²⁵M. Keith Booker and Anne-Marie Thomas. *The Science Fiction Handbook. Blackwell Guides to Literature Series*, (London : John Wiley and Sons, 2009), p. 155.

ร่วมกับ ไอแซค อาซิมอฟ (Isaac Asimov) และ อาร์เธอร์ คลาร์ก (Arthur C. Clarke) ผลงานที่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายที่สุดคือ เรื่องสั้นเรื่อง *Starship Troopers* ที่ถูกนำมาสร้างเป็นละครชุด และมีความยาวหลายร้อยตอน อย่างไรก็ตามแนวคิดของไฮน์ไลน์ได้รับความนิยมและคำติเตียน²⁶ ในด้านความสลับซับซ้อนของตัวละครที่มักจะแสดงพฤติกรรมแหวกออกนอกขนบธรรมเนียมอันเป็นที่ยอมรับของสังคมอยู่เสมอ อีกทั้งผลงานประพันธ์ส่วนใหญ่เน้นหนักไปที่กลุ่มผู้อ่านวัยรุ่น ทำให้มีผู้แสดงความเป็นห่วงว่าผลงานของไฮน์ไลน์จะชักนำให้กลุ่มเยาวชนเหล่านี้มีความประพฤติน่าเป็นที่ยอมรับของสังคม ดังที่ เท็ด จอยออา (Ted Gioia) กล่าวถึงไฮน์ไลน์ว่าเป็นบุคคลที่มีความซับซ้อน หลากหลาย แต่ทั้งผู้ที่เห็นด้วยและผู้ที่ติเตียนก็จะได้พบกับวิธีการดำรงชีพที่ปรากฏในของผลงานที่ยิ่งใหญ่ของไฮน์ไลน์ทั้งสิ้น

Heinlein “has been accused of many things -- of being a libertine or a libertarian, a fascist or a fetishist, pre-Oedipal or just plain preposterous. Heinlein’s critics cut across all ends of the political spectrum, as do his fans. His admirers have ranged from Madalyn Murray O’Hair, the founder of American Atheists, to members of the Church of All Worlds, who hail Heinlein as a prophet. Apparently both true believers and non-believers, and perhaps some agnostics, have found sustenance in Heinlein’s prodigious output.”

(Robert Heinlein at One Hundred)

ผลงานของไฮน์ไลน์ส่วนใหญ่มีแก่นเรื่องเกี่ยวกับสังคมที่ปรากฏอยู่ซ้ำๆ ในเกือบทุกเรื่อง ได้แก่ แก่นเรื่องเกี่ยวกับ ความสำคัญของสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน (individual liberty) และความเชื่อมั่นในตนเอง (self-reliance) แก่นเรื่องเกี่ยวกับความรับผิดชอบที่ปัจเจกบุคคลมีต่อสังคมที่เขาเป็นสมาชิกอยู่ (the obligation individuals owe to their societies) แก่นเรื่องเกี่ยวกับอิทธิพลขององค์กรศาสนา (organized religion) ที่มีต่อวัฒนธรรมและการเมืองการปกครองประเทศ และแก่นเรื่องเกี่ยวกับสังคมที่มีแนวโน้มจะควบคุมบังคับ

²⁶ Ronald Hamowy, *The Encyclopedia of Libertarianism*, (New York : Sage, 2008), p.224.

แนวความคิดที่นอกกริตหรือนอกศาสนา (nonconformist)²⁷ นอกจากนี้ไฮน์ไลน์ยังให้ความสนใจเกี่ยวกับประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความรักทางกายภาพและความรักทางอารมณ์ว่าเกี่ยวพันกันอย่างไร ผ่านการสร้างรูปแบบครอบครัวที่มีลักษณะฝ่าฝืนจารีตประเพณี ดังเช่นในนวนิยายเรื่อง *Time Enough for Love* (1973) เป็นเรื่องสั้นๆจากประสบการณ์ที่เล่าโดยตัวละครเอก ซึ่งหลายเรื่องมีแนวคิดที่ขัดต่อความเชื่อทางศาสนา เช่น ความสัมพันธ์แบบ incest taboo ทั้งในแบบพี่น้องร่วมสายเลือด และความสัมพันธ์ระหว่างพ่อเลี้ยง-ลูกเลี้ยง เป็นต้น อีกทั้งเมื่อไฮน์ไลน์ประพันธ์ *To Sail Beyond the Sunset* (1987) อันเป็นภาคต่อของ *Time Enough for Love* เขาก็เขียนให้ตัวละครเอกของทั้ง 2 เรื่องเป็นสามีภรรยา กัน แต่ก็อธิบายไว้ด้วยว่า ตัวละครเอกฝ่ายหญิงเป็นทั้งมารดาที่สาว และภรรยาของตัวละครเอกฝ่ายชาย

Job: A Comedy of Justice ถูกประพันธ์ขึ้นในปีค.ศ. 1984 ถือได้ว่าเป็นนวนิยายในช่วงหลังๆของไฮน์ไลน์ ที่เริ่มหันมาให้ความสนใจในเรื่องเกี่ยวกับเรื่องที่ถูกแต่งขึ้นหรือเรื่องเล่านิทานปรัมปรา (Myth) ในแก่นเรื่องหลักที่เขาสร้างขึ้นเองคือ World as Myth series ที่ให้ความสนใจเกี่ยวกับการที่โลกและสังคมกลายเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องเล่าที่ถูกผู้มีอำนาจกำหนดครอบครองเอาไว้²⁸ ไฮน์ไลน์ใช้คำว่า myth ในทั้ง 2 ความหมาย คือทั้งเรื่องที่ถูกแต่งขึ้น และเรื่องปรัมปรา หรืออีกนัยหนึ่งคือไฮน์ไลน์พยายามแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของเรื่องเล่าที่ถูกเล่าสืบต่อกันมาจนกลายเป็นเรื่องปรัมปราที่ทุกคนพร้อมใจกันเชื่อนั้น ส่งผลต่อแนวคิดกระแสหลักของสังคมมากเพียงใด โดยในเรื่อง *Job: A Comedy of Justice* นี้ได้บรรยายถึงเกมการแข่งขันระหว่างพระเจ้าและซาตานที่จะทดสอบความศรัทธาที่มีต่อพระเจ้าของตัวละครเอกแต่ตัวละครเอกเองเมื่อถูกทดสอบไปจนถึงจุดหนึ่ง ก็เริ่มสงสัยว่าสิ่งที่เขาได้รับการสั่งสอนมาว่าเป็นความจริงเท่านั้น เป็นสิ่งที่ถูกต้องแน่หรือ

4.3.1 สิทธิพื้นฐานของมนุษย์และการแบ่งแยกทางผิวพันธุ์

ไฮน์ไลน์มักนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่และความรับผิดชอบรวมไปถึงสิทธิเสรีภาพพื้นฐานของมนุษย์ จากการที่เขาได้ประพันธ์นวนิยายหลายเรื่องที่มีแก่นความคิดเกี่ยวกับความเป็น สัตว์สังคม (social animal) ของมนุษย์รวมไปถึงแนวความคิดเกี่ยวกับการวางความต้องการของสังคมไว้เหนือความต้องการของตัวเองเพื่อความสงบและเป็นระเบียบของส่วนรวมโดยการใช้ “สิทธิในการเลือกตั้ง (suffrage)” เป็นสัญลักษณ์ของความ ต้องการของสังคม หรือกล่าวได้ว่าคือการใช้ที่ยึดเอาเสียงส่วนมาก เป็นผู้กำหนดความต้องการของสังคม แต่ใน

²⁷ Ibid., p.227.

²⁸ Heinlein, Robert A. *The Number of the Beast*, (Minnesota: Fawcett, 1980), p.2.

ภายหลัง ไฮน์ไลน์ผู้ซึ่งเคยสนับสนุนแนวคิดประชาธิปไตย เกิดความเสื่อมความศรัทธาในพลังที่มาจากตัวประชาชน เพราะเขาเล็งเห็นว่าประชาชนไม่ได้มีความตระหนักรู้ถึงสิทธิ หน้าที่และเสรีภาพของคนอย่างแท้จริง แต่ประชาชนเพียงแค่ทำตามสิ่งที่สังคมปลูกฝังให้ทำเท่านั้น ในที่นี้อาจเป็นเพราะไฮน์ไลน์เห็นว่าคำกล่าวของ อัฟตัน ซินแคลร์ จูเนียร์ (Upton Beall Sinclair Jr.)²⁹ นักการเมืองที่เขาให้ความสนับสนุนแต่พ่ายแพ้ในการเลือกตั้งผู้ว่าการรัฐแคลิฟอร์เนีย ในปีค.ศ. 1938 ที่กล่าวว่าประชาชนถูกรอบงำด้วยคำโกหกคำโตที่เพาะบ่มความเกลียดชังที่มีต่อระบอบสังคมนิยม ซึ่งไม่มีทางที่จะทำให้พวกเขาตาสว่าง ได้ด้วยการ โจมตีซึ่งหน้า

"The American People will take Socialism, but they won't take the label. I certainly proved it in the case of EPIC. Running on the Socialist ticket I got 60,000 votes, and running on the slogan to 'End Poverty in California' I got 879,000. I think we simply have to recognize the fact that our enemies have succeeded in spreading the Big Lie. There is no use attacking it by a front attack, it is much better to out-flank them."

(Socialist Party of America)

ไฮน์ไลน์เห็นว่าระบอบการปกครองแบบที่ใช้อยู่ได้เริ่มแสดงความล้มเหลวของระบบการปลูกฝังดังกล่าว อันเนื่องมาจากการเจริญเติบโตของรัฐบาลที่ได้รับการเลือกตั้งที่ไม่เป็นธรรม และการจัดการครอบงำที่ประสบความสำเร็จนั่นเอง³⁰ ซึ่งไฮน์ไลน์มองว่าสิทธิแบบประชาธิปไตยที่ยึดเอาเสียงข้างมากคือความถูกต้องนี้ จะส่งผลเสียต่อสังคมส่วนรวมมากกว่าผลดี เนื่องจากการลงเสียงแสดงความคิดเห็นก็มีส่วนมาจากการถูกปลูกฝังให้เชื่อมั่นและยอมรับในการตัดสินใจของผู้มีอำนาจ ไม่ได้มาจากความต้องการของบุคคลอย่างแท้จริง ทำให้ไฮน์ไลน์มองว่าการออกเสียงแบบนี้มีแต่จะทำให้สังคมจมดิ่งลงสู่วังวนของการครอบงำ และไฮน์ไลน์ได้แสดง

²⁹ Spartacus Educational: "Socialist Party of America," Upton Sinclair, Letter to Norman Thomas (25th September, 1951) [Online]. Available from : <http://www.spartacus.schoolnet.co.uk/USAsocialismP.htm> [2012, May 10]

³⁰ Heinlein, Robert A. *For Us, The Living: A Comedy of Customs*, (New York: Scribner Book Company, 2004.) p. 247.

ทักษะเกี่ยวกับการที่ชาวอเมริกันจำนวนมากหวาดกลัวว่าระบอบการปกครองแบบสังคมนิยมจะแทรกตัวเข้ามาในอเมริกาตามความเห็นของวุฒิสมาชิกแม็กคาธี ว่าตัวเองไม่กลัว เพราะประสบการณ์ที่เขาได้รับมาก็ไม่แตกต่างไปจากระบอบที่ประชาชนหวาดเกรงสักเท่าใดนัก³¹

"...many Americans ... were asserting loudly that McCarthy had created a 'reign of terror.' Are you terrified? I am not, and I have in my background much political activity well to the left of Senator McCarthy's position."

(*Tramp Royale* p. 62.)

แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นปัจเจกบุคคลและการตัดสินใจด้วยตนเองซึ่งเป็นแรงสนับสนุนให้ไฮน์ไลน์มองว่าการครอบงำแบบประชาธิปไตย ลิดรอนความสามารถนี้ของมนุษย์ลง เนื่องจากการครอบงำเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะผู้กดขี่และผู้ถูกกดขี่ เพราะหากใครคิดต่าง ทำต่าง จะถูกสังคมนิยมโอบล้อม ไม่สามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างเต็มภาคภูมิ ซึ่งเขามองว่ามนุษย์มีสิทธิที่จะคิดต่างและมีเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็นนั้นออกมา ในแง่หนึ่งไฮน์ไลน์เองก็ให้เหตุผลว่าการเป็นปัจเจกบุคคล (Individualism) นั้นไม่สามารถจะเกิดขึ้นได้หากมนุษย์ยังมีความไม่ใส่ใจ ไร้การศึกษา หรือความโง่เขลา (ignorance) ดังนั้นการที่มนุษย์จะแสดงความเป็นปัจเจกบุคคลและการตัดสินใจด้วยตนเองนี้ต้องขึ้นอยู่กับการศึกษาที่เปิดกว้างทั้งในและนอกห้องเรียน ซึ่งหมายรวมไปถึงประสบการณ์ชีวิตของแต่ละคนด้วย ไฮน์ไลน์จึงมองว่าการเหมารวมให้ทุกสิ่งทุกอย่างมีแบบแผนตายตัวเพียงรูปแบบเดียวเป็นการครอบงำที่เลวร้ายและลดทอนความเป็นปัจเจกของมนุษย์อย่างน่าเสียดาย

Job: A Comedy of Justice จึงถูกนำเสนอเนื้อเรื่องด้วยความพยายามที่จะอธิบายความรู้สึกนึกคิดและบริบทที่ตัวละครต้องประสบ เพื่อที่จะชี้ให้เห็นว่าสังคมหรือความเชื่อที่เราเคยคิดว่าถูก อาจไม่ได้ถูกต้องอย่างที่คิดเสมอไป เพราะมีจุดด้อยหรือข้อเสียที่ถูกปกปิดไว้มากมาย แต่เราจะไม่ได้รับรู้ยกเว้นจะไปประสบด้วยตนเอง ดังนั้นไฮน์ไลน์จึงได้นำเสนอว่าเมื่อบุคคลหนึ่งได้เผชิญหน้ากับสิ่งที่มีอำนาจเหนือตัวเอง ทางออกที่ดีที่สุดคือการยึดมั่นในความคิดและอุดมคติของตน หากต้องตายเพราะคัดค้านในสิ่งที่มีอำนาจเหนือกว่าตนเอง ก็ถือได้ว่าเป็นการตายอย่างมีศักดิ์ศรี ซึ่งในบริบทของ *Job: A Comedy of Justice* คือตอนที่ลูซิเฟอร์พาเอลีชไปพบกับประธานคอสเซย์ที่เป็นผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดในจักรวาลนั้น ลูซิเฟอร์ได้กล่าวเตือนเอลีชว่าไม่จำเป็นต้องก้มศีรษะหรือแสดงความเคารพบูชาประธานคอสเซย์ซึ่งมีนัยยะว่าอย่ายอมรับหรือเห็นดีเห็นงามตามกับผู้ที่มีอำนาจมากกว่าบอกว่าต้องทำ

³¹ Heinlein, Robert A. *Tramp Royale*. (New York: Ace Books, 1992.), p. 62.

แต่เอเลี่ยนต้องยื่นหัตถ์แสดงความต้องการและจุดยืนของตนเอง แม้ว่าการยื่นหัตถ์เพื่อจุดยืนของคนนั้นจะเป็นสาเหตุให้ต้องตายก็ตามแต่การตายนั้นถือว่าการตายที่มีเกียรติ

Don't bow down or offer worship. Just stand your ground and tell the truth. If you die, die with dignity.

(*Job: A Comedy of Justice* p.426)

การแบ่งแยกทางผิวพันธุ์เป็นอีกหนึ่งประเด็นที่ไฮน์ไลน์นำเสนอไว้ในแก่นเรื่องของนวนิยายของเขาหลายเรื่อง ไฮน์ไลน์แสดงทัศนคติที่คลอนแคลนความคิดเหยียดผิวว่าเป็นความคิดที่เห็นแก่ตัวและไม่ยอมรับในความสามารถและจุดเด่นของผู้ที่ถูกเหยียดหยาม ในนวนิยายบางเรื่องไฮน์ไลน์ใช้กลวิธีในการบรรยายถึงตัวละครเอกผู้มีบุคลิกเข้มแข็ง แต่มีความเห็นอกเห็นใจแก่ผู้อื่น แต่มาเฉลยในตอนท้ายเรื่องว่าตัวละครเอกนี้เป็นคนผิวสีหรือลูกหลานที่มีเชื้อสายของคนผิวสี ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ผู้อ่านเกิดอคติต่อตัวละคร และสามารถดื่มด่ำไปกับความลุ่มลึกของตัวละครได้โดยไม่เกิดความตะขิดตะขวงใจ³² ทั้งนี้อาจเป็นเพราะไฮน์ไลน์เติบโตอยู่ในยุคที่การลุกขึ้นต่อต้านการเหยียดผิวได้ทวีความเข้มข้นมากขึ้น (The African-American Civil Rights Movement 1955–1968) ทำให้เขามองเห็นว่าคนผิวสีผู้เคยถูกกดขี่และเหยียดหยามก็มีสิทธิเสรีภาพและความเป็นมนุษย์เท่ากับคนผิวขาว อีกทั้งคนผิวสีเหล่านี้ยังมีความสามารถที่น่าทึ่งอยู่ไม่น้อย การที่จะแบ่งแยกว่าใครดีใครด้อยด้วยการตัดสินผ่านรูปลักษณะจึงเป็นสิ่งที่ไฮน์ไลน์ไม่เห็นด้วยอย่างมาก เขาจึงได้พยายามนำเสนอการต่อต้านการกดขี่ทางสีผิวผ่านการสร้างตัวละครเอกให้เป็นคนผิวสี หรือมีแนวคิดต่อต้านการเหยียดผิว

ใน *Job: A Comedy of Justice* มาร์เกรเต อาจไม่ได้ถูกกำหนดว่าเป็นคนผิวสี แต่ไฮน์ไลน์ใช้เธอในฐานะที่เป็นตัวแทนของกลุ่มผู้ที่ด้อยกว่าที่ถูกกดขี่ให้ต่ำลงและ โดนโจมตีถูกเหยียดหยามจากความคิดกระแสหลักเช่นกัน ด้วยการสร้างให้เธอเป็นผู้ที่นับถือพระเจ้าของสแกนดิเนเวีย มิได้นับถือศาสนาคริสต์ เธอจึงกลายเป็นพวกนอกรีตในสายตาของศาสนาคริสต์ไป การที่มาร์เกรเตถูกตัดสินว่าไม่มีสิทธิจะได้อยู่ในสวรรค์เพราะเธอมิได้นับ

³² James Gifford, *Robert A. Heinlein: A Reader's Companion*, (California: Nitrosyncretic Press, 2000), p. 102.

ถือศาสนาคริสต์นั้นเป็นการดูถูกเหยียดหยามผู้ที่แตกต่างไปจากชาวคริสต์ ไม่แตกต่างไปจากการที่คนผิวขาวเหยียดหยามคนผิวสี เพราะมูลเหตุของการตั้งแรงแรงเกิดขึ้นทั้ง 2 กรณีเกิดจากความแตกต่างระหว่างคน 2 กลุ่ม ทำให้ไฮน์ไลน์มองว่าการที่คนกลุ่มหนึ่งจะตัดสินคนอีกกลุ่มหนึ่งบนพื้นฐานที่ว่าเขาไม่เหมือนเรา จึงเป็นเรื่องเหลวไหลไร้เหตุผล และแสดงออกซึ่งความตกต่ำทางความคิดเป็นอย่างยิ่ง³³

4.3.2 ศาสนาคริสต์นิกายอีเวนเจลิก

ในนวนิยาย *Job: A Comedy of Justice* ปรากฏแก่นเรื่องเกี่ยวกับอิทธิพลขององค์กรศาสนาที่มีเหนือวัฒนธรรมและการเมืองการปกครองประเทศ และแก่นเรื่องเกี่ยวกับสังคมที่มีแนวโน้มจะควบคุมบังคับแนวความคิดที่นอกกริตหรือนอกศาสนา ก็เป็นอีกแก่นเรื่องหลักที่มีปรากฏในนวนิยายของไฮน์ไลน์ควบคู่ไปกับการแบ่งแยกทางผิวพันธุ์หรือการแบ่งแยกชนชั้นเช่นกัน และมักปรากฏในลักษณะของชุดความคิดที่ครอบงำและกำหนดทิศทางการทำงานของสมาชิกในสังคมให้เป็นไปในแนวทางที่องค์กรต้องการ ทำให้ไฮน์ไลน์กล่าวถึงองค์กรศาสนาในทัศนะของความไม่เชื่อถือไม่เห็นด้วย และทวีความรุนแรงถึงการดำเนินคดี เช่น ดังเช่นตอนหนึ่งใน *Job: A Comedy of Justice* ที่ไฮน์ไลน์แสดงความเห็นและข้อกังขาที่เขามีต่อคำสอนทางศาสนาผ่านปากของตัวละครมาร์เกรตที่ถามอเล็กซ์เกี่ยวกับเรื่องความเมตตาของพระเจ้า โดยที่เธอมองว่า ความเมตตาของพระเจ้าที่อเล็กซ์ยึดถืออยู่นั้น อันที่จริงหาใช่ความเมตตาแต่อย่างใด แต่เป็นเพียงการใช้อำนาจบาตรใหญ่เท่านั้น

‘[...] Jehovah is said to be all powerful. If this is true, then the poor damned souls in Hell are there because Jehovah planned it that way in every minute detail. Is this not so?’ [...]I am talking about places in the Old Testament in which Jehovah gives direct orders to kill babies, [...]Alec, do you believe in your heart that your God caused bears to tear up little children merely because they made fun of an old man’s bald head?’

(*Job: A Comedy of Justice* p.139-140)

³³ Wendy Pearson, "Race relations" *The Greenwood Encyclopedia of Science Fiction and Fantasy: Themes, Works, and Wonders, Volume 2* Gary Westfahl, (ed.), (Connecticut: Greenwood Publishing Group, 2005), p. 648-650.

ทั้งนี้ความไม่พอใจที่ไฮน์ไลน์มีต่อองค์กรศาสนาอาจมีที่มาจากประสบการณ์ส่วนตัวของไฮน์ไลน์เองที่เมืองแคนซัสซิตี รัฐมิสซูรีอันเป็นที่ที่ไฮน์ไลน์เติบโตขึ้นมา เป็นที่ที่อยู่ในเขตที่เรียกว่า Bible Belt³⁴ ซึ่งเป็นเขตที่เคร่งครัดในความเชื่อแบบศาสนาคริสต์นิกายอีแวนเจลิคแบบอนุรักษนิยม (Conservative Evangelicalism) อย่างเข้มข้น และศาสนาเองเข้าไปมีอิทธิพลในทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งในด้านการเมือง วิทยาศาสตร์ ศาสนา อีกทั้งยังมีความพยายามที่จะเชื่อมโยงแนวความคิดทางศาสนาเข้ากับแนวคิดอนุรักษนิยมทางสังคมอีกด้วย³⁵ แม้กระทั่งประธานาธิบดีทรูแมน ยังเคยกล่าวไว้ว่า "พรรคเดโมแครตจะเป็นความพ่ายแพ้การเลือกตั้งทั้งวุฒิสมาชิกและสมาชิกสภา ในไบเบิล เบลท์ (it would defeat Democratic Senators and Congressmen in the Bible Belt.)"³⁶ เพราะพรรคเดโมแครตที่เป็นพรรคนิยมประชาธิปไตยและเป็นคู่แข่งของพรรครีพับลิกัน หรือพรรคอนุรักษนิยมที่ครองเสียงเลือกตั้งจากเขตพื้นที่ในไบเบิล เบลท์เกือบทั้งหมดในยุคนั้น จากอิทธิพลอันเข้มข้นของศาสนาคริสต์ที่ไฮน์ไลน์ได้มีประสบการณ์ตรงมาตั้งแต่ยังเยาว์วัย เขาได้มองเห็นว่าศาสนาคริสต์นิกายอีแวนเจลิคปฏิเสธสถานะเสรีภาพของปัจเจกบุคคล (Liberty)³⁷ ทำให้บุคคลไม่สามารถแสดงออกซึ่งศักยภาพและความต้องการที่แท้จริง อีกทั้งเป็นการกำหนดกรอบที่ไม่เป็นธรรมต่อบุคคล จากสภาวะที่ศาสนาเข้ามาควบคุมชีวิตของสมาชิกในสังคมอย่างเข้มงวดเช่นนี้เองที่ทำให้เขาเกิดความคิดต่อต้านอำนาจครอบงำที่องค์กรศาสนามีอยู่เหนือความคิดและจิตวิญญาณของสมาชิกในสังคม และทำให้ไฮน์ไลน์เลือกที่จะกระทำตนแหวกออกนอกพื้นฐานและประเพณีที่สังคมยอมรับทั้งในด้านแนวความคิดเกี่ยวกับความศรัทธา การใช้ชีวิต หรือมุมมองเกี่ยวกับเพศ โดยที่ไฮน์ไลน์ประพาดิตนเป็นเสรีชนที่เรียกร้องอิสรภาพและเสรีภาพในการใช้ชีวิต ทั้งในด้านการเมืองที่โจมตีระบอบการปกครองตามที่กล่าวไปแล้วในหัวข้อก่อนหน้า รวมไปถึงชีวิตส่วนตัวโดยที่ไฮน์ไลน์ประกาศตนว่าเป็นชาวเปลือย (Nudist)³⁸ ตัวเขาผ่านการสมรสถึง 3 ครั้ง อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์แบบเปิด (open relationship) ที่ไม่ให้ความสำคัญกับการมีคู่

³⁴ William H. Patterson Jr., "Robert Heinlein—A biographical sketch". *The Heinlein Journal* 1999 (5). p.7–36. [PDF]. Available from http://members.aol.com/agplusone/robert_a_heinlein_a_biogr.htm

³⁵ J. Rainey, "Religion and Politics in the United States: Contemporary Questions" LA Online [PDF]. 2009-05-26 [Online]. Available from http://www.allacademic.com/meta/p68068_index.html [2012, May 26]

³⁶ Amanda Smith, *Hostage to Fortune*. (New York: Viking Adult, 2001), p.604.

³⁷ Jon A. Shields, *The Democratic Virtues of the Christian Right*. (New Jersey: Princeton University Press, 2009) p. 117-121.

³⁸ Heinlein, *For Us, The Living: A Comedy of Customs* : 261.

สมรสเพียงคนเดียว กับภรรยาคนที่ 2 อีกด้วย จนไอแซค อาซิมอฟให้ฉายาไฮน์ไลน์ว่าเป็นเสรีชนผู้ร่าเริง “a flaming liberal”³⁹

ใน *Job: A Comedy of Justice* ไฮน์ไลน์จึงได้แสดงความเห็นขัดแย้ง เสียคติและตั้งคำถามต่อสิ่งที่ศาสนาคริสต์สอนให้คนเชื่อ ด้วยการใช้อุบายที่ผู้ที่มีศรัทธาในศาสนาต้องมาประสบกับเหตุการณ์ที่ทำลายต่อความเชื่อที่เขามี หลายต่อหลายครั้งในเรื่องที่อเล็กซ์เริ่มเอนเอียงออกจากคำสอนทางศาสนาเพราะเขามองเห็นว่าสิ่งที่ศาสนาสอนว่าดี อาจไม่ได้จริงเสมอไป และสิ่งที่ถูกมองว่าเลวร้าย ผิดศีลธรรมก็ไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องที่ชั่วร้ายเสมอไป เช่นกัน

‘Alec, 'justice' is not a divine concept; it is a human illusion. The very basis of the Judeo-Christian code is injustice, the scapegoat system. The scapegoat sacrifice runs all through the Old Testament, then it reaches its height in the New Testament with the notion of the Martyred Redeemer. How can justice possibly be served by loading your sins on another? Whether it be a lamb having its throat cut ritually, or a Messiah nailed to a cross and "dying for your sins".

(*Job: A Comedy of Justice* p.411)

ใน *Job: A Comedy of Justice* ไฮน์ไลน์ใช้มาร์เกรเตในฐานะที่เป็นตัวแทนของกลุ่มผู้ที่ด้อยกว่าที่ถูกกดให้ต่ำลงและโดนโจมตีถูกเหยียดหยามจากความคิดกระแสหลัก ด้วยการสร้างให้เธอเป็นผู้ที่นับถือพระเจ้าของสแกนดิเนเวีย มิได้นับถือศาสนาคริสต์ เธอจึงกลายเป็นพวกนอกรีตในสายตาของศาสนาคริสต์ไป หรือแม้กระทั่งตัวอเล็กซ์เองเมื่อแสดงความต่อต้านแนวคิดหลักหรือพระเจ้า แล้วก็ได้รับการปฏิบัติราวกับเป็นผู้ที่ต่ำกว่าและไม่สมควรจะได้มาขึ้นอยู่กับผู้ที่เชื่อมั่นในความคิดหลัก ผลคืออเล็กซ์ถูกจับโยนลงมาจากสวรรค์เพราะกล่าวโจมตี ดูหมิ่นพระเจ้าและแนวคิดของพระเจ้า

³⁹ Isaac Asimov, *I, Asimov: A Memoir*. (New York: Bantam Books) p.363.

'[...]Snobbish, bad-tempered angels get to live here without ever doing one lick to deserve it. But my Marga, who is a real angel if one ever lived, gets turned down and sent to Hell to everlasting torture on a childish twist in the rules. You can tell the Father and His sweet-talking Son and that sneaky Ghost, that they can take their gaudy Holy City and shove it! If Margrethe has to be in Hell, that's where I want to be!'

(Job: A Comedy of Justice p.365-366)

การลงโทษผู้ที่ต่อต้านแนวคิดกระแสหลักนี้ มองในแง่หนึ่งอาจเป็นการกระทำที่ชอบด้วยเหตุผล เพราะเป็นการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมให้ดำรงอยู่ต่อไปได้ แต่อีกนัยหนึ่งการลงโทษผู้ที่ต่อต้านแนวคิดกระแสหลัก ก็เป็นการแสดงออกถึงความคับแค้นและบ้าอำนาจ ที่ไม่ยอมรับความคิดที่แตกต่างของสังคมและผู้มีอำนาจในสังคม สภาพของสังคมที่ปิดตนเองและไม่ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างเช่นนี้ ก็ไม่ต่างอะไรจากนรกสำหรับผู้ที่คิดต่าง เพราะเขาไม่สามารถยืนยันยืนตามหลักการและความเชื่อของตนเองได้ อีกทั้งยังต้องรับโทษทัณฑ์ในฐานะ “ตัวประหลาด” จากสังคม ซึ่งไฮน์ไลน์ได้แสดงทัศนะที่มีต่ออิทธิพลขององค์กรศาสนาไว้อย่างชัดเจนในนวนิยายเรื่องนี้

ประสบการณ์ในวัยเด็กของไฮน์ไลน์ มีอิทธิพลต่อแนวคิดและการใช้ชีวิตของเขาในเวลาต่อมาเป็นอย่างมาก ทั้งจากการที่องค์กรศาสนาเข้าควบคุมความคิดและการใช้ชีวิตอย่างเคร่งครัด การเคลื่อนไหวต่อต้านการแบ่งแยกทางผิวพันธ์ มาจนถึงความสิ้นศรัทธาในระบอบประชาธิปไตย ทำให้ไฮน์ไลน์เลือกที่จะต่อต้านชุดความคิดกระแสหลักที่มีอิทธิพลเหนือสมาชิกในสังคม การสร้างภาพนรกของไฮน์ไลน์จึงเป็นไปในลักษณะการหยิบขยภาพนรกและสวรรค์ที่ปรากฏอยู่ในพระคัมภีร์ใหม่ แต่สร้างความรู้สึกให้ตัวละครมองภาพนรกและสวรรค์นั้นแตกต่างไปจากที่องค์กรศาสนากำหนดไว้ ภาพของสวรรค์ที่สวยงามและยิ่งใหญ่แต่เต็มไปด้วยนางฟ้าเห็นแก่ตัว กับภาพของนรกที่แม้จะมีไฟเป็นองค์ประกอบหลักแต่สร้างความรู้สึกอ่อนคลาย จึงเกิดขึ้นเพื่อเป็นการวิพากษ์ชุดความคิดที่องค์กรศาสนาและสังคมสร้างขึ้นนั่นเอง

จากที่วิเคราะห์มาในข้างต้น จะเห็นว่าวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง ต่างก็ได้รับอิทธิพลจากบริบททางประวัติศาสตร์ทั้งในด้านสังคมและการเมือง ศาสนา อิทธิพลในด้านสังคมและการเมืองได้แก่ จักรวรรดินิยม และอรรถิถาวนิยม อิทธิพลในด้านศาสนาได้แก่ ศาสนาคริสต์นิกายอีแวนเจลิค

สังเกตได้ว่าไม่มีวรรณกรรมเรื่องใดที่ใช้บริบททางสังคมร่วมกันเลย ทั้งนี้เป็นเพราะวรรณกรรมที่เลือกมาทั้ง 3 เรื่องนั้นถูกประพันธ์ขึ้นในช่วงเวลาที่ห่างกันอย่างน้อย 40 ปี เหตุที่เลือกนวนิยายที่มีช่องว่างในระยะเวลาที่ต่างกันก็เพื่อทำการศึกษารูปแบบของการประกอบสร้างนรกแบบใหม่ที่แตกต่างไปจากภาพนรกแบบคลาสสิก และระยะเวลาในการประพันธ์ที่แตกต่างกันก็ทำให้ภาพของนรกที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมีลักษณะแตกต่างกันไปด้วย โดยที่นรกในแต่ละรูปแบบล้วนแล้วแต่ได้รับอิทธิพลมาจากบริบททางสังคม การเมือง และประวัติศาสตร์ รวมไปถึงภูมิหลังของผู้ประพันธ์ที่ส่งผลต่อการตีความและการสร้างภาพนรกขึ้นมา คอนราดประกอบสร้างนรกที่เกิดขึ้นเพราะความค้ำมือจากสภาพจิตใจของมนุษย์เอง เพราะเขาอยู่ในช่วงสังคมนิยม ทำให้งานประพันธ์ของเขามีลักษณะที่ย้อนกลับไปหาเพื่อทำความเข้าใจจิตใจของมนุษย์เอง รวมไปถึงอิทธิพลจากจักรวรรดินิยมที่ส่งผลให้เขาเกิดความรู้สึกแปลกแยก ทั้งในฐานะผู้อพยพและในด้านความคิดเห็นส่วนตัว ดังที่ได้อธิบายไปแล้วว่าคอนราดมีความซับซ้อนในความคิดเกี่ยวกับลัทธิจักรวรรดินิยม ทั้งในฐานะผู้กระทำ คือการที่เขาเป็นคนผิวขาวและผู้ถูกกระทำในฐานะที่เขาเป็นคนอพยพที่ได้รับผลจากการยึดครองดินแดนของรัสเซีย ชาร์ตอร์ประกอบสร้างภาพนรกขึ้นจากการกระทำของบุคคลที่ได้เลือกแล้ว และต้องทนอยู่กับสิ่งที่ได้เลือกนั้นไปตลอดกาล เพื่อเป็นการนำเสนอปรัชญาอัตถิภาวนิยม ให้เห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น รวมไปถึงอิทธิพลจากสงครามโลกครั้งที่ 2 และความผิดหวังจากเพื่อนร่วมอุดมการณ์และความผิดหวังในตัวประเทศฝรั่งเศสและคนฝรั่งเศสในขณะนั้น ส่วนไฮน์ไลน์ประกอบสร้างภาพของนรกผ่านภาวะที่ถูกปลุกฝัง ด้วยการสร้างความเคลือบแคลงให้ตัวละครเอกได้ตั้งคำถามถึงสิ่งที่เขาเชื่อว่าเป็นความถูกต้องจริงแท้มาตลอดชีวิต ทั้งนี้เพราะบริบททางสังคมของอเมริกา รวมถึงประสบการณ์ส่วนตัวของไฮน์ไลน์ที่มองเห็นว่าองค์กรศาสนาเข้ามามีอิทธิพลในการกำหนดชีวิตมนุษย์มากเกินไปที่จะยอมรับได้ อีกทั้งไฮน์ไลน์ยังมองว่าคนอเมริกันถูกครอบงำจนไม่รู้ว่ามีสิ่งอื่นที่อยู่นอกเหนือความเข้าใจของพวกเขาอยู่อีกมาก อีกทั้งเมื่อไม่ยอมรับรู้ก็ทวีมาเป็นการไม่ยอมรับและต่อต้านคนที่มีความคิดเห็นแตกต่าง จนเกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นในสังคม และลดทอนความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคลไปด้วย

ในบทที่ 4 นี้ผู้วิจัยได้แสดงให้เห็นว่าอิทธิพลจากบริบททางประวัติศาสตร์และภูมิหลังของผู้ประพันธ์มีความสำคัญและส่งผลต่อการประพันธ์วรรณกรรมนั้น รวมทั้งเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้ประพันธ์นำความคิดเรื่องนรกมาตีความเพื่อนำมาใช้ในรูปแบบที่แตกต่างกัน ทั้งคอนราด ชาร์ตอร์ และไฮน์ไลน์ ต่างก็ได้รับอิทธิพลจากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในยุคที่เขาซึ่งดำรงชีวิตอยู่ทั้งสิ้น แต่มากหรือน้อยแตกต่างกันไป ถึงแม้ว่าวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องจะมีแก่นความคิดอยู่ที่การนำเสนอภาพของนรกเหมือนกัน แต่การนำเสนอภาพของนรกนั้นก็กลับแตกต่างกันไปตามยุคสมัย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่านรกก็เป็นความคิดที่มีความร่วมสมัยในตัวเอง และสามารถอยู่มาได้จนถึงปัจจุบันเนื่องจากมีผู้ประพันธ์หยิบยกเอาแนวคิดเรื่องนรกมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับแก่นเรื่องและสอดแทรกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในแต่ละยุคสมัยลงไปในวรรณกรรมด้วย ดังนั้นการอ่านวรรณกรรมที่มีที่มาจากแนวคิดที่มีมาแต่อดีตให้ได้รับประโยชน์อย่างแท้จริงและตระหนักรู้ถึงคุณค่าของวรรณกรรมนั้น จึงต้อง

อาศัยการทำความเข้าใจและพิจารณาว่าวรรณกรรมเรื่องนั้นๆ นำแนวคิดหรือตำนานมาใช้แตกต่างไปจาก
วรรณกรรมเรื่องอื่นๆ อย่างไร รวมถึงการวิเคราะห์ทำความเข้าใจถึงสาเหตุที่ผู้ประพันธ์ต้องปรับปรุง
เปลี่ยนแปลงแนวคิดนั้น โดยศึกษาอิทธิพลและบริบททางประวัติศาสตร์ รวมไปถึงภูมิหลังของผู้ประพันธ์ควบคู่กัน
ไปด้วย

บทที่ 5

บทสรุป

จากการศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรม 3 เรื่องซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากหลักคำสอนทางศาสนาว่าด้วยเรื่องนรก แต่วรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องที่เลือกมามิได้ถ่ายทอดภาพของนรกในรูปแบบที่ปรากฏในหลักคำสอนทางศาสนาแต่อย่างใด แต่เป็นภาพของนรกที่ผ่านการตีความของตัวผู้ประพันธ์เอง ผู้วิจัยพบว่า การตีความและการประกอบสร้างภาพของนรกที่ปรากฏในแต่ละบทประพันธ์มีลักษณะแตกต่างกันไป นวนิยายสั้นเรื่อง *Heart of Darkness* ของคอนราด อาจมิได้กล่าวถึงนรกโดยตรง แต่จากการดำเนินเนื้อเรื่องและสถานการณ์แวดล้อมที่ปรากฏในตัวบทประพันธ์เอง สามารถตีความได้ว่าแอฟริกาอันมีสภาพไม่ต่างไปจากนรก ชนพื้นเมืองมีทั้งผู้ที่โดนกดขี่ทารุณ และพวกที่ออกมาสู้รบทำสงครามกับคนผิวขาว อีกทั้งคนผิวขาวที่อ้างเรื่องหน้าที่ที่จะเข้าไปถ่ายทอดอารยธรรมและความเจริญก้าวหน้าให้ชนพื้นเมืองที่ล้าหลังเหล่านั้น ก็ประพฤติตนไม่ต่างอะไรไปจากพวกโจรปล้นสะดมที่เข้ามาเพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรพื้นเมือง โดยมีได้ให้ความสนในว่าจะต้องใช้วิธีใดหรือจะเป็นการเอารัดเอาเปรียบชนพื้นเมืองสักเท่าใด สภาพจิตใจที่ถูกครอบงำด้วยความโลภและความลุ่มหลงในอำนาจที่มีเหนือบุคคลอื่นๆทำให้เกิดความบิดเบี้ยวขึ้นในจิตใจ นำไปสู่การใช้ความรุนแรงและความโหดร้ายทารุณในที่สุด นรกที่ปรากฏใน *Heart of Darkness* จึงเป็นนรกอันมีที่มาจากสภาพแวดล้อมที่ไร้กฎระเบียบทางสังคมอันเป็นตัวควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์และสภาพจิตใจที่ยุ่งเหยิงวุ่นวายไร้กฎระเบียบและการควบคุม อันทำให้มนุษย์เกิดความบ้าคลั่งสับสนจนเหมือนกับตนนรกทั้งเป็น ต่อมาในบทละครเรื่อง *No Exit* ชาร์ลส์นำเสนอในนรกในความหมายดั้งเดิมตามขนบทางศาสนาว่านรกคือสถานที่ที่สร้างความทรมานใจให้แก่ผู้ที่ต้องมารับโทษทัณฑ์จากความผิดบาปที่ตนได้ก่อขึ้น แต่การประกอบสร้างภาพของนรกที่ชาร์ลส์นำเสนออันนี้ได้เป็นนรกตามแบบศาสนาแต่อย่างใด เพราะนรกที่ชาร์ลส์กล่าวถึงในบทละคร เป็นห้องห้องหนึ่ง ที่มีคน 3 คนมาอยู่รวมกัน และแต่ละคนก็จะทำหน้าที่เป็นผู้ลงทัณฑ์ของอีกฝ่าย นรกในความหมายของชาร์ลส์จึงเป็นนรกที่เกิดในจิตใจ ดังที่เขาให้นิยามไว้ว่านรกคือผู้อื่น และสุดท้ายคือนวนิยายเรื่อง *Job: A Comedy of Justice* ซึ่งกล่าวถึงนรกในรูปแบบการโจมตีอำนาจขององค์กรศาสนา ที่สร้างชุดความคิดขึ้นมาครอบงำบุคคลให้ปฏิบัติตามที่ศาสนาต้องการ การประกอบสร้างภาพนรกของไฮน์ไลน์จึงเป็นไปในลักษณะเปรียบเทียบให้เห็นว่าศาสนามีอำนาจเหนือปัจเจกบุคคลมากเพียงใด ภาพของสวรรค์และภาพของนรกที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้ ถ่ายทอดภาพลักษณ์ที่ปรากฏในหลักคำสอนทางศาสนาโดยตรงๆ เช่น นครเขรซุซาเล็มใหม่มีการจัดวางผังเมืองและสถาปัตยกรรมที่งดงาม ส่วนนรกคือสถานที่ที่เต็มไปด้วยไฟ มีภูเขไฟ ธารลาวา แต่ที่ต่างกันก็คือความรู้สึกและประสบการณ์ของตัวละครที่เริ่มมองเห็นว่าความสวยงามของสวรรค์แต่เกิดจากความเห็นแก่ตัวของพระเจ้าก็ไม่ใช่สวรรค์สำหรับเขา และความน่ากลัวของนรกก็

ไม่ได้ทำให้รกรกนั้นกลายเป็นรกรกสำหรับเขาอีกต่อไป รกรกที่แท้จริงจึงเป็นสถานที่ที่เขาไม่สามารถอยู่ร่วมกับสตรีที่เขารักได้ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการประกอบสร้างภาพรกรกนี้ แสดงให้เห็นว่าอำนาจและอิทธิพลของศาสนาที่ต่อมนุษย์นั้นลดน้อยถอยลงไปตามกาลเวลา ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ทำให้มนุษย์เริ่มเปิดกว้างต่อแนวคิดใหม่ๆที่ไม่ได้ใช้ศาสนาเป็นหลักอ้างอิงเพื่ออธิบายเหตุการณ์ที่เคยอธิบายไม่ได้อีกต่อไป ทำให้มนุษย์เริ่มหันมาให้ความสำคัญต่อความคิดและความรู้สึกในระดับปัจเจกมากขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความเสื่อมโทรมขององค์กรศาสนาเองที่ปรากฏออกมาในรูปแบบต่างๆ เช่น การใช้อำนาจบาตรใหญ่ของนักบวช การสร้างหลักคำสอนเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อศาสนาเองมากกว่าที่จะมุ่งสั่งสอนคน เป็นต้น

อย่างไรก็ตามนักประพันธ์ในสมัยใหม่ยังคงรับอิทธิพลจากหลักคำสอนทางศาสนาที่เกี่ยวกับรกรก แต่นำมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยและแนวคิดของตนเองที่ตั้งใจจะนำเสนอ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแนวคิดดั้งเดิมเกี่ยวกับรกรกนั้นเป็นสิ่งที่คนทั่วไปรู้จักคุ้นเคยอยู่แล้ว เมื่อกล่าวถึงรกรกคนย่อมเข้าใจตรงกันว่าเป็นสถานที่ที่ลงทัณฑ์คนที่ทำบาป การที่คนเข้าใจตรงกันในจุดนี้ทำให้ผู้ประพันธ์ไม่จำเป็นต้องอธิบายว่ารกรกคืออะไร แต่หันมาให้ความสนใจว่ารกรกนั้นเกิดขึ้นเพราะอะไรและมีสภาพเป็นอย่างไรแทนได้เลย ทั้งนี้การอธิบายว่ารกรกนั้นเกิดขึ้นเพราะอะไรจะเป็นการนำเสนอแนวคิดของผู้ประพันธ์ที่เกี่ยวกับความทุกข์ทรมานและสภาพที่เปรียบเสมือนรกรกนั่นเอง ดังที่ปรากฏในพัฒนาการของรกรกตามตำนานศาสนาคริสต์ ที่เริ่มจากการสั่งสอนให้มิสรีททาในพระเจ้าและพระเยซู โดยนำภาพของรกรกมาจากตำนานของกรีก แล้วนำมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับคำสอนทางศาสนามากขึ้น ภาพลักษณ์ของรกรกที่ปรากฏอยู่ในคำสอนของศาสนาคริสต์ตั้งแต่อดีตมาจนถึงสมัยใหม่จึงเกิดเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นว่าการนำตำนานหรือแนวคิดดั้งเดิมมาใช้โดยคงสภาพเดิมไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์นั้นลดน้อยลงทุกที นักประพันธ์ในอดีตนำตำนานหรือแนวคิดมาใช้โดยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแนวคิดดั้งเดิมให้น้อยที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะนักประพันธ์ในอดีตเขียนเกี่ยวกับรกรกเพื่อสนับสนุนแนวคิดและหลักคำสอนทางศาสนา แต่นักประพันธ์ตั้งแต่ช่วงปลายศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา นำตำนานหรือแนวคิดเดิมมาใช้หรือสร้างเป็นแนวคิดใหม่ เพื่อนำเสนอแก่นเรื่องของตนให้ชัดเจนมากขึ้น เช่นความคิดเรื่องรกรกเป็นสถานที่สำหรับวิญญูณหรือคนตายเท่านั้น ถูกนำมากล่าวถึงว่ารกรกนั้นมีอยู่ในโลกใบนี้เอง มนุษย์สามารถพบเห็นรกรกได้โดยไม่ต้องเสียชีวิตไปก่อน เช่น รกรกที่ปรากฏขึ้นเพราะสภาพแวดล้อมทางกายภาพ หรือรกรกที่ปรากฏขึ้นเพราะความบิดเบี้ยวในจิตใจของมนุษย์ ตามที่คอนราดบรรายไไว้ใน *Heart of Darkness* หรือภาพของรกรกที่เกิดขึ้นเพราะ ความไม่รับผิดชอบของตนเอง การคงอยู่ของผู้อื่น ซึ่งเป็นรกรกที่มีความสัมพันธ์กับสภาพจิตใจของมนุษย์เอง ดังที่ปรากฏใน *No Exit* ของชาร์ดร์ นอกจากนี้ในบทประพันธ์สมัยใหม่บางเรื่องผู้อ่านที่มีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับตำนานจะสามารถทราบได้บทประพันธ์ที่อ่านอยู่มีที่มาหรือรับอิทธิพลมาจากตำนานเรื่องใดโดยที่ผู้ประพันธ์อาจไม่ได้กล่าวถึงชื่อของตำนานเรื่องนั้นไว้ในบทประพันธ์เลย เช่น *Heart of Darkness* ที่มีนักวิจารณ์หลายคนมองว่าเป็น *Divine comedy* สมัยใหม่ และแทนที่จะออกเดินทางไปในรกรก

เพื่อตามหาความรักแบบต้นฉบับของดั้งเดิม คอนราดสร้างให้มาร์โลว์เดินทางลงไปบนรถเพื่อแสวงหาความรู้แจ้ง และแสวงหาความเป็นตัวตนของตนเอง ซึ่งการที่ผู้ประพันธ์สร้างสรรค์ผลงานในลักษณะนี้นับได้ว่าเป็นการนำตำนานมาประยุกต์ใช้ให้มีลักษณะร่วมสมัยมากขึ้น ไม่ว่าผู้อ่านจะมีพื้นฐานความรู้ทางตำนานอยู่หรือไม่ก็สามารถทำความเข้าใจบทประพันธ์นั้นๆได้ เพียงแต่หากผู้อ่านมีความรู้เกี่ยวกับตำนานดังกล่าวมาก่อนก็จะสามารถอ่านและทำความเข้าใจบทประพันธ์นั้นได้ลึกซึ้งและได้รับประโยชน์มากกว่า เช่นสามารถเข้าใจเหตุผลในการกระทำต่างๆของตัวละครได้มากขึ้น ดังนั้นถึงแม้กลวิธีในการนำตำนานมาใช้ในบทประพันธ์จะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แก่นของตัวตำนานเองก็ยังคงมีความสำคัญและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในทุกยุคทุกสมัย

นอกจากวิเคราะห์ความเป็นมาของตำนานหรือหลักคำสอนทางศาสนาที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับแก่นเรื่องที่ผู้ประพันธ์ต้องการนำเสนอแล้ว ผู้วิจัยยังได้ศึกษาการตีความและการประกอบสร้างภาพนรกขึ้นมาใหม่ในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องโดยละเอียด แล้ววิเคราะห์ว่านรกที่ได้รับการตีความและประกอบสร้างขึ้นมาใหม่ในแต่ละเรื่องนั้นมีลักษณะเช่นใด ซึ่งผู้วิจัยได้ข้อสรุปว่า กาลเวลาและอิทธิพลของบริบททางสังคมและวัฒนธรรมส่งผลให้ผู้ประพันธ์ตีความและสร้างภาพของนรกที่แตกต่างไปจากนรกตามขนบความเชื่อทางศาสนาขึ้นมา อันเป็นผลมาจากความที่มุมมองเรื่องความทุกข์ทรมานของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปตามประสบการณ์ของผู้ประพันธ์เอง ทำให้การตีความและการประกอบสร้างภาพนรกของผู้ประพันธ์แต่ละคนผูกติดอยู่กับสิ่งที่ตัวผู้ประพันธ์เองเห็นว่าเป็นความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัสราวกับตนนรก ทำให้ภาพลักษณ์ของนรกที่ปรากฏในวรรณกรรมแต่ละเรื่องมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไป และภาพลักษณ์ของนรกที่แตกต่างกันนี้ก็ขึ้นอยู่กับแก่นความคิดของผู้ประพันธ์ว่าต้องการสื่อว่าอะไรคือนรกนั่นเอง ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นคือ ภาพของนรกผูกพันอยู่กับอำนาจครอบงำที่มีอยู่เหนือสมาชิกในสังคม ณ ขณะนั้น และนรกของแต่ละบุคคลแตกต่างกันไปตามทัศนคติของตน ตัวอย่างเช่น คอนราดมองว่าความโลภที่มีอยู่ในจิตใจของมนุษย์ทุกคนคือสาเหตุที่ทำให้มนุษย์วิกลจริต ดินแดนอาณานิคมที่เต็มไปด้วยทรัพยากรจึงเป็นตัวกระตุ้นให้ความโลภของมนุษย์แสดงออกมาได้รุนแรงมากขึ้น ในสภาพที่ความโลภเข้าครอบงำ ศีลธรรมจรรยาและความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกันจะถูกความโลภกลืนกินจนหมด และสร้างภาพของความทุกข์ทรมานให้เกิดขึ้นในดินแดนอาณานิคมนั้น ทั้งตัวชนพื้นเมืองและคนขาวที่เดินทางเข้าไปล้วนแล้วแต่ต้องประสบกับความทุกข์ทรมานในรูปแบบที่แตกต่างกัน ความโหดร้ายทารุณไร้มนุษยธรรมและการยอมพ่ายแพ้ต่อความโลภในจิตใจของตนเองจึงกลายสภาพเป็นนรกในสายตาของมาร์โลว์ ชาร์ตมองว่าการอมมืออเท้าไม่ยอมตัดสินใจว่าตนเองนั้นต้องการอะไรและควรทำเช่นไร รวมไปถึงการไม่ยอมรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองได้เป็นผู้ตัดสินใจกระทำนั้น อันเป็นผลมาจากการไร้ความรับผิดชอบของคนฝรั่งเศส การยึดครองของเยอรมันเหนือฝรั่งเศสทำให้คนฝรั่งเศสไม่กล้าลุกขึ้นต่อต้านอำนาจของเยอรมัน ก็เปรียบเสมือนการไร้ความรับผิดชอบต่อตัวตนของคนฝรั่งเศสเอง ซึ่งไม่ต่างไปจากนรกสักเท่าใดนักเพราะชาร์ตมองว่าการไม่กล้าตัดสินใจก็คือการตกนรกในรูปแบบหนึ่งรวมถึงแนวคิดที่กล่าวว่านรกคือผู้อื่น เนื่องจากการมีตัวตนอยู่ของผู้อื่นคือความเป็นไปได้ที่

บุคคลจะยอมให้ผู้อื่นนั้นเข้ามามีอำนาจในการตัดสินใจของตนเอง ซึ่งผู้อื่นนั้นก็เปรียบได้กับการลงทัณฑ์ที่บุคคลจะต้องทนอยู่ร่วมด้วยโดยไม่สามารถหนีไปไหนได้นั่นเอง สำหรับไฮน์ไลน์แล้ว อำนาจครอบงำทางศาสนาที่เป็นตัวกำหนดว่าอะไรคือสวรรค์ อะไรคือนรก สิ่งใดถือว่าเป็นความดี สิ่งใดถือว่าเป็นความชั่วนั้น เป็นเพียงชุดความจริงที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อกำหนดกรอบการดำเนินชีวิตให้บุคคล เพื่ออำนวยความสะดวกและจัดการของเหล่าผู้มีอำนาจเท่านั้น ดังนั้นสิ่งที่ถูกกำหนดว่าเป็นสวรรค์ไม่จำเป็นต้องเป็นสวรรค์สำหรับทุกคนเสมอไป เช่นเดียวกับนรกก็ไม่จำเป็นต้องเป็นนรกสำหรับทุกคนเช่นกัน เพราะสวรรค์อาจเป็นดั่งนรกสำหรับบุคคลหนึ่งและนรกอาจเป็นดั่งสวรรค์สำหรับอีกบุคคลหนึ่งก็ได้ ทำให้อเล็กซ์ตัดสินใจว่านรกคือสถานที่ที่ไม่มีมาร์เกอร์เต เป็นเพราะอเล็กซ์นั้นได้พบความไม่แน่นอนและความหลอกลวงกลับกลอกของสิ่งที่เขาเชื่อว่าเป็นความจริงแท้ ทำให้หลักยึดเหนี่ยวจิตใจที่เหลืออยู่ของเขามีเพียงมาร์เกอร์เตเท่านั้น สวรรค์สำหรับคนทั่วไป หากไม่มีมาร์เกอร์เตแล้วก็เป็นนรกสำหรับอเล็กซ์ และหากมาร์เกอร์เตอยู่ในนรกแล้ว ที่แห่งนั้นคือสถานที่ที่อเล็กซ์ต้องการไปอยู่นั่นเอง ดังนั้นไฮน์ไลน์มองว่านรกคือสถานที่ที่มนุษย์ต้องถูกบังคับให้ใช้ชีวิตอยู่ภายใต้อำนาจครอบงำและความคิดแบบกระแสหลักโดยที่ไม่สามารถลุกขึ้นมาต่อต้านแสดงความคิดเห็นต่างได้ จากวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องที่นำมาศึกษา จะเห็นได้ว่าการนำตำนานหรือความเชื่อเกี่ยวกับนรกนั้นถูกประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับแนวคิดที่ผู้ประพันธ์ต้องการนำเสนอ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ภาพลักษณ์ของนรกที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องต่างๆมีลักษณะแตกต่างกันออกไปและสะท้อนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่างยุคต่างสมัยได้อย่างชัดเจน

สืบเนื่องมาจากการที่วรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องถูกประพันธ์ขึ้นในยุคสมัยที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญกับการศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์และภูมิหลังของผู้ประพันธ์ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์ด้วยวรรณกรรม และผลการวิเคราะห์ก็แสดงให้เห็นว่าความเปลี่ยนแปลงทั้งทางการเมืองและสังคม ส่วนแล้วแต่มีอิทธิพลต่อวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่ผู้วิจัยรวบรวมไว้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้แก่ ลัทธิจักรวรรดินิยม สงครามโลกครั้งที่ 2 และ แนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมที่ถูกปลูกฝังผู้ประพันธ์ที่ได้รับอิทธิพลจากเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองและสังคม อาจไม่สามารถระบุชัดเจนว่าเขาถ่ายทอดเหตุการณ์นั้นมาจากสถานการณ์หรือความสับสนวุ่นวายที่เกิดขึ้นในประเทศใดหรือยุคสมัยใด ดังนั้นผู้อ่านจึงมีหน้าที่ที่จะย้อนกลับไปศึกษาสภาพแวดล้อมและบริบททางประวัติศาสตร์ในช่วงที่ผู้ประพันธ์ได้ประพันธ์วรรณกรรมเรื่องนั้นๆ แล้วนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับภูมิหลังของผู้ประพันธ์ว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์เหล่านั้นหรือไม่ ดังเช่นเรื่อง *Heart of Darkness* ของคอนราด ถ้าวิเคราะห์แต่ด้วยบทประพันธ์เพียงอย่างเดียว โดยที่ไม่รู้ชีวประวัติของคอนราด ผู้อ่านอาจไม่ทราบว่คอนราดเป็นผู้พหุพท์ที่ได้รับผลกระทบมาจากลัทธิจักรวรรดินิยมเช่นกัน การที่เขาไม่สามารถใช้ชีวิตในบ้านเกิดเมืองนอนของตนเองได้ เพราะบ่มความซับซ้อนที่มีต่อลัทธิจักรวรรดินิยมของคอนราดเอง อันเป็นผลให้มีการตีความและโจมตีผลงาน *Heart of Darkness* นี้ว่าเป็นงานประพันธ์ที่แสดงออกถึงการเหยียดผิวมาแล้ว แต่หากมาพิจารณาให้ดีจะเห็นได้ว่าคอนราดเองก็พยายามแสดงออก

ถึงความเห็นอกเห็นใจชนพื้นเมืองในบทประพันธ์ของเขาไว้ไม่น้อย ถึงจะคละคล้าไปกับมุมมองแบบคนผิวขาวที่มองชนชาติอื่นมาด้อยต่ำกว่าอยู่ที่ตามที หรือถ้าไม่ทราบว่ามีชาวยุโรปได้รับความคิดหวังจากเพื่อนร่วมอุดมการณ์ กอบกู้ฝรั่งเศสจากเยอรมัน และความคิดหวังต่อการปกป้องรักษาประเทศฝรั่งเศสเองในการยุทธการกับกองทัพเยอรมันที่เคลื่อนทัพมาประชิดตัว ก็จะไม่สามารถเข้าใจมูลเหตุที่ชาร์ล โจมตีความไม่รับผิดชอบต่อการเลือกของตนเองที่ปรากฏในแนวคิดวันต์กับศฤคาและปรัชญาอัตถิภาวะนิยมของเขา หรือถ้าไม่ทราบว่าไฮน์ไลน์มีประสบการณ์ชีวิตที่เติบโตมาในสังคมที่ศาสนามีอิทธิพลครอบงำสมาชิกในสังคมอย่างเข้มข้น ก็จะไม่สามารถเข้าใจได้ว่าเหตุใดไฮน์ไลน์จึงแสดงการต่อต้านอำนาจครอบงำขององค์กรศาสนาออกมาอย่างชัดเจนเพียงนี้ ทั้งนี้ไม่เพียงเพราะการที่เขาเติบโตขึ้นในเมืองที่เคร่งครัดศาสนาเท่านั้น ยังรวมไปถึงช่วงที่เขาเติบโตขึ้นการลุกขึ้นต่อต้านการเหยียดผิวได้ทวีความเข้มข้นมากขึ้น ทำให้ไฮน์ไลน์แสดงทัศนคติและความคิดเหยียดผิวว่าเป็นความคิดที่เห็นแก่ตัวและไม่ยอมรับในความสามารถและจุดเด่นของผู้ที่ถูกเหยียดหยาม

ความแตกต่างในการตีความและประกอบสร้างภาพของนรกที่แตกต่างไปจากนรกตามขนบทางศาสนานี้ แสดงให้เห็นว่าความเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิด ความเชื่อและวิถีชีวิตที่แตกต่างกันของคนในแต่ละยุคแต่ละสมัยมีอิทธิพลต่อการนำตำนานมาประยุกต์ใช้ในวรรณกรรม บริบททางประวัติศาสตร์และภูมิหลังของผู้แต่งก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะสะท้อนภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาแล้ว ยังมีอิทธิพลต่อแนวคิดและมุมมองของนักประพันธ์เอง รวมทั้งทำให้เกิดพัฒนาการด้านกลวิธีที่จะนำตำนานหรือเรื่องเล่ามาใช้ในวรรณกรรมอีกด้วย

ผลที่ได้จากการศึกษาเปรียบเทียบครั้งนี้เป็นข้อพิสูจน์ถึงสมมุติฐานที่ตั้งไว้ก่อนหน้าการวิจัยว่า ภาพของนรกที่ปรากฏในวรรณกรรมสมัยใหม่ เปลี่ยนแปลงไปจากภาพนรกแบบคลาสสิก จากเดิมที่ “นรก” เป็นภาพจำลองมาจากคติความเชื่อทางศาสนา ว่าเป็นสถานที่รวมของวิญญาณผู้ทำบาป ซึ่งจะต้องได้รับการลงโทษและทัณฑ์ทรมาน เพื่อสอนให้คนเกรงกลัวต่อการทำบาป มาเป็น “นรก” ที่ถูกประกอบสร้างใหม่ ตามบริบทสังคม วัฒนธรรมและทัศนคติของผู้ประพันธ์ อันจะมีลักษณะและสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปจากนรกแบบคลาสสิก เช่น นรกไม่จำเป็นต้องเป็นโลกหลังความตาย หรือเป็นสถานที่สำหรับวิญญาณเสมอไป หรือนรกไม่จำเป็นต้องมีภาพของไฟ การทรมานทางกายตามแบบคติทางศาสนา แต่เป็นการลงโทษทางจิตใจ นอกจากนี้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ยังแสดงให้เห็นว่าตำนานและความเชื่อเกี่ยวกับนรกมีความเป็นสากล สามารถนำมาใช้ได้ในการประพันธ์วรรณกรรมทุกยุคทุกสมัยและทุกชาติทุกภาษา ดังจะเห็นตัวอย่างว่า นรก เป็นแก่นเรื่องที่เอื้อต่อการนำไปดัดแปลงตีความ ให้เป็นบทละครหรือนวนิยายเพื่อเสนอทัศนคติที่มีต่อการเมืองและสังคม เพราะลักษณะของนรกที่ใช้แก่นเรื่องความทุกข์ทรมาน และการลงทัณฑ์ผู้ที่ทำบาป ยังคงพบเห็นได้ในปัจจุบัน ที่เน้นการนำเสนอประสบการณ์ความทุกข์ทรมานทั้งทางกายและทางจิตใจในรูปแบบที่เป็นประสบการณ์ส่วนตัวมากขึ้น เช่น การคิดยาเสพติด การถูกหลอกลวงหักหลัง ดังนั้นการนำแนวคิดเรื่องนรกมาใช้ในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องจึงเป็นเครื่องยืนยันความ

เป็นสากลของนรกว่าจะคงอยู่ไปตลอดทุกยุคทุกสมัย เพียงแต่อาจมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปบ้างตามกาลเวลานั่นเอง

นอกเหนือไปจากการพิสูจน์สมมติฐานว่านรกถูกประกอบสร้างขึ้นใหม่ผ่านบริบททางสังคมวัฒนธรรมของผู้ประพันธ์แล้ว ผู้วิจัยยังได้ค้นพบว่า นรกถูกใช้เพื่อเป็นเครื่องมือในการควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคม หรือเพื่อนำเสนอสิ่งไม่พึงปรารถนาที่มนุษย์ไม่ต้องการ ตัวอย่างที่ชัดเจนคือนรกในทุกยุคสมัยถูกใช้เป็นภาพแทนของความทุกข์ทรมาน เป็นภาพในด้านลบที่มนุษย์หวาดกลัว และแม้กาลเวลาจะผ่านไป ภาพของนรกก็ยังถูกยึดโยงอยู่กับความคิดในด้านลบนั้นอย่างเหนียวแน่น นักประพันธ์ในยุคหลังๆ ประกอบสร้างภาพของนรกที่มีรูปลักษณ์แตกต่างไปจากนรกในเชิงขนบ แต่นรกยังถูกจำลองว่าเป็นสถานที่ที่เต็มไปด้วยความเจ็บปวดทุกข์ทรมาน ทำให้ผู้วิจัยมีความเห็นว่านรกถูกใช้ในฐานะเครื่องมือที่จะสื่อถึงสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา ทั้งนี้อาจถูกใช้เพื่อชี้นำสั่งสอนหรือใช้เพื่อโจมตีพฤติกรรมบางประการก็ได้ ดังที่เห็นได้ว่านักประพันธ์แต่ละคนนำเสนอภาพนรกในเชิงลบเพื่อการแสดงออกถึงความไม่พอใจในสภาพสังคมที่เขาใช้ชีวิตอยู่นั่นเอง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กิริติ บุญเจือ. *ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม = Existentialism*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2522.

วาริญา ภาณุदानนท์ ณ มหาสารคาม. *ปรัชญาขั้นแนะนำ: กระแสคิดที่ทรงอิทธิพลต่อโลก, หนังสือชุดนักคิด
สะท้านโลกกันต์ 1*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ซีวาทิวัฒน์, 2547.

ภาษาอังกฤษ

Achebe, C., An Image of Africa . In Kucich, J. (ed.), *Fictions of Empire*. Boston: Houghton Mifflin, 2003 :
373-384.

Addis, W. E., and Arnold, T., "*A Catholic Dictionary Containing Some Account of the Doctrine, Discipline,
Rites, Ceremonies, Councils, and Religious Orders of the Catholic Church: Part One*", Montana:
Kessinger Publishing, 2004.

Adelman, G., *Heart of Darkness: Search for the Unconscious*. Boston: Twayne Publishers, 1987.

Alighieri, D., "Cantos XXXI-XXXIV". *Inferno* [c. 1315]. Tran. Ciardi J., New York: Penguin, 2001.

Almond, P. C., *Heaven and Hell in Enlightenment England*. Cambridge: Cambridge University Press, 1994.

Aronson, R., *Camus & Sartre: The Story of a Friendship and the Quarrel That Ended It*. Chicago: University of
Chicago Press, 2004.

Aronson, R., *Jean-Paul Sartre – Philosophy in the World*. London: Verso, 1980.

Augsburger D.W., *Conflict Mediation Across Cultures: Pathways and Patterns*. Kentucky: Westminster John
Knox Press, 1995.

Baker, K., "*Fundamentals of Catholicism*", volume 3. California: Ignatius Press, 1983.

- Barnhart, R. K., *The Barnhart Concise Dictionary of Etymology*. New York: Harper Collins. 1995.
- Bigelow, G. E., *The poet's third eye: A guide to the symbolisms of modern literature*. New York: Philosophical Library, 1976.
- Booker, M. K., and Thomas, A. M., *The Science Fiction Handbook. Blackwell Guides to Literature Series*. London: John Wiley and Sons, 2009.
- Bratlinger, P., "Heart of Darkness: Anti-Imperialism, Racism, or Impressionism?" In Kucich, J. (eds.), *Fictions of Empire*. Boston: Houghton Mifflin, 2003 : 385-404.
- Chazelle, D., *ClassicNotes No Exit*. New York: GradeSaver, LLC. 2006. p.2
- Cross, F. L., ed. "Hell." *The Oxford dictionary of the Christian church*. New York: Oxford University Press, 2005
- Feder, L., Marlow's Descent Into Hell. *Nineteenth-Century Fiction, IX*. Los Angeles: University of California (1955) : 280-292.
- "France in Defeat, 1940," *EyeWitness to History*. [Online]. Available from www.eyewitnesstohistory.com (2006). [2012, March 21]
- Fox, R. J., *The Catholic Faith*. Huntington: Our Sunday Visitor Inc., 1983.
- Gardner, E.G., *Dante*. New York: Oxford University Press, 1921.
- Gifford, J., *Robert A. Heinlein: A Reader's Companion*. California: Nitrosyncretic Press, 2000.
- Gioia, T., *Robert Heinlein at One Hundred*. [Online]. Available from http://www.conceptualfiction.com/heinlein_at_one_hundred.html (2002). [2012, February 17]
- Hamowy, R., *The Encyclopedia of Libertarianism*. New York: Sage, 2008.
- Hansen W., *Classical Mythology: A Guide to the Mythical World of the Greeks and Romans*. New York: Oxford University Press, 2005.
- Hede, J., *Reading Dante: The Pursuit of Meaning*. New York: Lexington Books, 2007.

- Heinlein, R. A., *For Us, The Living: A Comedy of Customs*. New York: Scribner Book Company, 2004.
- Heinlein, R. A., *Job: A Comedy of Justice*. New York: Del Rey, 1985.
- Heinlein, R. A., *The Number of the Beast*. Minnesota: Fawcett, 1980.
- Heinlein, R. A., *Tramp Royale*. New York: Ace Books, 1992.
- Homer. *The Odyssey: The Story of Odysseus*, Tran. Rouse, W.H.D., New York: The New American Library, 1949.
- Hontheim, J., "Hell" in *The Catholic Encyclopedia*, Vol. 7. New York: Robert Appleton Company, 1910.
- John Paul II. "*Fidei depositum*". Libreria Editrice Vaticana. 1992-10-11. [Online]. Available from http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_constitutions/documents/hf_jp-ii_apc_19921011_fidei-depositum_en.html [2011, October 24]
- Johnson, M.L. and Grant, J.E. (eds.) "The Marriage of Heaven and Hell" *Blake's Poetry and Designs*. New York: Norton, 1979.
- Lackey, M., The Moral Conditions for Genocide in Joseph Conrad's "Heart of Darkness". *College Literature* 32 (1) (2005) : 20-41.
- Lewis, P., 'His Sympathies Were in the Right Place': Heart of Darkness and the Discourse of National Character. *Nineteenth-Century Literature*, California: University of California Press, 1998 : 211-244.
- Mack, D.S., *Scottish fiction and the British Empire*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006.
- McClure, J.A., *Kipling and Conrad: The Colonial Fiction*. Cambridge: Harvard UP, 1981.
- Milton, J., *Paradise Lost* 2nd edition, London : S. Simmons, 1674.
- Mulder, J., *Kierkegaard and the Catholic Tradition*. Bloomington: Indiana University Press, 2010.
- Najder Z., *Conrad under Familial Eyes*. Cambridge: Cambridge University Press, 1984.
- Najder Z., *Joseph Conrad: a life*. New York: Camden House, 2007

- Nobel Prize in Literature Web site, *About Coetzee's 2003 Nobel Prize in Literature (in Polish)*
 [Online]. Available from <http://noblisci.bnet.pl/2001-10/2003/2003.html> [2011, October 8]
- Papanikolaou, A., and Prodromou, E.H. (eds.), *Thinking Through Faith: New Perspectives from Orthodox Christian Scholars*. New York: St. Vladimirs Seminary Press 1 edition, 2008.
- Patterson Jr., W. H., "Robert Heinlein—A biographical sketch". *The Heinlein Journal* 1999 (5). (1999) : 7–36. [PDF] . Available from http://members.aol.com/agplusone/robert_a._heinlein_a_biogr.htm [2012, May 18]
- Rainey, J. , "Religion and Politics in the United States: Contemporary Questions" LA Online [PDF]. 2009-05-26 [Online]. Available from http://www.allacademic.com/meta/p68068_index.html [2012, May 26]
- Romanides, J.S. *EMPIRICAL THEOLOGY VERSUS SPECULATIVE THEOLOGY*. part 2 [Online]. Available from http://www.romanity.org/htm/rom.03.en.franks_romans_feudalism_and_doctrine.02.htm [2012, April 8]
- Sanders, M., and Wisnewski, J.J., (eds.), *Ethics and Phenomenology*. New York: Lexington Books, 2012.
- Sartre, J.P., *Being and Nothingness*. New York: Citadel Press, 2001.
- Sartre, J.P., *Essays in Existentialism*. New York: Citadel Press, 1993.
- Sartre, J.P., *L'Être et le Néant*. Paris: Gallimard, 1943.
- Sartre, J.P., *Nausea*. New York: New Directions Publishing Corporation, 1975.
- Shields, J. A., *The Democratic Virtues of the Christian Right*. New Jersey: Princeton University Press, 2009.
- Simon, E., *Great Ages of Man: The Reformation*. New York: Time-Life Books, 1966.
- Smith, A., *Hostage to Fortune*. New York: Viking Adult, 2001.

Spade P. V. *Class Lecture Notes on Jean-Paul Sartre's Being and Nothingness*. Bloomington: Indiana University Press, 1996.

SparkNotes Editors. *SparkNote on No Exit*. SparkNotes LLC. n.d. [Online]. Available from <http://www.sparknotes.com/lit/noexit> [2012, March 16]

Spartacus Educational: "*Socialist Party of America, "Upton Sinclair, letter to Norman Thomas (25th September, 1951)*" [Online]. Available from: <http://www.spartacus.schoolnet.co.uk/USAsocialismP.htm> [2012, May 10]

Turner, A.K., *The History of Hell*. Florida: Harcourt Inc., 1995.

Van den Hoven, A. and Leak, A.N., *Sartre Today: A Centenary Celebration*. New York: Berghahn Books., 2005.

Watt, I., Heart of Darkness and Nineteenth-Century Thought. In Bloom, H. (eds.), *Modern Critical Interpretations: Heart of Darkness*. New York: Chelsea House Publishers (1987): 77-90.

Watts, C., A Bloody Racist: About Achebe's View of Conrad. *The Yearbook of English Studies. Modern Humanities Research Association* vol.13. Cambridge: Modern Humanities Research Association (1983) : 196–209.

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ราชบัณฑิตยสถาน. หลักเกณฑ์การทับศัพท์. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2535.

ภาษาอังกฤษ

Eagleton, T., *The English Novel: An Introduction*. London : Blackwell Publishing, 2005.

Elkaïm-Sartre, A., *The Imaginary: A Phenomenological Psychology of the Imagination*. London: Routledge, 2004.

Fowlie, W., *Dionysus in Paris* . New York: Meridian Books inc., 1960.

Schulman, J. N., *The Robert Heinlein Interview And Other Heinleiniana*. Nevada: Pulpless.Com™, 1999.

Kimbrough, R., ed. *Heart of Darkness: An Authoritative Text, Backgrounds and Sources, Criticism*. New York: W. W. Norton & Company, 1971.

Leak, A., *Jean-Paul Sartre (Reaktion Books - Critical Lives)*. London: Reaktion Books, 2006.

McCloskey, D. N., *The Bourgeois Virtues: Ethics for an Age of Commerce*. Chicago: University of Chicago Press, 2006.

Patterson Jr., W.H., *Robert A. Heinlein in Dialogue With His Century – 1907–1948 Learning Curve. An Authorized Biography, Volume I*. New York: Tom Doherty Associates, 2010.

Peters, J.G., *The Cambridge introduction to Joseph Conrad*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาว สโรชชา จิรรุ่งเรืองวงศ์ เกิดวันที่ 27 มีนาคม 2530 ที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมจากโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาเมื่อปี พ.ศ. 2548 จากนั้นจึงเข้าศึกษาต่อที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจนกระทั่งสำเร็จการศึกษาปริญญาตรีรัฐศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ในปีการศึกษา 2551 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ.2552.